

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปและการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

CULTURAL LANDSCAPES: DESIGN FOR A SUSTAINABLE COMMUNITY
CONCEPT OF SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY, CASE STUDY BAN MOH
LUANG LAMPANG

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Philosophy Culture - Based Design Arts

Academic Year 2023

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง
โดย	นางสาวบุษกร ฮวบเข้ม
สาขาวิชา	ศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. อนุชา แผงเกษร

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

.....คณบดีคณะมัณฑนศิลป์
(อาจารย์ ดร. ธนาทร เจียรกุล)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิสักดิ์ สิ้นธุภาค)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. อนุชา แผงเกษร)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูวนาท รัตนรังสิกุล)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศราวุฒิ ปิ่นทอง)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย อารีรุ่งเรือง)

620430023 : ศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

คำสำคัญ : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, การออกแบบที่ยั่งยืน, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ชุมชนบ้าน เมาะหลวง

นางสาว บุษกร ฮวบเข้ม: ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. อนุชา แผงเพชร

การวิจัยเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจ ในชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง เพื่อสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน 2) ศึกษาแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานออกแบบ 3) สร้างสรรค์งานออกแบบสำหรับชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง เพื่อความยั่งยืน โดยการสร้างแม่แบบ (Model) ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางจิตสำนึก (Participatory Action Research and Conscientization) หรือ PAR โดยการใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นประชากรในชุมชนบ้านเมาะหลวง และองค์กรในพื้นที่ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผ่านกระบวนการออกแบบ ด้วย Design Thinking ที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลของการศึกษาพบว่า การศึกษามีมุมมองภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมาะหลวง มีต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางศิลปวัฒนธรรม สามารถนำมาสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน และสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความสอดคล้องกับชุมชน มาใช้บูรณาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้ตอบโจทย์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านสังคม-เศรษฐกิจ โดยผู้วิจัยได้สร้างแนวคิดโมเดล “นวภูมิ” เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานออกแบบจากภูมิทั้ง 9 ได้แก่ 1) ภูมิหลัง (History) 2) ภูมิศาสตร์ (Geography) 3) ภูมิทัศน์ (Landscape) 4) ภูมิใจ (Proud) 5) ภูมิสังคม (Geosocial) 6) ภูมิปัญญา (Wisdom) 7) ภูมินิเวศ (Ecology) 8) ภูมิคุ้มกัน (Immunity) 9) ภูมิธรรม (Moral Sense) โดยเป็นแนวทางให้ชุมชนบ้านเมาะหลวงได้มีส่วนร่วมและนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ หรือชุมชนอื่น ๆ ได้ศึกษาแม่แบบ (Model) เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคตหากได้รับการสนับสนุนทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ควรมีการลงรายละเอียดงานจากแนวคิดโมเดล “นวภูมิ” อาจมีการแยกส่วนเพื่อให้ได้ผลสำเร็จมากขึ้นกว่าการทำเพียงต้นแบบด้วยทุนที่จำกัด การต่อยอดผลงานการออกแบบ ควรมีการเขียนแผนงานเพื่อให้ชุมชนใช้เป็นต้นแบบในการนำไปประยุกต์ใช้งานเพื่อได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณ เงินกองทุนรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ หรืองบประมาณสนับสนุนจากองค์กรของรัฐในพื้นที่ เพื่อความยั่งยืนต่อไป

620430023 : Major Culture - Based Design Arts

Keyword : CULTURAL LANDSCAPE, SUSTAINABLE DESIGN, SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY, BAN MO LUANG COMMUNITY

MISS Busakorn HOUBCHAM : CULTURAL LANDSCAPES: DESIGN FOR A SUSTAINABLE COMMUNITY CONCEPT OF SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY, CASE STUDY BAN MOH LUANG LAMPANG Thesis advisor : Anucha Pangkesorn

The research “CULTURAL LANDSCAPES: DESIGN FOR A SUSTAINABLE COMMUNITY FROM THE CONCEPT OF SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY: A CASE STUDY OF BAN MOH LUANG, LAMPANG PROVINCE” has objectives to 1) Examine Cultural Landscape, Sustainable Design, Sufficiency Economy Philosophy from Ban Moh Luang Community, Lampang province to produce its collective identities. 2) Analyzing to gain methods to create Sustainable Design based on Sufficiency Economy Philosophy and 3) Conforming to the local community to maintain sustainability by creating Model which participates them so it can be adaptive within the area. The researcher uses Qualitative Research and Participatory Action Research and Conscientization (PAR) by interviewing and discussing the population of Ban Moh Luang and local organizations, then analyzing to gain advanced knowledge by Design Thinking conformed to the Sufficiency Economy Philosophy.

The research shows that the Cultural Landscape of Ban Moh Luang has environmental factors, Natural resources, and Cultural factors that significantly can be used to create a collective identity. The Sufficiency Economy Philosophy which relates to the community can also be used to create knowledge that supports 3 factors which is environment, culture, and economy. The researcher developed a model named “Nava Bhumi Model” (Model of 9 Elements) which contains 1) History 2) Geography 3) Landscape 4) Proud 5) Geosocial 6) Wisdom 7) Ecology 8) Immunity and 9) Moral sense. The model becomes a guideline/ an occasion to participate for Ban Moh Luang community, other communities can also learn more about the model to adapt it to be suitable within the area.

The suggestion for the next research in the future in case there is any sponsorship from organizations to support “Nava Bhumi Model” is that there should be additional or separated internal factors so the project could be more successful compared to relying on a limited budget. The design extension also needs to be based on solid working plans so the community can use the model to adapt and gain support from Mae Moh power plant founding or from other local organizations within the areas to maintain sustainability.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง" นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจาก ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร.อนุชา พงษ์เกษร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ สินธุภักก์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร. ธนาทร เจียรสกุล คณบดีคณะมัณฑนศิลป์ รวมทั้ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูวนาท รัตนรังสิกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศราวุฒิ ปิ่นทอง อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม ตลอดจน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิต ชยวงศ์ ยมาภัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พฐุ คูศรีพิทักษ์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือวิจัยทุกท่านสำหรับข้อเสนอแนะ คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ ที่ให้ความช่วยเหลือส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของทุกท่านเป็นอย่างสูง อีกทั้งสถานศึกษาคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สถานที่บ่มเพาะประสิทธิ์ประสาทวิชา องค์ความรู้ ประสบการณ์ด้านศิลปะและการออกแบบ ตั้งแต่ปริญญาตรีจนปริญญาเอก

ขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ของชาวชุมชนบ้านเมาะหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง คุณลุงแดง หนั้นชัย, คุณแม่สายทอง จำปาเลิศ, คุณครูรวงทอง รัชชสกุล, คุณลิขิต เครือบุญมา ,ทีมช่างฟ้อน สล่าและปราชญ์ ชุมชนบ้านเมาะหลวงตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันทุกท่าน, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปลงใหญ่พีชผัก, สภาเด็กและเยาวชน ตำบลแม่เมาะ, ชมรมผู้สูงอายุบ้านเมาะหลวง, สหกรณ์แม่เมาะพัฒนา,

กองบริการการศึกษา กองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลแม่เมาะ, พัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ, สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ, กองชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าแห่งประเทศไทย กฟผ.แม่เมาะ, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กฟผ.แม่เมาะ ตลอดจนหลายท่านในพื้นที่ตำบลแม่เมาะ ที่ให้การต้อนรับและสนับสนุนในทุกด้านอันเป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัยนี้ ขอขอบคุณเจ้าของหนังสือ วารสาร เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทุกเล่ม

นอกจากนี้ขอขอบคุณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครอบครัว ญาติพี่น้อง คุณลุงขวัญชัย คุณป้าศิริพร ฮวบแช่ม ทีมงานผู้มีส่วนร่วมช่วยเหลือในโครงการวิจัย เพื่อน ๆ พี่ น้อง และเจ้าหน้าที่ ชาวหลักสูตรศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม อาจารย์ไพโรจน์ ธีระประภา พี่ ๆ กลุ่มเข็มไต้ กัลยาณมิตรทุกท่าน คุณฉัตรไชย สุรัสสนันท์ ผู้ซึ่งเป็นแรงใจ ให้การสนับสนุนและความปรารถนาดี ทำให้ข้าพเจ้าผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี ตลอดจนผู้มีพระคุณทั้งหลาย

คุณค่าหรือประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอยกความดีงามให้กับทุกท่านที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ขอน้อมบูชาแต่พระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอนแนะนำ และหวังว่างานวิจัยนี้จะ เป็นประโยชน์แก่ชุมชนหรือผู้สนใจได้ศึกษาต่อไป

บุษกร ฮวบแช่ม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ด
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
1.6 ความจำกัดของการวิจัย.....	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 ข้อมูลชุมชนบ้านแม่หลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง.....	10
2.1.1 ที่มา ประวัติศาสตร์ของชุมชน.....	10
2.1.2 ที่ตั้ง ลักษณะกายภาพของพื้นที่.....	15
2.1.3 สถานที่สำคัญในชุมชน.....	17
2.1.4 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี.....	26

2.1.5	สังคม-เศรษฐกิจ.....	32
2.1.6	องค์กรและหน่วยงานที่สำคัญในพื้นที่	36
2.2	การทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	49
2.2.1	แนวคิดและทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	49
2.2.2	ทฤษฎีการพัฒนาเชิงพื้นที่.....	52
2.2.3	แนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์สัมพันธ์และแนวคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	54
2.2.4	หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	56
2.2.5	แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	61
2.2.6	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้เพื่อการออกแบบ.....	64
2.2.7	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการออกแบบเพื่อชุมชน	67
2.3	การทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	71
2.4	การทบทวนวรรณกรรมจากกรณีศึกษา	81
2.5	สรุป	83
บทที่ 3	ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	84
3.1	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	84
3.1.1	เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย.....	84
3.1.2	ขนาดตัวอย่าง.....	85
3.3	กระบวนการและขั้นตอนดำเนินการวิจัย	89
3.3.1	กระบวนการวิจัย	89
3.3.2	ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	92
3.4	กรอบแนวคิดในการออกแบบ.....	94
บทที่ 4	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
4.1	การวิเคราะห์ข้อมูล	95
4.1.1	การวิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม	95

4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสู่การทดลองออกแบบสร้างสรรค์.....	97
4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ	106
4.2 การสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบจากข้อค้นพบ.....	137
4.3 เผยแพร่และการใช้ประโยชน์จากผลงาน	162
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	173
5.1 สรุปผลการศึกษาวิจัย.....	173
5.2 อภิปรายผล	179
5.2.1 อภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1	179
5.2.2 อภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2	179
5.2.3 อภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 3	180
5.3 ข้อเสนอแนะ	181
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	181
5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	181
5.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	182
5.3.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต.....	182
รายการอ้างอิง	184
ภาคผนวก.....	195
ภาคผนวก ก จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์.....	196
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่วิจัยและจัดกิจกรรม	220
ภาคผนวก ค รางวัลจากผลงานสร้างสรรค์	222
ภาคผนวก ง หนังสือขอบคุณจากชุมชนบ้านเมาะหลวง	226
ภาคผนวก จ นิตรรศการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์.....	228
ประวัติผู้เขียน	231

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ภาพที่ 2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังตำนานตวยผาข้าง ณ โรงเรียนเทศบาลแม่เกาะ	11
ภาพที่ 3 เส้นกำหนดเวลา (Time Line) การอพยพย้ายพื้นที่ของชุมชนบ้านเกาะหลวง.....	13
ภาพที่ 4 ตำแหน่งการอพยพย้ายพื้นที่ของชุมชนบ้านเกาะหลวง	13
ภาพที่ 5 ภาพการทำสัมปทานป่าไม้ของพื้นที่แม่เกาะในอดีต	14
ภาพที่ 6 โรงเรียนชุมชน 1 บ้านเกาะหลวง (เกาะหลวงศึกษา) สังกัดสำนักงานประถมศึกษา ก่อนการอพยพ	14
ภาพที่ 7 แผนที่การแบ่งอาณาเขตของอำเภอแม่เกาะ	15
ภาพที่ 8 ภาพถ่ายมุมสูงภาพรวมของพื้นที่ชุมชนบ้านเกาะหลวงและบริเวณภูเขาไฟจำป่าแดง.....	17
ภาพที่ 9 ศาลหลักเมืองอำเภอแม่เกาะเดิม ก่อนอพยพพื้นที่	18
ภาพที่ 10 ศาลหลักเมืองแม่เกาะ จังหวัดลำปาง.....	19
ภาพที่ 11 บริเวณด้านหน้าและอาคารศูนย์วัฒนธรรมแม่เกาะ อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง.....	20
ภาพที่ 12 พระพุทธรูปโบราณ 3 องค์ ประดิษฐาน ณ ชั้นบนของอาคารศูนย์วัฒนธรรมแม่เกาะ	20
ภาพที่ 13 วัดและป้ายวัดเกาะหลวงเดิม ก่อนการอพยพพื้นที่	21
ภาพที่ 14 ศาลากลางบ้านและภาพจิตรกรรม บ้านเกาะหลวงเดิม	22
ภาพที่ 15 วัดเกาะหลวง อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง (ปัจจุบัน).....	22
ภาพที่ 16 วัดทุ่งกล้วยโพธาราม “วัดแก้ววัดเดิม” ของแม่เกาะ วัดแรกของตำบลบ้านดง	23
ภาพที่ 17 วัดทุ่งกล้วยโพธาราม อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง (ปัจจุบัน).....	24
ภาพที่ 18 ภาพถ่ายมุมสูง วัดรัตนคูหา (ทุ่งผากกล้วย) อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง.....	25
ภาพที่ 19 บรรยากาศทิวทัศน์อำเภอแม่เกาะ 360 องศา ที่สามารถมองเห็น กฟผ. แม่เกาะ	25
ภาพที่ 20 ภาพบรรพบุรุษชาวไทยใหญ่ในเมืองเกาะ	27

ภาพที่ 21	ประเพณีแห่ช้างผ้าของชุมชนบ้านเมะหลวงในยุคปัจจุบัน ณ วัดทุ่งกล้วยโพธาราม	29
ภาพที่ 22	ประเพณีบวชลูกแก้ว ณ วัดทุ่งกล้วยโพธาราม	30
ภาพที่ 23	การตีกลองมอชิงในขบวนแห่ประเพณีแห่ช้างผ้าของชุมชนบ้านเมะหลวง.....	31
ภาพที่ 24	ตัวโตและฟ้อนนกกิ้งกะห่าในขบวนแห่ประเพณีของบ้านเมะหลวง	32
ภาพที่ 25	โฮมสเตย์บ้านเมะหลวง	34
ภาพที่ 26	ผลิตภัณฑ์น้ำพริกกรอบสมุนไพร บ้านเมะหลวง	35
ภาพที่ 27	แปลงผักวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก	35
ภาพที่ 28	บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมะ	37
ภาพที่ 29	บริเวณเหมืองแม่เมะ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมะ	37
ภาพที่ 30	แสดงที่ตั้งของโรงไฟฟ้าแม่เมะและเหมืองแม่เมะ.....	38
ภาพที่ 31	แสดงการฟ้องร้องคดี EIA ระหว่าง กฟผ.แม่เมะกับชุมชนใกล้เคียง	39
ภาพที่ 32	แสดงการฟ้องร้องคดีมลพิษ ระหว่าง กฟผ.แม่เมะกับชุมชนใกล้เคียง	39
ภาพที่ 33	แสดง Road map ของแนวทางพลังงานอัจฉริยะ (Smart energy)	44
ภาพที่ 34	แสดง Road map ของแนวทางสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart environment)	45
ภาพที่ 35	แสดง Road map ของแนวทางเศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart economy)	46
ภาพที่ 36	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท	50
ภาพที่ 37	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอำเภอแม่เมะ เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมกิ่งเมืองกิ่งชนบท	51
ภาพที่ 38	ภูมิทัศน์วัฒนธรรม จังหวัดกรุงเทพฯ เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง.....	52
ภาพที่ 39	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	59
ภาพที่ 40	เป้าหมาย 17 ข้อ ของ SDGs	63
ภาพที่ 41	ต้นทุนไทยจากแนวคิดแวดล้อมคือตัวตน	69
ภาพที่ 42	ศิลปะอาร์ต รวมไทยโมทีฟ โดย ไพโรจน์ ธีระประภา.....	69
ภาพที่ 43	บรรจุภัณฑ์ ออกแบบโดย ไพโรจน์ ธีระประภา	70
ภาพที่ 44	บรรจุภัณฑ์เพื่อสินค้าชุมชน ออกแบบโดย วิสิทธิ์ โพธิวัฒน์ สมาชิกกลุ่มเชียงใหม่	70

ภาพที่ 45 พื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา.....	81
ภาพที่ 46 แผนผังโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	82
ภาพที่ 47 แปลงเกษตรโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ .	82
ภาพที่ 48 แผนภาพการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	83
ภาพที่ 49 การวิจัยในความหมายของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ.....	89
ภาพที่ 50 ขั้นตอนกระบวนการคิดเชิงออกแบบของ D.school Stanford ปรับปรุงโดยผู้วิจัย	90
ภาพที่ 51 แผนภาพขั้นตอนดำเนินการวิจัย	93
ภาพที่ 52 กรอบแนวคิดการออกแบบ	94
ภาพที่ 53 แผนภาพข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนบ้านเมาะหลวง	97
ภาพที่ 54 ภาพโปสเตอร์นิทรรศการ “วัฒนธรรมออกแบบได้”	98
ภาพที่ 55 ผลงานการจัดแสดงจากนิทรรศการ “วัฒนธรรมออกแบบได้” ณ หอศิลป์ และการ ออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	99
ภาพที่ 56 ภาพโปสเตอร์นิทรรศการ “ย่ำรุ่ง ย่ำค่ำ: พื้นที่บนดาลใจ”	100
ภาพที่ 57 ผลงาน “Mohluang Distric & Time” จัดแสดง ณ ล้ง 1919	101
ภาพที่ 58 ภาพโปสเตอร์นิทรรศการ “หลงเสน่ห์”	102
ภาพที่ 59 ผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่งช้างผ้า)” จัดแสดง ณ หอศิลป์เจ้าพระยา	103
ภาพที่ 60 วัสดุสำหรับการมีส่วนร่วมในผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่งช้างผ้า)”	103
ภาพที่ 61 การมีส่วนร่วมของผู้ชมผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่งช้างผ้า)”	104
ภาพที่ 62 แผนภูมิวงกลมแสดงข้อมูลการประเมินแบบสอบถามจากผู้ร่วมชมงาน	105
ภาพที่ 63 การจัดกิจกรรมเวทีชุมชน วันที่ 2 กันยายน 2565 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมาะ	112
ภาพที่ 64 การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 3 กันยายน 2565 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมาะ	118
ภาพที่ 65 การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 25 ตุลาคม 2565 ออนไลน์.....	123
ภาพที่ 66 ปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมาะหลวง.....	136

ภาพที่ 67 ภาพสรุปข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านเมะหลวง.....	138
ภาพที่ 68 ภาพแสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิด “นวภูมิ” โมเดล.....	139
ภาพที่ 69 คำจำกัดความ “นวภูมิ”	140
ภาพที่ 70 แผนภาพ “นวภูมิ”	140
ภาพที่ 71 ภาพบรรยากาศสีสันทันจากชุมชนบ้านเมะหลวง.....	141
ภาพที่ 72 ชุดสีที่ได้จากอัตลักษณ์ชุมชนบ้านเมะหลวง.....	142
ภาพที่ 73 ตราสัญลักษณ์ (Logo) “นวภูมิ”	142
ภาพที่ 74 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “นวภูมิ”	143
ภาพที่ 75 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “นวภูมิ”	143
ภาพที่ 76 ภาพถ่ายที่รวบรวมไว้ ณ หอศิลป์วัฒนธรรม แม่เมะ.....	144
ภาพที่ 77 สื่อจัดแสดงช่วงประวัติศาสตร์พื้นที่แม่เมะ	144
ภาพที่ 78 การถอดแบบตัวอักษรจากป้ายวัดเมะหลวงเดิม	145
ภาพที่ 79 ชุดรูปแบบตัวอักษรเมะหลวง	146
ภาพที่ 80 ภาพประกอบตำนานช้างผ้า โดย เกษม เขมจารี	147
ภาพที่ 81 ภาพตัวอย่างจากสื่อกราฟิกเคลื่อนไหว (Motion Graphic) ดอยผาช้างกับตำนานช้างผ้า	148
ภาพที่ 82 QR code เชื่อมต่อไปยังสื่อกราฟิกเคลื่อนไหว (Motion Graphic)	148
ภาพที่ 83 การถอดแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเมะหลวง เป็นรูปแบบกราฟิก 2 มิติ	149
ภาพที่ 84 ภาพแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเมะหลวง รูปแบบกราฟิก 2 มิติ.....	150
ภาพที่ 85 ภาพแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเมะหลวง รูปแบบโมเดล 3 มิติ ด้วยเทคนิคเลเซอร์สี และไดคัทลงบนไม้.....	150
ภาพที่ 86 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิใจ”	151
ภาพที่ 87 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิใจ”	151
ภาพที่ 88 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนตำนานแห่งช้างผ้า.....	152

ภาพที่ 89 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนตำนานแห่ช้างผ้า152	
ภาพที่ 90 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนมนต์เสน่ห์แม่เมาะ	153
ภาพที่ 91 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนมนต์เสน่ห์แม่เมาะ	153
ภาพที่ 92 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิสังคม”	154
ภาพที่ 93 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิสังคม”	154
ภาพที่ 94 กระบวนการย้อมสีฝ้ายจากดินภูเขาไฟจำป่าแดด	155
ภาพที่ 95 ต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมสีภูเขาไฟ	155
ภาพที่ 96 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิปัญญา”	156
ภาพที่ 97 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิปัญญา”	156
ภาพที่ 98 ผลกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้าที่ปลูกในพื้นที่ภูเขาไฟจะป่าแดด และบรรจุภัณฑ์เดิมของเมล็ดกาแฟคั่ว	157
ภาพที่ 99 ต้นแบบบรรจุภัณฑ์กาแฟภูเขาไฟจำป่าแดด	157
ภาพที่ 100 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมินิเวศ”	158
ภาพที่ 101 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมินิเวศ”	158
ภาพที่ 102 การขายสินค้าของกลุ่มเกษตรกรวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก บ้านเมาะหลวง	159
ภาพที่ 103 ต้นแบบบรรจุภัณฑ์สินค้า “เกษตรแปลงหลวง” เพื่อส่งเสริมการขาย	159
ภาพที่ 104 แบบร่าง Kios สำหรับสินค้า “เกษตรแปลงหลวง”	160
ภาพที่ 105 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิคุ้มกัน”	160
ภาพที่ 106 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิคุ้มกัน”	160
ภาพที่ 107 ภาพเพื่อนำเสนอโครงการ 9 เพื่อกล้า ปลูกป่าเพื่อภูมิธรรม	161
ภาพที่ 108 ภาพที่มาชื่อเพลงเฟสบุ๊กแฟนเพจ เมาะ ม่วน เมาะ	162
ภาพที่ 109 หน้าเพจเฟสบุ๊กแฟนเพจ เมาะ ม่วน เมาะ	162
ภาพที่ 110 การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในเฟสบุ๊กแฟนเพจ เมาะ ม่วน เมาะ	163

ภาพที่ 111 การใช้งานชุดตัวอักษรเมฆาหลวงภายในชุมชน	164
ภาพที่ 112 การเผยแพร่ชุดตัวอักษรเมฆาหลวงลงบนเว็บไซต์ f0nt.com มีการดาวน์โหลด และนำไปใช้งานทั่วไป	165
ภาพที่ 113 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์งานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมฆาหลวง จังหวัดลำปาง”	166
ภาพที่ 114 การออกแบบจัดแสดงสำหรับงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมฆาหลวง จังหวัดลำปาง”	167
ภาพที่ 115 บรรยากาศภายในงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมฆาหลวง จังหวัดลำปาง”	168
ภาพที่ 116 บรรยากาศภายในงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมฆาหลวง จังหวัดลำปาง”	169
ภาพที่ 117 บรรยากาศภายในงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมฆาหลวง จังหวัดลำปาง”	170
ภาพที่ 118 ข้อเขียนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้ร่วมงาน	172
ภาพที่ 119 แผนภาพการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนจากต้นทุนทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ต่อยอดไปสู่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	174
ภาพที่ 120 แผนภาพโครงสร้างการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับชุมชนบ้านเมฆาหลวง	176
ภาพที่ 121 ภาพกระบวนการทำงานกับชุมชนที่มีความสอดคล้องกันระหว่างหลักการของ Design Thinking และศาสตร์ของพระราชชา	176
ภาพที่ 122 ภาพกระบวนการสร้างต้นแบบเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของชุมชน	177

ภาพที่ 123 แสดงข้อค้นพบวภูมิโมเดล การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านเมะหลวง เพื่อการ
ออกแบบชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง..... 178

ภาพที่ 124 เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน SDGs 3 ด้านที่สอดคล้องกับชุมชนบ้านเมะหลวง ... 178

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 การแบ่งเขตการปกครองของอำเภอแม่เมาะ.....	16
ตารางที่ 2 รูปแบบตัวเขียนของภาษาเมืองล้านนา เป็นชื่อตำบลในอำเภอแม่เมาะ.....	28
ตารางที่ 3 จำนวนประชากรในอำเภอแม่เมาะ จำแนกตามช่วงอายุในข้อมูล จปฐ. สำรวจในปี 2562	33
ตารางที่ 4 ตารางวิเคราะห์สรุปรูปการสร้งประเภทของเครื่องมือเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ..	87
ตารางที่ 5 ประเด็นการเก็บข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือ	88
ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน ผู้นำชุมชน บ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ (10 คน).....	108
ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน).....	113
ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ (9 คน).....	119
ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน).....	124
ตารางที่ 10 สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อค้นพบในการออกแบบ	135
ตารางที่ 11 ประเด็น การวิเคราะห์ ข้อค้นพบ	137
ตารางที่ 12 ตารางการสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะผลงานสร้างสรรค์ของงานนิทรรศการ...	171

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมนับได้ว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่สำคัญในโลกปัจจุบัน หลายครั้งผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดมาจากการกระทำของมนุษย์โดยตรง โดยมีสาเหตุจากความต้องการพื้นฐานและความต้องการความสะดวกสบายในด้านต่าง ๆ ซึ่งความต้องการเหล่านี้ได้กระตุ้นให้มนุษย์พัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และวิทยาการเพื่อที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ได้อย่างสะดวกสบายและง่ายมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการพัฒนากระบวนการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้า ไม่ว่าจะเป็นสินค้าประเภททุน (Capital goods) หรือสินค้าบริโภค (Consumer goods) กระบวนการเหล่านี้ก็ก่อให้เกิดของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาอากาศเป็นพิษ ปัญหาด้านเสียง ขยะมูลฝอย ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพันกันอย่างเป็นระบบ เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเมื่อมนุษย์มีการตั้งถิ่นฐานในที่ใด ๆ จะมีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้ตอบสนองต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรม การพัฒนาวิทยาศาสตร์ วิทยาการ และอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าวข้างต้นแม้จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตแต่ในขณะเดียวกันก็นำมาสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ และการพัฒนาที่มุ่งใช้เพียงทรัพยากรธรรมชาติเพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้เป็นวิธีการที่ยั่งยืนมากนัก ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องคำนึงและตระหนักถึงการหาแนวทางให้มนุษย์และธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและมีความยั่งยืน ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างนิเวศวิทยาชีวภาพ (นิเวศวิทยาเชิงระบบ) กับนิเวศวิทยามนุษย์เห็นได้ชัดจากแนวคิดที่ใช้กันอยู่ในทางสังคมศาสตร์ เช่น คำว่าชุมชน การมีลักษณะโดดเด่น การทดแทน ได้ถูกนำมาใช้ในนิเวศวิทยาชีวภาพด้วย คุณูปการที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็นเรื่องมุมมองของการกระทำร่วมกันของสิ่งมีชีวิตในรูปของกระบวนการปรับตัว (Adaptive process) ซึ่งประกอบไปด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม ประชากร และการจัดระเบียบ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนำไปสู่แนวคิดที่เรียกว่า ระบบนิเวศ (Ecosystem) ที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งทางด้านนิเวศวิทยาชีวภาพและนิเวศวิทยามนุษย์ในฐานะที่เป็นชุมชน (ชูศักดิ์ วิทยาภาค, 2561) ซึ่งแนวความคิดหนึ่งที่ผู้วิจัยมองว่าจะช่วยตอบปัญหาและสร้างทางเลือกหนึ่งในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติขึ้นมาได้ นั่นก็คือ แนวคิดเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม”

“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” (Cultural landscapes) เป็นแนวคิดที่แพร่หลายในประเทศไทยมาในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นเป็นการเชื่อมโยงมนุษย์ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกันอย่างแยกจากกันไม่ได้ เป็นการเรียนรู้เข้าใจในวิถีสังคมของมนุษย์ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอดี เคารพต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความยั่งยืนของชุมชนโดยใช้ศิลปะการออกแบบเป็นตัวขับเคลื่อน ผลลัพธ์ของการดำเนินไปของวัฒนธรรมของมนุษย์บนธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมนี้เองที่เป็นความหมายของคำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) สิ่งที่มีมาตั้งแต่ในอดีตถูกถ่ายทอดให้ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน แม้จะมีกาลเวลาเป็นตัวแปรปรับเปลี่ยนไปบ้าง ถือเป็นข้อบ่งชี้ที่สำคัญว่า ประเพณีที่มีต้นกำเนิดมาจากความเชื่อ ความศรัทธาของมนุษย์มิได้สูญหายไปโดยง่าย ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ทำให้เกิดสำนึกร่วมของการอยู่เป็นกลุ่มเหล่าในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2557)

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาพื้นที่ของชุมชนบ้านแม่หลวง ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลแม่เกาะ อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง เดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลบ้านดง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีชุมชนใหญ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่บ้านแม่หลวง ต่อมาเมื่อมีการสำรวจหาแหล่งเชื้อเพลิงในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา ปรากฏว่าพบถ่านหินลิกไนต์ที่อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2497 รัฐบาลได้ตราพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนต์ เพื่อดำเนินกิจการเหมืองถ่านหิน มีการเปิดทำเหมืองที่แม่เกาะ เพื่อผลิตถ่านลิกไนต์จำหน่ายให้แก่โรงบ่มใบยาสูบ การรถไฟ และโรงงานปูนซีเมนต์ เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 ได้รวมเอากิจการของการลิกไนต์ (กลน.) การไฟฟ้ายันฮี (กฟย.) และการไฟฟ้าตะวันออกเฉียงเหนือ (กฟ.อน.) รวมเป็นหน่วยงานเดียวกันคือ “การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย” เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 เหมืองแม่เกาะจึงอยู่ในความดูแลของ กฟผ. ตั้งแต่นั้นมา และเป็นเหมืองถ่านหินที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (Egat, ม.ป.ป.) ถือว่าเป็นการสร้างคุณประโยชน์มากมาย แต่ในอีกมุมหนึ่ง ก็มีผลกระทบต่อชุมชนบริเวณรอบโรงไฟฟ้า ซึ่งจำเป็นต้องอพยพราษฎรออกจากพื้นที่เดิมและจัดสรรพื้นที่ใหม่โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เกาะ เมื่อโรงไฟฟ้าแม่เกาะ และเหมืองแม่เกาะดำเนินการอยู่ ในพื้นที่ จึงมีเงินงบประมาณที่ กฟผ.แม่เกาะ คืนสู่ชุมชนโดยรอบ ผ่านทางค่าภาษีท้องถิ่น ค่าภาคหลวงแร่ กองทุนพัฒนาไฟฟ้าโรงไฟฟ้าแม่เกาะ ซึ่งมีงบประมาณที่ได้จากการผลิตไฟฟ้าขายโรงไฟฟ้าแม่เกาะ (ประมาณปีละ 360 ล้านบาท) รวมถึงงบประมาณที่ กฟผ.แม่เกาะ ใช้ในการดำเนินโครงการด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) และสนับสนุนสมาคมพัฒนาแม่เกาะ (แผนกสื่อมวลชนสัมพันธ์ กองชุมชนสัมพันธ์ กฟผ.แม่เกาะ, 2559) ทำให้ที่ อำเภอแม่เกาะ มีโอกาสทางด้านการพัฒนาสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ อย่างยั่งยืนจริงหรือไม่

เมื่อย้อนกลับมามองตัวชุมชนในพื้นที่ปัจจุบัน ด้วยสถานที่ตั้งของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขาไฟ โดยรอบชุมชนจึงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและได้จัดสรรพัฒนาขึ้นมาเป็นสถานที่เส้นทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น ถ้ำเทพสถิต ถ้ำผาโง้ม ถ้ำตอญู ภูเขาไฟจำป่าแดด สถานที่ทางศาสนาและวัฒนธรรม บ้านพักโฮมสเตย์ท่องเที่ยว

เชิงเกษตร วิชาหกิจชุมชน แหล่งเรียนรู้การปลูกพืชปลอดภัย ตลาดสินค้าเกษตร และจุดแปรรูปผลผลิต การเกษตรและพัฒนาเกษตรกรเป็นกลุ่มต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นต้นทุนทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการพึ่งพาตนเองเมื่อมีการคาดการณ์ว่าเหมือนแม่เกาะจะปิดตัวลงในอนาคต

วิธีที่จะเป็นแนวทางในการทำให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนแห่งนี้ได้ นั่นคือ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นแนวทางปฏิบัติ พระองค์ได้ทรงดำริขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนได้อย่างเหมาะสมของสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โดยพระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาบนแนวคิดของการพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอกิน พอใช้ ความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สอดคล้องกับกระบวนทัศน์ของสังคมในแบบท้องถิ่นนิยม (Localism) ด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนสังคมให้มุ่งสู่ความสุขร่วมกัน แทนการชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาด้วยตัวเลขของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ หรือ GDP (Gross domestic product) เพียงอย่างเดียว (ปฐวี ศรีโสภา, 2553)

แม้ว่าการมีเหมือนแม่เกาะจะนำมาซึ่งความเจริญรอบด้าน แต่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2567) มีการคาดการณ์ว่าในอีกไม่ถึง 30 ปีข้างหน้า ทรัพยากรถ่านหินที่มีอยู่จะหมดลง ซึ่งเป็นคำถามว่าชุมชนแม่เกาะควรทำอย่างไรต่อไป กลายเป็นประเด็นสำคัญที่คนในชุมชนต้องตระหนักถึงการพึ่งพาตนเอง (Self Reliance) ควรหันมามองต้นทุนทรัพยากร พื้นฟู ปรับปรุงสภาพแวดล้อม สร้างเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองในชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป การวิจัยนี้ได้ศึกษาสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรมของอำเภอแม่เกาะ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและธรรมชาติ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ต้องพึ่งพากัน การพัฒนาอำเภอแม่เกาะเพื่อให้เกิดเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ยั่งยืนนั้น สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในยุคศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ที่กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศ ทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึดเอาคนเป็นศูนย์กลางพัฒนา โดยนำ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ มุ่งสู่สังคมที่เป็นสุข พร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น มีความพอเพียงและยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรและต้นทุนทางวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า มาเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศต่อไป และกลายเป็นแม่แบบหรือทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ผ่านแนวคิดเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม”

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยหัวข้อ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจ ในชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง เพื่อสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน
2. แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานออกแบบ
3. สร้างสรรค์งานออกแบบสำหรับชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง เพื่อความยั่งยืน โดยการสร้างแม่แบบ (Model) ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

การสร้างแม่แบบ (Model) ด้วยแนวคิดจากทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านแม่หลวงที่นำมาพัฒนาต่อยอดด้วยศิลปะการออกแบบโดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างความยั่งยืนของชุมชนได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาข้อมูลด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยมุ่งจำกัดขอบเขตสำคัญที่ชุมชนบ้านแม่หลวงเท่านั้น เว้นแต่จะมีข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ใกล้เคียง ผู้วิจัยจะเลือกนำมาพิจารณาเป็นกรณีไป

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร

มุ่งเน้นศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่เมาะ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน, ปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการอิสระ, กลุ่มผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน, ประชาชนทั่วไป

- หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่

ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลแม่เมาะ, สำนักงานพัฒนาชุมชนตำบลแม่เมาะ, กองชุมชนสัมพันธ์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ, โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ, สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาข้อมูลของความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่สัมพันธ์กับโรงไฟฟ้า โดยแบ่งช่วงเวลาสำคัญ ออกเป็น ก่อนการก่อตั้งโรงไฟฟ้า และเมื่อโรงไฟฟ้าก่อตั้ง เพื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติการ ออกแบบเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหลังจากโรงไฟฟ้าปิดตัว

- ศึกษานโยบายรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชนบ้านแม่หลวง เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิต แห่งประเทศไทย แม่เมาะ ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเท่านั้น

- ศึกษาข้อมูลเศรษฐกิจชุมชนที่อ้างอิงมาจากโครงการที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่เทียบเคียง อื่น ๆ ในประเทศไทยที่ตรงกับกลุ่มการศึกษา ภายใต้ขอบเขตเนื้อหา ประชากร พื้นที่ และเวลาที่ใกล้เคียง กัน

- ศึกษาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ที่ถูกนำไปใช้พื้นที่เทียบเคียงอื่น ๆ ใน ประเทศไทยที่ตรงกับกลุ่มการศึกษา ภายใต้ขอบเขตเนื้อหา ประชากร พื้นที่ และเวลาที่ใกล้เคียงกัน และ เป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการของประเทศไทยในภาษาไทยเท่านั้น

- ศึกษาหลักการมีส่วนร่วม โดยมุ่งจากกรณีศึกษาชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ประเทศไทย ภายใต้ ขอบเขตเนื้อหา ประชากร พื้นที่ และเวลาที่ใกล้เคียงกันเท่านั้น

- ศึกษาหลักการศิลปะและการออกแบบ (Art and design) ในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับหลักการมี ส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนมากกว่าศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสุนทรียศาสตร์

- ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสารที่ได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้ตีพิมพ์ เว็บไซต์และสื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเท่านั้น

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

จากการคาดการณ์ว่าในอีกไม่ถึง 30 ปีข้างหน้า (ไม่เกิน พ.ศ. 2597) จะไม่มีกองทุนรอบ โรงไฟฟ้า แม่เมาะ ที่ให้การสนับสนุนชุมชน ชุมชนบ้านแม่หลวงซึ่งเป็นชุมชนรอบโรงไฟฟ้าจะ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนนั้นเป็นการติดตามผลระยะยาว ซึ่งการศึกษาวินิจฉัยนี้ได้เริ่มดำเนินการ ในเดือน พฤศจิกายน 2562 และสิ้นสุดในเดือน มิถุนายน 2667 จึงขอรายงานผลการวิจัยในช่วง ระยะเวลาที่สิ้นสุดการวิจัยนี้เท่านั้น

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นโดยมีกลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มประชากรที่อายุ 18-60 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแม่หลวงไม่ต่ำกว่า 10 ปี และกลุ่มประชากรจากองค์กรหรือหน่วยงานใน พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านแม่หลวง ได้มีการเก็บข้อมูลของชุมชนด้วยเครื่องมือวิจัย การสัมภาษณ์

การสนทนากลุ่ม โดยขอรับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีกรอบแนวคิด ตัวแปรของการวิจัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ได้แก่

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง

- สิ่งแวดล้อม
- ศิลปวัฒนธรรม
- สังคม-เศรษฐกิจ

ตัวแปรควบคุม (Controlling variable) ได้แก่

- หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- การออกแบบเชิงนิเวศ
- การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่

- การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.6 ความจำกัดของการวิจัย

- การวิจัยนี้อาจมีข้อจำกัดในการวิจัยด้านความร่วมมือของคนในชุมชนและองค์กรในพื้นที่ การวิจัย รวมทั้งพื้นที่วิจัยในช่วงปลายปี 2562 – 2565 อยู่ในช่วงการระบาดโรค COVID-19 ในสถานการณ์รุนแรง ไม่สามารถดำเนินการวิจัยได้ตามแผนเพราะข้อจำกัดในการเข้าพื้นที่และการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมในพื้นที่ชุมชน

- ผลงานการออกแบบที่ได้มาจากการศึกษามีลักษณะเป็นผลงานแม่แบบ (Model) และต้นแบบ (Prototype) เพื่อนำไปใช้ต่อยอดพัฒนา ซึ่งมีการทดลองใช้งานภายในชุมชนเพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Culture landscapes) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ มีมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลจากการศึกษา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านสังคม-เศรษฐกิจ สร้างการรับรู้คุณค่าจากต้นทุนทั้ง 3 ด้าน ที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับพื้นที่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) หมายถึง ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น การมีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

การออกแบบเพื่อชุมชน (Community design) หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ที่ได้จากกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลของชุมชน เพื่อนำมาออกแบบเพื่อสอดคล้องกับบริบทและประโยชน์การใช้งานเฉพาะพื้นที่ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability development) หมายถึง วิธีการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง โดยรักษาระดับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ไม่ให้เกินศักยภาพการผลิตของธรรมชาติ และมุ่งเน้นความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ

ชุมชนยั่งยืน (Sustainable community) หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ตระหนักถึงการพึ่งพาตนเองได้จากการเห็นคุณค่าและมีการจัดการด้านต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ที่มีอยู่ในพื้นที่ไปใช้ต่อยอดให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุล พร้อมปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ชุมชนบ้านแม่หลวง (Ban Moh Luang community) หมายถึง ชุมชนหนึ่งในตำบลแม่เกาะ อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง เดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลบ้านดง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีชาวไทใหญ่ อพยพเข้ามาอยู่อาศัย และมีการแต่งงานกับคนในชุมชนดั้งเดิม จึงเกิดการผสมกลมกลืนกันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ประเพณี โดยชุมชนบ้านแม่หลวงมีเชื้อสายไทใหญ่อาศัยอยู่มากที่สุดในอำเภอแม่เกาะ ปีพ.ศ. 2493 มีการสำรวจพบถ้ำหินลิกไนต์ที่บริเวณลำห้วยแม่เกาะ ต่อมาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เกาะ ได้เปิดขยายเหมืองไปถึงบ้านแม่หลวง จึงได้อพยพราษฎรจากบ้านแม่หลวงเดิม มาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่หมู่ 8 ตำบลแม่เกาะ ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบัน

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. แนวทางการออกแบบที่ยั่งยืนจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านแม่หลวง ด้วยแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ผลงานสร้างสรรค์จากกรณีศึกษา สามารถใช้งานในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม สร้างแรงบันดาลใจให้กับชุมชนอื่น ในการตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
3. ชุมชนมีแนวทางการประยุกต์ใช้ผลงานมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง ทั้งด้านกายภาพ และประวัติศาสตร์ชุมชน และแนวคิด ทฤษฎี ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ในมิติด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานคิดในการออกแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีกรอบเนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

- 2.1 ข้อมูลพื้นที่ชุมชนบ้านเมาะหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
  - 2.1.1 ที่มา ประวัติศาสตร์ของชุมชน
  - 2.1.2 ที่ตั้ง ลักษณะกายภาพของพื้นที่
  - 2.1.3 สถานที่สำคัญในชุมชน
  - 2.1.4 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี
  - 2.1.5 สังคม-เศรษฐกิจ
  - 2.1.6 องค์กรและหน่วยงานที่สำคัญในพื้นที่
- 2.2 การทบทวนวรรณกรรมจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 2.2.1 แนวคิดและทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม
  - 2.2.2 ทฤษฎีการพัฒนาเชิงพื้นที่
  - 2.2.3 แนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์สัมพันธ์และแนวคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
  - 2.2.4 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.2.5 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
  - 2.2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้เพื่อการออกแบบ
  - 2.2.7 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการออกแบบเพื่อชุมชน
- 2.3 การทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.4 การทบทวนวรรณกรรมจากกรณีศึกษา
- 2.5 สรุป

2.1 ข้อมูลชุมชนบ้านเมาะหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

2.1.1 ที่มา ประวัติศาสตร์ของชุมชน

คำขวัญบ้านเมาะหลวง

พระเจ้าเงี้ยวล้าค่า	ช่างผ้าลือไกล
งามวิไลถ้ำห้าแห่ง	ชมแหล่งศักดิ์สิทธิ์
พิชิตภูเขาไฟ	น้ำใสไหลล้าห้วยไคร้

พระเจ้าเงี้ยวล้าค่า	คือ พระเจ้าสามพระองค์ คูบ้านคูเมืองของชาวบ้านบ้านเมาะหลวง
ช่างผ้าลือไกล	คือ งานประเพณีแห่ช่างผ้า
งามวิไลถ้ำห้าแห่ง	คือ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของบ้านเมาะหลวง ได้แก่ ถ้ำเทพสถิต, ถ้ำดอยงู, ถ้ำผาโงม, ถ้ำดอยน้อย และถ้ำผากล้วย
ชมแหล่งศักดิ์สิทธิ์	คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และแหล่งศักดิ์สิทธิ์ คูบ้านคูเมือง ได้แก่ ศาลหลักเมือง, พระเจ้าสามพระองค์, วัดเมาะหลวง, สำนักสงฆ์ถ้ำเทพสถิต, วัดรัตนคูหา และวัดทุ่งกล้วยโพธาราม
พิชิตภูเขาไฟ	คือ ภูเขาไฟจำป่าแดด
น้ำใสไหลล้าห้วยไคร้	คือ การทำฝายชะลอน้ำและการปลูกป่า

บ้านเมาะหลวง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างเนินเขา คล้ายแอ่งกระทะ ด้านหลังของหมู่บ้านมีภูเขาล้อมรอบ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านอยู่กระจ่ายกันเป็นสัดส่วน แต่ละบ้านมีพื้นที่เท่า ๆ กัน เมื่อกลุ่มชาวบ้านรวมตัว กันมากขึ้นจึงนำกลุ่มในการตั้งเมืองหรือหมู่บ้านขึ้นคือ “หมู่บ้านเมาะหลวง” คำว่า “หลวง” ในที่นี้หมายถึง “ใหญ่” นั่นเอง ซึ่งเป็นข้อที่แสดงให้สื่อความหมายถึง ว่าน่าจะเป็นกลุ่มชนที่ใหญ่หรือมีจำนวนมาก ความ เป็นมาของชื่อบ้านเมาะหลวงเล่าสืบต่อกันมาว่า มีภิกษุรูปหนึ่งรุดงค์โปรดสัตว์ผ่านมาในเขตนี้ได้พบแต่ ความกันดารแห้งแล้งมาตลอดทาง วันหนึ่งภิกษุผ่านมาพบแม่น้ำสายหนึ่งใสสะอาด มีต้นไม้ให้ความร่ม รื่นชุ่มชื่นดี จึงได้กล่าวกับราษฎรแถบนี้ว่า แม่น้ำสายนี้เหมาะที่จะพักอาศัยเพราะมีความร่มเย็น นับแต่นั้นมาราษฎรแถบนี้จึงเรียกขานแม่น้ำสายนั้นว่า “น้ำแม่เมาะ” แล้วจึงเรียกเพี้ยนเป็น “น้ำแม่ เมาะ” และเรียกหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณนี้ว่า บ้านเมาะ หรือ เมืองเมาะ และเมื่อคนมาอาศัยอยู่มากขึ้น จึงเรียกว่า บ้านเมาะหลวง จนถึงปัจจุบัน รวมตัวกันเป็นหมู่บ้านเก่าแก่เป็นเวลานับเป็นพันปี ดังนั้น

ราษฎรที่อำเภอแม่เมาะนี้จึงมีคนพื้นเมือง (คนเมือง) คนพื้นเมืองผสมพม่า คนพื้นเมืองผสมเงี้ยว (ไทใหญ่) แต่โดยสภาพทั่วไปแล้วเป็นคนพื้นเมืองแทบทั้งสิ้น (สมคิด วงศ์ษา, 2546)

ชุมชนแม่เมาะ หรือในอดีตคือเมืองเมาะ มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองลำปาง ติดกับเส้นทางโบราณคือ ช่องประตูผา มีความเชื่อและศรัทธาในช้าง ซึ่งมีสัญลักษณ์ประชุมชนชนคือ “ดอยผาช้าง” พ่อหนานเกษม เขมจารี ปราชญ์ฝีมือดีของเมืองเมาะได้เล่าถึงมีตำนานเกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญในเขตเมืองเมาะ และแม่น้ำจาง มีตำนานเกี่ยวข้องกับรอยพระพุทธรูปบาทที่สำคัญที่วัดพระบาทนารอง ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ อีกด้วย สถานที่ในอดีตของแม่เมาะในตำนานบอกว่าเคยเป็นทะเลสาบที่มีความยาวจากทิศเหนือถึงทิศใต้ ประมาณ 500 โยชน์ แต่ทางทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกไม่ปรากฏว่ากว้างเท่าใด คนสมัยนั้นจึงเรียกบริเวณแห่งนี้ว่า “จำ” จำคือบริเวณพื้นที่ที่มีน้ำซึมขึ้นแฉะ และในแห่งนี้มีพวกช้างมากกว่า 300 ร้อยเชือก จึงเกิดเป็นตำนานที่บอกเล่าถึงความเชื่อโยงถึงพื้นที่ต่าง ๆ ในอำเภอแม่เมาะ (สุรัตน์ วรวงศรัตน์ และ แดง ทนชัย, 2553)

ภาพที่ 2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังตำนานดอยผาช้าง ณ โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ

(ที่มา: ประวัติศาสตร์แม่เมาะเพื่อการสร้างผลงานจิตรกรรมฝาผนัง

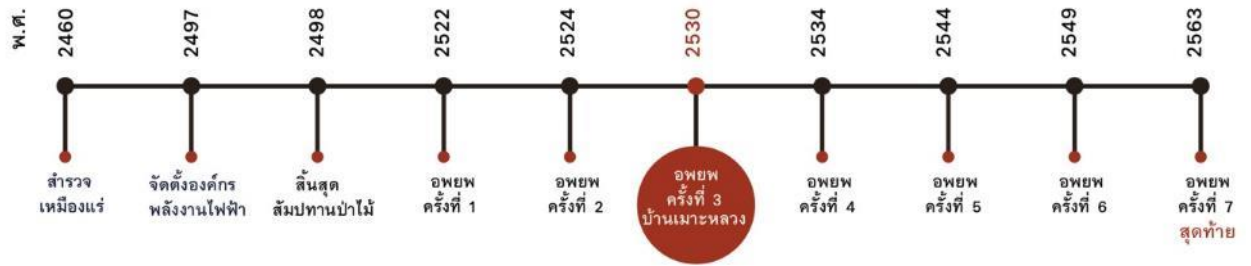
นำความรู้สู่ชุมชนรอบพื้นที่ กฟผ.แม่เมาะ)

ครั้นเมื่อปี พ.ศ. 2515 อำเภอเมืองลำปาง กรมการจังหวัดลำปาง และสภาจังหวัดลำปางได้พิจารณาเห็นว่า พื้นที่ของตำบลบ้านดง ตำบลนาสัก และตำบลจางเหนือเป็นท้องที่ทุรกันดาร เห็นสมควรจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอ จึงนำเรื่องเสนอต่อกระทรวงมหาดไทยพิจารณาและยกฐานะเป็น กิ่งอำเภอแม่เมาะ ขึ้นกับอำเภอเมืองลำปางเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2519 ที่ว่าการกิ่งอำเภอแม่เมาะก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2521 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2523 ได้แบ่ง

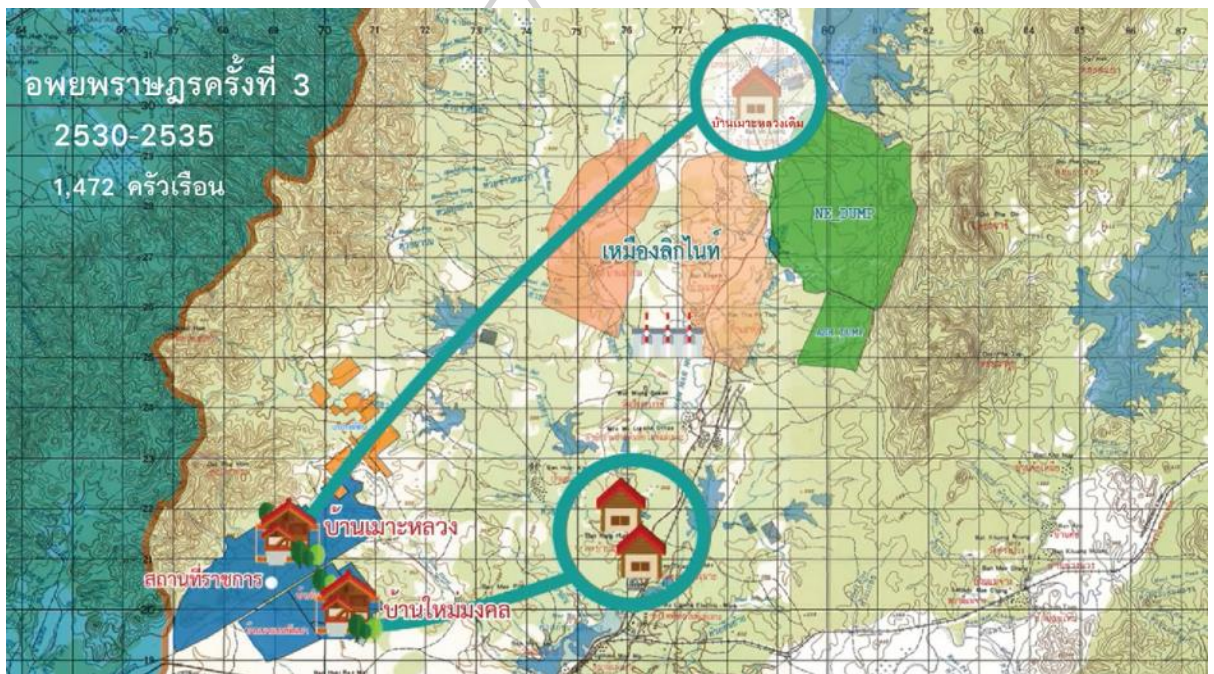
ตำบลบ้านดงออกตั้งเป็นตำบลแม่เกาะเพิ่มขึ้นอีก 1 ตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2524

เมื่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และจำนวนราษฎรของกิ่งอำเภอแม่เกาะเพิ่มมากขึ้นจนสามารถยกฐานะเป็นอำเภอได้ กระทรวงมหาดไทยจึงได้เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติให้ยกฐานะกิ่งอำเภอแม่เกาะเป็นอำเภอ โดยได้ตราพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งและประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 96 ตอนที่ 101 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 กิ่งอำเภอแม่เกาะจึงเป็น อำเภอแม่เกาะ ตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เกาะ, ม.ป.ป.)

บ้านเกาะหลวง หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เกาะ อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง เดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลบ้านดง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีชุมชนใหญ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่บ้านเกาะหลวง ต่อมาปี พ.ศ. 2498 มีการนำเอาถ่านหินขึ้นมาใช้งาน ทำให้ชุมชนหมู่บ้านมีความเจริญและขยายตัวขึ้น ถัดจากนั้นมา 1 เมษายน 2519 ได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอแม่เกาะ และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2527 ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแม่เกาะ และตำบลแม่เกาะเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอแม่เกาะ ในปี พ.ศ. 2493 มีการสำรวจพบถ่านหินลิกไนต์ที่บริเวณลำห้วยแม่เกาะ จึงได้มีการสร้างโรงไฟฟ้าที่ใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิงจำนวน 3 โรง และขยายเพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบันมีจำนวนทั้งหมด 13 โรง ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เกาะ ได้เปิดขยายเหมืองเพื่อขุดถ่านหินลิกไนต์ขึ้นมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าเข้าไปถึงบ้านเกาะหลวง บ้านใหม่ณาแหม บ้านเวียงสวรรค์ในตำบลบ้านดง จึงได้อพยพราษฎรจากบ้านเกาะหลวงเดิมมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่หมู่ 8 ตำบลแม่เกาะ ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบัน โดยการไฟฟ้าแม่เกาะได้จัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละ 40 ตารางวา ถึง 1 ไร่ 3 งาน และงบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อใช้ในการรื้อถอน รวมทั้งก่อสร้างสถานที่ต่าง ๆ ให้ เช่น ที่ว่าการอำเภอแม่เกาะ สถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่เกาะ วัดเกาะหลวง โรงเรียนอนุบาลแม่เกาะ ศาลหลักเมืองแม่เกาะ ให้บริการจัดทำถนนลาดยาง ไฟฟ้า น้ำประปา และยังคงเรียกชื่อหมู่บ้านของตนเหมือนเดิม เช่น บ้านเกาะหลวง บ้านหัวทุ่ง เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.) การอพยพราษฎรของบ้านเกาะหลวงในปี พ.ศ. 2530 นับเป็นการอพยพราษฎรครั้งที่ 3 ของการอพยพย้ายพื้นที่ตั้งแต่มีการตั้งเมืองลิกไนต์ในอำเภอแม่เกาะ

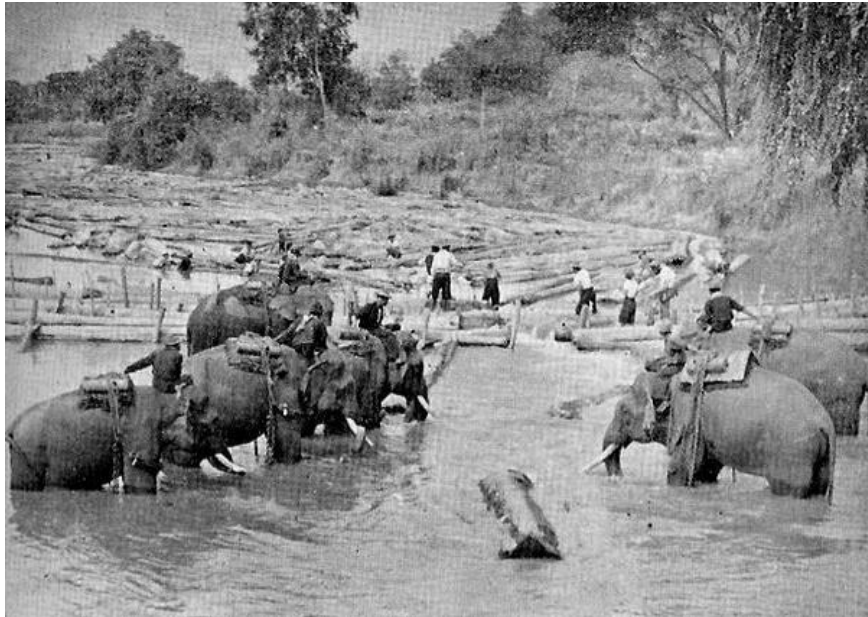

ภาพที่ 3 เส้นกำหนดเวลา (Time Line) การอพยพย้ายพื้นที่ของชุมชนบ้านเมะหลอง

ภาพที่ 4 ตำแหน่งการอพยพย้ายพื้นที่ของชุมชนบ้านเมะหลอง

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=LSAYdPJ1fvk&t=149s>, online, ตุลาคม 2562)

ภาพที่ 5 ภาพการทำสัมปทานป่าไม้ของพื้นที่แม่เกาะในอดีต
(ที่มา: www.facebook.com/muangmohlampang/photos, online, ตุลาคม 2562)

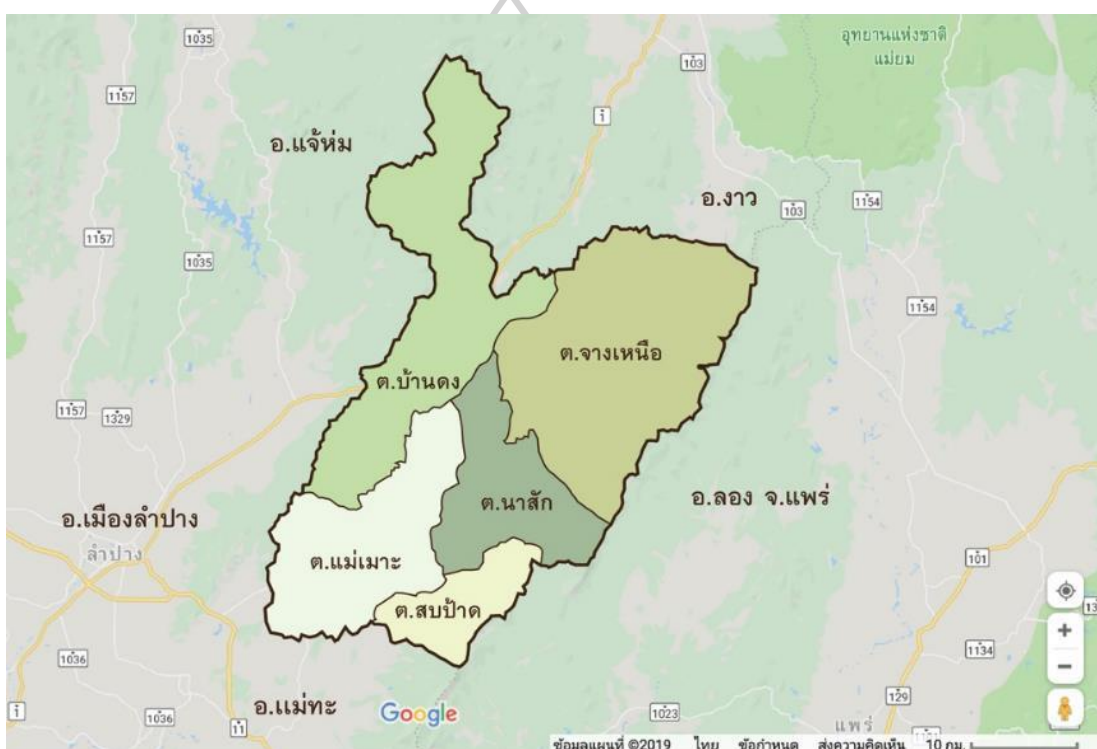
ภาพที่ 6 โรงเรียนชุมชน 1 บ้านเกาะหลวง (เกาะหลวงศึกษา)
สังกัดสำนักงานประถมศึกษา ก่อนการอพยพ
(ที่มา: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100034481081593>,
online, มิถุนายน 2566)

2.1.2 ที่ตั้ง ลักษณะกายภาพของพื้นที่

อำเภอแม่เมาะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ 20 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	อำเภอแจ้ห่มและอำเภองาว
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อำเภอสองและอำเภอทอง (จังหวัดแพร่)
ทิศใต้	ติดกับ	อำเภอทอง (จังหวัดแพร่) และอำเภอแม่ทะ
ทิศตะวันตก	ติดกับ	อำเภอเมืองลำปาง

ภาพที่ 7 แผนที่การแบ่งอาณาเขตของอำเภอแม่เมาะ

(ที่มา: <https://district.cdd.go.th/maemo/>, online ปรับปรุงโดย ผู้วิจัย)

นอกจากนี้ อำเภอแม่เมาะแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 5 ตำบล 42 หมู่บ้าน
 ตารางที่ 1 การแบ่งเขตการปกครองของอำเภอแม่เมาะ

ตำบลแม่เมาะ 11 หมู่บ้าน	ตำบลนาสัก 9 หมู่บ้าน	ตำบลบ้านดง 8 หมู่บ้าน	ตำบลสบป่าด 7 หมู่บ้าน	ตำบลจางเหนือ 7 หมู่บ้าน
หมู่ 1 ห้วยเป็ด	หมู่ 1 แม่จาง	หมู่ 1 หัวฝาย	หมู่ 1 สบป่าด	หมู่ 1 ปงแท่น
หมู่ 2 ห้วยรากไม้	หมู่ 2 ปางปวย	หมู่ 2 ดง	หมู่ 2 สบเต็น	หมู่ 2 นาแซ่
หมู่ 3 หางสูง	หมู่ 3 วังน้ำตอง	หมู่ 3 ท่าสี่	หมู่ 3 สวนป่า	หมู่ 3 กอรวก
หมู่ 4 แม่เมาะ	หมู่ 4 นาสัก	หมู่ 4 จำปุย	หมู่ 4 สบเมาะ	หมู่ 4 ทาน
หมู่ 5 ปงชัย	หมู่ 5 ไหมรัตน์โกสินทร์	หมู่ 5 กลาง	หมู่ 5 ห้วยรากไม้	หมู่ 5 วังตม
หมู่ 6 ห้วยดิง	หมู่ 6 สบจาง	หมู่ 6 แม่सान	หมู่ 6 ปงต้นบิน	หมู่ 6 นาสันติราษฎร์
หมู่ 7 ไหมนาแซม	หมู่ 7 แม่หลวง	หมู่ 7 สวนป่า แม่เมาะ	หมู่ 7 แม่เกียง	หมู่ 7 จางเหนือพัฒนา
หมู่ 8 เมาะหลวง	หมู่ 8 ช่างม่วง	หมู่ 8 หัวฝายหลายทุ่ง		
หมู่ 9 เวียงสวรรค์	หมู่ 9 ทุ่งเลางาม			
หมู่ 10 ไหมมงคล				
หมู่ 11 นาแซมพัฒนา				

(ที่มา: รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน ประจำปี พ.ศ.2561 สำนักบริหารการทะเบียน
 กรมการปกครอง ปรับปรุงโดย ผู้วิจัย)

ในส่วนของตำบลแม่เมาะ สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นภูเขาและป่าไม้ มีเนื้อที่ประมาณ
 117.5 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 73,311 ไร่ (เทศบาลตำบลแม่เมาะ, ม.ป.ป.) มีอาณาเขตพื้นที่
 ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ตำบลนาสัก อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตำบลพระบาท, ตำบลพิชัยและตำบลบ้านเสด็จ อำเภอ เมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

สภาพแวดล้อมอำเภอแม่เมาะมีสภาพพื้นที่ทั่วไป เป็นภูเขาและป่าไม้ มีเนื้อที่ประมาณ
 860.44 ตารางกิโลเมตร หรือ 537,775 ไร่ ภูมิประเทศ 70% เป็นภูเขา และ 30% เป็นพื้นที่ราบ
 อากาศค่อนข้างร้อนอบอ้าว ในฤดูหนาวมีหมอกและหนาวจัด (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง
 จังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.)

พื้นที่ของชุมชนบ้านเมาะหลวง มีภูเขาไฟจำปาแตกเป็นทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ
 ของชุมชน ซึ่งภูเขาไฟจำปาแตกเป็นที่หมดสภาพ (Domant) ภูเขาไฟดับสนิท ไม่ระเบิดอีกแล้ว
 มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 630 เมตร ปากปล่องด้านเหนือกว้าง 150 เมตร สูงเหนือพื้นที่
 รอบ ๆ ราว 160 เมตร มีต้นไม้ยืนต้นหลายชนิด มีหินตระกรัน (หินที่มีรูพรุนน้ำหนักเบา) และร่องหิน

ที่เป็นทางเดินของลาวา หลักฐานที่เป็นข้อมูลยืนยันว่าสถานที่นี้เป็นซากภูเขาไฟ ได้มาจากข้อมูล
ที่ ดร.เบียร์ ซอเรนเซน ผู้อำนวยการสถาบันสแกนดิเนเวียได้ทำการค้นคว้าร่องรอยก่อนประวัติศาสตร์
ศึกษาปรากฏการณ์ทางธรณี ซากชีวิตศึกษาดำบรรพ์ที่ขุดพบในเขตเหมืองลิกไนต์ ภูเขาไฟมีลักษณะ
พิเศษตรงที่มีการระเบิดเป็นรูปดวงจันทร์เต็มดวงและครึ่งเสี้ยวคาบเกี่ยวกัน (สุริยัน วรารักษ์รัตน์ และ
แดง ทนชัย, 2553) ด้วยความสูงจากพื้นดิน 160 เมตร มีการสร้างบันไดเพื่อเป็นเส้นทาง
ในการเดินขึ้นไปกว่า 700 ขั้น เพื่อเป็นจุดชมวิวเมืองแม่เมาะจากมุมสูง และบริเวณภูเขาไฟป่าจำแค้น
ยังเป็นพื้นที่โครงการป่าชุมชนบ้านแม่หลวง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่เมาะ เนื้อที่ 400 ไร่
โดยส่วนจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 3 (ลำปาง) กรมป่าไม้

ภาพที่ 8 ภาพถ่ายมุมสูงภาพรวมของพื้นที่ชุมชนบ้านแม่หลวงและบริเวณภูเขาไฟป่าจำแค้น

นอกจากภูเขาไฟป่าจำแค้นแล้วชุมชนบ้านแม่หลวงยังมีถ้ำเทพสถิตย์ตั้งอยู่ในบริเวณ
เดียวกับสำนักสงฆ์เทพสถิตย์ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่เกิดขึ้นมีความสวยตามธรรมชาติ ในระยะ
10 เมตรแรกจากปากถ้ำจะเป็นทางแคบและห้องเล็ก ๆ แต่พอเข้าสู่ห้องที่สอง จะพบโถงถ้ำที่กว้าง
กว่า 20 เมตร และสูงเกือบเท่าตึกสองชั้นโดยคนในพื้นที่เชื่อกันว่าในอดีตถ้ำมีความลึกมากกว่านี้และมี
เส้นทางเชื่อมต่อกันกับถ้ำอื่น ๆ ในพื้นที่ ได้แก่ ถ้ำผาโง้ม และ ถ้ำผากล้วย อีกด้วย

2.1.3 สถานที่สำคัญในชุมชน

ศาลหลักเมืองแม่เมาะ

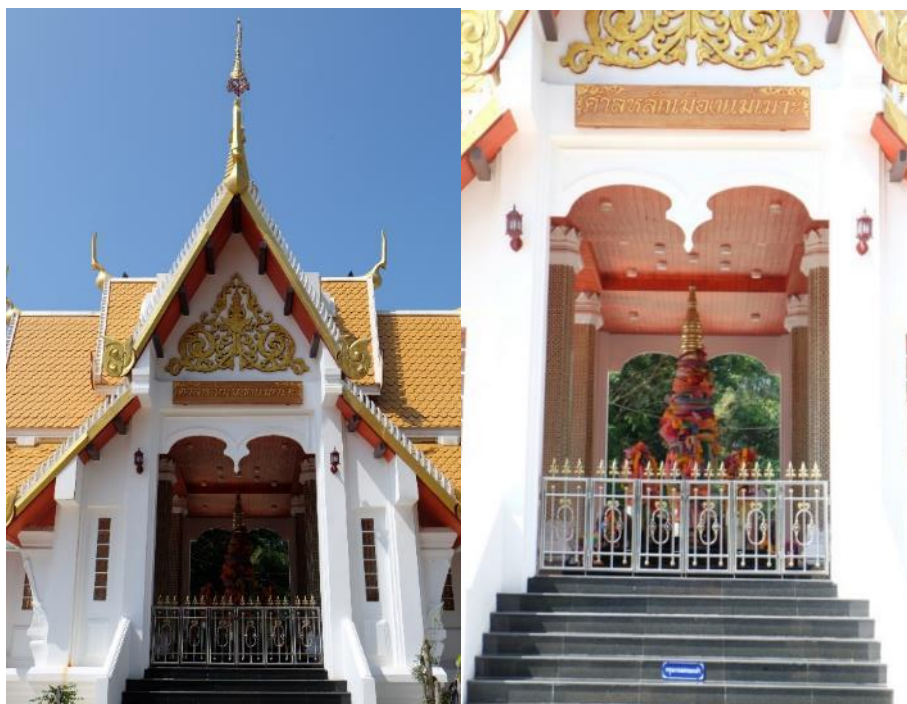
เมื่อมีการตั้งเมือง ตามความเชื่อมาแต่โบราณกาลต้องมีสิ่งที่ใช้ยึดถือและรวมจิตใจของ
คนในบ้านในเมืองให้มีความเสียสละรักสามัคคีต่อบ้านเมือง หรือให้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยดูแลปกป้อง
รักษาบ้านเมือง จึงได้นำเอาเสาไม้จำนวน 5 ต้น โดยมีเสากลางสูงกว่าเสาอีก 4 ต้น ซึ่งเสาอีก 4 ต้น
นำพิงวางในตำแหน่งทิศทั้ง 4 และได้อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าประดิษฐานในเสา 5 ต้นนั้น เพื่ออาศัย
เป็นศูนย์รวมจิตใจในการสร้างเมืองใหม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะคอยปกป้องรักษาคนในบ้านในเมือง

เปรียบเสมือนเกราะป้องกันภัยทางจิตใจ เรียกว่า “เสื่อบ้าน” หรือหัวใจบ้าน หรือก็คือศาลหลักเมือง ในปัจจุบัน โดยทั่วไป ศาลหลักเมืองจะมีเฉพาะศาลหลักเมืองประจำจังหวัดเท่านั้น ตามหมู่บ้านและตามอำเภอจะไม่มีประวัติศาสตร์อ้างอิงในการสร้างศาลหลักเมืองขึ้นมา จะมีปรากฏเพียงความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมาในการนับถือ “ศาลเสื่อบ้าน” ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อศาลเสื่อบ้านจะคอยคุ้มครอง ดูแลให้คนในหมู่บ้านมีความสุข มีความอุดมสมบูรณ์อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ลักษณะของศาลเสื่อบ้านก็สร้างขึ้นมากล้ายศาลเพิงตาหรือศาลพระภูมิเจ้าที่ โดยทั่วไปเข้าใจว่าในหมู่บ้านหนึ่งจะมีศาลเสื่อบ้านเพียง 1 ศาล แต่บางแห่งอาจมีได้มากกว่า 1 ศาลในกลุ่มบ้านเล็ก ๆ ตามความเชื่อของชาวบ้านแต่ละแห่งสืบทอดกันมาที่อำเภอแม่เมาะ การนับถือเสื่อบ้านเสื่อบ้านที่เป็นตัวแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในการคุ้มครองปกป้องภัยอันตรายให้กับชาวอำเภอแม่เมาะ จึงมีอาณาเขตความเชื่อที่กว้างขวาง ซึ่งมีการนำความเชื่อนั้นมา สร้างเป็นศาลหลักเมืองของอำเภอ เช่นเดียวกับศาลหลักเมืองประจำจังหวัด โดยอำเภอแม่เมาะเป็นแห่งเดียวที่มีศาลหลักเมืองประจำอำเภอ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 9 ศาลหลักเมืองอำเภอแม่เมาะเดิม ก่อนอพยพพื้นที่

(ที่มา: <https://www.facebook.com/muangmohlampang/>, online, ตุลาคม 2562)

ภาพที่ 10 ศาลหลักเมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ

ศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ หรือเรียกกันติดปากกันว่า หอศิลป์วัฒนธรรม กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เทศบาลตำบลแม่เมาะ ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเข้าใช้ประโยชน์ บำรุงดูแลรักษาอาคารศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 และได้ดำเนินงานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 289 ตามอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น โดยขึ้นด้านล่างอาคารมีห้องสำหรับการจัดนิทรรศการ เป็นแหล่งเรียนรู้โดยจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ของคนแม่เมาะ แสดงผลงานด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์วัฒนธรรม และได้ขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ที่มีข้อมูลต่าง ๆ เพื่อช่วยกันสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม (ศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ, ม.ป.ป.) ก่อสร้างขึ้นโดยการสนับสนุนงบประมาณของเทศบาลตำบลแม่เมาะ ได้รับแรงบันดาลใจจากหอคำหลวง อุทยานหลวงราชพฤกษ์ จ.เชียงใหม่ ปรับประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมล้านนาของชาวแม่เมาะ ตัวโครงสร้างอาคารด้านนอกทำด้วยปูน ภายในตกแต่งด้วยไม้สักทอง ชั้นบนของอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ 3 องค์ ชาวบ้านเรียก พระเจ้าเจ็ยว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ลักษณะหุยาบ สวมชฎา พระเกศาเป็นขด ตกแต่งใบหน้าสวยงาม ตามศิลปะจากเมืองมณฑลประเทศพม่า ซึ่งเกิดขึ้นสมัยที่ไทใหญ่เข้ามาครอบครองดินแดนล้านนา จากนั้นมีการตั้งรกรากสร้างครอบครัวกับชาวพื้นเมืองแม่เมาะ ทำให้ยังหลงเหลือศิลปะดังกล่าว จากหลักฐานที่ปรากฏได้

ฐานพระพุทธรูปมีการเขียนจารึกไว้ เมื่อ พ.ศ.2475 แต่ชาวบ้านเล่าขานกันว่าน่าจะมีอายุนานกว่า 90 ปีสององค์จากขวามาซ่ายไม่ปรากฏหลักฐานศิลปินผู้สร้าง แต่องค์เล็กสุด ปั้นโดยพ่อหนานเกษม เขมจารี ศิลปินพื้นบ้านชาวแม่เมาะ (วิจิตรรา เมืองคำบุตร, 2562)

ภาพที่ 11 บริเวณด้านหน้าและอาคารศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 12 พระพุทธรูปโบราณ 3 องค์ ประดิษฐาน ณ ชั้นบนของอาคารศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ

วัดเมะหลวง

วัดเมะหลวงปัจจุบันสร้างขึ้นทดแทนวัดเมะหลวงเดิมที่ต้องรื้อถอน เพราะต้องสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมะตามมติคณะรัฐมนตรีที่ให้มีการเวนคืนพื้นที่บริเวณที่ตั้งบ้านเมะหลวงทั้งหมด (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.) ซึ่งวัดเมะหลวงเดิมนั้นประกอบด้วยอาคารเสนาสนะ อุโบสถที่มีจิตรกรรมฝาผนังภาพพุทธประวัติ ภาพพระมาลัย ภาพรัชกาลที่ 1-9 และภาพเรื่องหงส์ทิน กุฎิ ศาลาบาตร โรงเรียนพระปริยัติธรรมและหอกลอง ปูชนียวัตถุมี พระประธาน และพระพุทธรูปสร้างตามแบบอย่างศิลปะพม่า พระพุทธรูปปางสะดุ้งมาร พระพุทธรูปไมตรี พระพุทธรูปไม้แกะสลักและธรรมมาสน์ทรงปราสาทศิลปะล้านนาไทย วัดเมะหลวงเดิมสร้างประมาณ พ.ศ. 1257 โดยชาวบ้านเมะหลวงและช่างชาวพม่าที่เป็นเฉลยศึก ซึ่งสมัยนั้นเมืองลำปางอยู่ในการปกครองของละโว้เดิมให้ชื่อวัดว่าเมะหลวงดอนเรียง (เมะหลวงดงเรียง) กระทบวงศึกษาธิการประกาศเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. 2455 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2492 (แดง ทนชัย, 2553)

ภาพที่ 13 วัดและป้ายวัดเมะหลวงเดิม ก่อนการอพยพพื้นที่

(ที่มา: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100034481081593>,
online, มิถุนายน 2566)

ภาพที่ 14 ศาลากลางบ้านและภาพจิตรกรรม บ้านเมะหลวงเดิม
(ที่มา: <https://www.facebook.com/muangmohlampang/>, online, ตุลาคม 2562)

ภาพที่ 15 วัดเมะหลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (ปัจจุบัน)

วัดทุ่งกล้วยโพธาราม

วัดทุ่งกล้วยโพธาราม ในอดีต ตั้งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำแม่เมะ ตรงกลางระหว่างทางไปบ้านเมะหลวงและบ้านหัวทุ่ง ตั้งอยู่เลขที่ 1945 บ้านหัวทุ่ง หมู่ 1 ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด วัดทุ่งกล้วยโพธารามมีความสำคัญเป็นปูชนียสถานศูนย์รวมจิตใจของประชาชนแม่เมะโดยทั่วไปมาตั้งแต่โบราณ มีประเพณีอันงดงามสืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีต เช่น ประเพณีสงกรานต์ปีใหม่เมืองแห่ช้างผ้าและหอผ้าเดิมซึ่งจะต้องแห่เข้าที่วัดทุ่งกล้วยเป็นแห่งแรก ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ซึ่งยึดถือว่าวัดทุ่งกล้วยเป็นวัดเก่าแก่ดั้งเดิม “วัดแก้ววัดเดิม” ก่อนวัดอื่นๆในชุมชน วัดทุ่งกล้วยโพธารามแต่เดิม

ประกอบด้วยวิหาร หลังคามุงด้วยแผ่นไม้แป้นเกล็ดไม้สัก ฝาผนังด้านหลังปิดคานและชื่อฝาผนังด้านข้างปิดเพียงครึ่งเสา ด้านหน้าช่องกลางทางเข้าเปิดโล่ง พื้นปูด้วยอิฐดินเผา ภายในวิหารมีพระประธาน และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ขนานนามว่า “พระเจ้าไม้ซ้อ” พระพุทธรูปประทับยืนศิลปะพม่า ทำด้วยไม้ลงรักปิดทองประดับกระจก มีอยู่ 4 องค์ และจองปราสาททำด้วยไม้ลงรักปิดทองประดับกระจก ซึ่งน่าจะเป็นของเก่า ที่ถูกขนย้ายมาจากวัดจอง(ไทใหญ่)ร้าง ที่ได้ทำการรื้อไป มีกำแพงล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ในบริเวณวัดมีต้นทับทิมของ(ไม้ถั่ว)เป็นไม้เก่าแก่โบราณ ปัจจุบันวัดทุ่งกล้วยโพธาราม ได้ย้ายผาติกรรมมาตั้งอยู่เลขที่ 596 หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เมื่อประมาณปี พ.ศ.2533 - 2534 ประกอบด้วยอุโบสถ กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ องค์พระธาตุเจดีย์ ศาลาบาตร ศาลาปฏิบัติธรรม อาคารปิยธรรมโม ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2555 และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิต เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2556 (ลิขิต เครือบุญมา, 2562)

ภาพที่ 16 วัดทุ่งกล้วยโพธาราม “วัดแก้ววัดเดิม” ของแม่เมาะ วัดแรกของตำบลบ้านดง (ที่มา: <https://www.facebook.com/muangmohlampang/>, online, ตุลาคม 2562)

ภาพที่ 17 วัดทุ่งกล้วยโพธาราม อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (ปัจจุบัน)

วัดรัตนคูหา (ถ้ำผากล้วย)

ถ้ำผากล้วยเป็นจุดเริ่มต้นของวัดรัตนคูหา โดยในปี พ.ศ. 2529 หลวงปู่เสมอ นิมโล และ หลวงพ่อคำภา โชติโก ได้มาตั้งที่พักสงฆ์รัตนคูหาถ้ำผากล้วยขึ้น ณ บริเวณถ้ำแห่งนี้ เนื่องจากเป็นที่สงบเหมาะแก่การภาวนา ใช้เวลาเดินถึงปากถ้ำประมาณ 10 นาที ในวันที่อากาศร้อนจัดก็ได้รับไอเย็น จากปากถ้ำที่แผ่ออกมา ทางเข้าวัดมีบันไดด้วยต้นไม้มีทางขึ้นสำหรับรถยนต์และบันไดสูงเป็นทางเดินขึ้นเพราะวัดตั้งอยู่บนเนินเขา สามารถขึ้นไปกราบนมัสการองค์พระพุทธรูปยืนตีเมตตาทันใจ โลกนาถ ที่ประดิษฐานอยู่บนเนินเขา และชมทิวทัศน์ที่สามารถมองเห็นอำเภอแม่เมาะ กฟผ.แม่เมาะ จากมุมสูงได้ 360 องศา ภายในอุโบสถวัดหลังใหม่ยังประดิษฐานพระประธาน พระโภชัชยคุรุ (พระกริ่งเขลาองค์) ขนาดหน้าตัก 56 นิ้ว เนื้อทองแดงซึ่งได้รับการสนับสนุนทองแดงจาก กฟผ.แม่เมาะ ในการจัดสร้างองค์พระ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 18 ภาพถ่ายมุมสูง วัดรัตนคูหา (ทุ่งผากล้วย) อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 19 บรรยากาศทิวทัศน์อำเภอแม่เมะ 360 องศา ที่สามารถมองเห็น กฟผ. แม่เมะ
จากจุดชมวิ้วัดรัตนคูหา

2.1.4 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

ชาติพันธุ์และภาษา

ในระยษะพุทธศตวรรษที่ 24 (พ.ศ.2300 เป็นต้นมา) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์สามารถสันนิษฐานได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่(เงี้ยว) ในจังหวัดลำปางเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่จังหวัดลำปางนับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเกี่ยวข้องกับนโยบายการทำสัมปทานป่าไม้ของชาวอังกฤษที่มีการจ้างกลุ่มคน ไทใหญ่เพื่อเป็นลูกจ้าง เหตุผลที่ชาวอังกฤษนิยมใช้ลูกจ้างชาวไทใหญ่มากกว่าคนในพื้นที่นครลำปางนั้นเนื่องด้วยชาวไทใหญ่มีความชำนาญและความสามารถในการทำป่าไม้ (ลิขิต เครือบุญมา, 2562) คนในชุมชนบ้านเมาะหลวงบางตระกูลหรือบางนามสกุลสามารถบ่งชี้ได้ว่าตนเองมีเชื้อสายไทใหญ่ตั้งแต่บรรพบุรุษต้นตระกูลจนมาถึงปัจจุบัน จากความเชื่อของชาวชุมชนเมาะหลวงว่าแรกเดิมที่ชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนบ้านเมาะหลวงนั้น แบ่งออกเป็น 3 ตระกูลหรือนามสกุล คือ 1. ตระกูล (นามสกุล) วงศ์หนันตา ปัจจุบันเปลี่ยน/เพี้ยนเป็น วงศ์ันตา 2. ตระกูล (นามสกุล) ปือกคาอู 3. ตระกูล (นามสกุล) เตชะเตย (จินตนา แปรดิบ, 2556, น. 71) การแต่งกายของชาวไทใหญ่ในบ้านเมาะหลวง เอกลักษณ์ที่สำคัญของชาวไทใหญ่ ผู้ชายชาวไทใหญ่จะไว้ผมยาวเกล้ามวยอย่างผู้หญิง เวลาออกนอกบ้านจะใช้ผ้าโพกศีรษะ สีขาว หรือสีอ่อน ๆ โดยการใช้ผ้าคลุมมวยผมและวนรอบ ๆ จนนำชายผ้ามาตกไว้อีกด้าน โดยถือว่าการแต่งกายเต็มยศที่สืบทอดมาแต่โบราณและแสดงออกถึงความเป็นไทใหญ่อย่างชัดเจน ส่วนการสวมเสื้อแขนยาวผ่าหน้ากระดุมขอดเป็นผ้าเย็บขมวดปม คอเสื้อเป็นคอกลมหรือคอตั้งแบบจีน หรือที่เรียกว่า “เสื้อไต” ส่วนใหญ่จะใส่เสื้อสีขาวหรือสีอ่อน กางเกงจะใส่เป็นกางเกงขากว้าง เป้าหย่อน ที่เรียกว่า เตี่ยวขาโล่ง เตี่ยวสองหน้าหรือเตี่ยวข้าวต้ม ชาวไทใหญ่จะเรียกกางเกงว่า “กั้นไต” ซึ่งเมื่อหมตรุ่นไทใหญ่ดั้งเดิมที่อพยพมานั้นรุ่นลูกหลานเหลนก็ไม่ได้แต่งกายเช่นนี้แล้ว (ลิขิต เครือบุญมา, 2562)

ภาพที่ 20 ภาพบรรพบุรุษชาวไทยใหญ่ในเมืองเมาะ

(ที่มา: www.facebook.com/muangmohlampang/photos, online, ตุลาคม 2562)

ชาวไทยใหญ่หรือเงี้ยว มีภาษาและอักษรที่ใช้เป็นของตนเอง ภาษาพูดของชาวไทยใหญ่ เรียกว่า “คำไต” ส่วนอักษรไทใหญ่ เรียกว่า “ลิกไต” ซึ่งมีใช้มาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ที่บ้านเมาะหลวง พบลิกไต (หนังสือพับสาภาษาไทใหญ่) จำนวน 5 เล่มด้วยกัน สันนิษฐานว่าเคลื่อนย้ายมาจาก “วัดจอง” วัดไทใหญ่เดิม ซึ่งได้ถูกไฟไหม้และรื้อออก จึงได้ย้ายข้าวของบางส่วนมาไว้ที่วัดเมาะหลวงแห่งนี้ ลิกไตทั้งเล่มที่เก็บรักษาไว้ที่วัดเมาะหลวง จากการที่ผู้ศึกษาได้นำไปให้พระภิกษุชาวไทยใหญ่ซึ่งมาจำพรรษาที่วัดกุเต้า อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ได้อ่าน พบว่า เล่มที่ 1 ชื่อเรื่อง มังคละสูตร ปรีตรหลวง ผู้เขียน ไม่ปรากฏศักราชที่สร้างถวายเป็นจ.ศ. 1257 พ.ศ. 2439 นอกจากพบตัวลิกไตแล้ว ยังปรากฏภาษาพูดเป็นในพิธีกรรมคือ คำไหว้พระสวดมนต์และคำถวายข้าวพระพุทธ ที่เรียกว่า “ต่างก๊อกชอมต่อ” (ลิขิตเครือบุญมา, 2562)

ปัจจุบันอำเภอแม่เมาะรวมไปถึงชุมชนบ้านเมาะหลวงในปัจจุบันใช้คำเมืองล้านนา เช่นเดียวกับหลายพื้นที่ในจังหวัดลำปาง คำเมืองหรือภาษาถิ่นเหนือ เป็นภาษาถิ่นของภาษาไทยที่พูดกันในเขตจังหวัดภาคเหนือของไทย 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน กับบางอำเภอของจังหวัดตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ คำเมืองเป็นภาษาที่มีระบบตัวอย่างที่เรียกกันว่า ตัวเมืองบ้าง อักษรธรรมบ้าง อักษรธรรมล้านนาบ้าง คำเมืองจังหวัดลำปาง ใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่นแตกต่างไปจากคำเมืองถิ่นอื่นอยู่หลายคำ จากการศึกษาภาษาถิ่นย่อยของคำเมืองในจังหวัดลำปาง สามารถแบ่งภาษาถิ่นย่อยได้เป็นสองถิ่นย่อย คือ ภาษาย่อยลำปางตอนเหนือ ได้แก่ ภาษาที่ใช้ในเขตอำเภอวังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน อำเภอห้างฉัตร อำเภอ

เมือง ๆ อำเภอแม่เมาะ อำเภอองาว อำเภอแม่ทะ อำเภอเสริมงาม อำเภอเกาะคา อำเภอสบปราบ ส่วนภาษาถิ่นย่อยลำปางตอนใต้ได้แก่ ภาษาที่ใช้ในเขตอำเภอเถิน และอำเภอแม่พริก

ตารางที่ 2 รูปแบบตัวเขียนของภาษาเมืองล้านนา เป็นชื่อตำบลในอำเภอแม่เมาะ

ที่	ชื่อตำบล	ตัวเมือง	อักษรโรมัน
1.	บ้านดง	ບ້ານດອງ	Ban Dong
2.	นาสัก	ນາສັກ	Na Sak
3.	จางเหนือ	ຈາງເໜືອ	Chang Nuea
4.	แม่เมาะ	ແມ່ເມອາ	Mae Mo
5.	สบป่าด	ສົບປ່າດ	Sop Pat

(ที่มา: <https://th.wikipedia.org/>, online, ตุลาคม 2562 ปรับปรุงโดย ผู้วิจัย)

วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีแห่ช้างผ้า

ประเพณีแห่ช้างผ้า เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมของชุมชนเมาะหลวง เกิดขึ้นจากการริเริ่มของชาวไทใหญ่ หรือชาวเงี้ยว ที่เข้ามา ตั้งถิ่นฐานอยู่กับคนเมืองพื้นถิ่น (คนเมือง) ที่เมืองเมาะ ในราวพุทธศตวรรษที่ 24 กระจายไปตั้งถิ่นฐานในหลายหมู่บ้าน โดยชุมชนบ้านเมาะหลวงจะมีชาวไทใหญ่มาอาศัยอยู่ แต่งงานกับชาวบ้านพื้นถิ่นหนาแน่นกว่าชุมชนอื่น ๆ ชาวไทใหญ่ที่เข้ามาในยุคหนึ่ง มีทั้งทำอาชีพป่าไม้ เลี้ยงช้าง และค้าขาย ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อเลี้ยงช้างหรือเป็น “เจ้าช้าง” มีช้างเป็นจำนวนมากเพื่อใช้ลากซุง ทำกิจการป่าไม้กับบริษัทบอมเบย์เบอร์ม่า (ลิขิต เจริญบุญมา, 2562) การแห่ช้างผ้านี้มีตำนานเล่าว่า มีช้างเชือกหนึ่งเดินไปติดหล่มโคลนที่ห้วยอ้อหรือกลุ่มอ้อ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นดินที่เป็นดินโป่ง มองเหมือนพื้นดินธรรมคา แต่เนื้อดินอ่อน มีน้ำขัง มีหญ้าขึ้น

ช้างถอนตัวขึ้นไม่ได้ชาวบ้านมาช่วยกันอย่างไร ช้างก็ขึ้นจากห้วยอ้อไม่ได้ พ่อเลี้ยงช้างจึงบนบานศาลกล่าวเจ้าที่ ขอให้ช่วยช้างเชือกนี้ขึ้นจากโคลนได้โดยไม่ได้รับอันตรายใด ๆ เลย แล้วตนจะนำช้างเผือกมาถวาย เมื่อบนบานแล้วช้างเชือกนั้น ก็เดินขึ้นจากหล่มได้อย่างปลอดภัย พ่อเลี้ยงช้างหาช้างเผือกมาแก้บนไม่ได้จึงทำจึงทำหุ่นรูปช้างเผือกที่ทำจากผ้าสีขาวแท้ไปถวายแทน ต่อมาช้างในหมู่บ้านก็ไม่ได้รับอันตรายใด ๆ อีกพ่อเลี้ยงช้างจึงทำช้างจากผ้าไปถวาย (สมคิด วงศ์ษา, 2546) ปัจจุบันชาวเมาะหลวงยังสืบทอดประเพณีนี้กันทุกปี โดยจัดทำช้างผ้าและสัตว์ตามราศีเกิดไปถวายวัดเมาะหลวง ในการจัดทำช้างผ้าจะมีสองอย่างคือ ช้างผ้า เดิมจะเป็นช้างผ้าของหมู่บ้าน ทุกคนในหมู่บ้านจะมาช่วยกันจัดทำ และช้างผ้าบ้าน (ช้างผ้าเฮือน) ที่ศรัทธา จะไม่ได้ทำกันทุกบ้าน ถ้าปีในบ้านตนเองทำมาหากินได้ดี มีเงินมีทอง หรืออยู่เย็นเป็นสุขก็จะมีศรัทธาจัดทำ บ้านใดที่ไม่จัดทำก็จะนำไปจ้จไปสมทบในแต่ละปี (พินัย วิลัยทอง, 2557) และจะจัดขึ้นในช่วงสงกรานต์ของทุกปี

ภาพที่ 21 ประเพณีแห่ช้างผ้าของชุมชนบ้านเมาะหลวงในยุคปัจจุบัน ณ วัดทุ่งกล้วยโพธาราม (ที่มา: <https://www.facebook.com/sorawich.hongparvian>, online, เมษายน 2566)

ประเพณีบวชลูกแก้ว

ประเพณีการบวชลูกแก้ว คือ การบวชเณรของชาวล้านนา หรือ ปอยส่างลอง (เรียกแบบชาวไทใหญ่ที่แม่เมาะ) ในอำเภอแม่เมาะมีรูปแบบการบวชอยู่ 2 อย่าง คือ การบรรพชาหรือบวชเณร นิยมเรียกว่า บวชพระ หรือ บวชลูกแก้ว ส่วนการอุปสมบทหรือบวชเป็นพระภิกษุ นั้นเรียกว่า บวชเป็กข์ หรือ เป็กข์ตุ้ ซึ่งคำเรียก เณร ทางล้านนานิยมเรียกว่า “พระ” ส่วน ภิกษุ นั้น เรียกว่า “ตุ้เจ้า” สำหรับผู้ที่ผ่านการบวชเณรมาแล้วนั้น คนเมืองล้านนา จะนิยมเรียกว่า “พ่อหน้อย” ชาวไทใหญ่นิยมเรียกว่า “พ่อส่าง” และ สำหรับผู้ที่ผ่านการบวชเป็กข์เป็นพระสงฆ์มาแล้วนั้น คนเมืองล้านนา

จะนิยมเรียกว่า “พ่อหนาน” ชาวไทใหญ่นิยมเรียกว่า “พ่อจาง” การเลือกวันบวชจะนิยมจัดกันในเดือน 4, 6, 7, 8 เหนือ หรือ ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤษภาคม นิยมเลือกวันที่ไม่ตรงกับวันเสียประจำเดือน โดยจะมีระยะเวลาในการจัดงาน สามวัน คือ วันแรก คือ วันจัดดา วันที่สอง วันโกนหัวเอาลูกแก้ว, แห่ลูกแก้ว, เรียกขวัญลูกแก้ว และ วันที่สามวันบวช (ลิขิต เครือบุญมา, 2562)

ภาพที่ 22 ประเพณีบวชลูกแก้ว ณ วัดทุ่งกล้วยโพธาราม

(ที่มา: <https://www.facebook.com/sorawich.hongparvian>, online, เมษายน 2566)

วัฒนธรรมพ็อนกลองมอชิง รำก ตัวโต

กลองมอชิง คือ กลองที่ซึ่งด้วยหนังทั้งสองหน้ามีสายโยงเร่งเสียง รูปร่างคล้ายตะโพนมอญ ไม่มีขาตั้ง แต่มีสายร้อยสำหรับ คล้องคอเวลาตี เฉพาะคำว่า “มอชิง” เป็นภาษาไทใหญ่โดยที่ คำว่า “มอ” แปลว่า “ฆ้อง” ส่วน “ชิง” แปลว่า “ชุด” กลองมอชิงจึง หมายถึง กลองที่ใช้ฆ้องเป็นชุด เพราะวงกลองมอชิงจะเน้นเสียงฆ้องเป็นหลักใหญ่การแสดงตีกลองมอชิงของอำเภอแม่เกาะใช้กลองมอชิง 1 ลูก ฉาบขนาดใหญ่ 1 คู่ ฆ้องขนาดใหญ่และเล็กกลดหล่นลงไปประมาณ 5-9 ใบ ขณะบรรเลงกลอง มอชิงจะตีรับกับฉาบ โดยลักษณะอาการล่อทางเสียงหลอกล่อกันไป ในขณะที่มีเสียงฆ้องเป็นตัวกำกับจังหวะ ซึ่งมีบางแห่งเพิ่ม ฉิ่งตีกำกับจังหวะไปพร้อมๆ กับฆ้องด้วยวงกลองมอชิงใช้ประกอบในงานบุญของวัด (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.) พ็อนมอชิง วงมอชิงคือ วงดนตรีที่นิยมใช้ในขบวนแห่และบรรเลงในงานทั่วไปของไทใหญ่ และมีอิทธิพลให้คนเมืองบางท้องถิ่นรับอิทธิพลลักษณะการเล่นประสมวงมาด้วย การพ็อนประกอบวงมอชิงในกลุ่มชาวบ้านที่สืบเชื้อสายมาจากไทใหญ่ จะมีลีลาแตกต่างกันออกไปแล้วแต่จังหวะ ลีลาของเพลงที่บรรเลง และแล้วแต่การประดิษฐ์คิดกันท่วงท่าของการพ็อน โดยปกติจะใช้ช่วงพ็อนหญิง แต่งกายเป็น

ชุดไทใหญ่ คือ สวมเสื้อรัดรูปเอวลอย แขนสามส่วน มีสาบหน้าป้ายข้าง นุ่งผ้าซิ่นลายต่าง ๆ ซึ่งอาจประดับตกแต่งด้วยลายปักดินทองไหมงดงามยิ่งขึ้น มีผ้าโพกศีรษะ การฟ้อนประกอบวงมอชิงนี้บางที่เรียกว่า "ฟ้อนไต" (คือการฟ้อนแบบไทใหญ่ และในบางท้องถิ่นก็มีการแต่งกายเฉพาะกลุ่มแตกต่างกันออกไปอีก เช่น นุ่งผ้าซิ่นลายขวาง สวมเสื้อแขนกระบอกสีดรามหรือสวมเสื้อปักคือเสื้อสาบหน้าป้าย เข้ารูปแขนยาวสีดรามมีคำชาวไทใหญ่คือโพกศีรษะ เป็นต้น (โรงเรียนแม่เกาะวิทยา, 2547) และในขบวนแห่บางครั้งก็จะประกอบไปด้วยตัวโตและการฟ้อนนกกิงกะหระ่า ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกด้วย

ภาพที่ 23 การตีกลองมอชิงในขบวนแห่ประเพณีแห่ช้างผ้าของชุมชนบ้านเกาะหลวง
(ที่มา: <https://www.facebook.com/sorawich.hongparvian>, online, เมษายน 2566)

ภาพที่ 24 ตัวโตและฟ้อนนกกิ้งกะหრაในขบวนแห่ประเพณีของบ้านเมาะหลวง
(ที่มา: www.facebook.com/muangmohlampang/photos, online, ตุลาคม 2562)

2.1.5 สังคม-เศรษฐกิจ

ประชากร

คนแม่เมาะเชื่อกันว่าสืบเชื้อสายมาจากชาวไทใหญ่อพยพลงมาจากจังหวัดเชียงราย มีประชากรประมาณ 30,569 คน ประกอบด้วยชนพื้นเมือง (คนเมือง) ชนพื้นเมืองผสมเงี้ยว (ไทใหญ่) และคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพและตั้งรกรากอยู่ ส่วนมากจะประกอบอาชีพเป็นพนักงาน ลูกจ้างของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมาะ รับราชการ รับจ้างทั่วไปและการเกษตร ส่วนจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในชุมชนบ้านเมาะหลวงหมู่ที่ 8 มีจำนวนประชากร 1,100 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด ประมาณ 3,000 กว่าคน แบ่งเป็น ชาย ประมาณ 1,000 และ หญิง ประมาณ 2,000 คน ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากไทใหญ่และมีคนจากท้องถิ่นอื่นเข้ามาอาศัยอยู่เนื่องจากเข้ามาทำงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมาะ (พินัย วิสัยทอง, 2557)

จำนวนประชากรจำนวนประชากรในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง จำแนกตามช่วงอายุใน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สํารวจในปี 2562 มีครัวเรือนทั้งหมด 11,725 ครัวเรือน จำนวน ประชากรที่อาศัยจริงทั้งหมด 30,569 คน แบ่งเป็น เพศชาย 15,561 คน เพศหญิง 15,3081 คน ตามตารางด้านล่าง

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรในอำเภอแม่เมาะ จำแนกตามช่วงอายุในข้อมูล จปฐ. สํารวจในปี 2562

ช่วงอายุ	เพศชาย		เพศหญิง		รวม	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
1 เดือน ถึง 5 เดือน	12	0.04	8	0.03	20	0.07
6 เดือน ถึง 1 ปี 0 เดือน	20	0.07	8	0.03	28	0.09
1 ปี 1 เดือน - 2 ปี	120	0.39	133	0.44	253	0.83
3 ปี - 5 ปี	338	1.11	316	1.03	654	2.14
6 ปี - 12 ปี	996	3.26	981	3.21	1,977	6.47
13 ปี - 14 ปี	331	1.08	327	1.07	658	2.15
15 ปี - 18 ปี	659	2.16	599	1.96	1,258	4.12
19 ปี - 25 ปี	1,318	4.31	1,303	4.26	2,621	8.57
26 ปี - 34 ปี	2,052	6.71	1,967	6.43	4,019	13.15
35 ปี - 49 ปี	3,506	11.47	3,596	11.76	7,102	23.23
50 ปี - 59 ปี	2,690	8.80	2,929	9.58	5,619	18.38
60 ปี ขึ้นไป	3,219	10.35	3,141	10.28	6,360	20.81
รวม	15,261	49.92	15,308	50.08	30,569	100.00

(ที่มา: <https://data.go.th/dataset/jpt2562>, online ปรับปรุงโดย ผู้วิจัย)

กลุ่มอาชีพ

กลุ่มโฮมสเตย์บ้านเมาะหลวง

บ้านเมาะหลวงนั้นมีกลุ่มโฮมสเตย์ที่รวมตัวกันเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ชุมชน หรือเข้าพักในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ในอำเภอแม่เมาะ โดยมี คุณเดือนจิต ไชยแก้ว เป็นหัวหน้า กลุ่มในการดำเนินงาน กลุ่มจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ จำนวน 4 หลัง สมาชิก 7 คน บริการที่พักราคา 150 บาท/คน บริการพักราคาหลังละ 10 - 30 คน/หลัง เป็นที่พักและสถานที่จัดเลี้ยง มีรายได้ เดือนละ 5,000 - 7,000บาท ปีละ 50,000 บาท กติกากฎระเบียบของกลุ่มเมื่อครบปีจะมีการหักต้นทุน แบ่งผลกำไรเข้ากลุ่มและแบ่งรายได้ให้เป็นของสมาชิก (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัด ลำปาง, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 25 โฮมสเตย์บ้านเมาะหลวง

บ้านน้ำพริก กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านเมาะหลวง

ด้วยวิถีชีวิตแต่ดั้งเดิม ชาวชุมชนบ้านเมาะหลวง ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษในการนำสมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่ในบริเวณบ้าน อันได้แก่ พริก ข่า หอม กระเทียม และเกลือ นำผสมกัน ก่อให้เกิดอาหารที่เรียกว่า “น้ำพริก” ในอดีตนั้น เวลาจะรับประทาน จะนำส่วนผสมดิบ ๆ ปูรงเป็นน้ำพริกสด ๆ ทำให้เกิดการบูดเน่า เก็บไว้รับประทานติดต่อกันนาน ๆ ไม่ได้ ดังนั้น จึงได้เกิดการประยุกต์นำส่วนผสมต่าง ๆ ปูรงให้สุดโดยการคั่ว หมก ทำให้แห้งไม่ให้เกิดความชื้น สามารถเก็บรักษาไว้รับประทานได้ นาน ๆ และได้สืบทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานต่อ ๆ กันมา ปัจจุบัน ชาวชุมชนบ้านเมาะหลวง ได้รวมกลุ่มกันเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการทำน้ำพริก โดยได้ตั้งชื่อว่า “น้ำพริกกรอบสมุนไพร บ้านเมาะหลวง” จากการรวมตัวของกลุ่มสตรีแม่บ้านเกษตรกร บ้านเมาะหลวงและนำความรู้จากบรรพบุรุษมาสืบทอดภูมิปัญญา และอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไป ประกอบกับใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รวมกลุ่มกันโดยนำสมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่ในครัวเรือน ทำน้ำพริกไว้รับประทานและจำหน่ายเพื่อให้เกิดเป็นรายได้เสริม มีงานทำช่วยเหลือครอบครัว และใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ใน ชุมชนอย่างคุ้มค่า เกิดการกระจายรายได้ ร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นอาหารพื้นบ้าน รสชาติอร่อยเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 26 ผลิตภัณฑ์น้ำพริกกรอบสมุนไพร บ้านเมาะหลวง
(ที่มา: www.ตลาดเกษตรออนไลน์.com, online, ตุลาคม 2563)

วิสาหกิจชุมชนเกษตรแปลงใหญ่พืชผัก

วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก บ้านเมาะหลวง เกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้าน บ้านเมาะหลวง ซึ่งกลุ่มมีแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกไว้กินเองและแบ่งปัน เหลือก็ขาย ริเริ่มโดย แม่ฟองจันทร์ วงษ์ชัย สมาชิกจำนวน 28 คน จนทำให้ เกิดการขยายกลุ่มกันขึ้น เป็นจำนวน 50คน จึงไปจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผัก จนถึงปัจจุบัน มีสมาชิกทั้งหมด 89 คน

ภาพที่ 27 แปลงผักวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก

2.1.6 องค์กรและหน่วยงานที่สำคัญในพื้นที่

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ห่างจากตัวเมืองลำปางเป็นระยะทางประมาณ 26 กิโลเมตร โดยเมื่อ พ.ศ. 2496 รัฐบาล ได้พบแหล่งถ่านลิกไนต์มีแนวชั้นติดต่อกันยาวไปตามลำห้วยในแอ่งแม่เมาะ และที่ แหล่งกระบี่อีกเป็นจำนวนมาก ต่อมาพ.ศ. 2497 รัฐบาลจัดตั้ง “องค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนต์” เปิดการทำเหมืองที่อำเภอแม่เมาะ ผลิตถ่านลิกไนต์จากเหมืองแม่เมาะได้มากถึง ปีละ 120,000 ตัน จำหน่ายโรงบ่มไบยาสุบในภาคเหนือ โรงงานของการรถไฟจังหวัดนครราชสีมา โรงปูนซีเมนต์ของ บริษัทชลประทานซีเมนต์ จังหวัดนครสวรรค์ โรงไฟฟ้าวัดเลียบและโรงไฟฟ้าสามเสนของการไฟฟ้านครหลวง และทดแทนการใช้พลังอื่น เช่น ฟืน น้ำมันเตา เป็นต้น เมื่อประสบความสำเร็จในการผลิต ลิกไนต์จำหน่ายเป็นเชื้อเพลิง จึงมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ขนาดกำลังผลิต 12,500 กิโลวัตต์ โดยใช้ถ่านลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิง และทำพิธีเปิดวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503เนื่องจากแหล่ง แม่เมาะอุดมไปด้วยเชื้อเพลิงลิกไนต์จำนวนมาก ซึ่งสามารถนำมาผลิตกระแสไฟฟ้าได้อย่างมั่นคง ในปี พ.ศ. 2515 รัฐบาลอนุมัติโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าแม่เมาะในระยะเริ่มแรก จำนวน 2 เครื่อง กำลังผลิตเครื่องละ 75 เมกะวัตต์ งานขยายเหมืองแม่เมาะก็เพิ่มปริมาณจากที่เคยผลิตได้ปีละแสน กว่าตันเป็นล้าน ๆ ตัน ต่อมาประเทศไทยมีความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มสูงขึ้น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง ประเทศไทย (กฟผ.) ได้ทยอยก่อสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่มเติมขึ้นเป็นลำดับ จนถึงปัจจุบันโรงไฟฟ้าแม่เมาะมี โรงไฟฟ้าทั้งหมดรวม 10 เครื่อง (เครื่องที่ 4-13) กำลังผลิตรวมทั้งสิ้น 2,180 เมกะวัตต์ ต่อมาปี พ.ศ. 2562 โรงไฟฟ้าทดแทนโรงไฟฟ้าแม่เมาะเครื่องที่ 4-7 (MMRP1) ก่อสร้างแล้วเสร็จ ในปัจจุบันโรงไฟฟ้า รวมทั้งหมด 10 เครื่อง (ปลดเครื่อง 4-7 ออกจากระบบ) กำลังผลิตรวมทั้งสิ้น 2,275 เมกะวัตต์ ผลิตพลังงานไฟฟ้าได้ประมาณ 18,000 ล้านหน่วยต่อปี (www.egat.co.th, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 28 บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมาะ
(ที่มา: www.egat.co.th, online, ตุลาคม 2562)

ภาพที่ 29 บริเวณเหมืองแม่เมาะ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมาะ
(ที่มา: www.egat.co.th, online, ตุลาคม 2566)

ภาพที่ 30 แสดงที่ตั้งของโรงไฟฟ้าแม่เมาะและเหมืองแม่เมาะ

(ที่มา: www.waymagazine.org online, ตุลาคม 2562)

สถานการณ์ปัญหาการตั้งโรงไฟฟ้าแม่เมาะกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ในกระบวนการผลิตไฟฟ้าด้วยถ่านหินลิกไนต์ ที่มีผู้รับเหมาก่อเหมืองลิกไนต์ทำการบุกเบิกหน้าดิน การขนส่งดินและถ่านลิกไนต์ ตลอดจนการทิ้งหิน ทำให้เกิดฝุ่นขนาดเล็ก และกองถ่านลิกไนต์จะเกิดการสันดาป ทำให้เกิดควันและก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ส่วนเครื่องผลิตไฟฟ้า ก่อให้เกิดฝุ่น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซไนโตรเจนออกไซด์ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ เป็นต้น ด้วยสาเหตุของฝุ่นและการเกิดก๊าซชนิดต่าง ๆ ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพของคนในชุมชน เนื่องจากโรงไฟฟ้าตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน

ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหน่วยงาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมาะกับคนในชุมชน จึงมีข้อพิพาทกันเกิดขึ้น เมื่อปี 2553 ชาวบ้าน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง รวม 381 คน ดำเนินการฟ้องการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ฐานละเมิดหน้าที่ตามรายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) ในคดีหมายเลขดำที่ อ.16-31/2553 โดยศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2557 ตามคดีหมายเลขแดงที่ อ.749-764/2557 ให้ กฟผ. ปฏิบัติตามเงื่อนไขอีไอเอในการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ กฟผ. ดำเนินกิจการ โดยศาลพิพากษาให้ กฟผ. สามารถแก้ไขอีไอเอได้โดยขออนุมัติ อนุญาตจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) และกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.) หากอีไอเอฉบับแก้ไขมีมาตรฐานและเหมาะสมกว่าเดิม (www.thaipublica.org, ม.ป.ป.)

คดี EIA
คดีหมายเลขคดีที่
อ.749-764/2557
ศาลปกครองสูงสุด

จำนวนผู้ฟ้อง
381

ภูมิคำเบา :
อ.แม่มาะ = อ.มาศิก,
อ.บ้านดง, อ.สบป่าด,
อ.แม่มาะ

ยื่นฟ้องมา:
ประมาณปี 3-6/2530
ศาลประมาณปี 30-46/2535

**ศาลปกครองเชียงใหม่
อำนาจพิพากษา
วันที่ 10 ก.พ. 2558**

EnLAW
Environmental Law
Workshop

ฟ้องอะไร (2548)

- กฟผ. แม่มาะ ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขแบบท้าย EIA และประทานบัตรที่พิพาท (บัตรการขุดหินและกักเก็บตะกอนหินมวลถล่ม)
- ให้เพิกถอนประทานบัตรที่พิพาท
- ให้ กฟผ. แม่มาะ จ่ายเงินชดเชยความเสียหายจากความผิดที่ฟ้อง

คำตัดสิน (2557)

- กฟผ. ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขฯ จึงสั่งให้ กฟผ. ปฏิบัติตามเงื่อนไขฯ
- ทุก กฟผ. มีมาตรการ ที่ "ไม่รุนแรงและเหมาะสมกว่า" ให้ออกขุดหินจากภูเขาสูงและขนถ่ายหินจากถนนชาติและหินมวลถล่ม (สน.) และ กบฏสภาพพื้นที่สูงและการกักเก็บน้ำ (กท)
- การไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขฯ แบบท้าย EIA และประทานบัตรของ กฟผ. ไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องเพิกถอนประทานบัตร
- กฟผ. ยื่นขอเปลี่ยนแปลงโครงการขุดหินจาก กทพ.
- การเพิกถอนประทานบัตร จะกระทบต่อการผลิตไฟฟ้า ซึ่งเป็นบริการสาธารณะ ที่มีความจำเป็นและต่อเนื่อง
- ไม่ปรากฏหลักฐานว่า กฟผ. ทำได้ทศพยากรณ์ความเสียหายของสิ่งแวดล้อมเสียช
- ผู้ฟ้องไม่ได้ยื่นหลักฐาน
- ไม่พบหลักฐานจากเอกสารที่ฟ้องว่ามีผู้ฟ้องอื่น

**มาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม
ที่ต้องปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลปกครองสูงสุด**

- ทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นการกักเก็บตะกอนหินมวลถล่ม มีความยาว 800 เมตรระหว่างที่หินมวลถล่มเคลื่อนที่ลงสู่หุบเขา และมีผู้ควบคุมดูแล โดยตั้งเขตห้ามเข้า กฟผ. บริเวณพื้นที่ดังกล่าวเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ
- การอพยพผู้รับผลกระทบจากหินมวลถล่ม 5 กิโลเมตร ให้จัดเขตห้ามรถบรรทุกและผู้ใช้รถจักรยานยนต์ในการอพยพบรรทุกที่เดินในเขตถนน ที่วางไว้ในพื้นที่ลาดชันและหุบเขา และมีความปลอดภัยเพียงพอ
- ให้มีชุมชนเมืองไว้ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรม โดยกำหนดพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมไว้ในพื้นที่ที่จัดตั้งชุมชนเมืองไว้ก่อนหน้านั้น
- ให้มีพื้นที่ชุ่มน้ำ wetland ไม้พุ่ม ไม้พุ่ม และป่าดงดิบบริเวณ 18 ไร่ และต้องทำการปลูกทดแทนพื้นที่การถาวรของพื้นที่ wetland
- กำหนดพื้นที่กักเก็บตะกอนหินมวลถล่ม
- ให้ทำการรื้อแปลงปลูกไม้โตเร็วบริเวณพื้นที่ที่มีการติดตั้งระบบบ่อบำบัดน้ำตามแนวสายพาน
- วางแผนการปลูกต้นไม้ โดยดำเนินการปลูกต้นไม้ในพื้นที่แนวถนนที่พาดผ่านไปยังชุมชนที่อยู่โดยรอบ
- กำหนดพื้นที่ Buffer Zone ระหว่างจุดปล่อยหินกับชุมชน ให้เป็นระยะทางไม่น้อยกว่า 50 เมตร และควรจัดทำเป็น Bunker ให้จุดปล่อยหินอยู่ต่ำกว่าความสูงของ Bunker
- ในการปล่อยหินซึ่งเกิดขดหินนั้น จะต้องกำหนดเป็นตารางที่แน่นอน โดยให้จัดอยู่ในเกณฑ์ในการตัดสินใจดำเนินการหรือชะงักการขุดหินทันที

**มาตรา 57
พรบ.ร.ร 2510**

“ผู้ถือประทานบัตรจะต้องกำหนดวิธีการกำหนดเบื้องต้นแจ้งโครงการ และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกรอบประมาณการ และกำหนดวิธีการฟื้นคืนสิ่งแวดล้อมที่จะกำหนด หรือเปลี่ยนแปลงวิธีการกำหนดเบื้องต้น แจ้งโครงการ และเงื่อนไขโครงการเป็นหนังสือจากบริษัท (กทพ) ก่อนจึงจะทำได้”

ภาพที่ 31 แสดงการฟ้องร้องคดี EIA ระหว่าง กฟผ.แม่มาะกับชุมชนใกล้เคียง (ที่มา: www.thaipublica.org, online, ตุลาคม 2562)

คดีมลพิษ
คดีหมายเลขคดีที่
อ.730-748/2557
ศาลปกครองสูงสุด

จำนวนผู้ฟ้อง
131

ภูมิคำเบา :
อ.แม่มาะ = อ.มาศิก,
อ.บ้านดง, อ.สบป่าด,
อ.แม่มาะ

ยื่นฟ้องมา:
ประมาณปี 3-6/2530
ศาลประมาณปี 30-46/2535

**ศาลปกครองเชียงใหม่
อำนาจพิพากษา
วันที่ 25 ก.พ. 2558**

EnLAW
Environmental Law
Workshop

ฟ้องอะไร (2546)

- ให้ กฟผ. แม่มาะหยุดผลิตไฟฟ้าด้วยกำลังผลิตในอ.แม่มาะ จากการผลิตพลังงานอย่างถาวร
- กฟผ. แม่มาะระงับการปฏิบัติหน้าที่การขุดหินมวลถล่มให้ถึงมาตรฐาน ทำให้ชาวบ้านป่วย
- ให้ กฟผ. แม่มาะชดเชยค่าเสียหาย

หลักฐานที่ภาคประชาสังคม

- กฟผ. ติดตั้งและระบบเครื่องจักรที่ผลิตไฟฟ้า ก.พ. 2541 แล้ว
- ใช้กำลังหินและแร่ฟลูออไรด์จากหินมวลถล่มที่ผลิตแล้ว ไม่มีการควบคุมดูแล
- มลพิษจากหินมวลถล่มที่ปล่อยออกมา
- รายงานการศึกษาที่สนับสนุนโดยชาวบ้าน
- สถาบัน 8 แม่มาะ
- ค่าเฉลี่ย PM10 เฉลี่ยเวลา 24 ชั่วโมง
- 31 ครั้งระหว่าง พ.ค. - เม.ย. 2544
- กฟผ. ติดตั้งเครื่องใช้หินมวลถล่มที่ผลิตแล้ว
- ไม่พบหลักฐาน
- กฟผ. บัญชีวัดวัดค่าฝุ่นละอองจากหินมวลถล่ม
- ผลการตรวจก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์
- ผลการตรวจก๊าซ SO₂ ระหว่าง พ.ค. 2535 - พ.ค. 2545
- บ้านกัวฮาย และบ้านห้วยเป็ด
- ระหว่าง พ.ค. 2535 - พ.ค. 2541 มีการปล่อย SO₂ ถึง 780 โดโลกรัมจากทั้งหมด และถึง 1,300 โดโลกรัมในชุมชนแม่มาะ
- กฟผ. แม่มาะ เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษด้วยหินที่ค่าพิชชาพหุคูณค่าเฉลี่ยค่ารายปี กฟผ. จ่ายค่าเสียหายจากการปล่อย SO₂ ในปริมาณที่เกินขีดมาตรฐานต่อประชาชน มีการสังเกตการณ์การแพทย์ที่ช่วยเหลือผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจ โรคปอด และการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วยหิน

คำตัดสิน (2557)

- ยกฟ้อง
- กฟผ. แม่มาะต้องให้เงินชดเชยค่าเสียหาย
- แม่มาะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขฯ
- กฟผ. แม่มาะ ทำได้ทศพยากรณ์ความเสียหายของมลพิษ SO₂ จึง
- ไม่พบหลักฐานการดำเนินการเพื่อลดผลกระทบ ทำให้เป็นอันตรายต่อประชาชน
- ไม่ดูแลรักษาเครื่องจักรที่ผลิต SO₂ ในโรงรับ
- กฟผ. ขอผลการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านได้รับอันตรายจาก SO₂
- กฟผ. ต้องจ่ายเงินชดเชยความเสียหาย

ขั้นตอนคดีฟ้องจ่าย

- คำฟ้องและเอกสารการฟ้องคดี
- คำขอชดเชยเงินค่าเสียหาย
- คำพิพากษาศาล
- คำสั่งเพิกถอน
- คำขอชดเชยเงินค่าเสียหาย
- คำสั่งชดเชยเงินค่าเสียหาย
- คำสั่งชดเชยเงินค่าเสียหาย

“การกักเงินชดเชยความเสียหาย”

“แม่มาะตามผลการตรวจก๊าซ SO₂ ที่เกินมาตรฐาน ระหว่าง พ.ค. 2535 - พ.ค. 2541”

ปี	ค่าเฉลี่ยรายปี (กม.ก)	ค่าเฉลี่ยรายปี (กม.ก)
ปี 2535	1,300	1,300
ปี 2536	1,300	1,300
ปี 2537	1,300	1,300
ปี 2538	1,300	1,300
ปี 2539	1,300	1,300
ปี 2540	1,300	1,300
ปี 2541	1,300	1,300

ภาพที่ 32 แสดงการฟ้องร้องคดีมลพิษ ระหว่าง กฟผ.แม่มาะกับชุมชนใกล้เคียง (ที่มา: www.thaipublica.org, online, ตุลาคม 2562)

ในส่วนนี้ กฟผ. จึงมีมาตรการดูแลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ของชุมชน ดังนี้

1. สำรองและศึกษาทางนิเวศวิทยา ก่อนตัดสินใจดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้า
2. ติดตั้งเครื่องดักจับฝุ่นที่โรงไฟฟ้า ซึ่งมีประสิทธิภาพระหว่างร้อยละ 89.5 - 99.7 เพื่อกรองฝุ่นจากการเผาไหม้ถ่านลิกไนต์ก่อนที่จะระบายอากาศทางปล่องควันติดตั้งจุดตรวจวัดค่าความเข้มข้นของก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ได้ตามหมู่บ้านต่างๆรวม 16 จุด จากจุดตรวจวัดเครื่องจะรายงานผลเข้าสู่ห้องควบคุมในโรงไฟฟ้า และยังรายงานเป็นระบบออนไลน์ไปยังโรงพยาบาลแม่เมาะ และกรมควบคุมมลพิษอีกด้วย หากพบว่ามีค่าความเข้มข้นของก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์เกินมาตรฐาน กฟผ. จะลดการเดินเครื่องลงทันที และฉีดพ่นน้ำบนถนนเป็นประจำ เพื่อลดฝุ่นและพรมน้ำลงบนวัสดุที่มีการฟุ้งกระจาย
3. กฟผ. ชุดบ่อพักน้ำเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สารแขวนลอยตะกอนรวมทั้งปลุกพืชดูดซับสารละลายที่เจือปนมาในน้ำ เติมอากาศในน้ำ และตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอ
4. ตรวจวัดแหล่งกำเนิดเสียงภายในโรงไฟฟ้า ซึ่งเกิดจากการเดินเครื่องกำเนิดไฟฟ้า และบริเวณใกล้เคียงโรงไฟฟ้าเพื่อควบคุมให้อยู่ในระดับที่เป็นมาตรฐาน
5. ติดตั้งเครื่องกำจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่โรงไฟฟ้าเครื่องที่ 4-13 ซึ่งสามารถกำจัดก๊าซฯ ได้ถึงร้อยละ 95 เพื่อเป็นหลักประกันในคุณภาพอากาศที่ดียิ่งขึ้น

ในการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องการเข้ามาตั้งโรงไฟฟ้าเป็นหมุดหมายสำคัญในการศึกษา โดยจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงก่อนที่โรงไฟฟ้าจะเข้ามาตั้งฐานการผลิต

ช่วงโรงไฟฟ้าเข้ามาตั้งฐานการผลิต

การคาดการณ์หลังจากที่โรงไฟฟ้าปิดฐานการผลิต (ปิดเหมือง)

แนวทางการปฏิบัติ (Course of action) คือ แนวทางที่จะเกิดขึ้นหลังจากการปิดเหมือง

ช่วงก่อนที่โรงไฟฟ้าจะเข้ามาตั้งฐานการผลิต

ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกที่มีการตั้งชุมชน ชุมชนตั้งใกล้แหล่งน้ำ วิถีชีวิตจึงมีลักษณะเป็นการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ปลูกพืชเพื่อยังชีพไม่ใช่เพื่อการค้าขาย เป็นการทำนาปลูกข้าวนาปี ปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วลิสง ผักกาด ต้นหอม ผักชี ข้าวโพด ส่วนใหญ่ไม่ใช่พืชเศรษฐกิจ ปลูกไม้ผลยืนต้นเพื่อบริโภคในครัวเรือน เช่น ขนุน มะม่วง มะขาม ชมพู ลำไย เมื่อมีช่วงว่างจากการทำนาก็จะเข้าป่าหาผลผลิตจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักป่า มาเพื่อบริโภคในครัวเรือน และมีการเลี้ยงสัตว์โดยเลี้ยงควาย

ไว้ใช้งาน เลี้ยงหมูไว้ขาย ส่วนไก่เลี้ยงไว้ทั้งบริโภคเองและนำไปขายเมื่อเหลือ (ปัญญาจุฑ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2538)

ช่วงที่โรงไฟฟ้าเข้ามาตั้งฐานการผลิต

การเข้ามาตั้งโรงไฟฟ้าแม่เมาะของ กฟผ. ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยการเข้ามาขุดเหมืองและตั้งโรงงานไฟฟ้าส่งผลให้พื้นที่การเกษตรเดิม ถูกปรับเป็นพื้นที่โรงงาน การประกอบอาชีพเข้าสู่การรับจ้างใช้แรงงาน เช่น ขุดเจาะสำรวจถ่านหิน รับจ้างตัดไม้ขุดดิน รับจ้างทำงานกับโรงเหมืองแม่เมาะ รวมไปถึงการทำงานกับการไฟฟ้าแม่เมาะ (พนักงานรัฐวิสาหกิจของ กฟผ.) หรือรับจ้างจากบริษัทเอกชนที่รับเหมาช่วงงานจาก กฟผ. อีกทอดหนึ่ง และยังมีธุรกิจร้านค้าต่าง ๆ (ปัญญาจุฑ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2538) แม้จะมีการจ้างงานจาก กฟผ. แต่ก็เป็นส่วนที่ไม่ได้มากนัก

นอกจากนี้ กฟผ. มีความต้องการขยายที่ดินเพื่อเปิดหน้าดินสำหรับการขุดบ่อเหมืองลิกไนต์ ใน พ.ศ. 2523 ประชาชนจึงต้องเคลื่อนย้ายไปตั้งชุมชนใหม่ในอีกสถานที่หนึ่ง แบ่งแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านเมาะหลวง หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เมาะ ซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านที่เลือกรับการจัดสรรที่ดินคนละ 1 ไร่ 3 งาน และค่ารื้อย้าย และหมู่บ้านเมาะพัฒนา หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านเสด็จ เป็นกลุ่มชาวบ้านที่เลือกรับเงินค่าชดเชยจำนวนเงิน 120,000 บาท แต่ไม่อยู่ในพื้นที่ที่ กฟผ. ได้จัดสรรไว้ให้ จากที่ กฟผ. จัดสรรที่ดินให้ ทำให้การตั้งบ้านเรือนชุมชนมีลักษณะที่ห่างกัน เนื่องจากแต่ละครัวเรือนถูกกำหนดพื้นที่ด้วยการจับฉลาก สภาพของชุมชนที่แต่เดิมเป็นเครือญาติถูกแยกออกจากกัน การติดต่อระหว่างกันน้อยลง ความเป็นไทใหญ่ทั้งทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมจากชุมชนบ้านแม่เมาะหลวงเดิมจึงเลือนน้อยลง แต่กระนั้นก็ยังคงวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นไทใหญ่ไว้ได้ เช่น พระพุทธรูปศิลปะแบบไทใหญ่ คัมภีร์ภาษาไทใหญ่ รวมถึงวัฒนธรรมประเพณี เช่น ประเพณีแห่ช้างผ้า ฟ้อนกลองมอชิง สืบทอดต่อกันมาจนปัจจุบันนี้ (พินัย วิสัยทอง, 2557)

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนในด้านสุขภาพ เป็นผลพวงจากปัญหามลภาวะทางอากาศ น้ำ เสียง และแรงสั่นสะเทือนที่เกิดจากการทำงานตลอดกลางวันและกลางคืนของรถบรรทุกและการขุดเจาะเปิดหน้าดินในเหมืองส่งผลให้อาคารบ้านเรือนทรุดและเกิดรอยร้าว ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาส่งผลต่อการเกิดอาการระคายเคืองเยื่อต่างๆ ไม้ว่า ตา จมูก คอ ทางเดินหายใจที่มีการแสบคัน และตามมาด้วยการติดเชื้อหลังการระคายเคือง ทำให้เกิดการบีบรัดตัวของท่อทางเดินหายใจเป็นต้น นอกจากนี้ในน้ำในแม่น้ำยังเต็มไปด้วยตะกั่ว สารหนู แคดเมียมที่เกินมาตรฐาน และเกิดปัญหาฝนกรดที่ส่งผลต่อพืชพันธุ์ที่เพาะปลูกรวมถึงตัวคนในชุมชน (ทวิสิน ปัญญาสิทธิ์, 2550)

จากผลกระทบดังกล่าว กฟผ. และหน่วยงานของรัฐ อาทิ กองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าจังหวัดลำปาง สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน เป็นต้น รวมถึงกำหนดนโยบายในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยมีนโยบายป้องกันและลดมลพิษทางอากาศ นโยบายสร้างมาตรการลดผลกระทบทางเสียง นโยบายควบคุมมลพิษทางน้ำ นโยบายสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดี

ระหว่างการผลิตไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยกับชุมชน และนโยบายด้านข้อมูลข่าวสาร (สุนทร ใจแก้ว และ ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ, 2554)

การคาดการณ์หลังจากที่โรงไฟฟ้าปิดฐานการผลิต

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ได้จัดทำแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการเหมืองแร่ โดยระบุให้มีการประเมินผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทั้งใน ระยะเตรียมการและระยะดำเนินการ ซึ่งในกระบวนการนำแร่ออกมาใช้ประโยชน์มีการขุดชั้นดินหรือ การระเบิดหิน จึงมีการใช้พื้นที่จำนวนมาก มีการทำลายพื้นที่ป่าไม้ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ พื้นที่ ทัศนียภาพและสภาพภูมิประเทศไปอย่างสิ้นเชิงไม่สามารถกลับมาเหมือนเดิมได้อีก เช่น การเปลี่ยนจากพื้นที่ทำไร่ พื้นที่เกษตรกรรมเป็นบ่อขนาดใหญ่ การเปลี่ยนสภาพจากภูเขาหินปูนเป็น พื้นที่ที่ทรบหรือบ่อ การหายไปของป่าไม้ เป็นต้น จึงเป็นที่มาของการกำหนดให้มีแผนการปิดเหมือง ในปี พ.ศ. 2592 และการฟื้นฟูพื้นที่จากการทำเหมืองแร่ (Mine closure and rehabilitation) ไว้ใน การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA : Environmental Impact Assessment) ในการกำหนดแผนการปิดเหมืองและการฟื้นฟูพื้นที่จากการทำเหมืองแร่ต้องมีการกำหนด วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายหลังการสิ้นสุดการทำเหมืองแร่ โดยมีปัจจัย หลายอย่างที่ต้องคำนึงถึง เช่น ความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ภูมิประเทศ ความเหมาะสมตามหลัก ภูมิสถาปัตยกรรม ความเหมาะสมกับข้อมูลทางธรณีวิทยา ชนิดแร่ แหล่งแร่ แผนผังโครงการทำ เหมือง วิธีการทำเหมือง และขอบเขตสุดท้ายของบ่อเหมือง ความปลอดภัยตามหลักวิศวกรรม ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน และที่สำคัญคือ ความสอดคล้องกับความต้องการ ใช้ประโยชน์พื้นที่ของประชาชนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (ศิริลักษณ์ จันทร์โพธิ์, 2556)

ในประเทศไทยมีรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายหลังการปิดเหมืองแร่-โดยกำหนดให้ ปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้มีความใกล้เคียงกับสภาพก่อนการทำเหมืองแร่ โดยการนำดินที่ขุดออกไปมาถม กลับในพื้นที่ทำเหมืองเดิมแล้วทำการปลูกพืชและต้นไม้ยืนต้น ใช้ชนิดพันธุ์ไม้ท้องถิ่นสามารถ เจริญเติบโตมีอัตราการอยู่รอดสูงตามพื้นที่รอบขอบบ่อเหมือง สำหรับในส่วนที่เป็นบ่อเหมืองเดิมส่วน ใหญ่เป็นการพัฒนาให้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำของชุมชน และบางส่วนมีการกำหนดให้พัฒนาเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวหรือการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะ

ในส่วนนี้ กพผ. ได้ริเริ่มเตรียมแผนการปิดเหมืองถ่านหินแม่เมาะไว้แล้ว ก่อนที่เหมืองจะ หมดยุคลงในอีก 30 ปีข้างหน้า หรือประมาณปี 2592 โดยนำเงินรายได้จากการผลิตถ่านหิน นำไป ส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชน เพื่อรองรับการเลิกจ้างในอนาคต นอกจากนี้ต้องฟื้นฟูสภาพธรรมชาติบน พื้นที่เหมืองที่มากกว่า 4 หมื่นไร่ให้กลับมาสู่สภาพธรรมชาติปกติ โดยมีแผนปรับปรุงให้เป็นพื้นที่เมือง อัจฉริยะ (Smart city) แบบเป็นไปตามวิถีชีวิตของชุมชน และการปรับพื้นที่เหมืองให้เป็นอ่างเก็บน้ำ

ขนาดเล็ก สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำแบบสูบกลับและใช้เป็นพื้นที่ติดตั้งระบบผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์ลอยน้ำ

แนวทางการปฏิบัติ (Course of action) หลังปิดเหมืองแร่

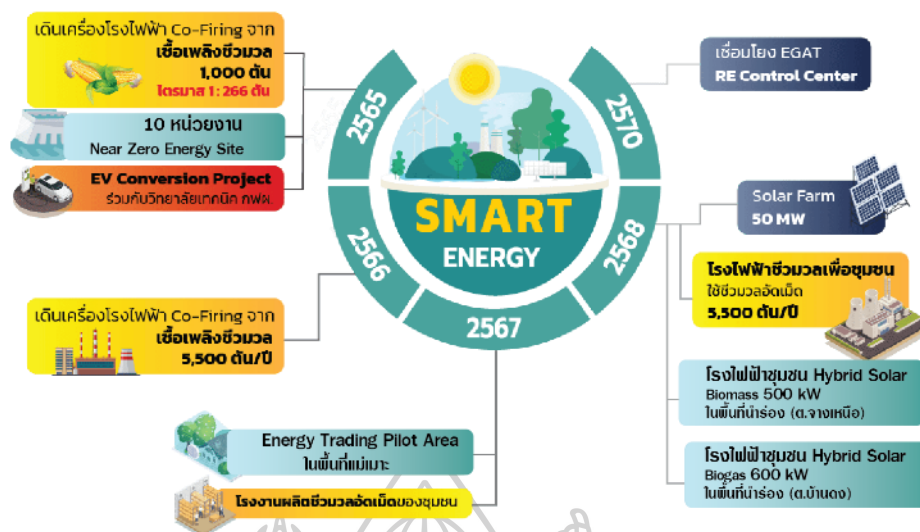
แนวทางการปฏิบัติหลังปิดเหมืองแร่ โดยใช้แนวคิดการปรับพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เมืองอัจฉริยะ (Smart city) โดย Smart city ในที่นี้คือ เมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัย และชาญฉลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการบริหารจัดการเมือง ลดค่าใช้จ่ายและการใช้ทรัพยากรของเมือง ซึ่งแม่เมาะจะอยู่ในชื่อโครงการ “แม่เมาะเมืองน่าอยู่” (Mae Moh Smart City) ใช้ 3 แนวคิด คือ พลังงานอัจฉริยะ (Smart energy) สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart environment) และเศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart economy) (EGAT TODAY, 2564) ในการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชน หลังจากที่เหมาะสมได้ปิดตัวลง ดังสรุปแนวคิด และแนวการดำเนินงานโครงการ โดยสังเขปนี้

1. พลังงานอัจฉริยะ (Smart energy) เป็นการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาบริหารจัดการพลังงานในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมส่งเสริมพลังงานทดแทนมาใช้ในพื้นที่ให้มากขึ้น ผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้แก่

1.1 โครงการ Near zero energy building เป็นการติดตั้ง Solar rooftop ขนาด 60 กิโลวัตต์ ในศูนย์ฝึกอบรม กฟผ. แม่เมาะ ทำให้เกิดการผลิตและใช้พลังงานทดแทน มากกว่า 30% ของพื้นที่อาคารใน กฟผ. แม่เมาะ

1.2 โครงการ Biomass Co-Firing เป็นการรับซื้อพืชชีวมวลจากวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย นำมาผลิตเป็นเม็ดชีวมวลสำหรับส่งไปเป็นเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้าให้กับโรงไฟฟ้า

1.3 โครงการส่งเสริมการใช้ยานยนต์ไฟฟ้าในพื้นที่อำเภอแม่เมาะ อย่างเต็มรูปแบบ ทั้งสถานีอัดประจุไฟฟ้าและรถมินิบัสไว้บริการนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวแม่เมาะ เพื่อช่วยลดปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

ภาพที่ 33 แสดง Road map ของแนวทางพลังงานอัจฉริยะ (Smart energy)

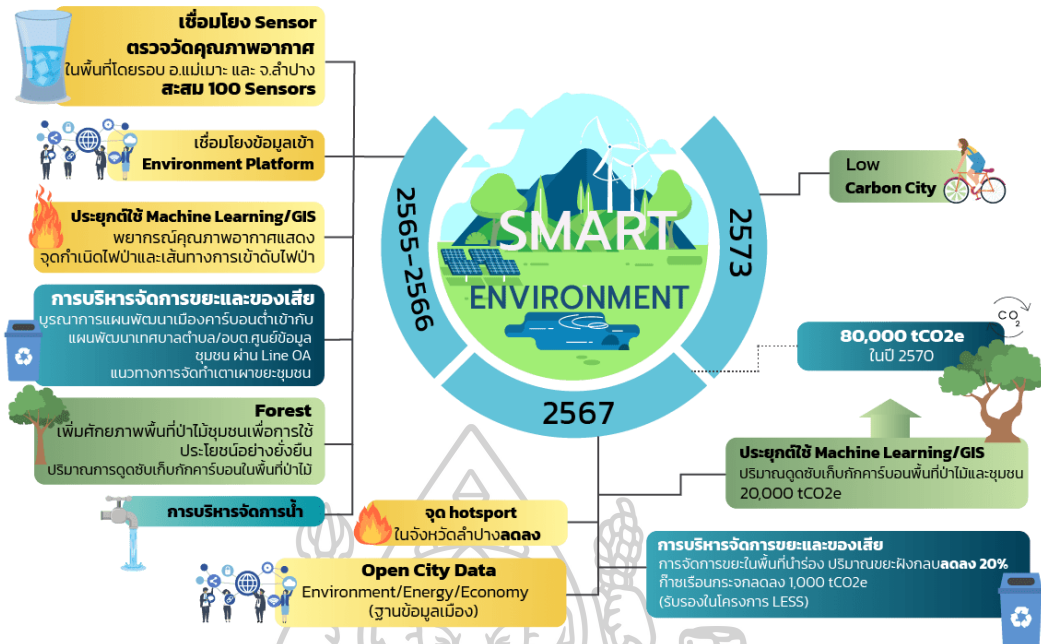
(ที่มา: www.mmsmartcity.egat.co.th, online, เมษายน 2566)

สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart environment) เป็นแนวคิดที่มุ่งเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นในชุมชน สร้างฐานข้อมูลด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้แก่

2.1 การสนับสนุนการจัดตั้งป่าชุมชน ซึ่งสามารถผลักดันหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการมากกว่า 30% ของหมู่บ้านในอำเภอแม่เมาะ คิดเป็นพื้นที่ป่ามากกว่า 30,000 ไร่ และยังมีการปลูกป่าในพื้นที่ฟื้นฟูสภาพเหมือง รวมแล้วช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้มากกว่า 100,000 ตันต่อปี การสร้างศูนย์การเรียนรู้การปลูกป่าตามศาสตร์พระราชาสําหรับให้ประชาชนได้ศึกษาดูงาน

2.2 การพัฒนาระบบประเมินปริมาณฝุ่นและคุณภาพอากาศจำลอง ขึ้นมารองรับปัญหาหมอกควันที่มักเกิดขึ้นในช่วงฤดูหนาว และระบบรายงานข้อมูลผลการตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมของ กฟผ. แม่เมาะ แบบออนไลน์

2.3 การพัฒนาแอปพลิเคชัน “Lampang Hotspot” รายงานสถานการณ์หมอกควันและไฟป่าในจังหวัดลำปาง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่มดับไฟป่าใช้ในการเฝ้าระวังพื้นที่เกิดเหตุได้อย่างทันท่วงที และเพื่อให้ประชาชนได้เตรียมรับมือและปฏิบัติตัวให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ เป็นหนึ่งในแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพของคนลำปางทุกคน

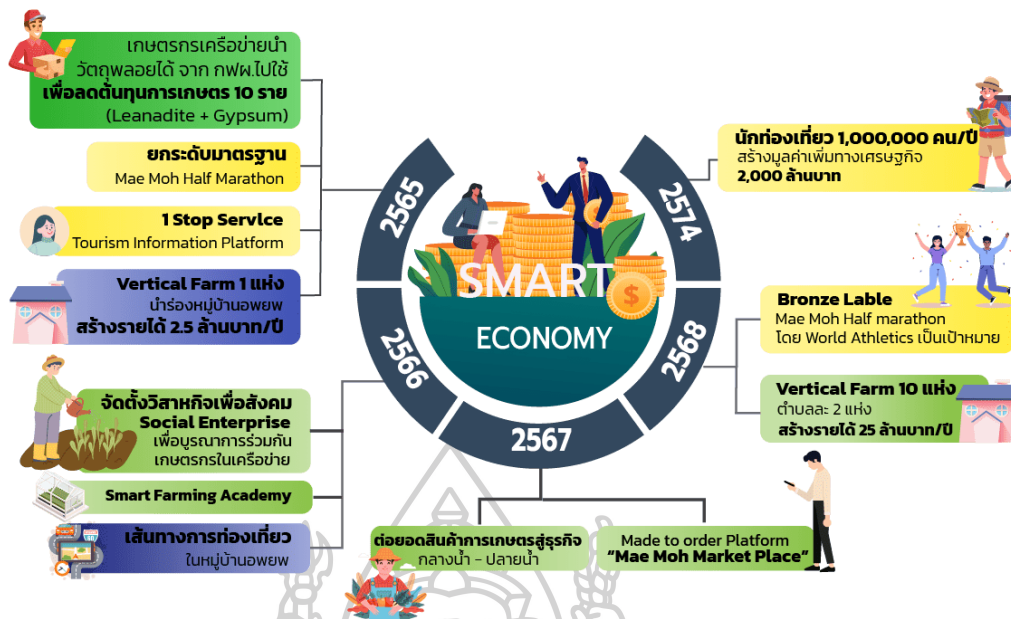

ภาพที่ 34 แสดง Road map ของแนวทางสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart environment) (ที่มา: www.mmsmartcity.egat.co.th, online, เมษายน 2566)

2. เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart economy) เป็นแนวคิดที่มุ่งสร้างการนำเสนอสินค้าหรือบริการของชุมชนแม่เมาะและการตลาดด้วยงานวิจัยและนวัตกรรม และพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่สู่ระดับประเทศ ผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้แก่

3.1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและสินค้าเกษตรของอำเภอแม่เมาะด้วยงานวิจัยและนวัตกรรมร่วมกับคนในชุมชน ภายใต้ชื่อ “แม่เมาะแบรนด์” ควบคู่กับการส่งเสริมช่องทางตลาดออนไลน์ให้มากขึ้น

3.2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นที่รู้จักในระดับประเทศ ด้วยการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม, และโครงการสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัตถุดิบพลอยได้ของ กฟผ. แม่เมาะ เช่น ยิปซัมสังเคราะห์ และการแปรรูปลิโอไนต์ (โครงการแม่เมาะเมืองน่าอยู่, ม.ป.ป., วิทยศึกษ, 2565)

ภาพที่ 35 แสดง Road map ของแนวทางเศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart economy) (ที่มา: www.mmsmartcity.egat.co.th, online, เมษายน 2566)

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของชุมชนบ้านแม่หลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ในแต่ละช่วงเวลามีความสัมพันธ์กับ กฟผ. ซึ่งมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งมิติสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ทั้งในแง่บวกและลบ อย่างไรก็ตาม กฟผ. และชุมชน ต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันและอยู่ร่วมกันในภูมิโนเวคส์เดียวกัน ซึ่งในปัจจุบัน กฟผ. มีส่วนร่วม การพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน รวมถึงการมีแนวปฏิบัติระยะยาวด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ หลังจากหยุดกิจการเหมืองแร่

กองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าจังหวัดลำปาง

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) มีมติเห็นชอบแนวทางและขั้นตอนการจัดตั้ง กองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าในการประชุมเมื่อ วันที่ 4 มิถุนายน 2550 กองทุนนี้จัดตั้ง ขึ้นเพื่อสร้างสรรค์มิติใหม่ของการอยู่ร่วมกันระหว่างโรงไฟฟ้ากับชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า ซึ่งจะ เป็นแนวทางการพัฒนาพลังงานอย่างยั่งยืน และเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับอุตสาหกรรมอื่น ๆ ใน อนาคตต่อไป กระทรวงพลังงานได้กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาเงินทุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมในชุมชน พื้นที่รอบโรงไฟฟ้า ซึ่งได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหรือการผลิตไฟฟ้า คณะกรรมการการ

บริหารกองทุนจะมาจากผู้แทนภาคประชาชน ผู้แทนจากภาครัฐ โรงไฟฟ้า และผู้ทรงคุณวุฒิ (กองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า, ม.ป.ป.)

ในการใช้จ่ายเงินจากกองทุน จะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมในชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าเพื่อให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ชุมชนสามารถนำเงินกองทุนไปใช้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. การพัฒนาอาชีพ
2. การสนับสนุนการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี กีฬาและดนตรี
3. การสนับสนุนการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
4. การพัฒนาคุณภาพชีวิต
5. การบรรเทาความเสียหายในเบื้องต้นจากผลกระทบที่มีสาเหตุมาจากโรงไฟฟ้า
6. การพัฒนาพลังงานหมุนเวียน
7. การจัดทำผังเมืองรวมชุมชน
8. การจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า
9. การสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทนในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารกองทุน
10. อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการบริหารกองทุนเห็นสมควร

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ

เทศบาลตำบลแม่เมาะ ได้จัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2550 ตามประกาศ กระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2550 ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 บ้านนาแหมพัฒนา ถนนสายลำปาง - แม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปางพันธกิจสำคัญคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มีความสามารถในการบริหารจัดการและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ส่งเสริมและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตแก่ประชาชนและชุมชน สร้างความร่วมมือ และส่งเสริมบทบาทเครือข่ายการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับงานพัฒนาชุมชนให้ได้รับการยอมรับทั้งในและต่างประเทศ และพัฒนา แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของเทศบาลตำบลแม่เมาะ เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเทศบาลตำบลแม่เมาะกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของเทศบาลตำบลแม่เมาะ ซึ่งแสดงถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในอนาคตโดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน (ยุทธศาสตร์ระดับชาติ) ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลำปาง ยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐวิสาหกิจส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำปางยุทธศาสตร์การพัฒนาของอำเภอแม่เมาะ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของตำบลแม่เมาะ และการพัฒนาตามนโยบายของผู้บริหารการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของเทศบาล

ตำบลแม่เมาะ จึงเป็นกระบวนการกำหนดทิศทางในอนาคตของเทศบาลตำบลแม่เมาะ โดยกำหนดสภาพการณ์ที่ต้องการบรรลุและแนวทางในการบรรลุบนพื้นฐานของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้านและเป็นระบบ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับศักยภาพเทศบาลตำบลแม่เมาะ และปัญหา/ความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลแม่เมาะด้วยการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีความสำคัญต่อเทศบาลตำบลแม่เมาะเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นแผนพัฒนาที่มุ่งไปสู่สภาพการณ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตเป็นกรอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของเทศบาลตำบลแม่เมาะให้มุ่งไปสู่สภาพการณ์อันพึงประสงค์ได้อย่างเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจึงเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาของเทศบาลตำบลแม่เมาะที่ต้องกำหนดถึงสภาพการณ์ที่ต้องการจะบรรลุและแนวทางในการที่จะทำให้บรรลุถึงสภาพการณ์นั้น (เทศบาลตำบลแม่เมาะ, ม.ป.ป.) โดยโครงสร้างการบริหารงานขององค์กร ประกอบด้วยฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริหารมีนายกเทศมนตรีตำบลแม่เมาะเป็นผู้บริหารหน่วยงานย่อยแบ่งเป็นกองต่าง ๆ ได้แก่ กองคลัง กองสวัสดิการสังคม กองสาธารณสุข กองการศึกษา กองการศึกษาที่มีบทบาทต่อชุมชนในตำบลแม่เมาะ

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ เป็นส่วนหนึ่งกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งในปัจจุบันนี้กำลังใช้แผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) ที่จัดทำขึ้นตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 กำหนดให้ส่วนราชการจัดทำแผนปฏิบัติการระยะห้าปีและรายปี ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของคณะรัฐมนตรีที่แถลงต่อรัฐสภา และแผนอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดอย่างเป็นรูปธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พันธกิจสำคัญคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มีความสามารถในการบริหารจัดการและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ส่งเสริมและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตแก่ประชาชนและชุมชน สร้างความร่วมมือสร้างความร่วมมือและส่งเสริมบทบาทเครือข่ายการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับงานพัฒนาชุมชนให้ได้รับการยอมรับทั้งในและต่างประเทศ และพัฒนาองค์กรให้ทันสมัย มีสมรรถนะสูง และมีธรรมาภิบาลบุคลากรมีอุดมการณ์และเชี่ยวชาญในงานพัฒนาชุมชน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ, ม.ป.ป.)

จากการทบทวนวรรณกรรมในส่วน 2.1 ข้อมูลพื้นที่ชุมชนบ้านเกาะหลวง อำเภอมะเมาะ จังหวัดลำปาง โดยการศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร หนังสือ ข้อมูลออนไลน์ และลงพื้นที่ สัมภาษณ์ในเบื้องต้น ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลต่าง ๆ จุดเด่นและปัญหาของพื้นที่ในเบื้องต้น จึงพอสรุปได้ว่าด้านประวัติศาสตร์ที่มาของชุมชน มีความน่าสนใจและมีการรวบรวม บันทึกข้อมูลจากบุคคลในชุมชนไว้มากพอสมควร ทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์นำข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือมาใช้อ้างอิงได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ซึ่งการอพยพย้ายพื้นที่จากอดีตก็ส่งผลกระทบต่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้าน พื้นที่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สังคม-เศรษฐกิจ ทางชุมชนเองก็มีความเข้มแข็งและภูมิใจในรากเหง้าของตน ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ก็ไม่ทิ้งความเป็นตัวตนในอดีต โดยมีจุดเด่นที่ชัดเจนทางด้านชาติพันธุ์ไทใหญ่ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในชุมชน สถานที่สำคัญ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ที่มีการสืบสาน ร่วมกับคนรุ่นใหม่ตกทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ในด้านสังคม-เศรษฐกิจ มีกลุ่มอาชีพ วิชากิจชุมชน ที่สร้างรายได้ในชุมชน อีกทั้งยังองค์กรขนาดใหญ่ การไฟฟ้าแห่งประเทศไทย (ก.ฟ.ผ.) แม่เมาะ ที่มีความสำคัญในพื้นที่และให้การสนับสนุนชุมชนจากงบประมาณกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าจังหวัดลำปาง ซึ่งจุดนี้นับเป็นความได้เปรียบ แต่ก็มีผลกระทบบางประการทางด้านการอพยพย้ายพื้นที่และปัญหาด้านสุขภาพ และเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกต่อไปด้านการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

2.2 การทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 แนวคิดและทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม

นิยามและความหมาย

องค์กรมูลนิธิภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม" (Cultural landscape) คือ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่รวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติไว้ร่วมกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กิจกรรม หรือบุคคล บางครั้งภูมิทัศน์วัฒนธรรมอาจเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล พื้นที่ดังกล่าวอาจใหญ่โตกว้างขวางเป็นพื้นที่นอกเมือง หรืออาจเป็นเพียงสนามหน้าบ้าน กว้างไม่กี่ตารางเมตร อาจเป็นพื้นที่ไร่นา สวนสาธารณะ มหาวิทยาลัย สุสาน สองข้างถนนหลวง หรือแม้กระทั่งพื้นที่อุตสาหกรรมส่วนอมรรัตน์ ลิเพ็ญ และ เกรียงไกร เกิดศิริ (2550) ได้ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า เป็นสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีการตั้งถิ่นฐานในที่ใด ๆ จะมีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้ตอบสนองต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรม แต่การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมนี้เป็นไปอย่างพอเพียงและเคารพต่อธรรมชาติ เพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างมีความสุข

ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถจำแนกได้ตามความเข้มข้นของการที่มนุษย์เข้าไปจัดการสภาพแวดล้อม คือ

1) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะเช่นนี้ มนุษย์มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์น้อยมาก ทำให้การดำเนินชีวิตต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย

ภาพที่ 36 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท

(ที่มา: www.th.readme.online, ตุลาคม 2562)

2) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมกึ่งเมืองกึ่งชนบท

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้ เป็นการพัฒนาขึ้นมาจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบชนบท กล่าวคือ เมื่อเวลาผ่านไป ชุมชนมีการพัฒนามากขึ้นซึ่งส่งผลต่อการปรับภูมิทัศน์วัฒนธรรมมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามยังให้คุณค่าของสภาพแวดล้อมของพื้นที่ดั้งเดิมอยู่เช่นเดิมไม่ได้ละทิ้งไปเสียทีเดียว ยังใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการจัดการและการแก้ปัญหา เพื่อให้มีการดำเนินชีวิตกับท้องถิ่นอย่างปกติสุข

ภาพที่ 37 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมกิ่งเมืองกิ่งชนบท

3) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม หรือภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้พบเห็นได้ทั่วไปคือ ภูมิทัศน์ในเมืองต่าง ๆ เนื่องจากมนุษย์ได้ตั้งถิ่นฐานดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่มาอย่างยาวนาน มีพัฒนาการขึ้นจากชุมชนเล็ก ๆ เป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ และมีทางเลือกการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความพยายามเอาชนะธรรมชาติแวดล้อมที่มีอยู่เดิม เพื่อเพิ่มขีดจำกัดในการรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็มีเมืองอีกหลายเมืองที่พยายามเรียนรู้สภาพแวดล้อมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้การจัดการทำให้เมืองเหล่านั้นเป็น “เมืองยั่งยืน” (อมรรัตน์ ลีเพ็ญ และ เกรียงไกร เกิดศิริ, 2550)

ภาพที่ 38 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม จังหวัดกรุงเทพฯ เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง
(ที่มา: www.prachachat.net, online, ตุลาคม 2562)

แนวคิดหลักของการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

“การเรียนรู้ที่อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสันติ” เป็นแนวคิดหลักของการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม กล่าวคือ มนุษย์จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างพอเพียง ไม่บริโภคทรัพยากรอย่างเกินตัว (อมรรัตน์ ลีเพ็ญ และ เกรียงไกร เกิดศิริ, 2550)

2.2.2 ทฤษฎีการพัฒนาเชิงพื้นที่

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development) เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยึดพื้นที่เป็นตัวตั้งในการทำงาน หรือการให้ความสำคัญกับการนำพื้นที่ ซึ่งเป็นทั้งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่ในมิติอื่น ๆ เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำ พื้นที่ทางวัฒนธรรม พื้นที่สังคมออนไลน์ โดยทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชน ชุมชนและสังคม เพื่อให้สามารถดึงทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งบุคคล ความรู้เชิงเทคนิค และเงินมาทำงานร่วมกันได้ โดยสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ บริบท และศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนา แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม และปัญหาอื่น ๆ

อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเชิงพื้นที่ คือ การบริหารจัดการที่เน้นกระบวนการในพื้นที่ เป้าหมาย การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของทุกหน่วยงาน ประชาชน และชุมชนให้ “ระเบิดจากข้างใน” ร่วมกันเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไขด้วยตนเองก่อน

เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่และเป็นการทำงานแบบ “ฐานราก ขึ้นสู่ข้างบน” (สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ, 2561)

แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีการกล่าวถึงตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายที่จะช่วยหนุนเสริมการทำงานที่ยึดเอาภารกิจเป็นตัวตั้งให้ลงสู่ การปฏิบัติระดับพื้นที่ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนได้

ในการนำแนวทางดังกล่าวไปปฏิบัตินั้นมี 9 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

1) วิเคราะห์สภาพพื้นที่ เพื่อให้ทราบข้อมูลภูมิสังคมโดยละเอียด ภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ เป็นการวิเคราะห์ต้นทุนเดิมที่มีอยู่ในปัจจุบันของพื้นที่นั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลักษณะประชากร ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ดั้งเดิม เป็นต้น

2) สืบค้นเพื่อให้ทราบถึงปัญหาหรือประเด็นที่ต้องการจะพัฒนา แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การพัฒนาเชิงพื้นที่ในภาพรวม และการพัฒนาในบางประเด็นตามนโยบาย จุดเน้นสำหรับขั้นตอนนี้ คือ การสืบค้นปัญหาที่พบอย่างละเอียดเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงและหาทางแก้ปัญหาคือ สอดรับกับภูมิสังคม

3) ศึกษาหาคำความรู้ใช้หลักวิชาการ นำองค์ความรู้ที่ได้รับมาแก้ไขหรือพัฒนาพื้นที่

4) สื่อสารประเด็นที่ต้องการจะพัฒนา ให้คนในพื้นที่ได้รับทราบและเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งควรเป็นการสื่อสาร 2 ทาง คือ สื่อสารเพื่อให้ข้อมูลกับคนในพื้นที่ว่าจะเข้ามาพัฒนาอะไร และสื่อสาร เพื่อรับฟังข้อมูลคนในพื้นที่ รวมถึงค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้นำธรรมชาติและผู้นำที่จัดตั้ง

5) ดำเนินการพัฒนาในพื้นที่ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จะทำให้สามารถ แก้ไขปรับเปลี่ยนเมื่อเกิดปัญหาขึ้นได้อย่างทันท่วงที

6) ขยายผลการพัฒนา ให้คนในพื้นที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายพัฒนา

7) สร้างต้นแบบความสำเร็จในแต่ละพื้นที่ และขยายผลการพัฒนาในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งต้นแบบความสำเร็จควรเกิดขึ้นเอง ไม่ใช่เกิดจากการจัดสรรขึ้นมาโดยผู้พัฒนา

8) ติดตามการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และพร้อมเปิดรับการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อการพัฒนาไม่เป็นไปในรูปแบบที่วางไว้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

9) พัฒนาศักยภาพคนในพื้นที่ให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตนเอง เพราะการพัฒนาจะยั่งยืนได้จำเป็นต้องให้คนในพื้นที่ร่วมกันพัฒนาและทำความเข้าใจไปพร้อมกัน

ประเทศได้นำการพัฒนาเชิงพื้นที่มาประยุกต์ใช้กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่มุ่งสร้างความสุข ความสมดุลอย่างยั่งยืน อยู่บน พื้นฐานของความรู้ โดยเฉพาะความรู้ในภูมิสังคม ผ่านกระบวนการที่ตั้งบนหลักการของความ พอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน นำไปสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ที่เป็นผลลัพธ์ ระยะยาวต่อไปได้ (สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ, 2561)

2.2.3 แนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์สัมพันธ์และแนวคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เศรษฐกิจชุมชน/เศรษฐกิจท้องถิ่น

เศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจชุมชน (Local economy) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นหรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลข แต่จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ลักษณะเด่นของเศรษฐกิจชุมชน จะไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน แต่จะเน้นให้ความสำคัญกับความร่วมมือของคนในชุมชน และจะไม่มีการผูกขาดในกิจการใด ๆ เกิดขึ้น เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้นจึงไม่เกิดปัญหาความรวยกระจุกตัวอยู่เฉพาะในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

เศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจชุมชนดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในระดับครัวเรือน ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนคือให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ บนพื้นฐานของความสามารถที่ชุมชนต่าง ๆ มีอยู่จากการใช้ทุนของชุมชน ทั้งที่เป็นสินค้าทุน (เครื่องมือเครื่องจักร อุปกรณ์การผลิต เป็นต้น) ทุนทางเศรษฐกิจ (ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคม เป็นต้น) และทุนทางสังคม (วิถีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น) ดังนั้นผู้คนในชุมชนจึงเป็นผู้ที่จะตัดสินใจว่าจะผลิตอะไรได้บ้างตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่ นั่นก็คือ ชุมชนจะต้องคิดเอง ทำเอง และได้ประโยชน์เอง

เศรษฐกิจสร้างสรรค์

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) เป็นการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ เป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจในระดับรากฐานให้เข้ากับเศรษฐกิจมหภาค และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์นับได้ว่าเป็นทางเลือกในการพัฒนาเศรษฐกิจที่จะนำพาประเทศหลุดพ้นจากการพึ่งพาปัจจัยการผลิตราคาถูกลงและใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างสิ้นเปลืองและเปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาประเทศที่อาศัยการเชื่อมโยงกันทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานเข้ากับการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม (นพพร จันทรรนำชู, 2555) เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็นหลัก ประกอบด้วย การผลิตและการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โบราณคดี วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศิลปะ งานฝีมือ

ตลอดจนงานศิลปะ เช่น ภาพวาด รูปปั้น รูปถ่าย วัตถุโบราณ รวมทั้งศิลปะการแสดง เช่น การแสดงดนตรี การแสดงละคร การเต้นรำ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงกลุ่มผลงานสร้างสรรค์ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ และประเภทโสตทัศน เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ และครอบคลุมไปจนถึงการให้บริการกลุ่มออกแบบ เช่น ออกแบบภายใน กราฟิก แพชั่น อัญมณี กลุ่ม New Media เช่น ซอฟต์แวร์ วิดีโอเกม เนื้อหาดิจิทัล และกลุ่มบริการความคิดสร้างสรรค์ เช่น บริการทางสถาปัตยกรรม โฆษณา วัฒนธรรมและนันทนาการ ตลอดจนบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัลและความคิดสร้างสรรค์ ประเทศที่ใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจมักจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว อย่างเช่น ญี่ปุ่น เกาหลี สหรัฐอเมริกาที่มี Hollywood และอินเดียที่มี Bollywood เป็นต้น

บุรีรัมย์โมเดล

บุรีรัมย์โมเดล คือ การนำ “กีฬา” และ “การท่องเที่ยว” มาใช้ในการพัฒนาเมือง ซึ่งในแผนพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ 4 ปี (ปี 2561-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต มีวิสัยทัศน์ว่า จังหวัดบุรีรัมย์จะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมและกีฬามาตรฐานโลก ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดแนวทางการพัฒนาเมืองและชนบทอย่างสร้างสรรค์คือ เนวิน ชิดชอบ ผู้ที่เป็นประธานสโมสรฟุตบอล บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด และผู้บริหารสนามการแข่งขัน "ช้าง อินเตอร์-เนชั่นแนลเซอร์กิต" ตั้งแต่ พ.ศ. 2555 ได้มีการสร้างสนามฟุตบอล สนามแข่งรถ และสนามยิงปืนที่ใหญ่ที่สุดในอาเซียนและได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ ๆ ของจังหวัด เป้าหมายของนายเนวิน ชิดชอบ คือการผลักดันให้บุรีรัมย์กลายเป็นเป้าหมายหลักทั้งคนไทยและต่างชาติจะต้องเดินทางมาเยือน ที่ผ่านมามีจังหวัดบุรีรัมย์ถือว่าเป็นเมืองผ่าน ไม่ใช่เป้าหมายของคนเดินทาง ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้เงิน ไม่เคยมีการค้าขายที่ดี แต่ปัจจุบันคนบุรีรัมย์มีโอกาสที่จะหารายได้จากคนต่างถิ่นมากขึ้น โดยมีเป้าหมายให้บุรีรัมย์ต้องเป็นเมือง 1 ใน 5 ของไทยที่คนต้องการมามากที่สุด ตั้งเป้าให้เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว สร้างมูลค่าเพิ่มสู่ความยั่งยืน (สายใจ ทันการ และ สมิหรา จิตตลดากร, 2565)

บุรีรัมย์โมเดล ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) Buriram concept ก็คือบุรีรัมย์ต้องสร้างความแตกต่างจากจังหวัดอื่น 2) Buriram United และ 3) Profit-sharing การกระจายรายได้คืนแก่สังคม และกุญแจสำคัญในการผลักดันแผนการพัฒนานี้ก็คือ

1) การทำงานด้วยความคิดสร้างสรรค์ สร้างสนามฟุตบอล สร้างทีมฟุตบอลและสนามแข่งรถเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

2) การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่และสิ่งที่สร้างขึ้น นับเป็น Value Creation เช่น การใช้รถอีแต่นเป็นรถบริการในการจัดการแข่งขัน Moto GP

- 3) การสร้างมาตรฐานของตัวเองและการก้าวสู่มาตรฐานสากลหรือมาตรฐานโลก ไม่ว่าจะเป็น บุรีรัมย์ยูไนเต็ด บุรีรัมย์มาราธอน การจัดการแข่งขัน Moto GP การสร้างสนามฟุตบอลไฟฟ้า สแตนดาร์ด การสร้างสนามแข่งรถมาตรฐานสูงสุดของโลก สามารถจัดการแข่งขัน Moto GP และ F1 ได้
- 4) การสร้างเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น การใช้ผ้าทอ ผ้าขาวม้า เป็นผ้าพันคอของ สโมสรฟุตบอลและสร้างรายได้ให้ประชาชนในท้องถิ่น
- 5) การแบ่งปันหรือกระจายรายได้ - Grab บริการการเดินทาง, Air BnB บริการที่พัก ไม่ผูกขาดรายได้ไว้เพียงคนเดียว กลุ่มเดียว เปิดโอกาสสนับสนุนให้มีการทำธุรกิจหลากหลายรูปแบบ หลากหลายกลุ่ม
- 6) การมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกสาขาอาชีพ มีส่วนร่วมสร้างสรรค์กิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและเป็นเจ้าของร่วมกัน
- 7) การใช้เทคโนโลยีสื่อสาร และแอปพลิเคชันเป็นเครื่องมือทางการตลาด และการสร้างเครือข่ายสนับสนุน Fanpage Buriram United
- 8) การให้โอกาสคนรุ่นใหม่ทำงานด้วยวิคิดและทัศนคติใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของโลก
- 9) การคิดบวกและคิดใหญ่กล้าคิด กล้าทำ กล้าลงทุนแล้วทำทันทีและทำจริงจัง
- 10) การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อต่อยอดความสำเร็จและสร้างผลงานที่ดีขึ้นทุกวัน อย่างไม่มีวันหยุด แม้จะประสบความสำเร็จแล้วก็ตาม

2.2.4 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นิยามของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกกระดับ โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถประยุกต์ใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกาภิวัตน์ และยังเป็นการมุ่งผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางธรรมชาติ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน กระบวนการเหล่านี้เป็นการพึ่งพาตนเองเป็นหลักก่อนที่จะไปพึ่งพาผู้อื่น (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546)

ที่มาของเศรษฐกิจพอเพียง

เริ่มต้นมาจากผลการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านบวกของการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศนั้นมีทั้งการเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านลบเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย ขณะเดียวกันกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบทได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่มสูญหายไป ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านปรากฏการณ์วิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่ หรือปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546)

กล่าวได้ว่า แนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก แต่เพียงอย่างเดียวอาจเกิดปัญหาได้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชฯ จึงได้เน้นแนวคิดการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้ปรากฏขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ในพระราชดำริ ดังต่อไปนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” (18 กรกฎาคม 2517)

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเซย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...” (4 ธันวาคม 2517)

อาจสรุปได้สั้น ๆ ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นมาตอบสนองต่อสภาพสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่นำมาซึ่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อสังคม เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงให้กับคนในสังคม

องค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียง

คุณสมบัตินี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต
เงื่อนไข

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546)

ภาพที่ 39 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(ที่มา: ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ ปรับปรุงโดย ผู้วิจัย)

โคก-หนอง-นา โมเดล

โคกหนองนาโมเดล คือ การพัฒนาจัดการพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งเป็นการผสมผสานของเกษตรทฤษฎีใหม่ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทยที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ นับได้ว่าเป็นการจัดการสภาพแวดล้อมที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยมนุษย์นำสิ่งที่มีอยู่นั้นมาส่งเสริมทำให้เกิดความสำเร็จในการทำเกษตรกรรมโดยเร็วและเป็นระบบมากขึ้น ทั้งนี้ แต่ละคำของชื่อเรียกยังหมายถึงแนวทางการทำเกษตรแบบอินทรีย์ และการสร้างชีวิตที่มีความยั่งยืนอย่างที่สุด องค์ประกอบของโคกหนองนาโมเดลมีดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร, ม.ป.ป.)

- 1) โคก หรือ “พื้นที่สูง” ปลูก “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” และปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ หรือเลี้ยงปลา ปกติแล้วจะปลูกพืชโดยจำแนกตามความสูง 5 ระดับ
- 2) หนอง หรือ “หนองน้ำหรือแหล่งน้ำ” ขุดหนองเอาไว้เพื่อกักเก็บน้ำที่มีความจำเป็นช่วงหน้าแล้ง ช่วงที่มีน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วม หรือเป็นหลุมที่เอาไว้รับน้ำที่จะมาท่วมขัง (หลุมขนมครก) โดยการขุดปกติแล้วจะเรียกว่า คลองไส้ไก่ หรือคลองที่ใช้ระบายน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ตามภูมิปัญญาแบบชาวบ้าน การขุดจะมีลักษณะคดเคี้ยวออกไปตามพื้นที่ เพื่อเป็นการกระจายน้ำให้เต็ม

ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้น ลดพลังงานไม่ต้องไปรดน้ำต้นไม้ นอกจากนี้ ยังมีการทำเป็นฝายเอาไว้กักน้ำ เพื่อให้สามารถเอาไปกักเก็บน้ำไว้ภายในพื้นที่นั้น ๆ ให้ได้มากที่สุด

3) นา เป็นพื้นที่ให้ปลูกข้าวอินทรีย์ตามแบบฉบับพื้นบ้าน ซึ่งจะมีการเริ่มต้นมากจากการพัฒนาพื้นที่ดิน อย่างการเลือกทำการเกษตรแบบอินทรีย์ยั่งยืน เพื่อคืนสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ที่เรียกว่า จุลินทรีย์กลับไปยังผืนดิน ช่วยควบคุมปริมาณน้ำที่มีอยู่ภายในนาให้สมบูรณ์ คุณหญ้าโตกำลังดี ปลอดภัยไม่มี เป็นอันตรายทั้งคนที่ปลูก รวมถึงคนที่กินด้วย นอกจากนี้ ยังมีการยกคันนา ให้มีความสูงและกว้าง เป็นการเปิดพื้นที่รับน้ำได้ ไม่เป็นภัยเมื่อมีน้ำไหลหลากมาท่วม สามารถปลูกพืชได้ตามคันนา

โครงการ “ชีววิถี” ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

“โครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” จัดตั้งโดย กฟผ. นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณ ลดการใช้สารเคมี และใช้กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (Effective Microorganisms : EM) เป็นเครื่องมือหลักในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์บก เลี้ยงสัตว์น้ำ ใช้การจัดการสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีต้นทุนต่ำ

จากข้อมูลปี พ.ศ. 2560 จำนวนของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการนี้มีมากกว่า 145 แห่ง โดยเป็นชุมชนต้นแบบ 39 ชุมชน วิทยาลัยในสังกัด สอศ. (สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา) ตามความร่วมมือ กฟผ.-สอศ. จำนวน 103 แห่ง และศูนย์การเรียนรู้ในโครงการชีววิถี ภายในพื้นที่ กฟผ. อีก 3 แห่ง ตัวอย่าง

ชุมชนบ้านโคกน้อย อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นชุมชนที่ติดเขื่อนอุบลรัตน์ ในช่วงฤดูน้ำหลากชุมชนจะได้รับผลกระทบจากน้ำที่ไหลเข้าอ่างเก็บน้ำเขื่อนเกินปริมาณ จนน้ำเอ่อล้นและท่วมพื้นที่การเกษตรของชุมชน กฟผ.เล็งเห็นปัญหาจึงเข้ามาดำเนินการนำโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ามาพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ทำปุ๋ยชีวภาพ ด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงปลาตู้ ทำบ่อปลาขนาดเล็ก ด้านการเกษตร ปลูกทุกอย่างที่รับประทานได้ ด้านปศุสัตว์ เลี้ยงเป็ด ไก่ หมู ซึ่งจำนวนของครัวเรือนที่ดำเนินกิจกรรมมีมากกว่าร้อยละ 80 ของหมู่บ้านแล้ว (กฟผ., 2561)

สหกรณ์โคเนื้อสุรินทร์วากิยางสว่าง จำกัด จ.สุรินทร์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ดำเนินโครงการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมาตั้งแต่ปี 2551 เพื่อให้กลุ่มสามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจ และเผยแพร่สู่สมาชิกเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นคงและสามารถพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน นายเรืองศักดิ์

สีเขียว ประชานสหกรณ์โคเนื้อสุรินทร์วากิวางสว่าง จำกัด กล่าวว่า ทางสหกรณ์ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ทั้งในการดำเนินชีวิตของสมาชิกและการดำเนินงานของสหกรณ์ ในหลายกิจกรรม เช่น การทำนา การผลิตพันธุ์ข้าว การผลิตข้าว GAP ไปจนถึงข้าวอินทรีย์ การเลี้ยงปลาอินทรีย์ การเลี้ยงโคเนื้อ เลี้ยงกระบือ นอกจากนี้จะสามารถขายเป็นโคกระบือเนื้อแล้ว ยังขายมูลสัตว์ และนำมาใส่ในแปลงเพาะปลูกพืช ทำให้ไม่ต้องซื้อปุ๋ยเคมี ช่วยลดต้นทุนการผลิตได้มาก มีการทำ MOU กับบริษัทผู้รับซื้อ จึงมีตลาดที่แน่นอน ควบคู่กับส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ให้สมาชิกได้ปลูกพืชแบบหลากหลาย มีแหล่งเก็บกักน้ำในพื้นที่ทำกินของตัวเอง

สหกรณ์จะมีการจัดระบบการผลิตให้กับสมาชิก เช่น เลี้ยงสัตว์อย่างไรที่จะไม่ลงทุนเยอะและไม่เสียเปล่า โดยเปิดอบรมให้สมาชิกในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่การการผลิตอาหารสัตว์ การแปรรูปอาหาร หากข้าวราคาตกก็นำมาแปรรูปจากราคากิโลกรัมละ 8 บาท ก็เพิ่มเป็น 19 บาท โดยสหกรณ์รับซื้อเพื่อส่งขายต่อทั้งหมด (สยามรัฐออนไลน์, 2565)

2.2.5 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากองค์การสหประชาชาติมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2515 โดยมีการจัดการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมในระดับโลกขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน และในปี พ.ศ. 2526 ได้จัดตั้ง คณะกรรมาธิการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission On Environment and Development) เพื่อทำการศึกษารองการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา และต่อมาได้เผยแพร่เอกสารชื่อ Our Common Future เรียกร้องให้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้มีการพัฒนาที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม เอกสารฉบับนี้มีส่วนสำคัญต่อการประชุมสุดยอดระดับโลก (The Earth Summit) ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ในการประชุมครั้งนั้นมีหนังสือประกอบการประชุมที่เรียกว่า Brundtland Report ซึ่งในนั้นได้ให้คำจำกัดความว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ว่า เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความจำเป็นของคนยุคสมัยปัจจุบันโดยไม่ลดขีดความสามารถในการตอบสนองความจำเป็นของคนยุคต่อไป (Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs) (สมพร แสงชัย, 2545) นั่นคือ

1) การพัฒนาจะต้องถูกจำกัดด้วยความสามารถทางเทคโนโลยีและองค์กรทางสังคม และขีดความสามารถของชีวมณฑล (biosphere) ในการดูดซับผลกระทบจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ หรือก็คือ มนุษย์จะมุ่งการพัฒนาจนเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมไม่ได้

2) การพัฒนาต้องตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยเฉพาะคนจนที่ต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้สมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และการพัฒนานี้ต้องเปิดโอกาสให้แก่ทุกคนในการหวังที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้นให้เป็นจริงได้

3) พลเมืองทุกคนของประเทศจะต้องมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและทัดเทียมกันในระดับประเทศ

4) วิถีชีวิตที่มั่งคั่งจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศตะวันตกและผู้นำประเทศกำลังพัฒนาควรลดการอุปโภคบริโภคลง

5) ขนาดของประชากร และการเพิ่มของประชากร ต้องสอดคล้องกับศักยภาพทางการผลิตของระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาที่จะต้องมีจำนวนประชากรไม่เกินความสามารถในการเลี้ยงดูประชากรให้อยู่ดีกินดีและไม่อดตาย

การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถจัดเป็นลำดับขั้น (The Ladder of Sustainable Development) ได้อย่างน้อย 4 ขั้นด้วยกัน คือ

1) The Treadmill Approach การพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบสายพาน คือ มีความเชื่อมั่นในความสามารถมนุษย์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตรงกับแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism) หรือเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง (Techno centrist) เชื่อในอิสรภาพของมนุษย์และความสามารถในการแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม มนุษย์มีความสามารถในการควบคุมและใช้ธรรมชาติให้เป็นไปตามความต้องการ แต่ในบางครั้งแนวคิดนี้จะขัดแย้งกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในด้านการเอาใจเอาเปรียบผู้ด้อยโอกาสในสังคม และอาจก่อให้เกิดการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพในชนบทและระบบนิเวศ

2) Weak Sustainable Development การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน คือ เป็นแนวทางที่มนุษย์และเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลางเช่นกัน แต่ยักรวมสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเติบโตทางเศรษฐกิจบ้าง สิ่งแวดล้อมนับได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สามารถวัดได้และสามารถแลกเปลี่ยน (trade-off) กับผลกำไรที่เกิดขึ้นได้ การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบนี้จึงเป็นการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้สภาวะการคงตัวของกองทุนทรัพยากร ไม่ทำให้ค่าของกองทุนหมดสิ้นไป ดังนั้นมาตรการทางการจัดการสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของ World Bank หรือ UN จึงจัดอยู่ในการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน ได้แก่ EIA (Environment Impact Assessment) เป็นต้น

3) Strong Sustainable Development เป็นแนวคิดที่เน้นการปกป้องสิ่งแวดล้อม เป็นเงื่อนไขการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยต้องมีการอนุรักษ์ขีดความสามารถในการผลิตของต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม รักษาและเพิ่มเติมปริมาณทรัพยากรสินตนทุนทางสิ่งแวดล้อม และมีมาตรการควบคุมตลาดเป็นการแทรกแซงโดยรัฐหรือความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น กล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดที่ทำให้ระบบนิเวศทันสมัย (Ecological modernization) เพราะเป็นผลดีต่อการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม มีแนวคิด

คิดทางเศรษฐศาสตร์และการเมืองเป็นสังคมนิยมมากกว่าเสรีนิยมหรือทุนนิยม แต่ยังคงยอมรับเครื่องมือทางการตลาดและเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และมีการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ยังแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ต้นเหตุ ใช้หลักป้องกันไว้ก่อน (Principle of precaution) ศึกษาหาแนวทางการป้องกันก่อนดำเนินงาน

4) The Ideal Model เป็นแนวคิดของนักนิเวศวิทยาที่ต้องการเปลี่ยนโครงสร้างสังคม ระบบเศรษฐกิจ และการเมืองอย่างสิ้นเชิง มนุษย์ต้องยอมรับคุณค่าในตัวเอง (Intrinsic value) ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งหมดในธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์ต่อมนุษย์หรือไม่ นั่นคือ มนุษย์ต้องคืนให้แก่ธรรมชาติเท่า ๆ กับที่มนุษย์เอามาจากระบบนิเวศ การเติบโตหรือการพัฒนาต้องวัดด้วยคุณภาพมากกว่าปริมาณ เช่น คุณภาพชีวิตแทนมาตรฐานความเป็นอยู่ เป็นต้น

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals–SDGs)

เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals – MDGs) จะสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2558 UN จึงได้ริเริ่มกระบวนการหารือเพื่อกำหนดวาระการพัฒนาภายหลังปี พ.ศ. 2558 (post-2015 development agenda) ตามกระบวนการทัศน์ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยประเด็นสำคัญของวาระการพัฒนาภายหลังปี พ.ศ. 2558 คือ การจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals–SDGs) ซึ่ง มีทั้งหมด 17 เป้าหมาย (Goals) ภายใต้หนึ่งเป้าหมายจะประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย ๆ ที่เรียกว่า เป้าประสงค์ (Targets) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 169 เป้าประสงค์ และพัฒนาตัวชี้วัด (Indicators) จำนวน 232 ตัวชี้วัด (ทั้งหมด 244 ตัวชี้วัด แต่มีตัวที่ซ้ำ 12 ตัว) เพื่อติดตามความก้าวหน้าของเป้าหมายดังกล่าว

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

ภาพที่ 40 เป้าหมาย 17 ข้อ ของ SDGs

(ที่มา: www.sdgmove.com, online, เมษายน 2565)

2.2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้เพื่อการออกแบบ

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology) คือ การศึกษาการปรับตัวของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม การปรับตัวของมนุษย์ในที่นี้หมายถึงกระบวนการที่มนุษย์ปรับสภาพร่างกาย การดำรงชีวิตและสังคมวัฒนธรรมเพื่อที่จะมีชีวิตรอดภายใต้สภาพแวดล้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ จะเป็นการศึกษาลักษณะของการใช้เทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ และการจัดระเบียบทางสังคมภายใต้ประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่กำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งอาจศึกษาในมิติประวัติศาสตร์หรือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, ม.ป.ป.)

อัตลักษณ์ชุมชน

อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกหล่อหลอมให้เกิดขึ้นมา และใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในการปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ ซึ่งก่อตัวขึ้นมา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง มีความโดดเด่นหรือความแตกต่างกับชนมธรรมนิยม ประเพณี และวัฒนธรรมในสังคมอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มชุมชน โดยถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะมาท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต นำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้มีความโดดเด่น น่าสนใจ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน และเกิดการการพัฒนาควบคู่ไปกับการคำนึงถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการจดจำและเกิดความประทับใจ และทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีจุดขายที่ไม่เหมือนใคร (สิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ทองพูน และ คงทัต ทองพูน, 2563)

การออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ

ความหมายของการออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ

การออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Eco design) หรือ การออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Ecology + Economic design) นับเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญประการหนึ่ง โดยองค์การมาตรฐานสากล (International standards organization: ISO) ได้จัดทำอนุกรมมาตรฐาน ISO/TR 14062: 2002 (Environmental Management-Integrating Environmental Aspects Into Product Design and Development) ซึ่งเป็นมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมในการบูรณาการลักษณะปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการจะมุ่งลดการเกิดกากของเสีย ยืดระยะเวลาการใช้งาน เพิ่มสัดส่วนการนำกลับมาใช้ใหม่ และหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระบบผลิตภัณฑ์และบริการนั้น ๆ เป็นกระบวนการที่รวมแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

เข้าไปในขั้นตอนการออกแบบ โดยพิจารณาตลอดทั้งวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Product life cycle) ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การออกแบบ การผลิต การนำไปใช้ และการกำจัดทิ้งหลังการใช้งานเพื่อลดต้นทุนในทุกขั้นตอน มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งส่งผลดีต่อธุรกิจ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นแนวทางที่สอดคล้องและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)

แนวคิดของการออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ

การออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจากแนวคิดการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ในบริบทของการผลิตที่ยั่งยืน ทำให้ทัศนคติในการออกแบบผลิตภัณฑ์เปลี่ยนแปลงไปสู่แนวคิดที่ต้องพิจารณาด้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากมิติทางด้านคุณภาพและผลตอบแทนในเชิงเศรษฐศาสตร์ นั่นคือ การพิจารณามิติทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และจริยธรรมที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น และเริ่มมีการนำมาประยุกต์ใช้ตั้งแต่ปี 1980 จากการประชุม World Conversation Strategy โดยข้อพิจารณาพื้นฐานที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1) แนวคิดด้านการบริโภคและการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป จากที่ประชาชนให้ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว ภาครัฐมีการเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ผ่านการเลือกซื้อเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Eco-product) มากขึ้น ทำให้ความต้องการ Eco-product สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วจึงอยู่ในระดับที่สูงมาก นอกจากนี้รัฐเองยังเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้งบประมาณในการจัดซื้อของรัฐที่ต้องพิจารณา Eco-product ก่อนเป็นอันดับแรก เป็นต้น

2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันเทคโนโลยีต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสามารถของเทคโนโลยีก็เพิ่มขึ้นด้วย แต่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นผู้ออกแบบต้องตระหนักเสมอว่า ผลิตภัณฑ์หรือเทคโนโลยีไม่ได้เหมาะสำหรับทุกคน ผลิตภัณฑ์อาจเหมาะสำหรับคนที่ใช้เท่านั้นแต่เกิดผลกระทบต่อคนอื่น ดังนั้น หากจะมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้ว จะต้องมองในภาพกว้างถึงผลกระทบที่อาจตามมา และปลูกฝังแนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ เป้าหมายในเชิงกลยุทธ์เพื่อการปรับปรุงเทคโนโลยียังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยมุ่งเน้นการเพิ่มหน้าที่ในการใช้งานของผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าในขณะที่ต้องลดการใช้ทรัพยากรและพลังงานตลอดทั้งวัฏจักรชีวิตของระบบที่เกี่ยวข้อง

3) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางด้านเศรษฐศาสตร์และสังคมจากกระบวนทัศน์ของโลกที่ปรับเปลี่ยนไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีในยุคการสื่อสารไร้พรมแดนที่ได้สร้างระบบการผลิตและขนส่งที่ทันสมัยและเกิดห่วงโซ่อุปทานที่แผ่ขยายในวงกว้างทั่วโลก เกิดความสะดวกสบายขึ้น

ทำให้ประชากรหันมาตระหนักถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและเป็นปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจเพื่อกำหนดรูปแบบการผลิตและการบริโภคในสังคมปัจจุบัน ระบบการศึกษาที่พัฒนาหลักคิดของคนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งคำนึงถึงคุณภาพของมิติทางด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันทำให้เกิดอุปสงค์สีเขียวไปทั่วโลก หลายประเทศให้ความสำคัญและสนับสนุนผลิตภัณฑ์ประเภท Eco-product ด้วยการให้สิทธิประโยชน์กับสินค้านำเข้าที่มีฉลากสิ่งแวดล้อม (Eco-label) หรือระบุให้ผลิตภัณฑ์ต้องมีตารางผลการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแสดงให้ผู้บริโภคทราบ เป็นต้น

นอกจากนี้ การนำหลักการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้ต้องคำนึงถึงกลไกเชิงกลยุทธ์ (Eco-Design Strategy) ใน 7 ด้านหลัก ได้แก่

- 1) ลดการใช้วัสดุที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Reduction of low-impact materials)
- 2) ลดปริมาณและชนิดของวัสดุที่ใช้ (Reduction of materials used)
- 3) ปรับปรุงกระบวนการผลิต (Optimization of production techniques)
- 4) ปรับปรุงระบบการขนส่งผลิตภัณฑ์ (Optimization of distribution system)
- 5) ปรับปรุงขั้นตอนการใช้ผลิตภัณฑ์ (Optimization of impact during use)
- 6) ปรับปรุงอายุผลิตภัณฑ์ (Optimization of initial lifetime)
- 7) ปรับปรุงขั้นตอนการทิ้งและทำลายผลิตภัณฑ์ (Optimization of end-of-life)

การออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นและส่งผลในรูปกระแสกดดันด้านการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ซึ่งให้ความสนใจด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและมีข้อกำหนดและกฎระเบียบทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนมาก เช่น ระเบียบว่าด้วยการจัดการเศษเหลือทิ้งจากผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (WEEE) ระเบียบว่าด้วยการห้ามใช้สารอันตรายบางชนิดในผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (RoHS) ระเบียบเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ (REACH) ระเบียบเกี่ยวกับการจัดการซากของยานยนต์ (ELV) เป็นต้น ผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าที่ทำการค้าขายกับประเทศเหล่านี้จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว ดังนั้นการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจึงนับเป็นเครื่องมือพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาระบบการปรับปรุงและเผยแพร่สมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อมของผลิตภัณฑ์และเชื่อมโยงกับกลไกตลาดและฉลากสิ่งแวดล้อมแบบต่าง ๆ

2.2.7 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการออกแบบเพื่อชุมชน

แนวคิดแวดล้อมคือตัวตน หลักคิดเพื่อสร้างอัตลักษณ์

แนวคิด "แวดล้อมคือตัวตน" แนวคิดหลักที่ขบขัน "อัตลักษณ์" ให้ชัด และเห็น ๆ โดยเกิดความรู้สึกร่วมและยอมรับได้โดยทันทีไม่มีข้อกังขา สามารถขยายความได้ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมรายรอบตัวของผู้คนในสังคมหนึ่ง จะบ่งบอกชีวิตความเป็นอยู่ของพื้นที่นั้น ๆ เพราะเป็นการใช้ชีวิตประจำวัน นั่นคือ 'วัฒนธรรม'

2. คนเรามีความต้องการพื้นฐานเหมือนกัน เพราะต้องมีชีวิตรอดให้ได้ การหากินหาอยู่จึงสะท้อนออกมาผ่านเครื่องมือใช้ไม้สอย ผ่านกาลเวลา ปรับปรุง จนพบรูปแบบที่ 'โดน' มันจึงกลายเป็นงานสร้างสรรค์ผสมผสานกับศิลปะ และผ่านการพัฒนา จนถูกยอมรับร่วมกัน บนข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุผลที่อธิบายได้ว่าสิ่งนั้นอำนวยความสะดวกสบายขึ้น รุ่มรวยอารมณ์สุนทรีย์ขึ้น

3. สิ่งแวดล้อมปรากฏหลายอย่าง เป็นสิ่งที่ 'เอาอย่าง' (ไม่ต้องการใช้คำว่าเลียนแบบ) จากสิ่งอื่น บ้างเอาอย่างจากธรรมชาติ เอาอย่างจากคนพื้นที่อื่นที่คิดแก้ปัญหาไว้แล้ว เอาอย่างจากชาติอื่น ๆ แต่ปรับให้เป็นวัสดุของพื้นที่ที่หาได้ง่ายกว่า หรือเอาอย่างในประเด็นอื่นๆ ด้วย ทั้งหมดล้วนเป็นการ 'ปรับ' เพื่อให้ 'เข้ากันได้ดี' กับความเป็นถิ่น คือเข้ากับสังคมของพื้นที่ มันจึงสะท้อนถิ่นได้เป็นอย่างดี แม้ว่าต้นกำเนิดอาจมาจากที่อื่น

4. สิ่งแวดล้อมที่จะเคลมว่าเป็นของเราหรือ 'ของไทย' เราจะหมายถึงสิ่งใด ๆ ก็ตามที่เราค้นไทยคุ้นเคยกับมัน เราอยู่กับมัน เราพึ่งมัน เรามีมันอยู่ในพื้นที่ของเรา ที่สำคัญ มันมีชีวิตอยู่ร่วมกับเราในวันที่เรามีชีวิตอยู่ โดยหลายสิ่งมีมาก่อนเราเกิด และคงมีอีกมากมายหลายสิ่งที่อยู่ยืนยงกว่าชีวิตของเราเอง

5. ถ้าคำว่า 'ไทย' มาจากคำว่า 'ไท' กรสรสร้างความสำเร็จในตัวตนของเราจึงเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการยอมรับคำอธิบายทั้ง 4 ข้อข้างต้น และที่กล่าวอ้างมานั้น ได้ถูกอธิบายผ่านความเข้าใจที่ว่า ไทย คือ ผสม' ไทยแท้ันนั้นมีอยู่จริง แต่ต้องอยู่ในรูปแบบวิชาการ แต่สำหรับนิยามตามแนวคิด 'แวดล้อมคือตัวตน' นี้ ได้ตีกรอบไว้ที่ความเป็นชีวิตจริงในปัจจุบัน

6. แนวคิดนี้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในอีกแนวทางหนึ่ง ถูกคิดขึ้นมาเพื่อบรรเทาปัญหา "อัตลักษณ์" ที่ซ้ำซ้อนกันในบางพื้นที่ บางจังหวัดที่มีพื้นที่ติด ๆ กัน หรือบางแห่งอาจจะหาความเด่นมาเป็นอัตลักษณ์ของตัวเองไม่ชัดเจนนัก ทำให้ขาดโอกาสในการใช้อัตลักษณ์เป็นต้นทุนเพื่อสร้างงานออกแบบทำของฝากของที่ระลึก

7. แนวคิด 'แวดล้อมคือตัวตน' คิดขึ้นมาภายใต้ความชำนาญเฉพาะทางเกี่ยวกับภาษาภาพ ใช้ชั้นเชิงการสื่อความหมายด้วยภาพ เป็นปัจจัยสำคัญเพื่อเล่าเรื่องและสื่อความหมายให้ทราบว่า เป็นพื้นที่ใด เป็นตัวตนของชุมชนใดโดยอาศัยสภาพแวดล้อมจริงที่ปรากฏในวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัย

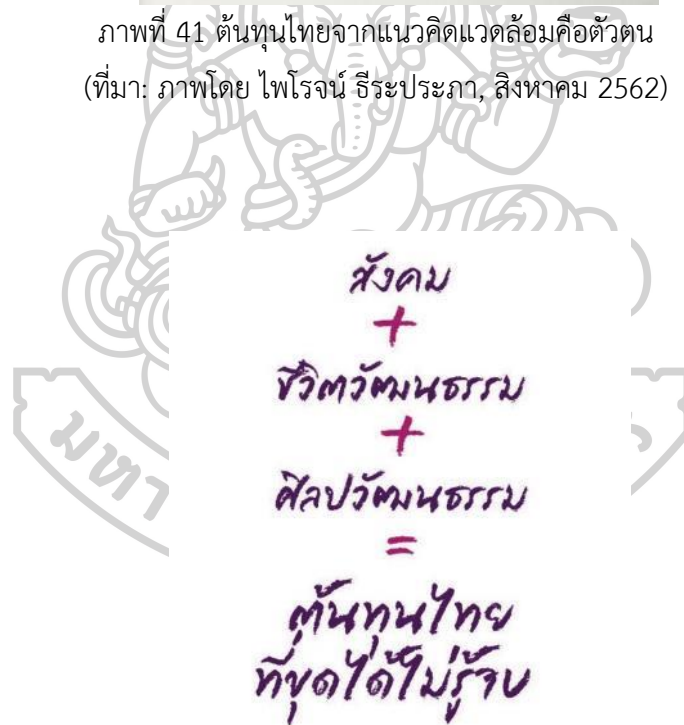
อยู่ มาเป็นตัวช่วยสื่อ ดังนั้น ภาพกราฟิกจากสภาพแวดล้อม หลักฐานทางประวัติศาสตร์ จาก ศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณี จากชีวิตประจำวัน จากสิ่งรับรู้โดยทั่วกันเมื่อถูกนำมาจัดเรียงเคียงกัน ภาษาภาพกราฟิกนั้น จะช่วยกันเล่าได้ว่า มันมีที่มาจากพื้นที่ใด จึงเป็นตัวแทนของพื้นที่นั้น ๆ ได้ ระบบการสร้างอัตลักษณ์จากภาพกราฟิกจึงเกิดขึ้น และถูกทำให้ใช้งานได้ง่าย สะดวก ด้วยการ จัดเตรียมเป็น Vector file หรือเรียกอีกอย่างว่าคลิปอาร์ต

8. กรณีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) ที่ถือเป็นอัตลักษณ์ ชนิดหนึ่งที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด เพราะเป็นวิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้ ระบุตำแหน่งได้ สามารถบอก พิกัดสิ่งที่มีอยู่เป็นค่า GPS ได้นั้นเป็นเรื่องที่ดีหากว่าพื้นที่ใดครอบครองสิ่งนี้ หรือมีสิ่งนี้อยู่ แต่ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นจะไม่ครอบคลุมกับทุกพื้นที่ ถ้าจะค้นหาเฉพาะ"ของดี"ของแต่ละพื้นที่ เพราะเรื่องจริงแล้ว ประเทศเรามีของดีที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) อย่างจำกัดการใช้กรอบของ GI จึงขาดโอกาสสำหรับพื้นที่ ๆ ไม่มี GI โครงการนี้จึงนำเสนอการตีความและระเบียบวิธีจัดการ ในอีกแนวทางหนึ่ง ด้วยแนวคิด "แวดล้อมคือตัวตน" เพื่อเป็นแก้ปัญหาดังกล่าว (เชียมไต้, 2561)

แนวคิดแวดล้อมคือตัวตน ผู้ริเริ่มคือ ไพโรจน์ ธีระประภา ผู้ก่อตั้งกลุ่มแรงบันดาลใจ และกลุ่ม 'เชียมไต้' (Siam Life) พร้อมกับการเป็นนักออกแบบอิสระ กลุ่มไม่แสวงหากำไรที่ยกย่อง ภูมิปัญญาไทย ส่งเสริมให้คนไทยเห็นคุณค่าในความเป็นตัวเอง นำเสนอเสน่ห์แบบไทยและอัตลักษณ์ แบบไทย โดยใช้กราฟิกดีไซน์เป็นองค์ความรู้หลัก รวมไปถึงเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่ม 'เชียมไท้' (Siam Type Foundry) สำนักออกแบบตัวพิมพ์ที่จำหน่ายฟอนต์ในราคาอ่อมเยา นอกจากนี้ ไพโรจน์ยังเป็นศิลปิน ศิลปากร สาขาเรขศิลป์ ประจำปี 2557 นักออกแบบผู้ได้รับรางวัลนักออกแบบไทย (Designer of The Year Award) ปี 2560 จากมหาวิทยาลัยศิลปากร และกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ หมวด Honor Award สาขา Graphic design อีกด้วย (วิชุดา เครือหิรัญ, 2560)

ภาพที่ 41 ต้นทุนไทยจากแนวคิดแวดล้อมคือตัวตน
(ที่มา: ภาพโดย ไพโรจน์ ธีระประภา, สิงหาคม 2562)

ภาพที่ 42 ศิลปะร่วมสมัยไทยโมทีฟ โดย ไพโรจน์ ธีระประภา
(ที่มา: 100 แรงบันดาลใจไทย, 2561)

ภาพที่ 43 บรรจุภัณฑ์ ออกแบบโดย ไพโรจน์ ธีระประภา
(ที่มา: www.readthecloud, online, พฤษภาคม 2566)

ภาพที่ 44 บรรจุภัณฑ์เพื่อสินค้าชุมชน ออกแบบโดย วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์ สมาชิกกลุ่มเชียงใหม่
(ที่มา: ภาพโดย วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์, พฤศจิกายน 2564)

จากการทบทวนวรรณกรรมในส่วน 2.2 การทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้มีแนวทางในการศึกษาในกำหนดความสอดคล้องที่เชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านเกาะหลวง หลัก ๆ จะเป็นแนวคิดทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาเชิงพื้นที่ การพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเพื่อชุมชน โดยจะมีการนำมาวิเคราะห์ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนบ้านเกาะหลวงต่อไป

2.3 การทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง แนวโน้มการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในประเทศไทย

การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่นั้น ถือว่าเป็นขั้นตอนพื้นฐานในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ทางผู้ศึกษาจึงขอแยกหัวข้อนี้ออกมาต่างหากเพื่อเน้นให้เห็นถึงความสำคัญและสร้างให้เกิดความเข้าใจถึงวิธีการศึกษาโดยเฉพาะ เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดสำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการวางแผนในขั้นตอนต่อ ๆ ไป กล่าวคือ ก่อนจะมีการจัดการใด ๆ กับภูมิทัศน์วัฒนธรรม จะต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ในแง่มุมต่าง ๆ ก่อนเสมอ โดยมีข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่ควรศึกษาดังต่อไปนี้ 1.) ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ 2.) ข้อมูลพื้นฐานผ่านการวิเคราะห์ เมื่อได้เก็บข้อมูลในด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วนแล้ว เราจะมองเห็นและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ในลักษณะองค์รวมของพื้นที่ ทำให้มองเห็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเชิงของความสำคัญและคุณค่า อันเป็นรากฐานในการศึกษาและปฏิบัติต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยความเคารพในคุณค่าและชี้แนะแนวทางในการอนุรักษ์ รวมถึงการจัดการและการแปลความหมาย นอกจากนี้ แนวทางของการศึกษาและการวิจัยภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีหลากหลายวิธีการและมีแนวทางที่กว้างขวาง ด้วยความมุ่งหมายเพื่อบันทึกสภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นเช่นไร และผลลัพธ์ของการศึกษาก็สามารถนำไปเสนอได้ในหลายวิธีการด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น การเสนอในรูปแบบของรายงานการบันทึกบนแผนที่ หรือที่เรียกว่าแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและแบบจำลอง 3 มิติ เป็นต้น นอกเหนือจากนั้น การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังมีความแตกต่างกันไปตามพื้นที่และวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย หรือการจัดการ ซึ่งตัวแปรในการศึกษานั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปเพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งที่สุด รวมทั้งเพื่อให้สนองต่อวัตถุประสงค์ได้อย่างดี

การประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เมื่อดำเนินการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและทำการเก็บข้อมูลพื้นฐาน รวมถึงทำการวิเคราะห์ความสำคัญแล้ว การประเมินคุณค่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญก่อนจะถึงการกำหนดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ เพราะการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะต้องกำหนดให้สอดคล้องกับคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เป็นหลัก โดยต้องไม่ลดทอนหรือทำลายคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมลง ซึ่งการวิเคราะห์คุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งได้เป็นหลายด้านดังนี้ 1.) คุณค่าด้านสุนทรีย์หรือความงาม 2.) คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ 3.) คุณค่าด้านจิตวิญญาณของชุมชน 4.) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ 5.) คุณค่าด้านสังคม 6.) คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ 7.) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ 8.) คุณค่าด้านการใช้สอยร่วมสมัย 9.) คุณค่าด้านการศึกษา 10.) คุณค่าด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (สรรรค์ เวสสุรเทพ, 2556)

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำ จันทบูรณ

การพิจารณาคุณค่าความสำคัญการสรุปคุณค่าความสำคัญและการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้ของแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมทั้งหมดที่ได้จากภาคสนามจะได้นำมาการสรุปคุณค่าความสำคัญ โดยจะอ้างอิงถึง 2 ส่วน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ในด้านคุณค่า (Value) คือสิ่งที่ให้ประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพหรือทางจิตใจกับมนุษย์ คุณค่านั้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ประกอบด้วย คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural value) และคุณค่าทางสังคม เศรษฐกิจ

วิเคราะห์สถานการณ์ในปัจจุบัน ภัยคุกคามและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ภัยคุกคามและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง (Threat and trend) การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการมองแนวโน้มและปัจจัยถึงการสูญเสียบางอย่างของคุณค่า ความสำคัญ และสภาพความแท้ ดั้งเดิม ที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งในระดับองค์ประกอบและภาพรวมของพื้นที่ โดยมองทั้งปัจจัยภายในและภายนอกควบคู่กันไป ภัยคุกคามที่จะพิจารณาจะเป็นปัจจัยหลักที่จะนำไปสู่แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

แนวความคิดพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเสนอแนวทางในการจัดการพัฒนาอย่างบูรณาการใน 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ภายใต้กรอบของแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมโดยมีแนวทางวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาในขอบเขตของพื้นที่

ระดับต่าง ๆ คือ 1.) การศึกษาและการวิจัย (Study and research) 2.) การดูแลรักษา (Maintenance) 3.) การรักษาให้คงสภาพ (Preservation) 4.) การบูรณะ (Restoration) 5.) การปฏิสังขรณ์ หรือการสร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบเดิม (Reconstruction) 6.) การฟื้นฟู (Rehabilitation) 7.) การปรับประโยชน์ใช้สอย (Adaptation) 8.) การพัฒนาและสร้างสรรค์ใหม่ (Development and new creation) โดยเลือกใช้แนวทางการจัดการให้มีความเหมาะสมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นที่ ความต้องการใช้สอยร่วมสมัยและคุณค่าด้านต่าง ๆ ของพื้นที่องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบูรณซึ่งก็ทำให้ภาพในการกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ในเบื้องต้นสามารถตอบวัตถุประสงค์ของแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืนได้ทั้งสามด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม (ภาสกร คำภูแสน, 2552)

งานวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนในงานออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหาร; กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล ได้กล่าวว่า ในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และยั่งยืน หลุดพ้นจากแนวคิดแบบแยกส่วน ที่สร้างให้เกิดความเห็นแก่ตัว และการเอาเปรียบเพื่อหวังผลประโยชน์ จนทรัพยากร และความสุขแท้ของชุมชนสูญหายไป จากการส่งเสริมแนวคิดให้เกิดการแข่งขันทางการตลาดในแบบสินค้าอุตสาหกรรมในปัจจุบัน ชุมชนจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นจาก

การสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่สำหรับการสินค้าชุมชนที่ยั่งยืนในแบบบูรณาการจากปัจจัยได้เปรียบของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ 3 ปัจจัยได้แก่

1) ทุน (ที่ไม่ใช่เงินตรา)

ในการดำเนินธุรกิจใด ๆ ทุนถือเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะต้องคำนึงถึง และหากกล่าวถึงคำว่า "ทุน" แล้วนึกถึงเพียงคำว่า "เงินตรา" การผลักดันสินค้าชุมชนให้แข่งขันกับสินค้านอกชุมชนไปจนถึงการส่งออกนั้น สินค้าชุมชนถือได้ว่าเป็นฝ่ายเสียเปรียบสินค้าอุตสาหกรรมที่มีต้นทุนสูงกว่าในทุก ๆ ด้าน ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏจึงเน้นการระดมเงินลงไปที่ชุมชนจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วทุนของชุมชนมีขอบข่าย และความหมายค่อนข้างกว้างทั้งที่เป็นทุนเงินตรา และทุนที่ไม่ใช่เงินตรา ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากร และทุนทางสังคม ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้หยิบยกเอาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มาใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัย เพราะเป็นทุนที่ส่งผลโดยตรงต่อวิสาหกิจชุมชน ทุนทางทรัพยากรนี้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และมีอยู่ตามธรรมชาติในชุมชนนั้นๆ ซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น เช่น พันธุ์พืช สัตว์ป่า สัตว์น้ำ เป็นต้น ทุนประเภทนี้ถือเป็นทุนพื้นฐานสำหรับการผลิต และการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งปกติจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นทุนของส่วนรวม ของชุมชน ทุกคนในชุมชนจึงมีสิทธิที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ตามความจำเป็น และพอเพียงในการดำรงชีวิต

2) องค์ความรู้

ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏพยายามแสวงหาความรู้จากภายนอก เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการทุนของตนเอง ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป รวมไปถึงการตลาด แต่มักไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากความรู้ที่ได้มาขาดความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตบ้าง มีความสลับซับซ้อนจนยากแก่การทำ ความเข้าใจบ้าง ฯลฯ โดยหลงลืมไปว่า ในความเป็นจริงนั้นชุมชนมีความรู้อยู่มากมาย ความรู้เหล่านั้นมีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งมีทั้งความเป็นศาสตร์ และศิลป์แห่งการดำเนินชีวิต และเป็นความรู้ที่มีชีวิต มีจิตวิญญาณ มีคุณค่า และความสวยงาม ที่สำคัญคือ มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนดังนั้นจึงมีความจำเป็นจะต้องค้นหาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเรียกกันว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" เพื่อนำมาใช้เป็นรากฐาน และเป็นกรอบที่ยึดหยุ่นในการพัฒนาชุมชนให้มีพลังมากขึ้น และเมื่อค้นพบความรู้แล้ว ชุมชนก็จะมีรากฐานในการพิจารณาว่า จะเลือกใช้ความรู้ที่ได้รับจากภายนอกอย่างไรให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยไม่แปลกแยก แต่จะต้อง ผสมผสานอย่างกลมกลืนกับความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ก่อน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชุมชนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสินค้าในชุมชนจำเป็นที่จะต้องสร้างจิตสำนึกที่ส่งผลต่อสุขภาพของผู้บริโภคของสินค้าชุมชน

3) การตลาดในชุมชน

ตลาดที่ถือว่าสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือชุมชนเอง เพราะชุมชนมีผู้บริโภคจำนวนหนึ่งที่แน่นอน แต่ที่ผ่านมาสินค้าหลายอย่างที่ชุมชนสามารถทำเองได้แต่ก็ไม่เคยทำหรือทำแล้วจัดการไม่ได้ ทำให้ต้องอาศัยคนกลางเข้ามาทำหน้าที่แทน และได้รับผลประโยชน์จากการจัดการในวันนี้ ชุมชนต้องเริ่มต้นเรียนรู้ถึงศักยภาพของ "ตลาด" ของตนเอง และต้องเรียนรู้ว่า ถ้าผลิตแล้วไม่กินเองใช้เอง การจะไปเรียกร้องให้คนอื่นเขาหันมากินมาใช้ย่อมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

กล่าวโดยสรุป คือ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างนิยามที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ในงานวิสาหกิจชุมชนนั้นมีแนวคิด และหลักการจากนักวิชาการด้านชุมชนหลายท่าน ได้ศึกษาค้นคว้า และเรียบเรียงไว้ให้ศึกษาเรียนรู้ การประมวลองค์ความรู้จากหลักการเหล่านี้มาใช้เป็นตัวแปรสำคัญ 3 ตัวแปร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ทุน (ทรัพยากร) องค์ความรู้และตลาดในชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ (ปฐวี ศรีโสภณ, 2553)

งานวิจัยเรื่อง การออกแบบเลขศิลป์เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชน: กรณีศึกษา โครงการตามพระราชประสงค์ดอนขุนห้วย 2 จังหวัดเพชรบุรี

การวิจัยเรื่อง "การออกแบบเลขศิลป์เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชน: กรณีศึกษา โครงการตามพระราชประสงค์ดอนขุนห้วย 2 จังหวัดเพชรบุรี" เป็นโครงการวิจัยในลักษณะงานวิจัยสร้างสรรค์รับใช้สังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางออกแบบเลขศิลป์เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนดอนขุนห้วย 2 และเพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบเลขศิลป์อัตลักษณ์ชุมชน และสร้างต้นแบบของการออกแบบเลขศิลป์สิ่งแวดล้อมให้กับศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ โครงการตามพระราชประสงค์ดอนขุนห้วย 2 จังหวัดเพชรบุรี วิธีดำเนินการวิจัยใช้แนวทางในการวิจัย 3 แนวทาง คือ การวิจัยเชิงปริมาณการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยกำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนดอนขุนห้วย 2 และตัวแทนสมาชิกในชุมชน จำนวน 6 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและตอบแบบสอบถาม และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ ศิลปิน นักออกแบบ และตัวแทนแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่ม ตัวอย่างที่มีต่อการประเมินคุณค่าความสำคัญขององค์ประกอบของอัตลักษณ์ชุมชน การรับรู้และระลึกถึงเกี่ยวกับเลขศิลป์อัตลักษณ์ชุมชนและเลขศิลป์สิ่งแวดล้อม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม และ 2) แบบประเมินคุณภาพ เพื่อวัดผลแนวทางการออกแบบเลขศิลป์อัตลักษณ์ชุมชนและผลงานต้นแบบของการออกแบบเลขศิลป์สิ่งแวดล้อม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์บุคคล โดยเครื่องมือได้ผ่านตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ และทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงก่อนนำไปเก็บข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพร่วมกับใช้สถิติเชิงพรรณนา หาค่าทางสถิติ โดยใช้เกณฑ์ประเมินเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5

ระดับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิและตัวแทนสมาชิกในชุมชน จำนวน 6 คน ในการประเมินคุณค่าความสำคัญขององค์ประกอบของอัตลักษณ์ชุมชน การรับรู้และระลึกถึงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน ทำให้ได้ข้อสรุปของแนวทางการออกแบบเลขศิลป์อัตลักษณ์ชุมชนตอนขุนห้วย 2 นำไปสู่การสร้างต้นแบบของการออกแบบเลขศิลป์สิ่งแวดล้อม และให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ ศิลปิน นักออกแบบ และตัวแทนสมาชิกในชุมชน จำนวน 9 คน ทดลองใช้งานแนวทางการออกแบบ

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยค้นพบแนวทางในการออกแบบเลขศิลป์เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ที่นักออกแบบควรนำไปปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนี้

1. สำรวจและทำความเข้าใจ ด้วยการลงพื้นที่สำรวจชุมชนอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึงการรับรู้ของคนในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดแนวคิดในการออกแบบ

2. แปลความหมายและสื่อสารด้วยภาพ เปลี่ยนจากคำบอกเล่าและข้อความให้เป็นภาพเชิงสัญลักษณ์ที่มีความหมายตรงกับการรับรู้ของชุมชน โดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้รับสารหลัก ควรเลือกใช้ภาพที่คนทั่วไปมีความคุ้นเคย สามารถรับรู้และเข้าใจความหมายได้ง่าย และมีความเป็นสากล ร่วมกับการใช้ตัวอักษรเพื่อช่วยสื่อสารด้วยภาษา เป็นการต่อยอดความหมายให้เข้าใจถูกต้องตรงกัน

3. สร้างแนวคิดและลงมือออกแบบ กำหนดแนวคิดในการออกแบบด้วยความคิดสร้างสรรค์ และคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการออกแบบ แล้วลงมือออกแบบโดยนำองค์ประกอบกราฟิก ได้แก่ ภาพ ตัวอักษร สี ฯลฯ ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน มาจัดวางร่วมกับองค์ประกอบภาพสำคัญที่กำหนดไว้เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับชิ้นงาน โดยออกแบบให้มีความสวยงามกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว และสามารถสื่อสารความหมายได้อย่างถูกต้อง

4. ทดลองใช้งานและประเมินผล ผลิตผลงานให้กลุ่มเป้าหมายทดลองใช้เพื่อทดสอบประสิทธิภาพในการใช้งาน และไม่ละเลยการประเมินคุณภาพของผลงานเพื่อนำจุดบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไขให้ผลงานมีความสมบูรณ์ที่สุด

จากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบของการออกแบบเพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนให้กับชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี และพื้นที่อื่น ๆ ได้ดังนี้

1. องค์กรหรือหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ควรมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่และสาธารณชนเกิดการรับรู้ภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน โดยนำผลการวิจัยนี้ไปศึกษาให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของชุมชน แล้วจึงดำเนินการสร้างแนวคิดในการออกแบบ

และนำเสนออัตลักษณ์ชุมชนที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัว เพื่อให้เกิดการยกระดับคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้พบเห็น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับนักท่องเที่ยวและนักวิจัยรุ่นใหม่ที่สนใจหัวข้องานวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบเลขศิลป์เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชน ควรมุ่งออกแบบเพื่อตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวและการส่งเสริมรายได้เนื่องจากชุมชนจะได้รับประโยชน์โดยตรง ตลอดจนการนำแนวทางการออกแบบเลขศิลป์อัตลักษณ์ชุมชนและผลงานต้นแบบของการออกแบบเลขศิลป์สิ่งแวดล้อมไปประยุกต์ใช้กับโครงการที่มีความมุ่งหมายเพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่นั้น 1 ซึ่งอาจมีความแตกต่างจากผลการวิจัยนี้ เพื่อนำมาพิจารณาในการสร้างแนวคิดและรูปแบบของการนำเสนองานออกแบบให้สามารถสื่อสารได้ตรงกับการรับรู้ของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้หากมีการพัฒนาต่อยอดงานวิจัยโดยมุ่งเป้าหมายไปยังกลุ่มวัยรุ่น อาจทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจมากขึ้น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งผลการวิจัยที่ได้ อาจจะทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบของการสื่อสารอัตลักษณ์ให้อยู่ในรูปแบบใหม่ที่มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ประสบปัญหาอุปสรรคจากสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการวิจัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งในเรื่องการเดินทางลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล การให้ความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนปัญหาที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่ของชุมชน และด้วยกรอบระยะเวลาของการทำวิจัยที่จำกัดทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถนำผลการวิจัยไปถ่ายทอดแก่ผู้ใช้งานในวงกว้าง รวมถึงเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นจึงเสนอแนะให้ตัวแทนสมาชิกในชุมชนที่ได้นำผลการวิจัยไปใช้งานจริง นำผลการวิจัยนี้ไปถ่ายทอดแก่ชาวบ้านในชุมชน ให้ชาวบ้านได้นำแนวทางการออกแบบอัตลักษณ์ชุมชนไปใช้งานจริงกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน แล้วทำการประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับการใช้งานยิ่งขึ้น นอกจากนี้เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองเข้าสู่สภาวะปกติ ขอเสนอแนะให้มีการจัดทำสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่ออัตลักษณ์ชุมชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาชุมชนในด้านการท่องเที่ยว (กันยพัชญ์ กะลัมพะเหติ, 2564)

งานวิจัยเรื่อง การออกแบบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าชุมชน โดยใช้ข้อมูล ภูมิศาสตร์ ภูมิศึกษา จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อหาจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันระหว่างข้อมูลภูมิศาสตร์กับสินค้าชุมชน ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้สินค้าชุมชนมีคุณลักษณะเฉพาะ มีอยู่ด้วยกัน 2 ปัจจัย คือ

1) ปัจจัยด้านมนุษย์ (Human factor) เพื่อสร้างคุณลักษณะเฉพาะของสินค้านั้น ๆ คือ ต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญของมนุษย์เฉพาะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง

2) ปัจจัยด้านธรรมชาติ(Natural factor) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ใช้เชื่อมโยงแหล่งภูมิศาสตร์เข้ากับข้อเด่นหรือข้อดีของสินค้านั้น ๆ ที่มาจากธรรมชาติโดยตรง อาทิ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดลักษณะเด่นของสินค้าชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านมนุษย์และปัจจัยด้านธรรมชาติ ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาข้อมูลภูมิศาสตร์ใน 2 มิติ ได้แก่ ภูมิศาสตร์กายภาพ (Physical geography) และภูมิศาสตร์มนุษย์ (Human geography) ในการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้นจังหวัดนครราชสีมา หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า โคราช ได้ปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของผู้คนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สืบเนื่องและมีพัฒนาการของบ้านเมืองมาโดยลำดับ ปัจจุบันเป็นเมืองที่เป็นประตูสู่ภาคอีสาน เป็นจังหวัดที่มีศิลปะและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์หลากหลายสาขาทั้งด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี ศิลปวัตถุขนบธรรมเนียมประเพณี อาหารการกิน ความเชื่อ ศิลปะพื้นถิ่น และศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยตลอดจนมี ปุชนิยมบุคคลด้านศิลปวัฒนธรรมจำนวนมาก นอกจากนี้ จังหวัดนครราชสีมา ยังมีความโดดเด่นทางด้าน ภูมิศาสตร์กายภาพเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา มีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงเป็นแหล่งชกาคติดำบรรพ์ที่มีคุณค่าในระดับนานาชาติ อีกทั้ง มีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่สำคัญ

การนำเอาข้อมูลภูมิศาสตร์ทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ภูมิศาสตร์กายภาพและภูมิศาสตร์มนุษย์ มาใช้เป็นกลยุทธ์ในการนำเสนอเพื่อสื่อสารอัตลักษณ์บนบรรจุภัณฑ์ สำหรับสินค้าชุมชน เป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสม เพราะข้อมูลภูมิศาสตร์ทั้ง 2 ด้าน สามารถอธิบายเรื่องราวและบ่งบอกตัวตนของพื้นที่ อันมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสินค้าชุมชนได้อย่างครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดลักษณะปัจจัยที่ทำให้เกิดสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กล่าวคือ สินค้าที่ได้รับความคุ้มครองโดยการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ต้องอาศัยปัจจัยด้านมนุษย์ (Human factor) เพื่อสร้างคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า โดยอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญของมนุษย์เฉพาะพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง และปัจจัยด้านธรรมชาติ (Natural factor) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ใช้เชื่อมโยงข้อเด่นหรือข้อดีของสินค้านั้น ๆ ที่มาจากธรรมชาติโดยตรง อาทิ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น การนำเอาข้อมูลภูมิศาสตร์กายภาพและภูมิศาสตร์มนุษย์ มาประยุกต์เป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารอัตลักษณ์บนบรรจุภัณฑ์ สามารถเป็นเกณฑ์กำหนดแนวทางการสร้างองค์ประกอบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ และสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการใช้อัตลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ในชุมชนในงานออกแบบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ สำหรับสินค้าชุมชนได้อย่างแท้จริง

การออกแบบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าชุมชน โดยใช้ข้อมูลภูมิศาสตร์ มีแนวทางการออกแบบ คือ การเปลี่ยนข้อมูลภูมิศาสตร์ทั้ง 2 ด้าน เป็นองค์ประกอบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ ซึ่งมีทั้งหมด 4 องค์ประกอบหลัก คือ สี รูปภาพ ตัวอักษร และลวดลาย เพื่อสร้างรูปแบบเรขศิลป์

ให้มีความหลากหลายให้กับสินค้าชุมชน โดยการนำเอาองค์ประกอบ เรื่อง รูปภาพมาประยุกต์ด้วยวิธีการทำซ้ำ 4 วิธี คือ การซ้ำด้วยขนาด การซ้ำด้วยสี การซ้ำด้วยทิศทาง และการซ้ำด้วยที่ว่าง ซึ่งองค์ประกอบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาจากการเปลี่ยนของข้อมูลภูมิศาสตร์ จะสามารถสื่อสารและบ่งบอกได้ถึงตัวตนของแหล่งผลิตสินค้าชุมชนได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ สี รูปภาพ หรือข้อความที่ได้มานั้น มีคุณลักษณะเฉพาะพื้นที่เท่านั้น เมื่อองค์ประกอบทุกอย่างมารวมตัวกันและแสดงออกผ่านเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ของสินค้าชุมชน จะก่อให้เกิดงานที่มีอัตลักษณ์อันโดดเด่นชัดเจนของพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ ด้วย (อุษณิษา พลศิลป์, 2564)

งานวิจัยเรื่อง วิถีป้าหนั้น : การสร้างสรรค์นวัตกรรมจากการศึกษาวิถีหัตถกรรมป้าหนั้น กรณีศึกษา ชุมชนบ้านตุ๋น จังหวัดตรัง

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการทบทวนวรรณกรรม เอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ การศึกษาข้อมูลเชิงลึกของชุมชน พร้อมการจัดทำโครงการสร้างสรรค์ทำให้เกิดข้อค้นพบอีกอย่างที่ น่าสนใจ การสร้างสรรค์นวัตกรรมแก่วิถีป้าหนั้นครั้งนี้ มิใช่การมุ่งพัฒนาเครื่องมือ หรือเครื่องจักรเชิงนวัตกรรมที่อำนวยความสะดวกแก่งานหัตถกรรมเท่านั้น การสร้างสรรค์ผ่านโปรแกรมด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้คน การสร้างเครือข่ายสร้างสรรค์เพิ่มเติมรวมทั้งการศึกษาค้นคว้า ทดลอง ออกแบบ พัฒนาด้วยวิธีการใหม่ ๆ ภายในหัตถกรรม และภูมิปัญญาของวิถีป้าหนั้นด้วยการร่วมมือกับผู้คน นักออกแบบ SMEs และหน่วยงานต่าง ๆ นั้น สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเชิงนวัตกรรมให้กับวิถีป้าหนั้นของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนภายใต้วิถีวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ได้อีกด้วย ดังนั้น วิถีป้าหนั้น จะสามารถพัฒนาและขับเคลื่อนไปในเชิงนวัตกรรมสร้างสรรค์ได้นั้น ต้องอาศัยระบบ"การเชื่อมโยง" (Interconnectedness) โดยสามารถสร้างเป็นแนวคิดการสร้างวิถีหัตถกรรมในเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิดใหม่ "ชุมชน - เชื่อมโยง" (community - connected) สำหรับเป็นโมเดลในการพัฒนาวิถีหัตถกรรมชุมชน และชุมชนต่าง ๆ โดยรายละเอียด ดังนี้

1) ความสำคัญของระบบ "การเชื่อมโยง" (Interconnectedness) ในรูปแบบแนวคิด "ชุมชน - เชื่อมโยง" (community - connected) เป็นการให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในเชิงนวัตกรรมภายใต้พื้นฐานการให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน การเชื่อมโยงให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว หรือการพัฒนาในมิติใดมิติหนึ่ง อาจไม่เพียงพอต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรม แต่การเชื่อมโยงให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมที่คำนึงถึงการใช้การออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ควบคู่ไปด้วยกันจะเป็นการส่งเสริมให้การพัฒนาวัฒนธรรมนั้น ๆ มีคุณค่าและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้น การขับเคลื่อนชุมชนในเชิงนวัตกรรมจะต้องเน้นในเรื่องของการทำสิ่งใหม่ที่ต้องใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นหลักการ

พื้นฐาน โดยเน้นการสร้าง ความเชื่อมโยงด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ (outcome) ที่สามารถกลับมาสร้างประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

2) กลยุทธ์ในการเชื่อมโยง "ชุมชน - เชื่อมโยง" สู่การสร้างวิถีวัฒนธรรมเชิงนวัตกรรม สร้างสรรค์ ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยง 3 ส่วน คือ ชุมชนเชื่อมโยงกับวิถีภูมิปัญญา และเรื่องราวของชุมชน การเชื่อมโยงกับผู้อื่น รวมทั้งการหันกลับมาเชื่อมโยงกับผู้คนภายในชุมชนด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์และสร้างสรรค์สิ่งใหม่อย่างมีคุณค่า ดังนี้

(1) การเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และเรื่องราวในชุมชน (way of life, wisdom & community story) การมุ่งเน้นพัฒนางานนวัตกรรมในรูปแบบใหม่ในเชิงพาณิชย์ เป็นสิ่งที่ชุมชนหลายแห่งมักได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่ แต่การออกแบบสร้างสรรค์และ พัฒนาอย่างมีคุณค่านั้นสามารถหีบยกด้วยการเชื่อมโยงวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม รวมทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน ในมิติต่าง ๆ ทั้งในการดำเนินชีวิตของชุมชน ความเชื่อที่เคยมีในอดีต วิถีทางศาสนา เช่น วิถีมุสลิม รวมทั้งภูมิทัศน์ที่โดดเด่นจนสามารถสร้างเป็นอัตลักษณ์มาประยุกต์โดยสร้างเรื่องราวอันนำไปสู่ การสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างมีคุณค่ามากขึ้น

(2) การเชื่อมโยงกับผู้คน/องค์กร หรือหน่วยงาน เครือข่ายภายนอก (outsiders - networking) การเชื่อมโยงกับผู้คน/องค์กร หรือหน่วยงานเป็นวิธีการพัฒนาในรูปแบบใหม่ที่จะช่วยยกระดับวิถีและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับผู้คนไม่ว่าจะเป็น นักออกแบบ ผู้ประกอบการต่าง ๆ ด้วยการร่วมการพัฒนางานร่วมกัน หรือการนำวัตถุดิบของแต่ละฝ่ายมาพัฒนาเป็นผลงานในรูปแบบใหม่ ในโลกปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นชุมชนหรือผู้ประกอบการให้ความสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้นเพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนานวัตกรรมการทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่าย ผ่านความร่วมมือกัน (collaboration หรือ collab) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างแบรนด์ทำให้เกิดการพัฒนาสินค้าที่มีการออกแบบที่มีความแตกต่างจากเดิม สร้างความแปลกใหม่ที่แฝงด้วยความคิดสร้างสรรค์ และสร้างมูลค่าเพิ่มได้ บางครั้งในการร่วมมือกัน อย่างในรูปแบบ co - branding ระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับนักออกแบบชุมชนกับ SMEs อย่างเป็นรูปธรรมสามารถสร้างให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคม และเศรษฐกิจได้ชัดเจนมากขึ้น ขณะเดียวกันการเชื่อมโยงระหว่างด้วยกันมิใช่เพียงแค่การพัฒนาสินค้านวัตกรรมกรรมร่วมกันเท่านั้น การร่วมมือกันในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่าน platform ในช่องทางออนไลน์ของแต่ละฝ่ายทำให้เกิดการสร้างเนื้อหา เรื่องราวของสินค้า และบริการ ในรูปแบบใหม่ที่สร้างความดึงดูดใจแก่ผู้ซื้อของแต่ละฝ่าย ซึ่งสามารถสร้างโอกาสในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น

ในส่วนการเชื่อมโยงกับรัฐ หรือเอกชนผ่านหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ให้กับสนับสนุนชุมชน นอกจากการส่งเสริมในการสร้างการรับรู้และขับเคลื่อนในเชิงวัฒนธรรมกับชุมชน เช่น การส่งเสริมของกระทรวงวัฒนธรรม การส่งเสริมการพัฒนาการผลิตงานหัตถกรรม เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม การส่งเสริมช่องทางใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจให้กับสินค้าเชิงวัฒนธรรม เช่น กระทรวงพาณิชย์ เป็นการสร้างโอกาสให้กับชุมชนในมิติต่าง ๆ การสร้างให้เกิดการเข้าถึงการใช้บริการให้กับชุมชนผ่านวิธีการต่าง ๆ อย่างเหมาะสมเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ในส่วนการพัฒนานวัตกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญแต่ใช้ต้นทุนหรืองบประมาณที่ค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งของชุมชน แต่การสร้างช่องทางรับรู้ การให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และการให้ชุมชนสามารถเข้าถึงการใช้บริการ อาทิ การใช้ช่องทางผ่านการวิจัยในภาคการศึกษาก็จะเป็นแนวทางหนึ่งในการขับเคลื่อนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในรูปแบบเชิงนวัตกรรมได้มากขึ้น

(3) การเชื่อมโยงกับผู้คนภายในชุมชน (community members) การหันกลับมาเชื่อมโยงกับผู้คนในชุมชน โดยสร้างโอกาสให้ผู้คนอื่น ๆ มาร่วมในกิจกรรมของงานหัตถกรรม เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้สนใจมาเรียนรู้งานหัตถกรรมเพื่อสร้างอาชีพ การเปิดโอกาสให้เยาวชน และคนรุ่นใหม่มาร่วมกิจกรรมในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องทำงานในรูปแบบการจักสานเท่านั้น การเห็นคุณค่าของผู้ด้อยโอกาสให้มาร่วมกิจกรรม ซึ่งนอกจากจะสร้างทำให้เกิดการต่อยอดในการสร้างสรรค์ผลงานแล้ว ยังทำสร้างให้เกิดเครือข่ายของวิถีที่กว้างขึ้นซึ่งทำให้ความเชื่อมโยงในรูปแบบความสัมพันธ์ภายในของผู้คนอย่างมีคุณค่า และมีผลต่อเนื่องทั้งในเชิงการแก้ปัญหา เช่น เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยการลดปัญหาการว่างงาน การลดการย้ายออกนอกพื้นที่ การสร้างให้ผู้คนตระหนักถึงการพัฒนาภายในชุมชนร่วมกัน อย่างนำไปสู่การสานต่อในวิถีที่สร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไป (สราวุธ กลิ่นสุวรรณ, 2565)

จากการทบทวนวรรณกรรมในส่วน 2.3 การทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้มีแนวทางในการศึกษาซึ่งได้เห็นถึงกรณีศึกษา ในประเด็น การจัดการด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม การจัดการพื้นที่ การแนวคิดและทฤษฎี แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชน การออกแบบเพื่อชุมชน เป็นการบูรณาการขององค์ความรู้ด้านต่าง ๆ รวมถึงข้อเสนอแนะจากงานวิจัยในกรณีศึกษา ช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นแนวทางเพื่อการดำเนินการวิจัยให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยอีกด้วย

2.4 การทบทวนวรรณกรรมจากกรณีศึกษา

กรณีศึกษา โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี เกษตรทฤษฎีใหม่แห่งแรก ในปีพุทธศักราช 2531 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชกระแสให้เจ้าหน้าที่มูลนิธิชัยพัฒนาไปหาซื้อที่ดินติดกับวัดมงคล (ต่อมาได้รับพระราชทานนามเป็นวัดมงคลชัยพัฒนา) ซึ่งตั้งอยู่ในเขต 2 ตำบล คือ ตำบลห้วยบง และตำบลเขาหินพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขต ตำบลเขาหินพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี และในวันที่ 26 กรกฎาคม 2531 นายสมจิตร ท้าวครุฑ และนางบุญเรือง ราวีศรี ได้ขายและถวายที่ดินจำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 16 ไร่เศษ ต่อมาในปีพุทธศักราช 2535 ได้จัดซื้อที่ดินที่อยู่ติดกันเพิ่มอีก 1 แปลง รวมทั้งมีผู้ถวายเพิ่มเติมเป็นพื้นที่อีก 15 ไร่เศษ ทรงมอบให้มูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อทดสอบการดำเนินการพัฒนาด้านการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยพระราชทานแนวทางการดำเนินงานไว้ด้วย (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 45 พื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา

ภาพที่ 46 แผนผังโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

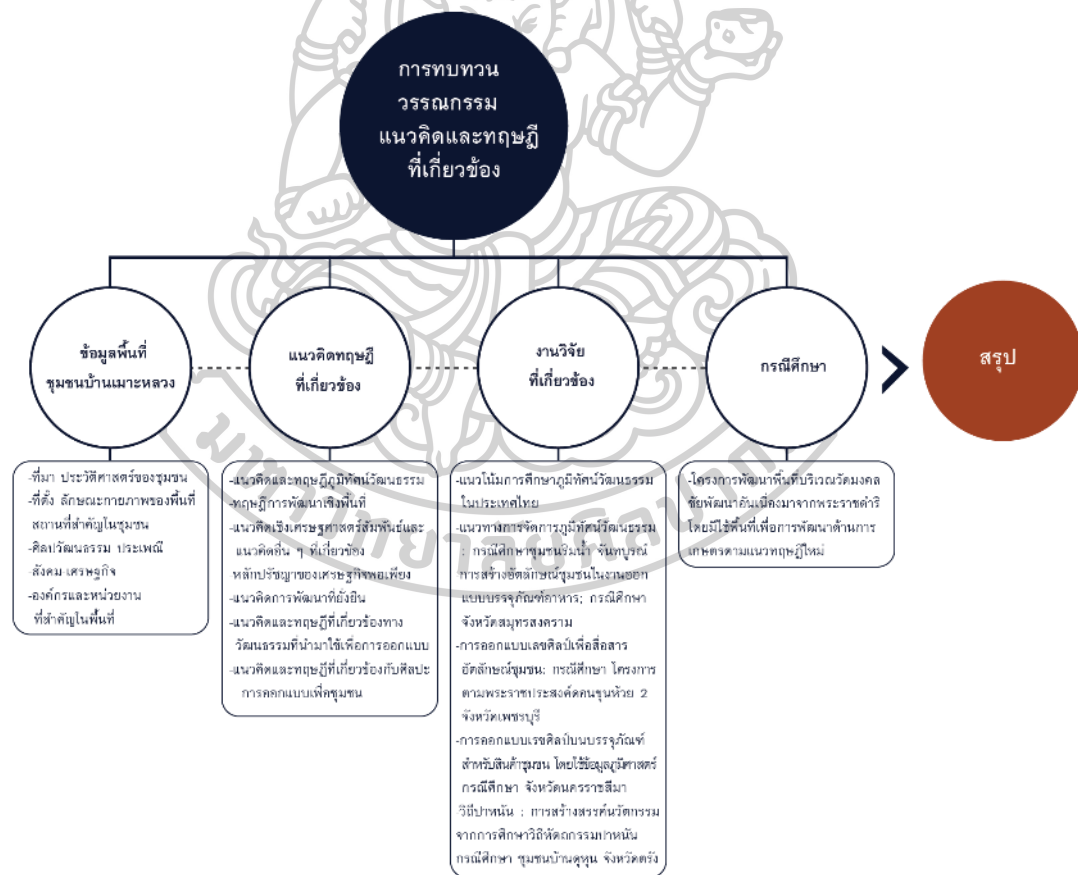

ภาพที่ 47 แปลงเกษตรโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากตัวอย่างกรณีศึกษา โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีใช้พื้นที่เพื่อการพัฒนาด้านการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยพระราชทานแนวทางการดำเนินงานนั้น เป็นการวางโครงสร้างจากแนวทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อขยายผลสู่แนวปฏิบัติจริง เมื่อพิจารณาแล้วทำให้เห็นถึงความสำเร็จนั้นจะต้องอาศัยระยะเวลา ความอดทนพยายาม ความขยันหมั่นเพียรเป็นที่ตั้ง ไม่โลภจนเกินไป จึงจะทำให้เกิดผลแห่งความยั่งยืนต่อไป

2.5 สรุป

เมื่อพิจารณาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ส่วนในข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมของการศึกษาในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านกายภาพและประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านเกาะหลวง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีที่ยังคงสืบทอดมาจนปัจจุบัน สภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมไปถึงสภาพสังคมเศรษฐกิจ จึงได้เห็นภาพของชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติและยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่มีมายาวนานไว้ได้ แม้ว่าจะมีความเจริญที่เข้ามาพร้อมกับการเข้ามาขุดเหมืองและการตั้งโรงไฟฟ้าก็ตาม และการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่างการพัฒนาเชิงพื้นที่ ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวคิดของการนำวัฒนธรรมมาสร้างอัตลักษณ์และใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ออกแบบ ทำให้เห็นถึงแนวทางที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มากยิ่งขึ้นดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 48 แผนภาพการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง” ภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ศิลปะวัฒนธรรมในชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปางและสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปางและนำไปประยุกต์ใช้ 3) เพื่อพัฒนางานออกแบบไปสู่ชุมชนที่ยั่งยืน โดยการสร้างแม่แบบ (Model) ให้ชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ภายในชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยจะใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 กระบวนการและขั้นตอนดำเนินการวิจัย
- 3.4 กรอบแนวคิดในการออกแบบ

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

3.1.1 เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีเกณฑ์ในการคัดเลือก (Inclusion criteria) ผู้ให้ข้อมูล โดยแบ่งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลต้องมีภูมิลำเนาหรืออาศัยอยู่/ทำงาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ตำบลแม่เมาะ จังหวัดลำปาง และมีอายุระหว่าง 18-60 ปี ดังนี้

3.1.1.1 การสัมภาษณ์ ได้แก่

- ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่เมาะ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน, ปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการอิสระ, กลุ่มผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน, ประชาชนทั่วไป

- หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่

ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลแม่เมาะ, สำนักงานพัฒนาชุมชนตำบลแม่เมาะ, กองชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ, โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ, สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ

3.1.1.2 การสนทนากลุ่ม ได้แก่

- ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน, ปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการอิสระ, กลุ่มผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน, ประชาชนทั่วไป

- หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลแม่เมาะ, สำนักงานพัฒนาชุมชนตำบลแม่เมาะ, กองชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ, โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ, สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ

3.1.2 ขนาดตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวนทั้งสิ้น 32 คน

3.1.2.1 การสัมภาษณ์ จำนวน 13 คน จากกลุ่มดังนี้

- ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ (8 คน) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน, ปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการอิสระ, กลุ่มผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน, ประชาชนทั่วไป

- ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน) ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลแม่เมาะ, สำนักงานพัฒนาชุมชนตำบลแม่เมาะ, กองชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ, โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ, สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ

3.1.2.2 การสนทนากลุ่มในพื้นที่ 19 คน จากกลุ่มดังนี้

- ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ (10 คน) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน, ปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการอิสระ, กลุ่มผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน, ประชาชนทั่วไป

- ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (9 คน) ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลแม่เมาะ, สำนักงานพัฒนาชุมชนตำบลแม่เมาะ, กองชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ, โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ, สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ

การคัดออก (Exclusion criteria)

การเก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการวิจัย มี 2 แบบคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มซึ่งอาศัยการติดต่อหาพบตัวบุคคลโดยตรง จึงไม่มีการคัดออก

การนำอาสาสมัครออกจากโครงการ (Criteria for subject withdrawal)

เมื่ออาสาสมัครตัดสินใจออกจากโครงการ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม หลังจากได้นิยามปฏิบัติการของตัวแปรทั้งหมดแล้ว ได้นำส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ดังนี้ 1) สาขาความเชี่ยวชาญด้านการออกแบบ 1 ท่าน 2) สาขาความเชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม 1 ท่าน 3) สาขาความเชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยา 1 ท่าน ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) หลังจากนั้นนำมาหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item congruency) เพื่อยืนยันขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร รหัสโครงการ: REC 65.0520-078-4391 (รายละเอียดแนบตามภาคผนวก ก) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดเวทีชุมชน
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แบบเดี่ยวและสนทนากลุ่ม
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทดลอง, ทดสอบ

การสร้างเครื่องมือวิจัยเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประเภทวิจัย กลุ่มประชากรเป้าหมาย เพื่อนำไปสู่เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 ต่อไป สามารถวิเคราะห์สรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตารางวิเคราะห์สรุปการสร้างประเภทของเครื่องมือเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	ประเภทวิจัย	กลุ่มประชากรเป้าหมาย	เครื่องมือ	เทคนิคการวิเคราะห์
1 ศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจ ในชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง เพื่อสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน	วิจัยเชิงคุณภาพ	ผู้นำชุมชน, แม่บ้านชุมชน, ประชาชน เทศบาลแม่เกาะ, กฟผ. แม่เกาะ, เกษตรอำเภอ ----- ผู้นำชุมชน, แม่บ้านชุมชน, ประชาชน ราษฎร์ชุมชน, สล่านันถิ่น, เทศบาลแม่เกาะ, นักวิชาการในพื้นที่ สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เกาะ ชมรมผู้สูงอายุ, ครู เด็กและเยาวชน ----- ผู้นำชุมชน, แม่บ้านชุมชน, ประชาชน เทศบาลแม่เกาะ, กลุ่มผู้ประกอบการ, วิสาหกิจชุมชน, ภัตตาคารชุมชน, กองทุนสนับสนุนในไร่ กฟผ. แม่เกาะ, สมาคมท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่เกาะ	สำรวจ สังเกต แบบมีส่วนร่วม /ไม่มีส่วนร่วม ระดมความคิด เวทีชุมชน แบบสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม	การจัดหมวดหมู่ข้อมูล การทวนซ้ำข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า
2 ศึกษาแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงที่สอดคล้องกับชุมชน บ้านแม่หลวงจังหวัดลำปาง เพื่อ เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งาน ออกแบบ	วิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม	กลุ่มประชากรในข้อ 1 และ หัวหน้าศูนย์ศึกษาและพัฒนาความหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง กฟผ.แม่เกาะ กลุ่มผู้ประกอบการที่ใช้แนวคิดหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	เวทีชุมชน แบบสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม ทดลอง ทดสอบ	การจัดหมวดหมู่ข้อมูล การทวนซ้ำข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า
3 เพื่อสร้างสรรค์งานออกแบบสำหรับ ชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง ไปสู่ความยั่งยืน โดยการสร้างแม่แบบ (Model) ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและ นำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่	วิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม	กลุ่มประชากรในข้อ 1 และ 2	เวทีชุมชน แบบสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม นิทรรศการ ข้อคิดเห็น/ ข้อเสนอแนะ	การสรุปและตีความ

เมื่อได้ตารางวิเคราะห์สรุปการสร้างเครื่องมือเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์แล้วนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกประเด็นในการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการสร้างเครื่องมือ การสังเกต การจัดเวทีชุมชน โดยมี 2 ส่วนที่สร้างคำถามแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม (ชุดคำถามรายละเอียดแนบตามภาคผนวก ก) ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน หลังจากนั้นนำมาหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item congruency) เพื่อยืนยันขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยมีประเด็นการเก็บข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ประเด็นการเก็บข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือ

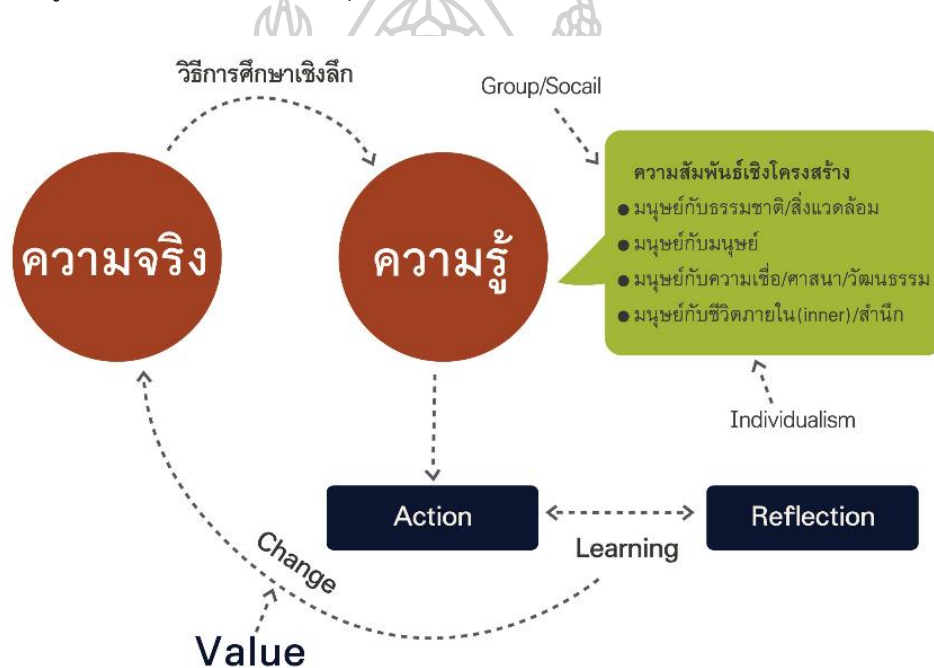
วิธีดำเนินการ	ประเด็น
1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต	<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งแวดล้อม ลักษณะทางกายภาพของชุมชน - ความเชื่อ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม - เศรษฐกิจ สังคมความเป็นอยู่ - การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน - การสนับสนุนขององค์กรในพื้นที่ - แนวทางการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ใช้ในการออกแบบ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดเวทีชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ประวัติศาสตร์พื้นที่/ บุคคลสำคัญ - อัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชุมชน - เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ - ปัญหาภายในชุมชน - แนวทางการสนับสนุนขององค์กรในพื้นที่ - แนวทางการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ใช้ในการออกแบบ
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แบบเดี่ยวและสนทนากลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> - ประวัติศาสตร์พื้นที่/ บุคคลสำคัญ - อัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชุมชน - เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ - ปัญหาภายในชุมชน - แนวทางการสนับสนุนขององค์กรในพื้นที่ - แนวทางการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ใช้ในการออกแบบ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทดลอง, ทดสอบ	<ul style="list-style-type: none"> - ตรวจสอบข้อมูลจากข้อ 1-3 - ปรับปรุง แก้ไขผลงานการออกแบบ - พัฒนาผลงานการออกแบบ

3.3 กระบวนการและขั้นตอนดำเนินการวิจัย

3.3.1 กระบวนการวิจัย

3.3.1.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางจิตสำนึก (Participatory Action Research and Conscientization)

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางจิตสำนึก (Participatory Action Research and Conscientization) หรือ PAR เป็นกระบวนการที่สะท้อนความเป็นจริงที่สอดคล้องกับการปฏิบัติ และดำเนินไปตามครรลองของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สังคม PAR คือกระบวนการในการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และชีวิตการทำงานของกลุ่มคน

ที่มา: หนังสือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการสร้างจิตสำนึก

ภาพที่ 49 การวิจัยในความหมายของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ

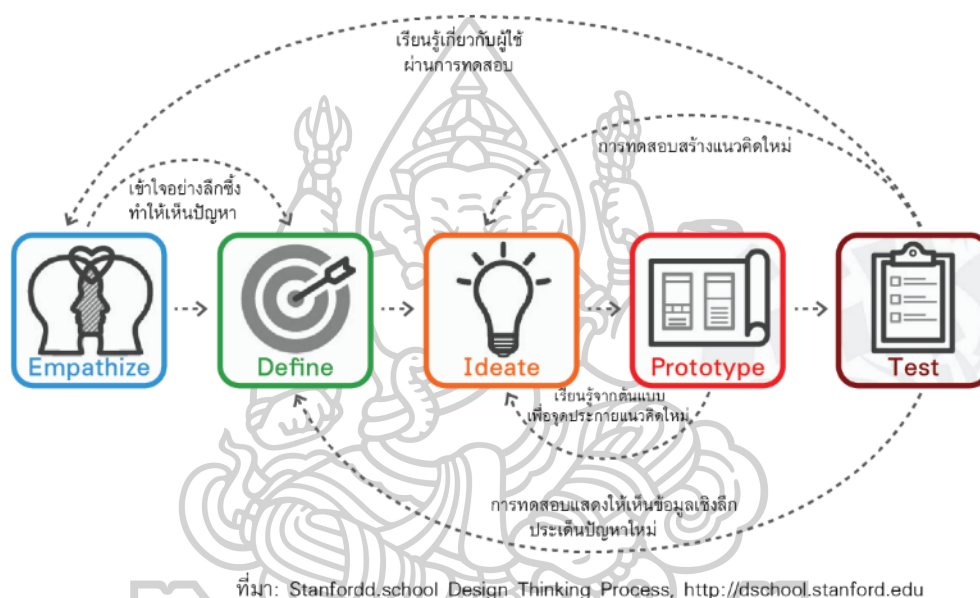
(ที่มา: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางสำนึก ปรับปรุงโดย ผู้วิจัย)

3.3.1.2 การวิจัยโดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking process)

กระบวนการคิดเชิงออกแบบที่ได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลก คือกระบวนการคิดเชิงออกแบบของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) หรือที่รู้จักกันภายใต้ชื่อ ดี-สคูล (D.school) ซึ่งมีชื่อเต็มคือสถาบันการออกแบบแฮสโซ แพลตเนอร์ (The Hasso Plattner Institute of Design) เป็นสถาบันการเรียนการสอนด้านการออกแบบของมหาวิทยาลัย

สแตนฟอร์ดที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 2003 ซึ่งเป็นที่รู้จักในฐานะผู้นำทางความคิดเกี่ยวกับการออกแบบ โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-centered design) และเป็นสถาบันการเรียนการสอนชั้นนำด้านการออกแบบและทดลองเรียนรู้ (กัลยา ตันติยาสวัสดิกุล, 2565)

ขั้นตอนกระบวนการคิดเชิงออกแบบมีขั้นตอนการดำเนินการที่มีไม่เพียงแต่มุ่งไปข้างหน้าตามลำดับขั้นเพียงอย่างเดียว หากแต่กระบวนการแต่ละส่วนมีการย้อนกลับมาทบทวน วิเคราะห์เพื่อให้ตอบโจทย์ได้ตรงเป้าประสงค์ที่ชัดเจนอีกด้วย ดังแผนภาพด้านล่าง

ภาพที่ 50 ขั้นตอนกระบวนการคิดเชิงออกแบบของ D.school Stanford ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

กระบวนการคิดเชิงออกแบบของ D.school Stanford ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) EMPATHIZE   การเข้าใจกลุ่มเป้าหมายและปัญหาอย่างลึกซึ้ง
- 2) DEFINE   การกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน
- 3) IDEATE   การสร้างสรรค์ความคิด
- 4) PROTOTYPE   การสร้างต้นแบบจากความคิด
- 5) TESTS   การทดลอง ทดสอบเพื่อประเมินผล

ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ร่วมกัน โดยมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) EMPATHIZE

1.1) การศึกษารวบรวมข้อมูล

โดยเน้นการลงพื้นที่จริงในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย และปัญหาของชุมชน

1.2) ระเบียบวิธีในการศึกษา

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การบันทึกข้อมูลแบบสัมภาษณ์

1.3) ขั้นตอนในการศึกษา/ดำเนินการ

- ลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย
- สังเกต สัมภาษณ์ บันทึกข้อมูล
- รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

2) DEFINE

2.1) ศึกษารวบรวมข้อมูล

โดยเน้นการระดมความคิดเห็นเพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ปัญหา และพัฒนากลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.2) ระเบียบวิธีในการศึกษา

การสนทนากลุ่ม ระดมความคิด

2.3) ขั้นตอนในการศึกษา/ดำเนินการ

- จัดเวทีสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมาย
- สนทนากลุ่มและบันทึกข้อมูล
- รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

3) IDEATE

3.1) ระเบียบวิธีในการศึกษา

วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด

3.2) ขั้นตอนการศึกษา/ดำเนินการ

- รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
- สรุปประเด็นแนวความคิดในการพัฒนาและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน

4) PROTOTYPE

4.1) ระเบียบวิธีในการศึกษา

สร้างภาพร่างความคิด ต้นแบบผลงานสร้างสรรค์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2) ขั้นตอนในการศึกษา/ดำเนินการ

- สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางพัฒนาผลงานจากภาพร่างความคิด
- จัดทำต้นแบบเพื่อนำเสนอชุมชน
- เตรียมนำเสนอผลงานต้นแบบในรูปแบบนิทรรศการภายในชุมชน

5) TESTS

จัดแสดงผลงานการออกแบบ (Prototype) ในรูปแบบนิทรรศการภายในชุมชน ดังนี้

5.1) ระเบียบวิธีในการศึกษา

สัมภาษณ์เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะของผลงานเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข

5.2) ขั้นตอนในการศึกษา/ดำเนินการ

- จัดทำการนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการ
- เก็บข้อมูลข้อเสนอแนะจากคนในชุมชน
- สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางพัฒนาผลงานการออกแบบ

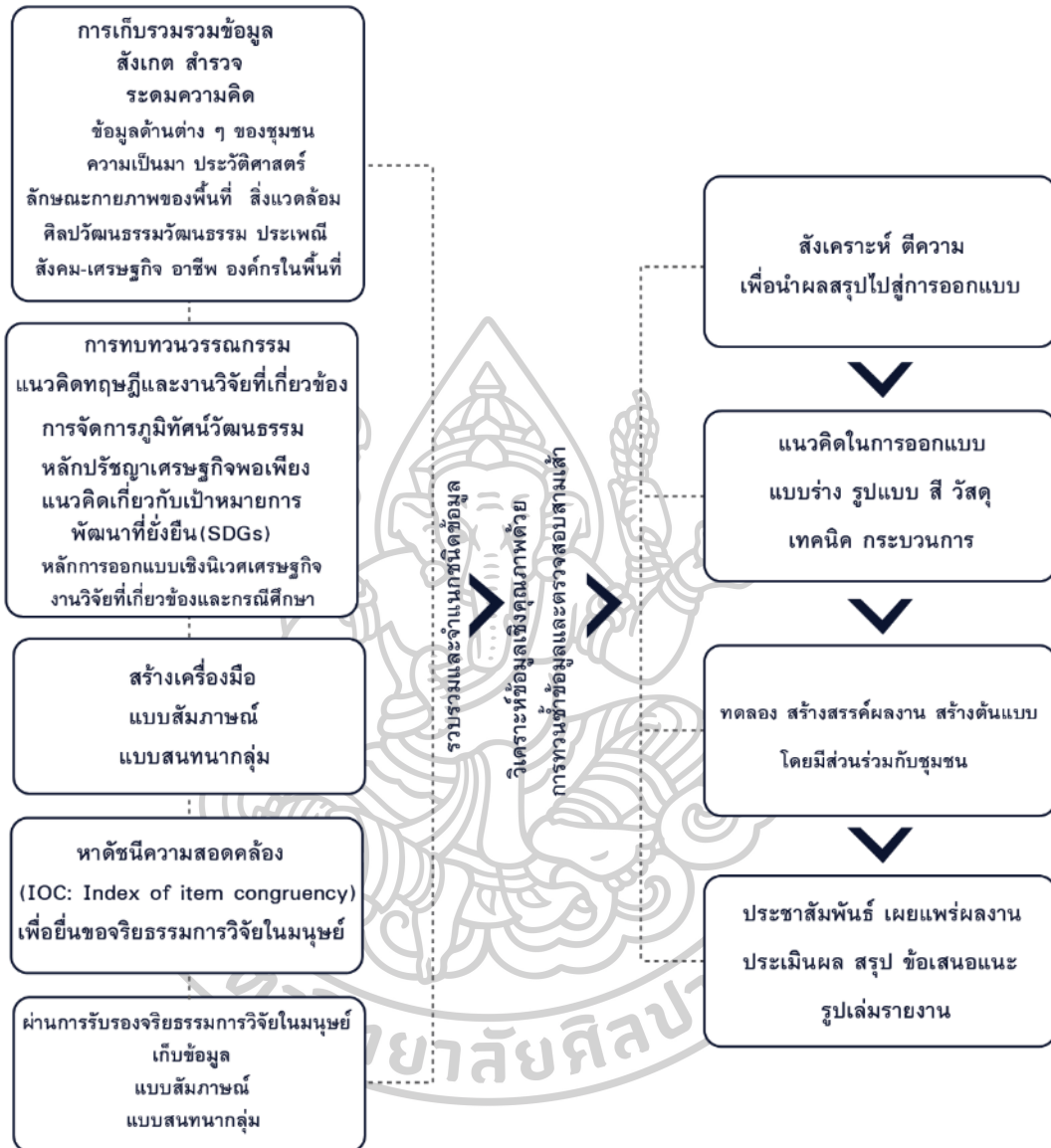
3.3.2 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

1. ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการสังเกต
2. ศึกษาเอกสาร และหนังสือต่าง ๆ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
3. สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์และแบบการสนทนากลุ่ม
4. ส่งเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) หลังจากนั้นนำมาหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item congruency) เพื่อยืนยันขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

5. เมื่อผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

6. รวบรวมและจำแนกชนิดข้อมูล
7. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการทวนซ้ำข้อมูลและตรวจสอบสามเส้า
8. สังเคราะห์ ตีความ เพื่อนำผลสรุปไปสู่การออกแบบ
9. ทดลอง สร้างสรรค์ผลงาน สร้างต้นแบบ

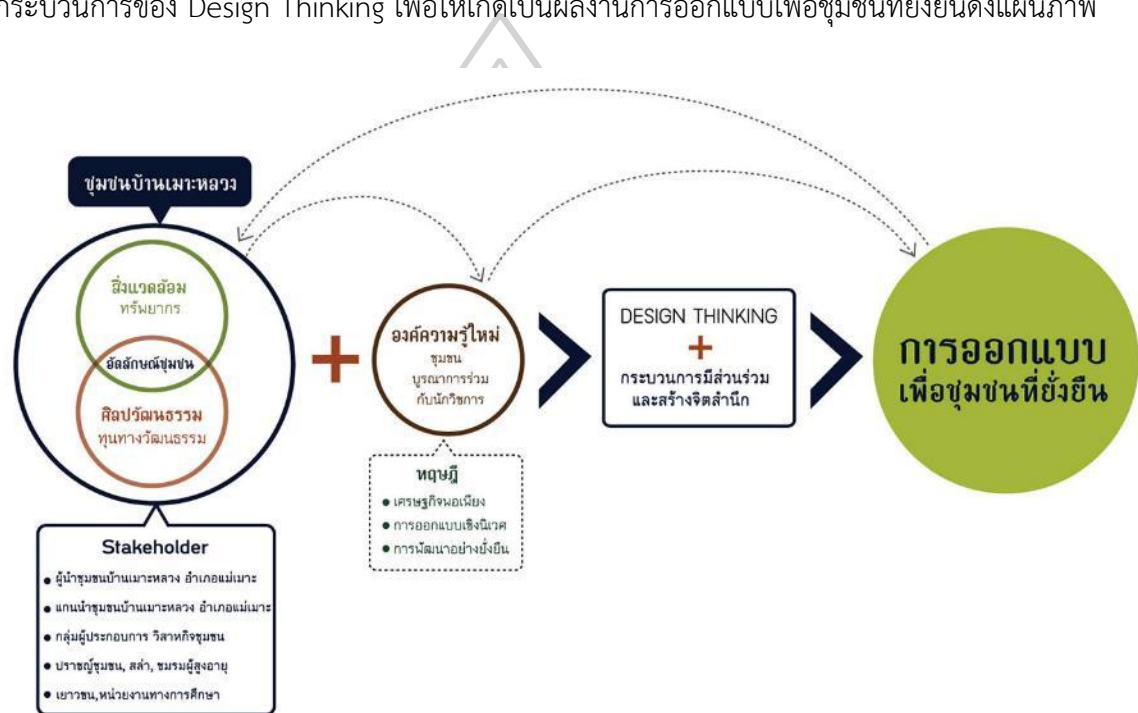
10. นำเสนอผลงานในชุมชนแล้วจะมีการประเมินและวิเคราะห์ผล

ภาพที่ 51 แผนภาพขั้นตอนดำเนินการวิจัย

3.4 กรอบแนวคิดในการออกแบบ

จากขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังกล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิดของการออกแบบไว้เป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงาน โดยผู้วิจัยเริ่มจากการนำต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมาะหลวงมาสร้างให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีกลุ่มประชากรเป้าหมายเป็นผู้มีส่วนร่วมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประชากรในชุมชนบ้านเมาะหลวงหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่บ้านเมาะหลวง มาร่วมกันบูรณาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกับผู้วิจัย โดยใช้หลักการทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง การออกแบบเชิงนิเวศ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านกระบวนการของ Design Thinking เพื่อให้เกิดเป็นผลงานการออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนดังแผนภาพ

ภาพที่ 52 กรอบแนวคิดการออกแบบ

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประเภทกรณีศึกษา (Case study research) ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการทางจิตสำนึก (Participatory Action Research and Conscientization) โดยใช้กระบวนการ Design Thinking Process ของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) หรือ ดี-สคูล (d.school) เป็นแนวทางหลักในการดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม จากเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมการลงพื้นที่ และเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ในรูปแบบเชิงลึก แล้วนำมาสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลเพื่อเป็นองค์ความรู้ และใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการสร้างสรรค์ตามลำดับขั้นตอนต่อไป

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม

4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสู่การทดลองออกแบบสร้างสรรค์

4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 การสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบจากข้อค้นพบ

4.3 การใช้ประโยชน์และการเผยแพร่ผลงาน

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

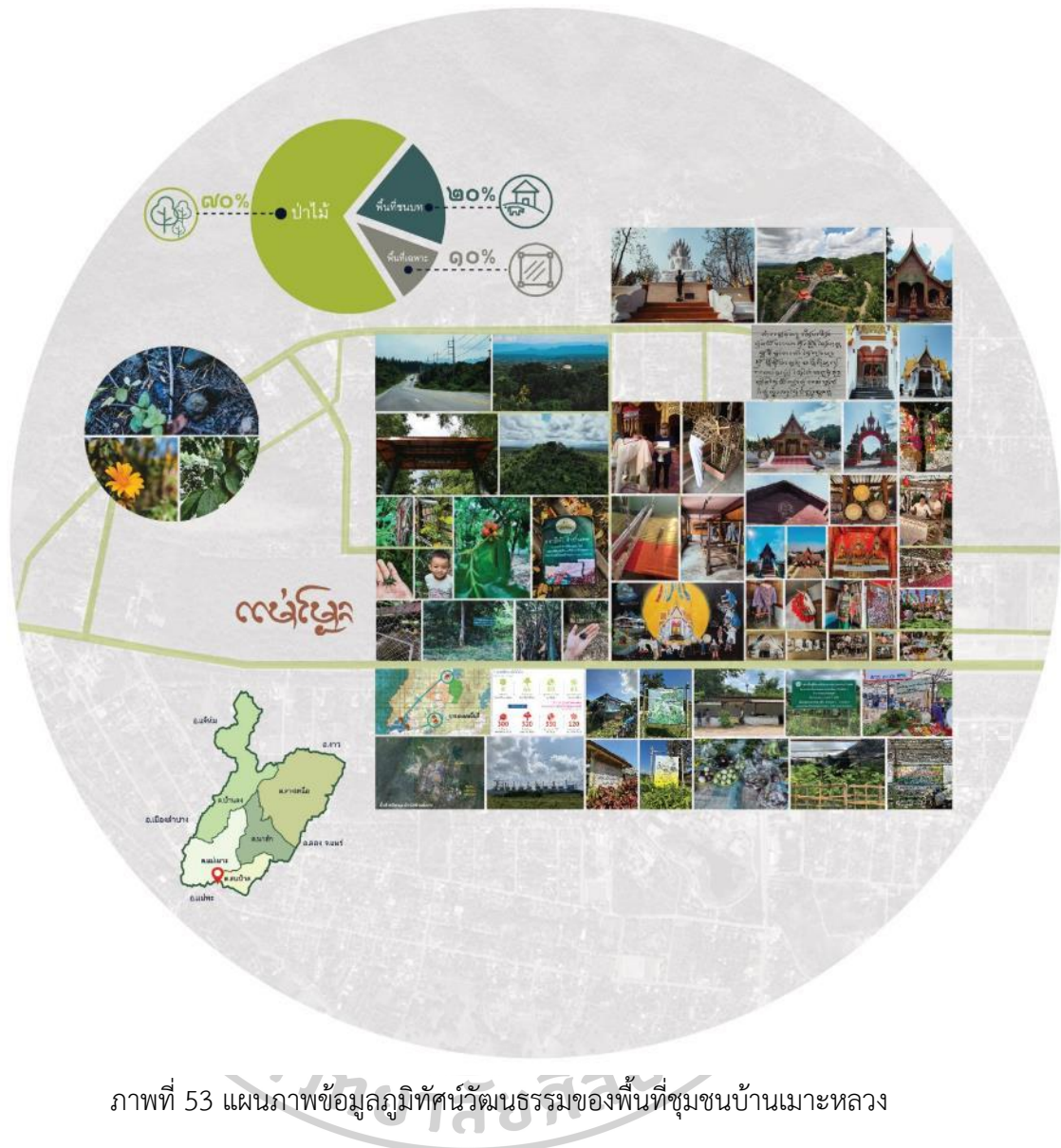
4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นบริบทพื้นที่ และวัฒนธรรมของชุมชนเกาะหลวงจากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากช่องทางออนไลน์ ทั้งในรูปแบบเอกสารเชิงวิชาการ บทความวิจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากสรุปผลภาพรวมในการศึกษาข้อมูลทางด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ชุมชนบ้านเกาะหลวงมีคนเมืองอาศัยอยู่แต่เดิม และต่อมามีชาวไทยใหญ่ หรือเงี้ยวซึ่งอพยพมาจากเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำป่าไม้ สัมปทานช่วงของอังกฤษ เช่น บริษัท บอมเบย์เบอร์มาร์ ได้มาตั้งรกราก

อยู่ในชุมชนแห่งนี้และได้นำวัฒนธรรมไทใหญ่เข้ามาในพื้นที่ และด้วยข้อดีของพื้นที่ซึ่งอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะถ่านหินกลับกลายเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ โดยส่งผลให้เกิดการสร้างเหมืองแร่เมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่าน และพัฒนาต่อมาถึงการสร้างโรงไฟฟ้าที่ต้องใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบหลักในการขับเคลื่อน พื้นที่เดิมที่เคยเป็นที่อาศัยของชุมชนจึงถูกปรับให้กลายเป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญของประเทศ

ปัจจัยสำคัญที่กล่าวข้างต้นทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ บริบทของพื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนไป จากเหตุผลที่เป็นข้ออ้างในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของประชากร และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศเพื่อสร้างความเจริญของประเทศที่มองแต่ในองค์กรรวม แต่ไม่ได้มองผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ ทั้งในบริบทของภูมิประเทศ ทรัพยากรป่าไม้ และวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นเดิม ปัจจัยเหล่านี้จึงส่งผลให้ชุมชนเกิดการอพยพย้ายพื้นที่ครั้งแล้วครั้งเล่า ถึงแม้การย้ายถิ่นฐานจะสร้างผลกระทบต่อวิถีของชุมชนบ้านเมาะหลวงอยู่พอสมควร แต่ผู้คนในพื้นที่ก็ยังคงรักษารูปแบบวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม ขนบประเพณีบางอย่างในพื้นที่ยังคงรักษาไว้ก็ยังคงมีอยู่ ซึ่งทุกสิ่งล้วนประกอบกันสู่การสร้างเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนอย่างมีอัตลักษณ์ อีกทั้งชุมชนก็มีการปรับตัวไปตาม การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมมาจวบปัจจุบัน

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยมุ่งเน้นมุมมองทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมใน 3 ด้าน เพื่อให้ครอบคลุมองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านสังคม-เศรษฐกิจ จากภาพรวมที่ได้ ข้อมูลเบื้องต้นตั้งแต่การลงพื้นที่สังเกตการณ์ จึงทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ถูกต้องสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสร้างแผนภาพจากข้อมูลจะทำให้เห็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งบ่งชี้ทางพื้นที่ ทำให้เห็นภาพอัตลักษณ์ของชุมชนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรคงาน ออกแบบ ดังแผนภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ 53 แผนภาพข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนบ้านเมะหลวง

4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสู่การทดลองออกแบบสร้างสรรค์

จากการวิเคราะห์เก็บข้อมูลของพื้นที่ในเบื้องต้นตามข้อ 4.1.1 ผู้วิจัยได้ทำการทดลองออกแบบสร้างสรรค์ผลงานการจัดนิทรรศการในช่วงต้นเพื่อเป็นการหาแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานและคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ สอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้ชมภายนอก ซึ่งได้มีการนำผลงานที่ออกแบบจัดแสดงในส่วนของนิทรรศการ 3 ครั้ง ในเบื้องต้นดังนี้

ครั้งที่ 1 นิทรรศการ “วัฒนธรรมออกแบบได้” Reshaping Culture การแสดงผลงาน นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรศิลปการออกแบบเชิงวัฒนธรรม รุ่นที่ 1 คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ หอศิลปการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ ระหว่างวันที่ 15-19 พฤศจิกายน 2562

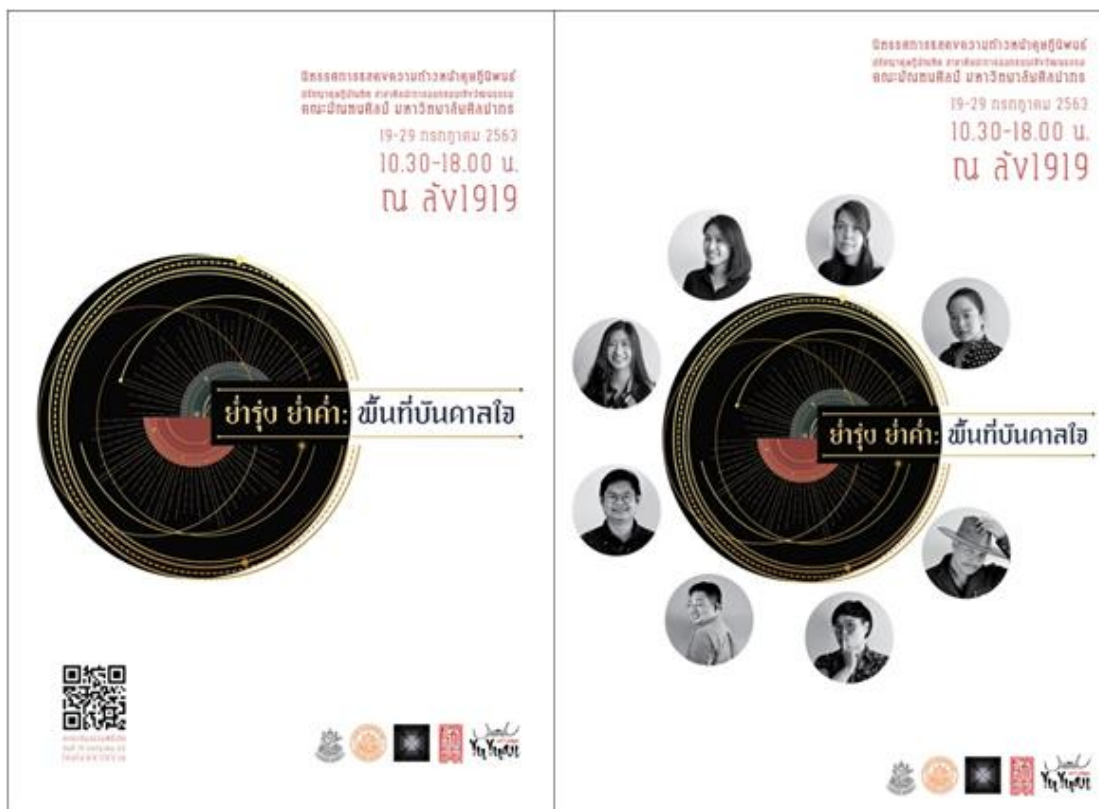
ภาพที่ 54 ภาพโปสเตอร์นิทรรศการ “วัฒนธรรมออกแบบได้”

ผลงานสร้างสรรค์ที่จัดแสดงในนิทรรศการ “วัฒนธรรมออกแบบได้” (Reshaping Culture) ผู้วิจัยได้มีการทดลองนำอัตลักษณ์ลวดลายที่จากการลงสำรวจพื้นที่ และได้พบลวดลายที่สามารถนำมาสร้างอัตลักษณ์จากวัดทุ่งกล้วย โปธารามมาสร้างแพทเทิร์นและพิมพ์ลงบนผ้าด้วยสีธรรมชาติ จากพืช และทรัพยากรในพื้นที่ ได้แก่ ดินภูเขาไฟ ใบตองตึง ดอกบัวตอง โดยมีแนวคิดในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างพอเพียงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนบ้านเกาะหลวง

ภาพที่ 55 ผลงานการจัดแสดงจากนิทรรศการ “วัฒนธรรมออกแบบได้” ณ หอศิลปะ
และการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ครั้งที่ 2 นิทรรศการ “ย่ำรุ่ง ย่ำค่ำ: พื้นที่บันดาลใจ” การแสดงความก้าวหน้าดุซภูมิทัศน์
หลักสูตรศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ ล้ง1919
ระหว่างวันที่ 19-29 กรกฎาคม 2563

ภาพที่ 56 ภาพโปสเตอร์นิทรรศการ “ย่ำรุ่ง ย่ำค่ำ: พื้นที่บันดาลใจ”

นิทรรศการ “ย่ำรุ่ง ย่ำค่ำ: พื้นที่บันดาลใจ” นี้ ผู้วิจัยได้มีการนำสร้างสรรค์ผลงานชื่อ “Mohluang Distric & Time” โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. ไทม์ไลน์ประวัติของพื้นที่อำเภอแม่เมาะตั้งแต่ในอดีต จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาลงพื้นที่นำมาออกแบบกราฟิกและพิมพ์ลงบนแผ่นไม้ 2. อັตลักษณ์ที่ได้จากพื้นที่ทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่าง ๆ แนวความคิดของการออกแบบแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูล ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน และใช้รูปแบบกราฟิกเพื่อส่งเสริมอັตลักษณ์ของชุมชน ให้น่าสนใจผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ประเพณีแห่ช้างผ้า ตัวโต สถานที่สำคัญเช่น ภูเขาไฟจำป่าแดด หอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมาะ วัดเม่าหลวง ศาลหลักเมืองแม่เมาะ เป็นต้น ด้วยกระบวนการสร้างสรรค์เป็นผลงาน 3 มิติ จากเทคนิคการพิมพ์ดิจิตอลเลเซอร์คัทลงบนวัสดุไม้ เนื่องจากพื้นที่แม่เมาะมีความเชื่อมโยงและมีทรัพยากรป่าไม้มากมายมาตั้งแต่อดีต

ภาพที่ 57 ผลงาน “Mohluang Distric & Time” จัดแสดง ณ ล้ง 1919

ครั้งที่ 3 นิทรรศการ “หลงเสน่ห์” การแสดงความก้าวหน้าดุซงฎึบัณทิต หลักสูตรศิลปะ การออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ หอศิลป์ ณ บ้านเจ้าพระยา ระหว่างวันที่ 8-22 พฤศจิกายน 2563

ภาพที่ 58 ภาพโปสเตอร์นิทรรศการ “หลงเสน่ห์”

นิทรรศการ “หลงเสน่ห์” นี้ ผู้วิจัยได้มีการนำเสนอสร้างสรรค์ผลงานชื่อ “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่งข้างผ้า)” ผู้วิจัยได้เห็นถึงประเพณีที่สำคัญของชุมชนบ้านเมาะหลวง ที่จัดขึ้นในช่วงวันสงกรานต์ของทุกปี ประเพณีที่ผูกเล่าจากตำนานของชาติพันธุ์ไทใหญ่ ที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยที่ทำการค้าไม้กับต่างชาติ การระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ที่เป็นแรงงานสำคัญของการหาเลี้ยงชีพ จึงเป็นประเพณีสืบต่อกันมา ด้วยความเชื่อที่จะทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขในชุมชน จากประวัติศาสตร์ตำนานในอดีตที่ได้ส่งต่อมายังศรัทธาความเชื่อ วิถีปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันและกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวเมาะหลวง อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ ทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ความภูมิใจของชาวเมาะหลวงอีกด้วย การถ่ายทอดสิ่งบอกเล่าจากตำนานความเชื่อทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม จากภูมิปัญญาและวัสดุพื้นถิ่นเป็นตัวหุ่นรูป

ช่างเป็นการแสดงสัญลักษณ์ตัวแทนของความศรัทธา ความร่วมมือร่วมใจ ศูนย์รวมแห่งจิตใจของชุมชน บ้านเมะหลวง ด้วยแนวคิดแรงบันดาลใจจากสิ่งเหล่านี้จึงถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบผลงานสร้างสรรค์เพื่อสะท้อนเสน่ห์ของชุมชนบ้านเมะหลวง ชื่อผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่ช้างผ้า)” ประติมากรรม 3 มิติจากไม้ไผ่ โดยใช้องค์ประกอบทางศิลปะเป็นตัวถ่ายทอด ซึ่งได้ติดตั้งจัดแสดงในนิทรรศการ “หลงเสน่ห์” ณ หอศิลป์ ณ บ้านเจ้าพระยา ผลงานชิ้นนี้จึงต้องการนำเสนอถึงการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม ด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interaction) การรับรู้และมีส่วนร่วมกับผู้ชมในพื้นที่ในบริบทใหม่

ภาพที่ 59 ผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่ช้างผ้า)” จัดแสดง ณ หอศิลป์เจ้าพระยา

ภาพที่ 60 วัสดุสำหรับการมีส่วนร่วมในผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่ช้างผ้า)”

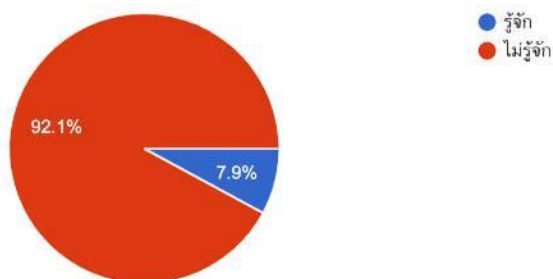
ภาพที่ 61 การมีส่วนร่วมของผู้ชมผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่งช้างผ้า)”

ผลงาน Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่งช้างผ้า)” ที่ผ่านการศึกษาข้อมูล วิเคราะห์หาความเชื่อมโยงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากประเพณีแห่งช้างผ้าของบ้านเมะหลวงดงที่กล่าว ไว้ข้างต้นแล้วนั้น ประกอบกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อแสดงออกทางศิลปะ ผู้ศึกษาได้เห็นแนวทางในการ สร้างสรรค์ผลงานด้วยเครื่องมือทางศิลปะเชิงตอบโต้มีผลต่อการรับรู้และเข้าถึงการมีส่วนร่วมของผู้ชม ได้อย่างดี เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลการประเมินผล การรับรู้ การมีส่วนร่วม ข้อคิดเห็นตลอดจน ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่มีต่อผลงานสร้างสรรค์ในนิทรรศการครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงได้สร้างแบบสอบถาม โดย มีจำนวนคำถาม ทั้งหมด 7 ข้อ จำนวนผู้เข้าชมและมีส่วนร่วมในงานและตอบแบบสอบถาม

ทั้งหมด 38 คน สรุป ออกมาในรูปแบบแผนภูมิวงกลมจากโปรแกรม Google Form นำเสนอเฉพาะข้อที่สำคัญต่อผลงาน จำนวน 3 ข้อดังนี้

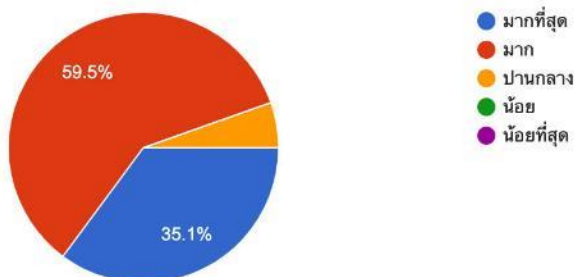
ท่านรู้จักประเพณีแห่ช้างผ้าของอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปางหรือไม่

คำตอบ 38 ข้อ

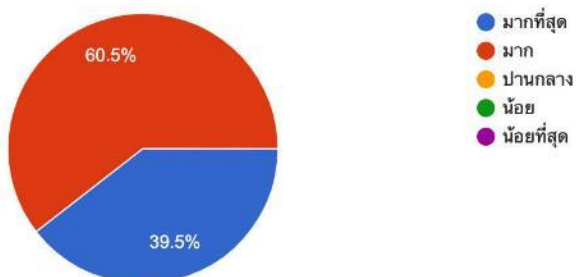
ท่านคิดว่าผลงาน "Charming Chang Pha" มีการแสดงออกได้ตรงตามแนวความคิดของผู้สร้างสรรค์มากน้อยเพียงใด

คำตอบ 37 ข้อ

ท่านคิดว่าผลงาน "Charming Chang Pha" มีความน่าสนใจในระดับใด

คำตอบ 38 ข้อ

ภาพที่ 62 แผนภูมิวงกลมแสดงข้อมูลการประเมินแบบสอบถามจากผู้ร่วมงาน

การได้รับความร่วมมือจากผู้เข้าชมผลงานในการตอบแบบสอบถามและการมีปฏิสัมพันธ์ต่อผลงานสร้างสรรค์ โดยสรุปข้อคิดเห็นจากผู้ชมผลงานได้ว่า ผู้เข้าชมผลงานโดยส่วนใหญ่จะไม่เคยรู้จักประเพณีแห่ช้างผ้าม้ามาก่อน ทำให้ได้รู้จักประเพณีเพิ่ม เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อและความภูมิใจของชาวเกาะหลวง และให้คนชมผลงานร่วมการสร้างผลงานศิลปะมากขึ้น ใช้วัสดุธรรมชาติได้อย่างมีเสน่ห์ วัตถุประสงค์โดยตรงไปตรงมา ตีความไม่ยาก เป็นการอนุรักษ์และสานต่อวัฒนธรรมแห่ช้างผ้าม้า ผลงานน่าสนใจ น่าค้นหา ซึ่งและผลงาน “Charming Chang Pha (สืบ สาน แห่ช้างผ้าม้า)” ถือว่าตอบโจทย์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถสร้างการรับรู้ต่อประเพณีแห่ช้างผ้าม้าให้แก่คนนอกพื้นที่ ชุมชนบ้านเกาะหลวงได้น่าสนใจในระดับมาก โดยการนำภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี เฉพาะพื้นที่มาปรับให้เข้ากับบริบทพื้นที่ใหม่ เพื่อสืบสานประเพณีงามเผยแพร่แก่บุคคลภายนอกอีกด้วย หลังจากผู้วิจัยจึงนำข้อมูลจากงานสร้างสรรค์ชิ้นนี้ไปเขียนบทความเรื่อง “แห่ช้างผ้าม้า: แนวคิดจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ในบริบทใหม่” และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ใน ศิลปกรรมสาร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ISSN 2822-0447 (Print), ISSN 2822-0439 (online) ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 ประจำปี พ.ศ. 2566

4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะต้องเริ่มทันทีคู่กันไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่การตั้งคำถาม การนำเอาข้อมูลมาปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน การจัดกระทำกับข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดหมวดหมู่ การเปรียบเทียบข้อมูล จนกระทั่งเห็นแนวทางของคำตอบเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนที่ต้องทำซ้ำ ๆ (Iterative) ย้อนกลับไปกลับมา (Ongoing and Iterative (nonlinear) process) ให้มีความก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ ตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในสนาม และการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data triangulation) ทำให้ผลการวิเคราะห์ที่ได้จะนำมาใช้ปรับแนวคิด ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หรือปรับยุทธวิธีในเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและครบถ้วน ถือเป็นการเพิ่มความแม่นยำตรงในการวิจัย ฉะนั้นในการวิจัยประเภทนี้ ช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูลจึงแยกออกจากกันไม่ได้อย่างเด็ดขาด เพียงแต่ความเข้มข้นของกิจกรรมในแต่ละช่วงจะแตกต่างกัน (นิศา ชูโต, 2548; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม, 2551; สุรางค์ จันทวานิช, 2554)

ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลผลการศึกษานี้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ จากช่องทางออนไลน์ ทั้งจากรายงานการวิจัย บทความเชิงวิชาการ และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการนำเครื่องมือวิจัยในรูปแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มไปใช้เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในกลุ่มประชากรเป้าหมายรวม 32 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ

1. การสัมภาษณ์ จำนวน 13 คน จากกลุ่มดังนี้

- ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ (8 คน) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการอิสระ กลุ่มผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชน และประชาชนทั่วไป

- ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน) ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลแม่เมาะ สำนักงานพัฒนาชุมชนตำบลแม่เมาะ กองชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ และสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ประชาชน ผู้นำชุมชน บ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะจำนวน 8 คน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน ผู้นำชุมชน บ้านแม่กะหลวง ตำบลแม่เมาะ (10 คน)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>1. ความเป็น “อัตลักษณ์” ของชุมชนบ้านแม่กะหลวงที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนได้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ด้านประเพณีวัฒนธรรม เช่น ประเพณีแห่ช้างงั่ว การฟ้อนเงี้ยว การแสดง ตามลำดับ รวมไปถึงวัฒนธรรมไทยเงี้ยวในพื้นที่ยังคงมีการสืบทอดอย่างสภาพชีวิตความเป็นอยู่ อาหาร และในด้านภาษายังคงพูดการสืบทอด - ด้านสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ถ้ำ 5 ถ้ำ วัด 3 แห่ง สถานปฏิบัติธรรม 1 แห่ง สำนักสงฆ์ 1 แห่ง ซึ่งเป็นแหล่งรวมจิตใจ ช่างเสาะ อาทิโดย โดยมีกลุ่มเยาวชนมารวมที่ความสะอาดในรูปแบบวัดดอกลา - ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนแม่กะหลวงมีป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ 	<p>> “ประเพณีแห่ช้างงั่ว” ถือเป็นอัตลักษณ์ด้านประเพณี และวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะของชุมชน</p> <p>> สถานที่สำคัญทางศาสนา และความเชื่อ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติกว่า 10 แห่ง ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่นำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้คนในชุมชน</p> <p>> “ป่าไม้” ความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้พื้นถิ่น การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ เป็นอัตลักษณ์ด้านทรัพยากรของชุมชน และชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหาร</p>
<p>2. ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวชุมชนบ้านแม่กะหลวง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีวัฒนธรรม เช่น ประเพณีแห่ช้างงั่ว การฟ้อนเงี้ยว การแสดง รวมไปถึงวัฒนธรรมไทยเงี้ยวในพื้นที่ยังคงมีการสืบทอดอย่างสภาพชีวิตความเป็นอยู่ - การสงเคราะห์บ้าน หลังจกมีการทำบุญที่วัดในเขตประเพณีสงกรานต์วันที่ 15 ณ วัดทุ่งกล้วย วันที่ 16 ณ วัดแม่กะหลวง ในวันที่ 17 ชาวบ้านรวมทั้งผู้สูงอายุจะมีการสงเคราะห์บ้าน ปีโตเคราะห์ ทุกคนจะมีการนำทราย น้ำส้มป่อยมารวมกันที่ศาลหลักเมืองเพื่อทำพิธี และในช่วงอายุจะมีการตักน้ำเต้าให้ผู้สูงอายุ 	<p>> ถึงแม้บริบทของพื้นที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ประเพณีและวิถีวัฒนธรรมที่โดดเด่นของบ้านแม่กะหลวงยังมีมาตั้งแต่อดีต เช่น การแห่ช้างงั่ว และอื่น ๆ ก็ยังมีการสืบสานเรื่อยมา นอกจากนี้การทำบุญที่วัดในช่วงประเพณีสงกรานต์ถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่สร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนภายใต้ความศรัทธา</p>
<p>3. ทรัพยากรที่สำคัญ และความน่าสนใจของชุมชนบ้านแม่กะหลวง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนแม่กะหลวงมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการจัดกิจกรรมทำฝายชะลอน้ำ และปลูกป่าอยู่ร่วมกับหน่วยงานที่สนใจ 	<p>> “ป่าไม้” ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการใช้ชีวิตสำหรับทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ</p>
<p>4. ผลจากการพัฒนาชุมชนอย่างป็นรูปธรรมที่ผ่านมา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงก่อนมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะรายได้จากการค้างานแสดงและการรับทำอาหารกลางวัน/อาหารว่างให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการจัดอาหาร (style of food) ในรูปแบบต่าง ๆ ให้เลือก ซึ่งบางพื้นที่จะเป็นอาหารตามฤดูกาล เช่น แกงต้นกล้วย ยาไส้กล้วยไส้ขิงใน 	<p>> การแพร่ระบาดโควิด-19 เป็นปัจจัยหนึ่งสำคัญที่สร้างผลกระทบต่อชุมชนบ้านแม่กะหลวง</p>

ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน ผู้นำชุมชน บ้านแม่หลาง ตำบลแม่เกาะ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>เส้นทางท่องเที่ยวจะมีการแสวงหากิจการ 5 วัด โดยเริ่มจากการศึกษาคณะลูกศิษย์ จากนั้นจะมีการแสวงหาที่วัดรัตนคูหา เพื่อชมวิว 360 องศา เช่นโรงไฟฟ้า ในช่วงดอกรับดอกบานก็จะเห็นได้อย่างชัดเจน และมากวนเวียนวัดนธรรม เพื่อฟังประวัติความเป็นมาของชุมชน</p> <p>- ในช่วงปัจจุบันหากไม่ใช้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเป็นครอบครัวติดต่อกัน มีการติดต่อกันที่ลดลง ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะมีการถามรายละเอียดของโปรแกรม เช่น เส้นทางไปอย่างไร หรือรายละเอียดตามความต้องการของกลุ่มนั้น ๆ</p> <p>- ส่วนการประชาสัมพันธ์จะมีในรูปแบบออนไลน์ร่วมด้วย</p> <p>- ในช่วงที่มีงานวิ่ง ถ้ามีนักวิ่งสนใจที่จะติดต่อกันตามผู้นำชุมชนหรือติดต่อที่การไฟฟ้า นอกจากนั้นก็ยังมีบริการนำสินค้าไปจำหน่ายที่จุดลงทะเบียน โดยไม่ต้องเช่าพื้นที่ จะมีบริการทำป้ายแต่ละกลุ่มบอกเพื่อให้ทราบว่าสินค้าของแม่เกาะ</p> <p>- ชุมชนแม่เกาะหลวงมีวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสินค้า OTOP 5 ตัว คือ น้ำพริกกรอบ ซึ่งจะมีการวางจำหน่ายที่ศาลหลักเมืองหรือศูนย์วัฒนธรรมในช่วงที่มีนักท่องเที่ยว โดยไม่มีร้านค้าชุมชน แต่จะเป็นการวางจำหน่ายตามร้านของฝากหรือร้านค้าในพื้นที่ปัจจุบันจะเป็นการทำตามออเดอร์ หากมีการสั่งซื้อ (order) เข้ามาก็จะมีการรับออเดอร์แล้วชุมชนช่วยกันทำ แต่ถ้าหากไม่มากก็จะมีคนทำอยู่ 2-3 คน เช่นเดียวกับกลุ่มที่กล้วยตาก ก็คล้ายๆกัน การทำได้เพียงบางช่วงและทำตามคำสั่งซื้อที่ได้รับมา นอกจากนี้ชุมชนแม่เกาะหลวงยังมีกลุ่มร้านของฝากที่กล้วยตากก็ได้ 2 โดยกลุ่มร้านใช้วัตถุดิบประเภทผลไม้สดในการผลิต การทำกล้วยตากก็ทำได้ดี แต่ลูกค้าที่มารับซื้อจะไม่มีคนมารับซื้อ โดยร้านของฝากที่ทางวิสาหกิจชุมชนได้ปลูกก็จะมีจำหน่ายที่ตลาดในชุมชน และมีตลาดออนไลน์ ซึ่งจะมีการจัดส่งตามคำสั่งซื้อ (order) ทางออนไลน์ รวมไปถึงร้านค้า แห่หมี่ ตะกร้า ก็มีการขายในนามชุมชน ซึ่งจะมีใช้ตราผลิตภัณฑ์เป็นรูปช้างเข้ากับศาลหลักเมือง โดยได้มาจากการออกแบบของ</p>	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <p>> บริษัทชุมชนเป็นกิ่งกิ่งเมืองทั้งหมด มีภูมิทัศน์วัฒนธรรม แบบลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม นอกจากนี้มีการใช้ภูมิปัญญาด้านอาหารมาต่อยอดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม</p> <p>> การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแม่หลาง ทำให้มีการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยการสร้างระบบการอนุรักษ์และการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวผ่านรูปแบบการนำเสนออาหารท้องถิ่น สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดีและเชิงวัฒนธรรม</p> <p>> การสร้างศูนย์กลางในการติดต่อผ่านตัวแทนของคนในชุมชนเป็นการช่วยในการอำนวยความสะดวกแก่บุคคลภายนอก เช่น นักท่องเที่ยว</p> <p>> การสร้างกิจกรรมพิเศษในชุมชน เช่น งานวิ่ง ถือเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างโอกาสให้ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์ในภาพรวม</p> <p>> การนำภูมิปัญญา มาพัฒนาต่อยอดเป็นสินค้าชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจ นอกจากจะเป็นการนำการทำงานผ่านการใช้ฝีมือ และผสมผสานกับการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ดีได้โดยสามารถเพิ่มรายได้แก่คนในท้องถิ่นแล้ว ยังถือเป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกันภายในชุมชนเช่นกัน</p> <p>> ผลิตภัณฑ์ชุมชน มีความจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงาน</p>	

ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน ผู้นำชุมชน บ้านแม่หลวง ตำบลแม่เกาะ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>5. ปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาชุมชนบ้านแม่หลวง</p>	<p>ทางมหาวิทยาลัย และเมื่อวิสาหกิจชุมชนแต่ละกลุ่มได้เงินเข้ามาจะมีการจัดสรรเงินภายใน กลุ่ม และจะจัดสรรเงินช่วยในการทำกิจกรรมชุมชนในนามของแต่ละกลุ่ม เพื่อรวมกันซื้อของ มอบไปนามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาคอน สร้างจิตสำนึกในชุมชน มีการพัฒนาแล้วแต่ยังไม่เสร็จ ซึ่งจะทำอย่างไรให้คน ในชุมชนมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น - ตอนนี้สังคมเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น มีความทันสมัยมากขึ้น ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง - รายได้และผลประโยชน์ ซึ่งบางกลุ่มมีการจัดสรรผลประโยชน์ไม่ชัดเจน หากกลุ่ม มีความชัดเจนในด้านนี้ก็จะได้รับความร่วมมือที่มากตามไปด้วย - สถานการณ์โรคระบาดที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่ลำบากมากขึ้น - การเปลี่ยนผ่านทางการปกครองทำให้ขาดความต่อเนื่องของการพัฒนา - การประชาสัมพันธ์ยังไม่ค่อยดีไป จากความต่อเนื่อง 	<p>ภาคีรัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา เอกชนในพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนมีรายได้ มี อาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> > การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจสมัยใหม่ ส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนชุมชน บ้านแม่หลวงต้องปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอด > ผลกระทบจากการพัฒนาที่ขาดความต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมในชุมชนที่ลดลง > ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาของชุมชนขับเคลื่อนไปได้ช้า ถึงแม้จะมีผลกระทบ จากวิกฤติโรคระบาดในช่วงเวลาบางช่วงหนึ่งก็ตาม > การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์
<p>6. ปัจจัยในการพัฒนาชุมชนบ้าน แม่หลวงให้เกิดความยั่งยืน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ผลผลิตที่ทำน่าจะสามารถส่งออกได้ เช่น กัญชาก็ปลูกก็นำมาทำกัญชารักษา กัญชากา หรือ ข้าวแต่นี่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เมืองจากในช่วงเดือนนี้เอง ทุกบ้านจะต้องทำข้าวแต่น เพราะเมื่อก่อนมีความเชื่อว่าพระสามารถแก้ไขได้นั่น ดังนั้นจะมีการนำมามาช่วยข้าวหลาม ข้าวแต่น ในช่วงที่เข้าสู่ฤดูแล้วหรือขาดแคลนอาหาร ซึ่งมีการนำมาหมักเพื่อส่งออก นอกจากนั้น เรือห้าทอก็สามารถนำมาทำของดีต่อไป - พัฒนาการท่องเที่ยว มีจุดบริการ จุดจำหน่ายสินค้า ซึ่งหากมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว จะส่งผลต่ออาชีพอื่น ๆ เช่น ไกด์ คนทำอาหาร - พัฒนาอาชีพเดิมให้ดียิ่งขึ้นมากกว่าเดิม อยากรู้มีช่องทางในการขาย รวมทั้งแพลตฟอร์มที่ชัดเจนก็เป็นแรงจูงใจได้ 	<ul style="list-style-type: none"> > การพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การแปรรูปทรัพยากรเป็นอาหารที่มี อัตลักษณ์ อาทิ ก๋วยเตี๋ยว ข้าวแต่น การทอผ้าสามารถนำมาต่อยอดทั้งในเชิงการสืบ ทอดเพื่อรักษา และการต่อยอดเศรษฐกิจผ่านการสร้างให้เกิดอาชีพ และช่องทาง จำหน่ายภายในชุมชน
<p>7. ความคิดเห็นเกี่ยวกับภารกิจ ขององค์กรขนาดใหญ่</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ผลดี ทำให้คนในชุมชนเกิดอาชีพ มีรายได้ รวมทั้งสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องทุ่นแรง ในหลากหลายอาชีพ อีกทั้งยังมีการพาไปดูงานเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม 	<ul style="list-style-type: none"> > การใช้ประโยชน์จากพื้นที่และทรัพยากรในท้องถิ่นขององค์กรขนาดใหญ่ที่เข้ามาตั้ง ในพื้นที่ แม้จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอาชีพ อันนำไปสู่รายได้ของผู้คน แต่ก็

ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน ผู้นำชุมชน บ้านแม่มาเถาะ ตำบลแม่มาเถาะ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็น (ทพ. แม่มาเถาะ) รวมทั้งบทบาทขององค์กรที่ส่งเสริมพื้นที่ชุมชน	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
8. พรรคชนเกี่ยวกับความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	<ul style="list-style-type: none"> - ผลเสีย ทำให้คนในชุมชนบางคนรอคอยความช่วยเหลืออย่างเดียว ไม่พัฒนาหรือต่อต่อด้วยตนเอง - ปลูกผักกินเอง มีเงินออม มีธนาคารหมู่บ้านจะเปิดทำการวันที่ 9 กับ 10 ให้คนในชุมชนไม่ต้องไปกู้ข้างนอก ให้ออกหมู่บ้าน เพราะหมู่บ้านมีการออกเงินกู้กันเองให้กับชาวบ้านในชุมชน กองทุนของหมู่บ้านในชุมชนกันเองเลย - มีการปลูกผักและปลูกผักไว้กินกันเองพอเหลือก็วางขายที่ตลาดในหมู่บ้าน แล้วก็มีตลาดของถม ในทุกวันจันทร์ ชาวบ้านก็จะนำผักที่ปลูกมาวางขาย 	<p>เปรียบเสมือนดาบสองคมที่สร้างผลกระทบต่อผู้คนบางกลุ่มที่มักแต่รอคอยความช่วยเหลือโดยปราศจากการดิ้นรนและพัฒนาด้วยตนเอง</p> <p>> การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบปด้อยซึ่งพึ่งจากเกษตรกรรมในท้องถิ่น</p> <p>> การใช้สอยอย่างประหยัดเพื่อเก็บเป็นแหล่งทุนของตนเอง รวมทั้งการสร้างแหล่งทุนของชุมชนเพื่อผลประโยชน์ของผู้คนในชุมชน</p>
9. แนวทางการใช้ศิลปะการออกแบบมาพัฒนาในชุมชน ตัวอย่างของทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการให้มีการออกแบบในด้าน การท่องเที่ยว มีจุด Workshop เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาแล้วมีของติดมือกลับไป เช่น พวงกุญแจรูปช้างเผือก ดึงหอม ซึ่งเราก็จัดเป็นชุดไว้ให้เทศกาลการเลือกว่าจะทำที่นี้หรือซื้อกลับไปฝากที่บ้านก็ได้ - ต้องการให้ตราสัญลักษณ์ โลโก้ แบบต่าง ๆ ยังคงแบบเดิมแต่ได้มีจุดเด่นเพิ่มมากขึ้น เช่น ด่านสี่ เพราะหากมีการเปลี่ยนรูปแบบและมีการจำหน่ายไป ลูกค้ามักสับสนว่าเป็นของที่มาจากที่เดียวกันหรือไม่ - ต้องการให้บรรจุภัณฑ์มีความสะดวกต่อการพกพา - ต้องการให้มีการออกแบบไปมากรมท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งการนำเสนอแนวทางการจัดรูปแบบอาหารต่าง ๆ ที่หลากหลาย มีตัวเลือก ที่สอดคล้องกับงบประมาณค่าใช้จ่ายที่จำกัดเพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว - ในการเขียนโครงการ คณะกรรมการหมู่บ้านจะมีกรประชุมและวางร่างไว้แล้วทำประชาคมร่วมกับชาวบ้าน จากนั้นจะสรุป และประชาคมเสนอโครงการเพื่อเรียงลำดับความสำคัญและผลประโยชน์ - ในชุมชนก็ยังมีการร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับหนึ่ง และหากมีปัญหา ก็ยังมีการช่วยเหลือกันเช่นกัน 	<p>> “ศิลปะและการออกแบบ” ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการสร้างคุณค่าให้กับวิถีวัฒนธรรมชุมชนมาหลายยุคสมัย ทั้งในรูปแบบการออกแบบในเชิงการท่องเที่ยว และการออกแบบและพัฒนาสินค้าเชิงวัฒนธรรม ซึ่งล้วนต้องปรับ และพัฒนาให้เกิดคุณค่าเพิ่มที่ส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน ผ่านการสร้างความร่วมมือของทุกฝ่ายภายในชุมชน</p>

จากสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชน และผู้นำชุมชน บ้านเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ สามารถวิเคราะห์ในภาพรวมได้ว่าอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่เป็นจุดเด่น ด้านวัฒนธรรมคือประเพณีแห่ช้างผ้า มีการทอผ้า สถานที่สำคัญได้แก่ ศาลหลักเมืองแม่เมาะ วัดเมาะหลวง วัดทุ่งกล้วย วัดรัตนคูหา ถ้ำเทพสถิตย์ หอศิลป์วัฒนธรรม แม่เมาะ ด้านทรัพยากรในพื้นที่ คือ ภูเขาไฟป่าจำแค้น ด่านอาซีพ เศรษฐกิจ มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนน้ำพริกและเกษตรแปลงใหญ่ พืชผัก การใช้ประโยชน์จากพื้นที่และทรัพยากรในท้องถิ่นขององค์กรขนาดใหญ่ที่เข้ามาตั้งในพื้นที่ แม้จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอาชีพ อันนำไปสู่รายได้ของผู้คน แต่ก็เปรียบเสมือนดาบสองคมที่สร้างผลกระทบต่อผู้คนบางกลุ่มที่มีกแต่ระคอกอยความช่วยเหลือโดยปราศจากการดิ้นรนและพัฒนาด้วยตนเอง ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ชุมชนนำมาประยุกต์ใช้นั้นเป็นลักษณะการใช้ชีวิตแบบพอประมาณตน การปลูกอยู่ปลูกกิน เหลือค่อยขาย และการใช้สอยเงินอย่างประหยัดเพื่อเก็บเป็นแหล่งทุนของตนเอง รวมทั้งการสร้างแหล่งทุนของชุมชนเพื่อผลประโยชน์ของผู้คนในชุมชน ส่วน “ศิลปะและการออกแบบ” ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการสร้างคุณค่าให้กับวิถีวัฒนธรรมชุมชนเมาะหลวงมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการออกแบบในเชิงการท่องเที่ยว และการออกแบบและพัฒนาสินค้าเชิงวัฒนธรรม ซึ่งล้วนต้องปรับและพัฒนาให้เกิดคุณค่าเพิ่มที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชน ผ่านการสร้างความร่วมมือของทุกฝ่ายภายในชุมชน การจัดกิจกรรมเวทีชุมชน วันที่ 2 กันยายน 2565 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมาะ เพื่อเป็นการแนะนำโครงการวิจัยกับชุมชนบ้านเมาะหลวงและองค์กร หน่วยงานในพื้นที่ เพื่อสร้างเครือข่ายในการดำเนินการวิจัยต่อไป

ภาพที่ 63 การจัดกิจกรรมเวทีชุมชน วันที่ 2 กันยายน 2565 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมาะ

ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>1. อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเมฆะหลวงที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ช้างป่า ฟ่อนเงาะ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ - ภูมิปัญญาการจักสาน ทอผ้า หมอดอกเสี้ยน (คุณประสงค์ อยู่บุญ 9 แต่ในเครือชายจะมี การประสานกันของแม่เกาะ) เป็นการรวมตัวโดยใช้ไม้ดอกเข้าเป็นเส้น ซึ่งควรอนุรักษ์ไว้ เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเอง และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองจึงเกิดความยั่งยืนมากกว่าการที่ภาครัฐจัดทำให้ และกลุ่มเหล่านี้เกิดขึ้นจากความรักที่มีต่อสิ่งที่ทำและเติบโตมาเป็นอาชีพ - งานช่างเย็บ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นงานที่มีการเชิญปราชญ์ภูมิปัญญาในแต่ละด้านเข้ามาแสดง เช่น สานตะกร้า พับเหรียญโปรยทาน ซึ่งเป็นเหมือนตลาดชุมชน โดยจะมีการจัดขึ้นทุกปี ณ ศูนย์วัฒนธรรม ระยะเวลา 1 วัน แต่เมื่อปีที่ผ่านมามีสภาพชุมชนได้เข้ามาประสานงาน ทำให้มีการทำงานร่วมกัน และเกิดการจัดงานขึ้น 2 วัน แต่ทางหน่วยงานได้มีแนวคิดอยากจะทำต่อเนื่องหรือทำบ่อยครั้ง ซึ่งโครงการนี้ มีงบประมาณอยู่ในโครงการ และได้มีการเชิญกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มโคม พับเหรียญ ภูมิปัญญาของแต่ละด้านให้มาถ่ายทอดความรู้ และทำในรูปแบบจัดนิทรรศการ และให้เขาเป็นวิทยากร ซึ่งเปิดโอกาสวิทยากรได้ตามงบประมาณ ซึ่งเป็นการสนับสนุนจากทางหน่วยงานเช่นนี้ - คนเมฆะมีหลายกลุ่ม มีหลายชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดความแตกต่างและความเป็นเจ้าของ ซึ่งเกิดการหวงแหนไว้ทำให้หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างแท้จริง 	<ul style="list-style-type: none"> > การวัดแผนไทยโดยใช้เทคนิคการตอกไม้ในร่างกาย งานจักสาน และการทอผ้า รวมทั้งงานช่างพญา ถือเป็นอัตลักษณ์ทางด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม > อัตลักษณ์จากความหลากหลายของชาติพันธุ์ในชุมชน สื่อให้เห็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์ > การมีทรัพยากรทางธรรมชาติ ถือเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน
<p>2. ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมลำน้ำที่ใช้พัฒนาต่อยอดและสร้างรายได้เพิ่มให้กับชุมชนบ้านเมฆะหลวง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ถ้า 5 แห่ง ภูเขาไฟ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีแหล่งกักเก็บน้ำ คือ ลำห้วยไคร้ ภายในหมู่บ้าน - ทรัพยากรมนุษย์ คือ มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง มีผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านที่ไฟแรง สามารถผลักดันหมู่บ้านให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ 	<ul style="list-style-type: none"> > ทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมทั้งการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่กิจกรรมรองรับเศรษฐกิจ ส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในชุมชน > ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปทิศทางที่ดี

ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน) (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>3. ปัญหาสำคัญในการพัฒนาชุมชน</p> <p>บ้านเกาะหลวงที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาเพื่อความยั่งยืน</p>	<p>- มีกองทุนในหมู่บ้านที่ดำเนินการอย่างเข้มแข็ง เช่น ออมวันและบาท กองทุนชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในเริ่มแรก จากนั้นชุมชนมีกองทุนต่าง ๆ ในการส่งเสริมใช้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนภายในหมู่บ้านได้ จนเกิดความเข้มแข็ง</p> <p>- ชุมชนมีกองทุนชุมชนการสนับสนุนในโครงการต่าง ๆ แต่ละบึงงบประมาณจากหน่วยงานราชการ รวมไปถึงทุนจากภาครัฐวิสาหกิจ เช่น เมื่อต้องการพัฒนาหมู่บ้านและได้รับงบประมาณจากราชการน้อย ก็อาจจะมีการของบประมาณจากพี่เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน</p> <p>- บ้านเกาะหลวงเป็นจุดหมายสำคัญของการศึกษาต่าง ๆ ที่เข้ามาทางงานวิจัย</p> <p>- ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหมู่บ้านเป็นที่ที่ค่อนข้างอยู่ในเมืองแม่เกาะ มีตลาดคนไทย ยืมได้ ตลาดประชารัฐ มีร้านค้าต่าง ๆ ที่กระตุ้นเศรษฐกิจให้กับคนเกาะหลวงด้วย</p> <p>- การดึงให้คนในชุมชนมีบทบาทมากขึ้น จะต้องมีการประสานงานพูดคุยกันบ่อย ๆ ซึ่งเมื่อมีรายได้ก็จะมีเรื่องของผลประโยชน์ในการสร้างรายได้ ต้องมีการบริหารจัดการในเรื่องการมีรายได้เข้ามา</p> <p>- คนในแม่เกาะมีความเป็นผู้นำสูงหลายคน ส่งผลให้เกิดการคิดค้น มีความคิดที่หลากหลาย และอาจจะหาข้อสรุปได้ยาก กล่าวได้ว่า จุดจุดเชื่อมในกลุ่มต่าง ๆ</p> <p>- การมีจิตสาธารณะก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อก่อนจะมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อทำสาธารณะประโยชน์ แต่ในตอนนี้ก็จะมีการใช้บริการของหน่วยงานราชการมากกว่า การรวมตัวกัน ทำให้เห็นได้ว่าความเกือกูลกันไม่ได้เต็มที่</p> <p>- การสื่อสาร ควรมีการพูดคุยกันบ่อยขึ้น ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่เป็นส่วนตัวบุคคล มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน</p>	<p>> การสร้างระบบการออม รวมทั้งระบบการถึงแหล่งทุนที่ดีเป็นการส่งเสริมให้ระบบกองทุนของชุมชนมีความเข้มแข็ง</p> <p>> การมีจุดเด่นในหลากหลายสามารถสร้างแรงดึงดูดให้เกิดโครงการศึกษาและวิจัยต่าง ๆ มากพัฒนาชุมชน</p> <p>> ที่ตั้งชุมชน มีทำเลที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน ด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ</p> <p>> ความชัดเจนทางผลประโยชน์จากการเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้คน</p> <p>> ปริมาณของผู้นำที่มีจำนวนมากถึงแม้จะสร้างความคิดที่หลากหลายแต่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมโยงที่ดีต่อกัน</p> <p>> ถึงแม้การให้บริการของภาครัฐในปัจจุบันจะช่วยเหลือผู้สร้างผลดีต่อชุมชน แต่ก็ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตดีขึ้น เช่น การรวมตัวในการทำงานร่วมกันทั้งภายในชุมชนตนเอง อย่งไรก็ตามแม้สถานการณ์จะปรับเปลี่ยนไปแต่ควรสร้างแนวทางในการสื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อมโยง และการสร้างทัศนคติที่ดีต่อกันให้มากขึ้นด้วย</p> <p>> ชุมชนมีความเข้มแข็ง ในด้านภาคผู้นำ ผู้นำธรรมชาติ ประชาชนชาวบ้าน ผู้คนมีจิต</p>

ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจสื่อทางกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน) (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>4. แนวทางการช่วยพัฒนาชุมชน บ้านแม่ทะลวงให้มีความยั่งยืน</p>	<p>รายละเอียดข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาจจะเป็นในเรื่องของ ภูเขาไฟ ดินภูเขาไฟ น้ำ หริวเขากรรธรมชาติ ซึ่งดินภูเขาไฟเอกละติงดูดีให้คนเข้ามาท่องเที่ยวจนกลายเป็นอีกหนึ่งอัตลักษณ์ของแม่ทะลวงได้ แต่ตอนนี้เหมือนแม่ทะลวงที่จุดเชื่อมโยงไม่ได้ หากมีการเชื่อมโยงระหว่างบั้งไฟของทกฟผ. แลละติงภูเขาไฟ เช่น เมื่อมีการนำนักท่องเที่ยวขึ้นไป เขาก็ไม่ทราบว่าจะควรดูอะไร แต่ถ้าหากมีแหล่งน้ำที่มาจากภูเขาไฟเหมือนน้ำแร่ ซึ่งต้องหาคูจุดขายแบบนั้นให้ได้ - อาจให้มีการขยายจากตลาดนัดเป็นตลาดวัฒนธรรม ถึงแม้จะจัดทุกปีตามงบประมาณ แต่หากมีการท่องเที่ยวต่อเนื่องอาจส่งผลให้เกิดการกระตุ้นความคิดของคนในชุมชน เช่น มีตลาดในทุกอาทิตย์หรือทุกเดือน เป็นการจุดประกายทางความคิดของคนในพื้นที่ เมื่อเขาอยู่ได้อย่างดีจะมีการจัดขึ้นเองในศูนย์วัฒนธรรม โดยอาจจะตั้งกลุ่มตัวแทนเครือข่ายระหว่างภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาครัฐ จัดรวมกลุ่มกันเพื่อทำให้เกิดขึ้นแบบยั่งยืน ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณ ประชาชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยการสร้างรายได้จากการกระตุ้นให้เกิดอาชีพและมีรายได้ ซึ่งกลุ่มที่มาเข้าร่วมมีทั้งกลุ่มภูมิปัญญาและกลุ่มที่ ภูมิปัญญาที่เป็นอาชีพ เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มแคบหมู จะเห็นว่าแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ซึ่งกลุ่มหนึ่งอาจจะไม่ได้ต้องการรายได้แต่เป็นเพียงความต้องการได้ถ่ายทอดความรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง ส่วนอีกกลุ่มอาจจะยังต้องการ 	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <p>สถานะ อยู่ในชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ที่ยังคงรักษาสืบต่อกันมายาวนาน ทั้งนี้หน่วยงานภายนอก และ กฟผ. เป็นปัจจัยสนับสนุน กระตุ้นให้มีโครงการต่าง ๆ งบประมาณ และการประสานงานต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถเป็นปัจจัยเชิงบวกให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ส่วนเกิดการออกแบบจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยเสริมให้ชุมชนเข้าใจอัตลักษณ์ของตนเอง และสามารถสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ สู่ภายนอกได้</p> <ul style="list-style-type: none"> > การปรับรูปแบบการท่องเที่ยวให้เกิดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ทั้งในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงวิจิตรชุมชนผ่านการสร้างประสบการณ์จริง เพื่อสร้างการรับรู้เชิงวัฒนธรรม และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจจาก การนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาต่อยอดเพื่อสร้างเศรษฐกิจที่ดีภายในชุมชน > พัฒนาศูนย์รวมพัฒนาตลาดวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนรู้จักเป็นเจ้าของร่วมด้าน การออกแบบกิจกรรม การบริหารจัดการงบประมาณ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน > สร้างการมีส่วนร่วมให้คนรุ่นใหม่ เข้ามามีส่วนรวมในการท่องเที่ยวชุมชน เช่น ภาษเป็นมีคูปองค์ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมชุมชน

ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน) (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>5. บทบาทของพ่อแม่แม่และ พ่อชุมชน บ้านและทะเลหลวงและชุมชนโดยรอบ</p>	<p>ต้องการรายได้ ทำให้ต้องให้แม่เลี้ยงลูกกลุ่มนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาศูนย์วัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในทศวรรษ - พัฒนาคณะ โดยการจัดตั้งเด็กกลุ่มใหม่เข้ามาเป็นแม่ครัวและแม่ครัวที่สะอาด - ร้านค้าในชุมชนมีจำนวนมาก โดยกลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นพนักงาน กฟผ. ซึ่งหากมีกำลังซื้อ มีเงินเดือนสูง ฉะนั้นหากมีตลาดแล่มักจะมีประชาชนที่สนใจจะมากลุ่มที่อยู่แต่ขนาดหากไม่มีโรงงานไม่มีพนักงานกฟผ. จำนวนเด็กรุ่นใหม่บ่อหลวง ชุมชนจะสร้างจุดเด่นหรือตัวตนให้คนภายนอก นักท่องเที่ยวรู้จักได้อย่างไร 	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <ul style="list-style-type: none"> > กฟผ. สามารถช่วยสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น แต่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มุ่งเป้าหมายในภาคเฉพาะเพียงกลุ่มเดียวอย่างพนักงาน กฟผ. อาจไม่ยั่งยืน แต่กรมเองที่หากในระยะยาวหากกลุ่มเป้าหมายไม่ได้อยู่ในพื้นที่ชุมชน > แม้ว่า กฟผ. จะมีแผนวางกฎบัตรระยะยาว หลังปิดกิจการเหมืองแร่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม แล่นั้น แต่ในส่วนของชุมชนยังมีความกังวลใจในหลายเรื่อง ดังนั้น กฟผ. และชุมชน ควรมีการประสานงาน ทำความเข้าใจและสร้างทางมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาชุมชนในระยะยาวให้มากขึ้น
<p>6. การวางแผนในการพัฒนาชุมชน บ้านแม่ทะเลหลวงของหน่วยงานต่าง ๆ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - แรกเริ่มไม่ได้มีศูนย์วัฒนธรรม มีเพียงพระเจ้า 3 องค์ ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแม่ทะเลหลวง ซึ่งภายใน 5 ปีได้มีการพัฒนาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นศูนย์วัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ และอาจจะเชื่อมโยงไปในอนาคตอาจจะเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะ กฟผ. ก็จะมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับหน่วยงาน - ในการที่แม่ทะเลหลวงจะมีความโดดเด่นโดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสร้างถนน ปรับปรุงในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเพียงสาธารณูปโภคที่เห็นชัดเป็นรูปธรรม แต่เทศบาลควรที่จะเข้าไปเปิดประเด็นการกระตุ้นให้เกิดความคิดที่จะพัฒนาในสิ่งที่ไม่มีรูปธรรม เช่น วัฒนธรรม ที่กำลังจะสูญหาย ซึ่งเทศบาลไม่ได้ทำเช่นนั้น แต่เป็นการคิดว่าจะทำอะไร และเขียนโครงการขึ้นมา ทำให้แผนงานที่มีอยู่เป็นการที่เจ้าหน้าที่คิดขึ้นมาเองโดยไม่ผ่านจากชาวบ้าน - ในการที่แม่ทะเลหลวงต้องมีการได้ลำดับความสำคัญเพื่อของงบประมาณ แต่บางอย่างไม่ต้องใช้งบประมาณก็ได้ อาจจะเป็นการรวมกลุ่มกันและทำให้มันเกิดขึ้น แล้วค่อยขอ 	<ul style="list-style-type: none"> > การสร้างศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้านสามารถพัฒนาสู่การสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต โดยขอความร่วมมือกับ กฟผ. > เทศบาล ควรทำแผนพัฒนาหมู่บ้านในมิติด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญชัดเจน และเชื่อมโยงไปถึงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นของชุมชน การสร้างอาชีพ มีรายได้ของคนในชุมชน > การพัฒนาหมู่บ้านของหน่วยงานต่าง ๆ ผ่านการทำประชาคมจะทำให้เห็นถึงความต้องการของชุมชน และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมในชุมชนด้วยเช่นกัน จึงจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนในการพัฒนาแต่ละครั้ง ต้องมีความชัดเจน > การพัฒนาชุมชนในบางเรื่องไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณแต่สามารถอาศัยความร่วมมือ

ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (5 คน) (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
7. แนวทางการนำศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาในชุมชนด้วยฐานของทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีอยู่	<p>งบประมาณ ซึ่งมันยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมไม่เหมือนการสร้างถนนที่สามารถพัฒนาได้เลย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในการทำแผนปรับปรุงสถานที่จะต้องมีการออกแบบให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพัฒนาอย่างไร - ต้องเกิดจากความคิดของตัวเองใหม่ ซึ่งเขาจะหาคู่ค้าขายที่ยั่งยืนได้ เช่น สมมติได้จบมาแล้วแต่งงาน เขาก็จะหาคู่ค้าขายว่าทำอะไรที่มีรายได้ด้วย อยู่บ้านไปด้วย ไม่เป็นหนี้ พอเพียงแค่นี้ ซึ่งหลายคนในแม่เกาะกลับมาใช้ชีวิตที่นี่ เหมือนเราต้องใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้ทันสมัย แต่ก็ไม่ได้ทำอัตลักษณ์ของชุมชน - ที่นี้พัฒนาในเรื่องสิ่งก่อสร้างที่ง่ายเพราะมีงบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นอย่างประมาทณา กพพ. กองทุนต่าง ๆ บ้านเมืองที่จริงจังลักษณะที่สวยงามแต่การใช้ประโยชน์ไม่ได้ - น้อย มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งตำบล - เขาวงของที่นี่เขาก็จัดสรรรมได้ในระดับหนึ่ง อย่างแดงแดงสามารถทำได้ ซึ่งเด็กที่นั่นตั้งแต่อนุบาลได้เห็นศิลปะวัฒนธรรมเช่น การฟ้อน แม้ไม่รู้ว่าจะใช้ได้หรือไม่ แต่การได้เห็นและได้ขึ้นเขาจะค่อย ๆ จดจำ ประโยชน์อันเวลาให้กับเด็กอีกอย่างหนึ่ง 	<p>ร่วมแรงของคนภายในชุมชน</p> <p>> การส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้บทบาทในการพัฒนาผ่านทางการปลูกฝังให้เกิดความเข้าใจอัตลักษณ์ และวิถีวัฒนธรรมชุมชนแล้วนำไปประยุกต์ใช้</p>

จากสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ สามารถวิเคราะห์ในภาพรวมได้ว่า อัตลักษณ์จากหลากหลายของชาติพันธุ์ในชุมชน สื่อให้เห็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์ การมีทรัพยากรทางธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณีพื้นถิ่น ภูมิปัญญา ถือเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปในทิศทางที่ดี การสร้างระบบการออม รวมทั้งระบบการเข้าถึงแหล่งทุนที่ดีเป็นการส่งเสริมให้ระบบกองทุนของชุมชนมีความเข้มแข็ง การมีจุดเด่นในหลายมิติสามารถสร้างแรงดึงดูดให้เกิดโครงการศึกษาและวิจัยต่าง ๆ มาพัฒนาชุมชน ในส่วน กฟผ. มีส่วนร่วมสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น แต่ควรมีแผนความร่วมมือกับชุมชนในระยะยาวเพื่อรองรับผลกระทบจากการปิดเหมือง แต่ควรมองทิศทางในระยะยาวหากกลุ่มเป้าหมายนี้ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ชุมชน ดังนั้นการนำแนวทางศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาชุมชน ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนบ้านแม่หลวงนั้น ควรให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามา มีบทบาทการเข้าใจในอัตลักษณ์ของชุมชน และให้นำไปประยุกต์ใช้ในการคิดสร้างสรรค์โดยใช้ วัฒนธรรมเป็นฐานการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนได้

2. การสนทนากลุ่มในพื้นที่ 19 คน จากกลุ่มดังนี้

- ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่เมาะ (10 คน) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน, ปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการอิสระ, กลุ่มผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน, ประชาชนทั่วไป
- ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (9 คน) ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลแม่เมาะ, สำนักงานพัฒนาชุมชนตำบลแม่เมาะ, กองชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แม่เมาะ, สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ, โรงเรียนเทศบาลแม่เมาะ, สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ

ภาพที่ 64 การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 3 กันยายน 2565 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมาะ

ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่เกาะ (9 คน)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>1. อัตลักษณ์ของชุมชน บ้านแม่หลวง ที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ด้านประเพณีวัฒนธรรม เช่น กาท้อนเงี้ยว การแสดง ประเพณีแห่ช้างฟ้า รวมไปถึง วัฒนธรรมเงี้ยวในพื้นที่ยังคงมีการสืบทอดมาอย่างสภาพชีวิตความเป็นอยู่ อาหาร และในด้านภาษายังคงขาดการสืบทอด - ด้านสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ถ้ำ 5 ถ้ำ วัด 3 แห่ง สถานปฏิบัติธรรม 1 แห่ง สำนักสงฆ์ 1 แห่ง ซึ่งเป็นแหล่งรวมจิตใจ ช่วงเสาร์อาทิตย์ ยาวชนก็จะเข้ามาเที่ยวและอาดเป็นจิตอาสา - ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนแม่หลวงมีป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ 	<p>> “ประเพณีแห่ช้างฟ้า” ถือเป็นอัตลักษณ์ด้านประเพณี และวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะของชุมชน</p> <p>> “ป่าไม้” ถือเป็นอัตลักษณ์ด้านทรัพยากรของชุมชน</p>
<p>2. ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวชุมชนบ้านแม่หลวง และแนวทางการอนุรักษ์รักษาสถานที่สำคัญของชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีวัฒนธรรม เช่น ประเพณีแห่ช้างฟ้า การย้อนเงี้ยว การแสดง รวมไปถึงวัฒนธรรมเงี้ยวในพื้นที่ยังคงมีการสืบทอดมาอย่างสภาพชีวิตความเป็นอยู่ - การสงเคราะห์บ้าน หลังจากมีการทำบุญที่วัดในช่วงประเพณีสงกรานต์วันที่ 15 ที่วัดทุ่งกล้วย วันที่ 16 ที่วัดแม่หลวง ในวันที่ 17 ชาวบ้านรวมทั้งสูงอายุก็จะมีกระแสรักษาบ้าน ปัดเคราะห์ ทุกคนจะมีทราย น้ำส้มป่อยมารวมกันที่ศาลหลักเมืองเพื่อทำพิธี และในช่วงบ่ายก็จะรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ 	<p>> แม้ว่าบริบทของพื้นที่จะเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ประเพณีและวิถีวัฒนธรรมที่โดดเด่นของบ้านแม่หลวงยังคงมีมาตั้งแต่อดีต เช่น การแห่ช้างฟ้า การย้อนเงี้ยวและอื่น ๆ ก็ยังมีการสืบสานเรื่อยมา นอกจากนี้การทำบุญที่วัดในช่วงประเพณีสงกรานต์ถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่สร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนภายใต้ความศรัทธา</p>
<p>3. ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน บ้านแม่หลวงที่สามารถนำไปต่อยอดพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนแม่หลวงมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการจัดกิจกรรมทำผ้ายกยดละอน่า และปลูกป่าอยู่เสมอร่วมกับหน่วยงานที่สนใจ 	<p>> “ป่าไม้” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวบ้านให้การอนุรักษ์ และหวงแหน มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ อาทิ การทำผ้ายกยดละอน่า การปลูกป่า ร่วมกับหน่วยงานภายนอก</p>
<p>4. ปัญหาสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านแม่หลวงที่ส่งผลต่อการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงก่อนมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะรายได้จากการค้างานแสดงและการรับทำอาหารกลางวัน/อาหารว่างให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีเซตอาหารให้เลือกรับประทานซึ่งจะเป็นอาหารตามฤดูกาล เช่น แกงต้นกล้วย ยำไก่ใส่หัวปลี ซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่จะมีการแวะสักการะ 5 วัด โดยเริ่มจากการสักการะศาลหลักเมือง จากนั้นจะมีการแวะที่วัดต้นตู่ เพื่อชมวิว 360 องศา 	<p>> การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นปัจจัยหนึ่งสำคัญที่สร้างผลกระทบต่อชุมชนบ้านแม่หลวง</p> <p>> การท่องเที่ยวส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแม่หลวง ทำให้มีการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยการสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวผ่านรูปแบบการนำเสนออาหารท้องถิ่น สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคดีและเชิงวัฒนธรรม</p>

ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่หลาง ตำบลแม่เกาะ (9 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>ประเด็นคำถาม</p>	<p>เห็นโรงไฟฟ้า ในช่วงต่อกับตัวของบ้านก็จะเห็นได้อย่างชัดเจน และมาแรงแซงที่ศูนย์วัฒนธรรม เพื่อฟังประวัติความเป็นมาของชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงปัจจุบันหากไม่ใช้กลุ่มนี้ก็จะไม่มีนักท่องเที่ยวที่เป็นครอบครัวติดต่อกัน มีการติดต่อมาที่ลุงแดง ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะมีการถามรายละเอียดของโปรแกรม เช่น เส้นทางไปอย่างไร หรือรายละเอียดตามความต้องการของกลุ่มอื่น ๆ - ส่วนการประชาสัมพันธ์จะมีในรูปแบบออนไลน์ร่วมด้วย - ในช่วงที่มีงบวิ่ง ถ้ามีงบวิ่งคนใจก็จะวิ่งตามผู้นำชุมชนหรือติดต่อกับการไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีการนำสินค้าไปจำหน่ายที่จุดลงทะเบียน โดยไม่ต้องเข้าพื้นที่ จะมีการทำป้ายแต่ละกลุ่มบอกเพื่อให้ทราบว่าสินค้าของแม่เกาะ - ชุมชนแม่เกาะมีวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสินค้า OTOP 5 คือ นำพริกอบ ซึ่งจะมีกรวางจำหน่ายที่ศาลหลักเมืองหรือศูนย์วัฒนธรรมไปช่วงที่มีนักท่องเที่ยว โดยไม่มีร้านค้า ชุมชน แต่จะเป็นการวางจำหน่ายตามร้านของฝากหรือร้านค้า ในปัจจุบันจะเป็นการทำตามออเดอร์ หากมีการสั่งเข้ามาเขาก็จะมีการบอกสาสมศรีในชุมชนช่วยกันทำ แต่ถ้าหากออเดอร์ไม่มากก็จะไม่มีคนทำอยู่ 2-3 คน เช่นเดียวกับกลุ่มที่ทำกล้วยตาก ก็คล้ายๆกัน การทำได้เพียงช่วงและทำตามออเดอร์ที่รับมา นอกจากนี้ชุมชนแม่เกาะยังมีกลุ่มกิจกรรมของสูงอายุที่กำลังไปได้ดี เข้าสู่อายุ 2 โดยกลุ่มกิจกรรมใช้เส้นพลาสติกในการสานเป็นตะกร้า กระเช้าถวายพระ ซึ่งจะมีผู้มารับไปขายต่อ ในส่วนของผักที่ทางวิสาหกิจชุมชนได้ปลูกก็จะมีจำหน่ายที่ตลาดในชุมชน และมีตลาดออนไลน์ ซึ่งจะมีการจัดส่งตามออเดอร์ทางออนไลน์ รวมไปถึงผัก หน่อ ตะกร้า ก็มีการขายในนามชุมชน ซึ่งจะมีใช้ตราผลิตภัณฑ์เป็นรูปช้างเผือกกับศาลหลักเมือง โดยได้มาจากการออกแบบของทางมหาวิทยาลัย และเมื่อวิสาหกิจชุมชนแต่ละกลุ่มได้เริ่มเข้ามาจะมีการจัดสรรเงินภายในกลุ่ม และจะจัดสรรเงินช่วยในการทำกิจกรรมชุมชนในนามของแต่ละกลุ่ม เพื่อรวมกันซื้อของมอบในนามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <ul style="list-style-type: none"> > การสร้างศูนย์กลางในการติดต่อผ่านตัวแทนของคนในชุมชนเป็นการช่วยในการอำนวยความสะดวกแก่บุคคลภายนอก เช่น นักท่องเที่ยว > การสร้างกิจกรรมพิเศษในชุมชน เช่น งานวิ่ง ถือเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยสร้างโอกาสให้ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์ในภาพรวม > การสร้างกฎหมายมีอยู่ มาพัฒนาต่อเป็นสินค้าชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจ นอกจากนี้จะเป็นการหาช่องทางในการใช้มีสื่อ ผสมผสานกับการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ดีโดยสามารถเพิ่มรายได้แก่คนในท้องถิ่นได้แล้ว > ยังถือเป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกันภายในชุมชนเช่นกัน

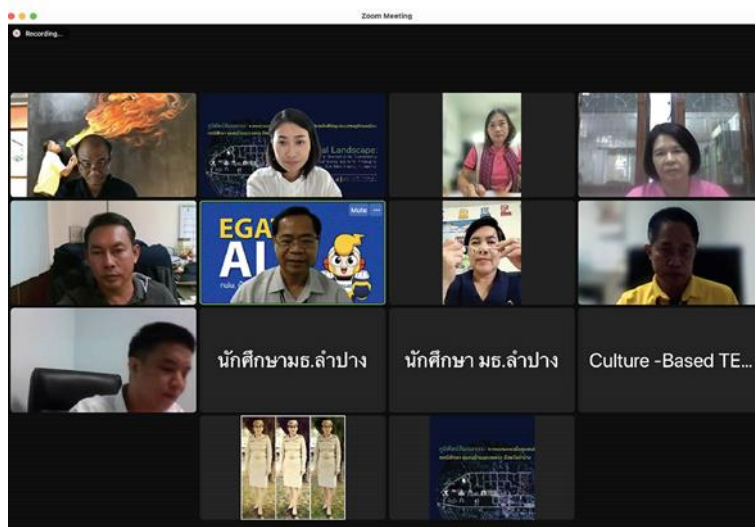
ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่เถาะ (9 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>5. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และกรมีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอก ในการแก้ปัญหา/ช่วยเหลือ</p>	<p>รายละเอียดข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาการสร้างจิตสำนึกในชุมชน มีการพัฒนาแล้วแต่ยังคงไม่สำเร็จ ซึ่งจะทำอย่างไรให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น - ตอนนี้สังคมเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น มีความทันสมัยมากขึ้น ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง - รายได้และผลประโยชน์ ซึ่งบางกลุ่มมีการจัดสรรผลประโยชน์ไม่ชัดเจน หากกลุ่มมีความชัดเจนในด้านนี้ก็จะได้รับความร่วมมือที่มากตามไปด้วย - สถานการณ์โรคระบาดที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่ลำบากมากขึ้น - การเปลี่ยนผ่านภาคการปกครองทำให้ขาดความต่อเนื่องของการพัฒนา - การประชาสัมพันธ์ยังน้อยไป ขาดความต่อเนื่อง 	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <ul style="list-style-type: none"> > แม้ความเปลี่ยนแปลงของสังคมจะมีความก้าวหน้ามากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ในชุมชนลดลง แต่จำเป็นต้องหาวิธีการใหม่ ๆ ในการสร้างให้ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตนเอง รวมทั้งสถานการณ์โรคระบาดในปัจจุบันก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนด้วยกัน > ความไม่ชัดเจนในการบริหารจัดการด้านการเงินของผู้คนบางกลุ่มชุมชนส่งผลต่อการตัดสินใจในการให้ความร่วมมือของผู้คน > ด้วยบริบทชุมชนแบบกึ่งเมืองและชนบท การใช้ชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย พฤติกรรม และสภาพเศรษฐกิจหลังสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 มีสภาพย้ายลง ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชนลดลงตามไปด้วย ดังนั้นการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น รวมถึงให้เห็นความโปร่งใสด้านการบริหารจัดการงบประมาณต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจต่อกัน
<p>6. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน บ้านแม่เถาะ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ปลูกผักกินเอง มีเงินออม มีธนาคารหมู่บ้านจะมีดีที่การมีที่ 9 กับ 10 ให้คนในชุมชนไม่ต้องไปกู้ยืมเงินจากธนาคาร เพราะหมู่บ้านมีการออกเงินกู้ยืมเองให้กับชาวบ้านในชุมชน กองทุนของหมู่บ้านในชุมชนกันเองด้วย - มีการปลูกผักและปลูกผักไว้กินกันเองเพื่อเหลือก็วางขายที่ตลาดในหมู่บ้าน แล้วก็มีการตลาดออนไลน์ ในทุกวันจันทร์ ชาวบ้านก็จะนำผักที่ปลูกมาวางขาย 	<ul style="list-style-type: none"> > การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบโดยเฉลี่ยซึ่งพหุภาคีกรรมในท้องถิ่น > การใช้สอยอย่างประหยัดเพื่อเก็บเป็นแหล่งทุนของตนเอง รวมทั้งการสร้างแหล่งทุนของชุมชนเพื่อผลประโยชน์ของผู้คนในชุมชน
<p>7. แนวทางการนำศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาในชุมชนด้วยฐานของทรัพยากรด้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อยากรให้มีการออกแบบด้านการท่องเที่ยว มีจุด Workshop เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาแล้มีของดีดีมีเอกลักษณ์ เช่น พวงกุญแจรูปช้างเผือก ฝัก ถูหมอน ซึ่งเราก็จัดเป็นชุดไว้ให้เขาสามารถเลือกจะทำที่มีหรือซื้อกลับไปอยู่ที่บ้านก็ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> > การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวให้เกิดการมีส่วนร่วมเชิงประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ผ่านการศึกษาปฏิบัติการ รวมทั้งผ่านรูปแบบการนำเสนออาหารท้องถิ่น เพื่อสร้างการรับรู้ และสร้างให้เกิดผลต่อเนื่องในเชิงเศรษฐกิจแก่ชุมชน

ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่กลาง ตำบลแม่เกาะ (9 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีอยู่</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อยากรู้เรื่องราววิถีชุมชน ได้ทั้งแบบเริ่มต้นแต่ให้มีจุดเด่นเพิ่มมากขึ้น เช่น ด้านสี เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงและมีกิจกรรมทำไป ลูกค้ก็กลับสนว่าเป็นของที่มา จากที่เดียวกันหรือไม่ - บรรจุภัณฑ์ ต้องการให้เกิดความสะดวกต่อการพกพา - อยากรู้ให้มีการออกแบบโปรแกรมเที่ยว มีกิจกรรมอะไรบ้าง เช่นอาหารต่าง ๆ หรือทกามีงจักักัดจะสามารถเลือกอะไรได้บ้าง เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว - ในการเขียนโครงการ คณะกรรมการหมู่บ้านจะมีกลปประชุมและตั้งเป้าไว้แล้วทำประชาคมร่วมกับชาวบ้าน จากนั้นจะสรุป และประชาคมเสนอโครงการเพื่อเรื่องลำดับความสำคัญ และผลประโยชน์ - ในชุมชนก็ยังมีการร่วมมือให้ความช่วยเหลือกันในระดับหนึ่ง ถ้ามีปัญหาก็ช่วยเหลือกัน 	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <ul style="list-style-type: none"> > การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมในเชิงการใช้สอยมากขึ้น > การสร้างบทบาทของผู้คนในชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกันให้มากขึ้น

จากสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านแม่หลวง ตำบลแม่เกาะ สามารถวิเคราะห์ในภาพรวมได้ว่า ชุมชนมีจุดเด่นด้านทุนทาง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการออกแบบภูมินิเวศน์วัฒนธรรมได้ กล่าวคือ ชุมชนมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน โดยเฉพาะ ประเพณีการแห่ช้างผ้า การมี ทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ โดยความร่วมมือกันของคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอก ดำเนิน กิจกรรมร่วมกัน เช่น การปลูกป่า การทำฝายกั้นน้ำ ส่งผลต่อการใช้ชีวิตสำหรับการอยู่ร่วมกันระหว่าง ชุมชนกับธรรมชาติ นอกจากนี้มีการนำภูมิปัญญา มาพัฒนาต่อเป็นสินค้าชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจ นอกจากนี้จะเป็นการผ่านการทำงานผ่านการใช้ฝีมือ ผสมผสานกับการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ดีโดยสามารถเพิ่มรายได้แก่คนในท้องถิ่นแล้ว ยังถือเป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกันภายในชุมชนเช่นกัน แม้ว่าความเปลี่ยนแปลง ของสังคมจะมีความก้าวหน้ามากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ในชุมชนลดลง แต่จำเป็นต้องหา วิธีการใหม่ ๆ ในการสร้างให้ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตนเอง รวมทั้งสถานการณ์ โครonavirus ในปัจจุบันก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนด้วยเช่นกัน ความไม่ชัดเจนในการ บริหารจัดการด้านการเงินของผู้คนบางกลุ่มชุมชนส่งผลต่อการตัดสินใจในการให้ความร่วมมือของ ผู้คน การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบโดยเลี้ยงชีพจากเกษตรกรรมในท้องถิ่น การใช้สอยอย่างประหยัด เพื่อเก็บเป็นแหล่งทุนของตนเอง รวมทั้งการสร้างแหล่งทุนของชุมชนชนเพื่อผลประโยชน์ของผู้คน ในชุมชน ในส่วนแนวทางการนำศิลปะการออกแบบมาช่วยพัฒนาชุมชนนั้น เห็นว่าควรนำมาใช้ การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในมิติการท่องเที่ยววัฒนธรรม การพัฒนารูปแบบ บรรลุภัณฑ์สินค้าชุมชนให้เหมาะสมในเชิงการใช้สอยมากขึ้น ตลอดจนการสร้างบทบาทของผู้คน ในชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกันให้มากขึ้น

ภาพที่ 65 การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 25 ตุลาคม 2565 ออนไลน์

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>1. อัตลักษณ์ของชุมชน บ้านและแหล่ง ที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนได้</p>	<p>ชุมชนเกาะหลวงได้รับรางวัลเป็น “หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข” รองชนะเลิศอันดับ 1 มีความโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ คือ วัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น ป่าชุมชน จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลให้สามารถบูรณาการทุกภาคส่วนอย่างครบวงจร โดยในชุมชนจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเน้นไปที่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร จะมีรถราขนานเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมีข้อดี คือ ชุมชนวัฒนธรรมจัดตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านเกาะหลวง ทั้งยังได้รับโอกาสจากการสนับสนุนของ กฟผ. เพื่อสืบทอดให้เห็นถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่ใหญ่ อาทิ การแสดงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีการแปรรูปอาหาร และมีความโดดเด่นในเรื่องของสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการที่ปุยหมัก เป็นต้น</p> <p>- ป่าชุมชน จะมีการสร้างกฎระเบียบร่วมกันให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ป่าไว้เพื่อชีวิต โดยมีความเป็นประธานป่าชุมชนและมีการปลูกแพะ ซึ่งตอนนี้กำลังผลักดันให้ส่งเต้าน้ำ กฟผ. เกาะหลวงของตนเองให้ได้ อาจจะต้องทวงงบประมาณสนับสนุนแปรรูปให้กลายเป็น “กฟผ.ภูเขาไฟ”</p> <p>- บ้านเกาะหลวงมีอัตลักษณ์ด้านบุคคล สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องการ แต่งกาย</p> <p>- ทนทานสังคมทั้งทางด้านกายภาพ ภูเขาไฟ อากาศ และวงจรเศรษฐกิจค่อนข้างครบถ้วน ชุมชนสามารถอยู่ได้เพราะเป็นเศรษฐกิจของชาวบ้าน นอกจากนี้ มีการรวมกลุ่มและประชาคมกันภายในชุมชนเพื่อคิดโครงการและนำเสนอเพื่อของบประมาณจากหน่วยงาน</p> <p>ต่าง ๆ ถือเป็นแนวทางที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง</p> <p>- พิธีสืบชะตาแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ และมีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับลูกหลานที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป</p> <p>จากที่อื่นเช่นเดียวกัน เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ที่วัดทุ่งกล้วยยังมีเจ้าคณะอำเภอประจำอยู่ด้วย</p> <p>- *อัตลักษณ์ ในที่นี้หมายถึง ลักษณะเด่น จากปัจจัยสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภายในชุมชน ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชุมชนบ้านเกาะหลวง</p>	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <p>> ทรัพยากร “ป่าไม้” ถือเป็นอัตลักษณ์ด้านทรัพยากรของชุมชน และสร้างเป็น “ป่าชุมชน” เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน</p> <p>> “ประเพณีพิธีสืบชะตา” ถือเป็นอัตลักษณ์ด้านประเพณี และวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะของชุมชน และการสร้างให้ชุมชนมีส่วนร่วม</p> <p>> ความเป็นอัตลักษณ์ด้านบุคคล สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องการ “แต่งกาย” ที่มีความเฉพาะ</p> <p>> “กฟผ.ภูเขาไฟ” จำเป็นต้องผลักดันชุมชนที่ต่อยอดจากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน</p> <p>> ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนให้มีทิศทาง ๆ อย่างครบถ้วน</p>

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>2. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานของในการอนุรักษ์ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาของชาวชุมชน บ้านเกาะหลวง</p>	<p>รายละเอียดข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการขับเคลื่อนประเพณีวัฒนธรรมการแห่ช้างงั่ว ซึ่งสืบทอดมาจากยุคสมัยหนึ่งทีพม่า (ไทใหญ่) เข้ามาและได้สร้างอุตสาหกรรมที่ทำไม้ ทำไม้ช้างงั่วเข้ามาเกี่ยวข้องในการค้าไม้ เมื่อเข้ามาตั้งรกรากกับคนพื้นเมืองที่บ้านเกาะหลวงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนระหว่างคนพื้นเมืองกับชาวไทใหญ่ เกิดเป็นสังคมที่มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมการตีกลองมอญเซิง การแต่งกายแบบเงี้ยวและเงี้ยวใหญ่ การกิน การอยู่ และภาษา เป็นต้น เนื่องจากในอดีตบ้านเกาะหลวงจะพูดภาษาของไทใหญ่ได้เพราะเกิดการผสมผสาน แต่ปัจจุบันเริ่มหายไปเพราะขาดการสืบทอด ดังนั้นสิ่งที่ยังคงโดดเด่นอยู่คือ “ประเพณีการแห่ช้างงั่ว” ซึ่งสภากวีวัฒนธรรมอำเภอแม่เงี้ยวได้ขับเคลื่อนให้กลายเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยไปใช้ทะเบียนที่ยื่นที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนของการพิจารณา ทั้งนี้หากการพิจารณาสำเร็จจะต้องหาแนวทางในการสร้างจุดเด่นให้ประเพณีการแห่ช้างงั่วมีความน่าสนใจ เพราะเป็นสิ่งที่มีที่... .. ที่เดียวในโลก โดยอาจทำเป็นเรื่องราวหรือ Story ขึ้นมาเพื่อให้สามารถสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านเกาะหลวงได้ - ความเข้มแข็งของการสืบทอดประเพณีช้างงั่ว มีการจัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือนเมษายน (สงกรานต์) กำหนดร่วมกันที่ช้างงั่วในวันที่ 12 เมษายนของทุกปี วันที่ 13 – 14 เมษายน จะแห่เพื่อนำไปถวายผู้เฒ่าตามบ้านเรือนต่าง ๆ และในวันที่ 15 เมษายนของทุกปีจะมีการแห่ช้างงั่วไปถวายที่วัดทุ่งกล้วยและวันที่ 16 เมษายน จะนำถวายที่วัดเกาะหลวง - คาดว่าในช่วงประเพณีปีใหม่เมือง (สงกรานต์) ปีหน้า สภากวีวัฒนธรรมจังหวัดจะนำประเพณีแห่ช้างงั่วเข้าไปรวมขบวนประเพณีสงกรานต์ของพื้นที่เทศบาลอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง - การสร้างอัตลักษณ์หรือสัญลักษณ์สำหรับนักท่องเที่ยวช้างงั่ว โดยใช้ของที่ระลึกที่ดึงดูดความสนใจ ทำให้เขาไปถึงบ้านเกาะหลวง อาจจะเป็นป้าย โลโก้ การดูน และมีคิวอาร์โค้ดให้แสกนเพื่อให้เห็นภาพ สไลด์แกน หรือข้อมูลเล็กน้อย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ประชามติพื้นที่ และสร้างรายได้ในชุมชน 	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <ul style="list-style-type: none"> > สภากวีวัฒนธรรมอำเภอแม่เงี้ยวให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรม “การแห่ช้างงั่ว” โดยอยู่ระหว่างการขับเคลื่อนให้กลายเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ > ในการสืบทอดประเพณีช้างงั่ว ให้ความสำคัญกับการจัดงานในช่วงวันสงกรานต์ของทุกปี โดยยังมีภาคีดำเนินงานตามแบบประเพณี ซึ่งหน่วยงานจะให้ความสำคัญในการจัดงานภายใต้ความร่วมมือกับชุมชน > ในการส่งเสริมประเพณีแห่ช้างงั่ว สามารถพัฒนาผ่านการสร้างสรรคดีในเชิงการออกแบบสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>3. ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านเกาะหลวงที่สามารถนำไปต่อยอดพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน</p>	<p>รายละเอียดข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ป่าชุมชน พืชต่าง ๆ หรือกลุ่มอาชีพที่เป็นการทำงานเกษตร พัฒมาด้านการส่งเสริมการปลูกพืชของพืชหลักของบ้านเกาะหลวง คือ พืชผัก จะมีทั้งหมด 4 แปลงใหญ่ แต่แปลงจะมีระบบและคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งนี้พื้นที่ของบ้านเกาะหลวงจะมีพื้นที่ทำมา และเป็นพื้นที่ป่าส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อพยพมา ไม่มีพื้นที่ทำมา ทำไร่จะมีบางส่วนไม่ถึง 100 ไร่ - ส่งเสริมให้เกษตรกรทางด้านสิ่งแวดล้อม คือ ส่งเสริมให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตสารชีวภัณฑ์ อย่างเช่น เชื้อราไตรโคเดอร์มา (Trichoderma spp.) (เชื้อราชีวเวเรีย และเชื้อราเมธาไรเซียม ในการกำจัดศัตรูพืชผักที่ผ่านมาจะมีการใช้สารเคมีบ้างบางส่วน เนื่องจากแปลงบางส่วนไม่ถูกทำลาย เพราะการใช้สารชีวภัณฑ์ เป็นการลดการใช้สารเคมี จะทำให้เกษตรกรผู้ใช้จะปลอดภัย และผู้ใช้วิธีโรคของแปลงผักปลอดภัย เปลี่ยนของสำนักงานเกษตรอำเภอได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ได้รับการฝึกบ้านเกาะหลวง ประมาณ 30 กว่าราย แนวทางที่ออกจากการส่งเสริมการปลูกผลผลิตปลอดภัย จะส่งเสริมการปลูกพืชผักในแนวเกษตรอินทรีย์ต่อไป ขณะนี้กำลังมีแนวทางต่อไปอยู่ แต่ขอให้เป็นพืชปลอดภัยก่อน การปลูกผักเกษตรกรบ้านเกาะหลวงทั้ง 4 แปลงที่ปลูกผักจำหน่ายไม่ชุมชนและบ้านเกาะหลวง เกษตรกรนำไปแปรรูป คือ น้ำพริก น้ำพริกกล้วย น้ำพริกหมูกรอบ เป็นต้น จึงเป็นผลิตภัณฑ์ของบ้านเกาะหลวง - ศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอตัวของครูทองจันทร์ จะเป็นการเกษตรแบบผสมผสานหลาย ๆ เรื่อง เช่น การเพาะเห็ด การปลูกผักปลอดภัย และการเลี้ยงไส้เดือน เดิมทีเกษตรกรกลุ่มปลูกผักทั้งหมดจะใช้ปุ๋ยเคมีและผลผลิตของผักก็ไปบริโภค อยู่ของผักที่อยู่เหนือหมุ่มีปกติอยู่ได้ไม่นานเนื่องจากมีการใช้ปุ๋ยเคมีเนื่องจากมีการใช้ปุ๋ยไนโตรเจน เวลาใช้ปุ๋ยเคมีก็ไป ผักจะขมขื่น อายุการเก็บผักได้เพียง 1-2 วันจะเน่าและ เกิดจากการที่เกษตรกรนำปุ๋ยเคมีมาใช้ ทางสำนักงานเกษตรอำเภอได้ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตปุ๋ยหมักจากไส้เดือน โดยมีหน่วยงานจาก กฟผ. และมหาวิทยาลัยแม่โจ้มาช่วยบูรณาการในการส่งเสริมให้เกษตรกรนำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก มาใช้ในแปลงผัก เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีและพืชผักที่เก็บเกี่ยวมาได้จะสามารถอยู่ในอุณหภูมิปกติหรือในตู้เย็นได้เป็นสัปดาห์ 	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <ul style="list-style-type: none"> > การให้ความสำคัญกับวิถีเกษตรโดยส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชนในชุมชน และต่อยอดสำหรับบ้านเกาะหลวงเพื่อสร้างเศรษฐกิจที่ดีในชุมชน > ชุมชนเกาะหลวง มีจุดเด่นด้านกายภาพและภูมิณีวิทยา ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ถ้าและแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตร เศรษฐกิจพอเพียง โครงการพระราชดำริ แปลงเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเป็นกิจกรรมในรูปแบบกลุ่ม และวิสาหกิจ ที่ชุมชนมีส่วนรวมในการร่วมคิด ร่วมทำ และพัฒนาต่อยอดให้เป็นเศรษฐกิจชุมชน โดย กฟผ. และหน่วยงานภายนอกมาร่วมสนับสนุนการพัฒนาชุมชนดังกล่าวเช่นกัน

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากสารสนเทศกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
	<ul style="list-style-type: none"> - พี่ที่ปลูกเยอะมีหลายแปลง แต่ละแปลงมีสมาชิกประมาณ 10 กว่าราย จำนวนไร่ไม่เยอะเพราะแต่ละคน 3-4 แปลง เพราะแต่ละคนจะได้พื้นที่ที่เขาคัดสรรให้ในกลุ่ม - ป่าชุมชน มีการอนุรักษ์ป่า และปลูกป่าเพิ่มทุกปี และมีการทำฝายชะลอน้ำ มีการทำแมงกาน้ำไฟทุกปีเพื่อลดการเผา และนำไปไม่บางส่วนมาทำปุ๋ยหมัก - มีการทยอยออกกลุ่มของแม่โพธิ์จันทร์ ณ วันที่ 7 จะพาไปดูงานที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่องของการเพาะพันธุ์ข้าว แต่ไม่หาย จะใช้เวลาลงมือไม่มีการเพาะขาย - ลงแปลงการเก็บเมล็ดพันธุ์ เพราะอยากให้เกิดความยั่งยืนในกรมและใช้เอง ใช้เมล็ดพันธุ์ของเราเอง และสามารถจัดจำหน่ายได้ ขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่ อยากให้เขาลำไรรีไรได้จะมีเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ หรือเป็นการส่งปลูกผักสด - เป็นออเดอร์เข้ามา และชุมชนก็สามารถปลูกโดยไม่ต้องเพาะหรือขายหรือจำหน่าย สามารถมีออเดอร์เข้ามาและสั่ง กลุ่มหนึ่งเพาะขาย 100-200 ภาต เพราะดูแลในจังหวัดลำปางยังมีโอกาสน้อยที่จะทำอย่างนี้ ตอนมีเข้าไปสนับสนุนของการไฟฟ้าที่ลงไปจัด - โครงการอนุรักษ์พันธุ์พืช สมุนไพรตามพระราชดำริ ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม ปลูกป่าในทุก ๆ ปี เริ่มจากทางชุมชน ผู้ใหญ่บ้านเชิญชวน เชิญออซิวิธ เทศบาลปลูกป่าในทุกปี เป็นการปลูกป่าทดแทนต้นไม้ที่ตายไป หรือแห้งไป และโครงการจากหน่วยงานทางมหาวิทยาลัย คือ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย มีการจ้างงานให้กับกลุ่มที่จับปฎิญาดีใหม่ หรือนักศึกษา และให้ค่าตอบแทน 9,000-15,000 บาท เพื่อไปค้นหาความต้องการ และทำกิจกรรม ทำให้ได้พื้นฐานเศรษฐกิจในระดับปัจเจก ถือว่าเป็นหมู่บ้านที่ได้รับบริการส่งเสริมจากองค์กรนอกเยอะ ที่ถือเป็นข้อดี - บ้านเหมาะสมแหล่งเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และเรื่องของวัฒนธรรมเห็นมาตลอด ความได้เปรียบคือทางกายภาพ คือเป็นจุดที่ภูเขาไฟอยู่ มีถ้ำ ซึ่งเป็นแนวเดียวกัน มีหลาย ๆ จุด ทั้งถ้ำเทพเสด็จ ถ้ำตอช้อย ถ้ำผากล้วย ถือเป็นแหล่งที่ได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ - ส่วนของชุมชน หากสังเกตดูในความเข้มแข็งของชุมชน เหมือนเป็นต้นตระกูลที่เริ่มแรก ทำให้มี 	

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากสารสนเทศของกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
	<p>ความเป็นเครื่องญาติ ทำพิธีสืบชะตาที่มีรายละเอียดไม่เหมือนที่อื่น ของที่อยู่ในเครื่องที่ทำพิธี ซึ่งหลาย ๆ ที่จะแตกต่างกัน เช่น กิจกรรมที่ยังไม่เคยมีลักษณะหรือเป็นแบบอย่าง คือเรื่องจุดเทียน ที่วัดทุ่งกล้วย วันที่ 5-6 พฤศจิกายน จะมีผู้สูงอายุหลาย ๆ ท่านมีการขอมเย็บจิ๋ว ขอมทำกิจกรรมต่าง ๆ คือเป็นการรวมกลุ่มกัน ซึ่งในเรื่องสำคัญแบบนี้ ที่มงานโครงการ จะเข้าไปช่วยส่งเสริม แนะนำให้เป็นที่มาของเจ้าคณะอำเภอ เป็นสิ่งสำคัญ</p> <p>- ชี้ให้เห็นว่า กพลเข้าไปมีส่วนร่วม โดยที่ผู้เข้ามาในแม่มาะทั้งหมด ในทุกหมู่บ้านจะมีงบประมาณสนับสนุนหมู่บ้านละ 50,000 บาทในแต่ละปี ทุกหมู่บ้านได้เหมือนกันหมดในส่วนนี้ชุมชนจะไปประกาศควา ในแต่ละปี ตั้งแต่ 1 มกราคม - 31 ธันวาคม จะมีการวางแผนทำกิจกรรมโดยใช้งบประมาณในส่วนนี้ ซึ่งจะส่งแผนที่จะใช้ งบประมาณเดือนพฤศจิกายน จะส่งมายัง กพผ. ....</p> <p>ส่วนงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมประเพณี และอีกส่วนคือ งบตำบลละ 5,000,000 บาท เป็นของแต่ละตำบล อย่างตำบลแม่มาะ ตำบลละ 5,000,000 บาท จะมีคณะกรรมการทำการพิจารณา และมีกรรมการของหมู่บ้านนำเสนอโครงการต่าง ๆ ซึ่งที่กล่าวมานั้น โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าห้วยคิง (ดอนบน) จะใช้งบจากตรงนี้ ซึ่งในอดีตจะใช้งบจากโครงการวิจัย ภายหลังขงวิจัยหมด เพราะฉะนั้นจึงเป็นบริเวณกว้าง จึงมีการจัดกลุ่มตลาดพระเวหนที่ดูแลป่า เพราะหากไม่ดูแลป่าในจุดนี้ หากเกิดไฟไหม้อาจส่งผลให้ลามไปหมด เพราะลามมาจากมอญพระยาเซ จะเชื่อมโย่งกันหมด เพราะฉะนั้นกลุ่มของมาะหลวงถือเป็นกลุ่มที่จะเห็นประโยชน์แต่ในงบประมาณส่วนนี้ขอตั้งงบละ 5,000,000 บาท จัดงบประมาณนำไปช่วยสนับสนุนเป็นค่าแรง อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม ซึ่งทำมาหลายปี และโครงการที่ใช้ในตำบลละ 5,000,000 บาท ก็แล้วแต่ชุมชนพิจารณาเห็นว่า เรียงตามลำดับความสำคัญ เช่นโครงการที่ส่งมาในนี้ เป็นกิจกรรมประเพณีเลี้ยงขิงข่า ซึ่งไม่เคยมีบ้านไหนทำมา มีแต่บ้านมาะหลวง และทางทีมงาน กพผ. บอกว่า</p>	

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>4. ปัญหาสำคัญในการพัฒนาชุมชนบ้านมะหะหลวงที่ส่งผลต่อการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนและบทบาทของหน่วยงานในการแก้ปัญหา</p>	<p>ต้องมีรายละเอียดต้องเขียนละเอียดให้หมด หากมีเช่นนั้น จะไม่อนุมัติโครงการ บ้านมะหะหลวง มีกิจกรรมหลากหลายมาก อย่างเช่น ศิลปะผ้ามั้ง ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ผ่านมาก ก็จะทำให้ภาพสะท้อนอดีตที่อยู่อยู่กับชุมชน</p> <p>- ปัญหาจากเด็กรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า เวลาจะเชื่อมต่อกันมองว่าปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่จะไม่สุดโต่ง รุ่นเก่าก็อีกเรื่องหนึ่ง น่าจะเป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อการพัฒนา ถ้าเกิดทำให้ทั้งสองรุ่นมาเชื่อมกันได้จะทำให้พัฒนารวมกันได้ เนื่องจากสังคมสูงอายุมักขึ้น เด็ก ๆ ออกไปนอกพื้นที่ เชื่อมโยงไปถึงอดีตเกษียณคือชุมชนมะหะหลวงมีอัตลักษณ์เรื่องของบุคคล สังคม ประเพณี อยู่แล้ว เช่น งานแห่ช้างฟ้า การแต่งกายที่ตั้งดั้งเดิม หรือไปวัด ก็สนับสนุนส่งเสริมแต่งกายแบบดั้งเดิมไปวัด ซึ่งเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่ไม่ต้องออกไปไหนที่ไหน แต่มีในชุมชน และเผยแพร่ออกไป ทำให้คนท่องเที่ยวอยากเข้ามาดู เข้ามาสัมผัส เพราะเด็กในปัจจุบันจะติดด้วยสิ่งนี้ เช่น การแต่งกายไปเที่ยว เวลา ... .. นึกท่องเที่ยวมาเที่ยว มักอยากที่จะมาแต่งกายเพื่อถ่ายรูปส่ง facebook หรือ Line ก็เป็น การเผยแพร่วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี อย่างช่วงนี้เด็กวัยรุ่นออกไปไหน มักจะชอบโพสขึ้น การแต่งกายให้เหมาะสมกับที่นั้น ๆ เช่นไปเที่ยวพม่า ก็อยากแต่งกายแบบพม่า เพราะเป็น อัตลักษณ์ของเธอ ลักษณะคล้าย ๆ กัน ถ้าหากเรื่องแต่งกายของเธอบุคคล สังคม ประเพณี วัฒนธรรม เธอมาคุยโยงกัน ทุกวันพระแต่งกายแบบนี้ ไปวัดหรือเทศกาลสำคัญ ทำให้กลุ่มก้อนของ ชาวมะหะหลวงดูโดดเด่น และชัดเจนขึ้น</p> <p>- อยากให้รูปแบบการแต่งกายมีชีวิต ไม่เพียงแต่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ ไม่ได้อยู่ในกระดาษ รูปภาพ แต่ต้องอามีชีวิต ทำให้ใครก็อยากมาดู มาสัมผัสสัมผัสสิ่งมีชีวิต เพราะมีชีวิต ทำให้สัมผัสได้อย่างแท้จริง</p> <p>- ไม่อยากให้จริงจังกับรูปแบบการแต่งกายของคนในหมู่บ้านมาก จากกรณีการแปรผัน การแต่งกายจากคนในชุมชน อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุก็อาจจะแต่งชุดพื้นถิ่นเป็นเรื่องปกติ แต่กรณีคนที่อายุ ช่วงวัยทำงานหรือวัยรุ่น เนื่องจาก Socialization ไปทุกทิศทุกทาง ฉะนั้นทำให้มีปัจจัยภายนอกจะมีปัจจัยในการแต่งกาย มีผลต่อค่านิยม การใช้ชีวิตต่าง ๆ เมื่อปัจจัยเข้ามาภายนอก ส่วนของการใช้</p>	<p>วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ</p> <p>> ความแตกต่างของช่วงอายุระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ที่มีทัศนคติ และวิถีชีวิตที่แตกต่างกันถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตามการสร้างความคิด และวิถีชีวิตเชื่อมโยงผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนให้คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมชุมชน การเห็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนมากขึ้น ซึ่งการแต่งกายที่มีผ้าแพททำ เป็นอัตลักษณ์ที่สามารถนำมาสร้างการมีส่วนร่วมของคนสองวัยได้ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล ประเพณีที่จัดขึ้นในชุมชน</p> <p>> การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีจำนวนมาก โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน แต่กลุ่มส่วนใหญ่ยังขาดความมุ่งมั่น การพัฒนาต่อยอดให้ยั่งยืนด้วยตนเอง</p>

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
	<p>ชีวิตประจำวัน จึงมองว่าเป็นเรื่องยากที่จะให้ใช้ได้ดังเดิม แต่ถ้ามีงานประเพณี วันสำคัญของชุมชน ก็เชื่อว่าทุกคนก็จะกลับมาได้ตามปกติ</p> <p>- ถ้าหากย้อนไปดู KVI ในเดสคัลยา ซึ่งจะมี KS KS KA ตัว KY คือเรื่องของวิสัยทัศน์ แต่สิ่งที่ก็จะเขียนไว้สวยงาม เช่นคำขวัญ แต่มองว่าประเด็นปัญหา อ่อนไม่ตรงที่ KS คือความรู้ในการแบ่งปัน เช่น มีทุนทางสังคม มีการเชื่อมโยงจากหน่วยงานที่เข้ามาช่วย มีกลุ่มก่อน มีปัจเจก แต่ความร่วมมือในการแบ่งปันจากชุมชนไปสู่ชุมชน หรือชุมชนไปสู่ชุมชนอื่น มองว่าถ้ามีเวทีให้ได้ มีการหมุนเวียน การให้ความรู้ สติปัญญา หรือสารสนเทศ จะทำให้เกิดการแพร่หลายมากขึ้น ฉะนั้นจะหาทำให้เกิดความเชื่อมโยงในแต่ละมิติที่เกิดขึ้น จะทำให้ชุมชนขับเคลื่อนได้ดีขึ้นกว่านี้ นำไปสู่คุณภาพชีวิตครบทุกด้าน และท้ายที่สุด KA การจัดเก็บความรู้ ซึ่งไม่เฉพาะการจับคู่ความรู้ของชุมชน แท้จริงแล้ว ยังไม่ได้หล่อหลอมกันในจุดที่จะเดินไปได้ขนาดนั้น ก็ต้องใช้เวลาในการจัดดำเนินงาน ฉะนั้น KVI ในเดสคัลยา มีความสำคัญ ถ้าหากทำได้ จะเป็นฐานในการส่งต่อให้กับรุ่นต่อ ๆ ไป หรือถ่ายทอด แลกสวาม โภการณียังนี้</p> <p>- แม้เกาะเป็นเหมือนกันหมด เช่นกลุ่มอาชีพ ต่าง ๆ เวลาจดทะเบียนหรือขึ้นทะเบียนเป็นกลุ่ม แต่ท้ายที่สุดจะเหลือไม่กี่คน เช่น งานด้านอาชีพ ตอนแรก ๆ รวมตัวกันอย่างดี แต่พอหลัง ๆ ก็จะหายไป ๆ จึงเป็นเรื่องยากสำหรับเกาะ</p> <p>- เห็นด้วย ว่าการรวมกลุ่มแรก ๆ พอมีงบประมาณกลุ่มก็จะเข้มแข็ง แต่จะมีการบริหารจัดการที่ไม่เข้มแข็ง อยู่ ๆ ไปงบประมาณหมด กลุ่มก็จะล้ม ไม่ได้มาด้วยพิกัดแรง เขาก็ไม่ได้มาจากรเริ่มนับหนึ่งด้วยตนเอง อาจจะได้มาง่าย ๆ ทำให้ความมุ่งมั่นไม่เต็มร้อย ทำให้การบริหารจัดการของเขาขาดทักษะตรงนั้นไป จึงต้องมุ่งมั่นให้ความรู้กับพวกเขา ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์ของพวกเขาทำให้ไม่ได้รับมาตรฐาน ถ้าเป็นอาหารก็ต้องอย. ถ้าเป็นของใช้ต่าง ๆ ต้องเป็น ม.พช. จึงขาดความมุ่งมั่นตรงนี้ก็ต้องส่งเสริมต่อไป เพราะเป็นหน้าที่ขององค์กร</p> <p>- การดำเนินงานที่ผ่านมาที่มีปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ ในการผลิตผัก จะขาดในช่วงฤดูแล้ง เข็มโยงถึง</p>	

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากสารสนเทศกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
	<p>การท่องเที่ยวของเกาะหลาย ที่มีการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและเกษตร ช่วงฤดูแล้ง พืชผักไม่สามารถผลิตได้ และผลผลิตไม่มี ซึ่งเวลานักท่องเที่ยวมาก็ไม่มีผักให้เขา และไม่มีผลผลิตที่จะจำหน่าย</p> <p>- การบริหารจัดการกลุ่มของแปลงใหญ่ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ทำให้การบริหารจัดการ การออกข้อมูลต่าง ๆ ของหน่วยงานของทางราชการ จะไม่ค่อยให้ข้อมูล จะมอบให้กับประธาน กับคณะกรรมการช่วยออกข้อมูลให้ ซึ่งบางครั้งในการจัดกับข้อมูล จะใช้ข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริง</p> <p>- การบริหารจัดการกลุ่มอีกอย่างหนึ่งของบ้านเกาะหลุม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปรรูปพริก กลุ่มหมู่บ้านธนาคารแม่เกาะหลายที่เข้มแข็ง นอกนั้นก็จะเป็นกลุ่มอื่น ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมา เช่นเดียวกับหัวหน้าพรรคศิลป์และพช. กล่าว คือ กลุ่มจะเข้มแข็งตอนที่ได้รับงบประมาณ หลังจากงบประมาณดำเนินไปแล้ว ใช้จ่ายไป บางทีก็เห็นการไปแล้วหลังจากหมดงบประมาณก็ไม่มี การดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มขาดความยั่งยืน กลุ่มไม่เข้มแข็ง และมีหลักเกณฑ์อีกอย่าง คือ หน่วยงานของราชการมีการกำหนดว่า การจดทะเบียนกลุ่ม ตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปสามารถจดทะเบียนได้ แต่ไม่ได้กำหนดว่า ต้องดำเนินการกี่ครั้งก่อน 5 เดือนหรือ 1 ปีก่อนถึงจะมาจดทะเบียนเขียนวิสาหกิจชุมชน นั่นคือหลักเกณฑ์ของส่วนกลางที่ทั่วประเทศกำหนดไว้ว่า ให้หน่วยงานรับผิดชอบเขียนวิสาหกิจชุมชน บางครั้งการขอรับทุนของหน่วยงานต่าง ๆ ของกลุ่ม จะต้องจัดตั้งเป็นกลุ่ม แต่บางครั้งหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณไม่ได้รับกำหนดการ รวมกลุ่ม 7 คน ไม่ได้ดำเนินการ มาจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ของอำเภอแม่เกาะ จึงเป็นความไม่ต่อเนื่องของการดำเนินงานกิจกรรม ทำให้กลุ่มไม่ยั่งยืน คือมีการจัดตั้งขึ้นมา ได้งบประมาณ ก็จบกระบวนการ และจะกลับมาก่อใหม่ก็ทำให้ข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอวิสาหกิจชุมชน มีประมาณ 300 กว่ากลุ่มในแต่ละปี ปีหนึ่งก็จะขอใหม่ บางกลุ่มภายใน 2 ปีไม่มาต่ออายุกลุ่มวิสาหกิจ กรมก็จะยกเลิกกลุ่ม เมื่อไม่มาติดตามกลุ่ม เนื่องจาก</p>	

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
<p>5. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนบ้านเกาะกลางและบทบาทของหน่วยงานในการส่งเสริม</p>	<p>การดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ก็จะยกเลิกกิจกรรมไป และจะมากัดใหม่ ขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่อีก ก็เป็นวัฏจักรแบบนี้มาตลอด ทำให้ไม่สามารถกำหนดได้ เพราะเป็นกฎระเบียบที่ส่วนกลางกำหนดมาทั่วประเทศ</p> <p>- กลุ่มที่เข้มแข็ง และกลุ่มปรับปรุงอย่างจริงจัง มีผลดี จากรูป ปี 62 ได้ 4-5 ตา ส่งไปคัดสรรเพราะได้รับมาตรฐานแล้ว ได้ อย.เรียบร้อย ถือว่าเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง จุดอ่อนคือ ช่องทางการตลาดจากเดิมที่มีประชาชนกลุ่มที่มีความคล่องตัวที่สามารถนำสินค้าไปแสดงจัดจำหน่ายได้ แต่เนื่องจากปัจจุบัน ประชาชนกลุ่มเสียชีวิต ทำให้คนรุ่นใหม่ยังไม่มีความพร้อมในความคิดแล้วและเรื่องของประสบการณ์ ทำให้เสียโอกาสไป (กลุ่มนำพริก)</p> <p>- คนสมัยก่อนใช้สิ่งที่ทำตาม ๆ กันมา มีปรัชญาชาวบ้าน กฟผ.จึงเข้าไปส่งเสริมในเรื่องของสิ่งที่มีอยู่โดยไม่ต้องหางานที่ใหม่ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในบ้าน ไร่ อย.ง่าย ๆ ไปไม่ เคยไม่ ปกติจะมีกานนก ..... แต่เปลี่ยนมาเป็นเอาไปไม่ทำปุ๋ย โดยใช้แนวคิดกรรมวิธีต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนเองได้ชุมชนไม่ต้องใช้การลงทุน แต่ต้องซื้อเครื่องจักรหรือใช้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการนำเงินออกมาใช้ทำอะไรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ซึ่งหาได้ตามท้องถิ่น หรือเคยมี สามารถนำเงินออกมาใช้ทำอะไรเป็นถ่านได้ โดยอาจจะทำเป็นถ่านอัดแท่งหรือทำปุ๋ย ซึ่งหากมีการปลูกต้นไม้ในหน้าแล้งก็สามารถนำถ่านไปช่วยในการดูแลต้นไม้ได้ ไม่ต้องรดน้ำเยอะ ช่วยประหยัดน้ำ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องขององค์ความรู้มากกว่าที่นำไปช่วยชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ การทำให้เร็วขึ้น การพัฒนาได้ดีขึ้นจากสิ่งที่มีความรู้</p> <p>- บ้านเกาะกลางได้เปรียบ คือ ศาลเกาะกลางตั้งอยู่เขตเกาะกลาง และสิ่งที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ อ่างห้วยคิง (ต้นบน-ต้นล่าง) เป็นแหล่งน้ำสำหรับแหล่งน้ำประปาของตำบลเกาะโดยตรง สืบเนื่องมาจาก ปีก่อน น้ำประปาไม่พอใช้ ทาสประปาพอใช้ กฟผ. สนับสนุน ซึ่งตอนนั้นก็ขออนุญาตสูบน้ำจากต่อน้ำก๊วย และสูบน้ำขึ้นไปไว้ที่อ่างน้ำคิง (ตอนบน) เพราะให้ชุมชนแม่เกาะมาใช้ น้ำ อันนี้เป็นปัญหาหนึ่งที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน</p>	<p>> การให้ความสำคัญกับการนำสิ่งรอบตัว เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ และการนำภูมิปัญญาทางการเกษตรภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิตถือเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง</p>
<p>6. ปัจจัยในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะกลางให้ยั่งยืน</p>	<p>- บ้านเกาะกลางได้เปรียบ คือ ศาลเกาะกลางตั้งอยู่เขตเกาะกลาง และสิ่งที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ อ่างห้วยคิง (ต้นบน-ต้นล่าง) เป็นแหล่งน้ำสำหรับแหล่งน้ำประปาของตำบลเกาะโดยตรง สืบเนื่องมาจาก ปีก่อน น้ำประปาไม่พอใช้ ทาสประปาพอใช้ กฟผ. สนับสนุน ซึ่งตอนนั้นก็ขออนุญาตสูบน้ำจากต่อน้ำก๊วย และสูบน้ำขึ้นไปไว้ที่อ่างน้ำคิง (ตอนบน) เพราะให้ชุมชนแม่เกาะมาใช้ น้ำ อันนี้เป็นปัญหาหนึ่งที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน</p>	<p>> หน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะกฟผ. มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนผ่านการสร้างสาธารณูปโภคที่ใช้ทรัพยากรภายในชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมเศรษฐกิจผ่านการค้าเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ เช่น BCG model</p> <p>> ในด้านการพัฒนาภูมิทัศน์ ที่ส่งเสริมให้มีการสร้างศูนย์วัฒนธรรมในชุมชนสำหรับเป็น</p>

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
	<p>- เรื่องการสนับสนุนอาชีพ ผลิตภัณฑ์ ผลิตต่าง ๆ การสั่งซื้อสินค้าชุมชน การออกงานจำหน่าย ถ้าหากเป็นงานของ กฟผ. ก็จะสนับสนุน แม่แต่งงานจึงช่วยอยู่</p> <p>- การนำสินค้าชุมชน ไม่เพียงแต่เฉพาะหลวง สินค้าต่าง ๆ หากกฟผ. มีโอกาสก็จะนำมาเป็นกระเช้า มอบให้กับผู้บริหาร แลกเปลี่ยน มีโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าจากเขตต่าง ๆ และออกไปจำหน่าย</p> <p>- มีการผลักดันไปเจกต์ที่สนับสนุนแบบ BCG 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ชีวภาพ ด้านเศรษฐกิจ หมุนเวียน และด้านเศรษฐกิจสีเขียว ถ้าหากมุ่งบ้านเฉพาะหลวง จะมีการเพิ่มศักยภาพผู้ชุมชน และมีโครงการที่ต่ปาคืนถิ่น ที่ทำโครงการร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และอีกโครงการคือ การส่งเสริมการท่องเที่ยว จะดูในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมด้าน ประเพณี วัฒนธรรม ในส่วนที่พัฒนา จะมีโครงการรองรับเกี่ยวกับภูมิปัญญาไม่ว่าจะเป็นหัตถกรรม บ้านเฉพาะหลวง ในส่วนของกองการศึกษาจัดกลุ่มอาชีพ ด้านภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเป็นหัตถกรรม ศิลปวัฒนธรรม โดยการจัดเวทีการแสดง จัดนิทรรศการ การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น พยายามจะดึงเข้ามาและกลุ่มอาชีพและแต่ละรุ่น จัดโครงการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่รุ่นผ่านเวที ช่างบุญภูมิปัญญา ส่วนมากจะปีละ 2-3 โครงการ และจะสวดพระอภิธรรมทุกวันเข้าไม่ โครงการ อย่างโครงการที่ผ่านมากจะเป็นช่วงบุญภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่จะมีโอกาสที่วิสาหกิจชุมชน เข้ามาร่วมในการถ่ายทอด เพื่อกระตุ้นสินค้าวิสาหกิจชุมชน ที่พวกเขาผลิตออกมาเป็นเวลาที่จำหน่าย ให้เขา สร้างรายได้ก็จะมีส่วนที่ประจักษ์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นเส้นทางท่องเที่ยวในวงกว้าง</p> <p>- ในปี 2565-2566 มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ต่าง ๆ ในบริเวณที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยว ในเขตพื้นที่ใน บ้านเฉพาะหลวง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมก็จะมีเปิดศูนย์วัฒนธรรมเพื่อให้เด็กศึกษาดูงาน ไม่ว่าจะเป็น ต่างจังหวัดหรือที่ไหนที่ติดต่อประสานงานผ่านบ้านเฉพาะหลวง และให้บริการในจุดนี้ไปด้วย ส่วนมากจะมีการประสานกับชุมชนตลอด โดยเฉพาะผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนต่าง ๆ และมี การทำทะเบียนประวัติประชาชนไว้ แต่จัดคณะกรรมการของศูนย์วัฒนธรรม ทำในรูปแบบ คณะกรรมการในแต่ละหมู่บ้านมามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ขณะนี้กำลังทำศูนย์</p>	<p>แหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชน</p>

ตารางที่ 9 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่ (10 คน) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดข้อมูล	วิเคราะห์สรุปข้อค้นพบ
	<p>วัฒนธรรม เป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีชีวิต เมื่อต้นทศวรรษ 1950 รัฐบาลได้มอบหมายให้ดูแลศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะมาตั้งแต่ปี 60 และมีการทำห้องต่าง ๆ ที่สำเร็จไปแล้ว 4 ห้อง ถ้าสุดเป็นห้องตรงกลาง จะทำเป็นห้องจัดนิทรรศการ ที่จะจัดหมวดหมู่ให้ความรู้ให้มีความชัดเจน ระเบียบเรียบร้อย ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้ที่มาเยือน ส่วนมากก็จะเป็นที่ลาดของกลุ่มเป้าหมายของชุมชนแม่เมาะหลวง ที่เป็นเส้นทางส่วนมากจะต้อนรับคณะดูงานที่ประสานงานมาจากบ้านแม่เมาะหลวง ทางเทศบาลแม่เมาะยินดีจะสนับสนุนชุมชน</p>	
<p>7. แนวทางการนำศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาในชุมชนด้วยฐานของทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีอยู่</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อยากให้เห็นเป็นโมเดลที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ได้พูดคุยกัน เช่น เกษตร การถ่ายทอดวัฒนธรรม อัตลักษณ์ การมีส่วนร่วมต่าง ๆ ซึ่งอยากให้เห็นเป็นสิ่งที่ชัดเจนที่เกิดจากงานวิจัยชิ้นนี้ หากแม่เมาะหลวงสามารถเป็นโมเดลได้ ชุมชนไม่โดยรอบก็จะเห็นภาพอย่างชัดเจน - อยากให้พัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ อย่างเช่น พืชผักไม้ได้มีบรรจุภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์แม่เมาะ ส่วนใหญ่จะเป็นการถัก ซึ่งไม่มีจุดเด่นที่ชัดเจน - อยากให้มีการทำเป็นโมเดลและสามารถเป็นต้นแบบใช้กับชุมชนอื่นได้ ซึ่งหากทำสำเร็จก็จะเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมครบวงจรในหมู่บ้าน มีทั้งการผลิต การแปรรูป และการท่องเที่ยว โดยชุมชนเองสู่ความยั่งยืน - เห็นด้วยกับการบูรณาการ ซึ่งจะทำอย่างไรให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย โดยภาพไม่ได้มีการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและบุคลากร โดยในหน่วยงานจะมีคนแม่เมาะไปเป็นกองจิตอาสา หมู่บ้านละ 1 กอง ซึ่งเมื่อมีกิจกรรมในชุมชนก็จะมีส่วนร่วมกับชุมชนด้วย ดังนั้นจึงเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกับชุมชน 	<p>> การพัฒนาที่สร้างให้เห็น และปรากฏในเชิงรูปธรรมจะทำให้เห็นแนวทางการพัฒนาต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมให้แม่เมาะหลวงเป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนา ทั้งในเชิงวิถีวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ก็จะเป็นแนวทางการชุมชนรอบนอกเห็นภาพที่ชัดเจนและเป็นแบบอย่างไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองต่อ</p> <p>> การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมสินค้าทางเกษตรของชุมชน และยกระดับให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นผ่านการออกแบบ</p>

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนในพื้นที่ สามารถวิเคราะห์ในภาพรวมได้ว่า อັตลักษณ์จากความหลากหลายของชาติพันธุ์ ในชุมชน สื่อให้เห็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์ การมีทรัพยากรทางธรรมชาติ ถือเป็นอັตลักษณ์ที่สร้างให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปในทิศทางที่ดี การสร้างระบบการออม รวมทั้งระบบการถึงแหล่งทุนที่ดีเป็นการส่งเสริมให้ระบบกองทุนของชุมชนมีความเข้มแข็ง การมีจุดเด่นในหลากหลายมิติสามารถสร้างแรงดึงดูดให้เกิดโครงการศึกษาและวิจัยต่าง ๆ มาพัฒนาชุมชน กฟผ. สามารถช่วยสร้างเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น แต่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มุ่งเป้าหมายในกลุ่มเฉพาะเพียงกลุ่มเดียวอย่างพนักงาน กฟผ. อาจไม่ยั่งยืน แต่ความมองทิศทางในระยะยาว หากกลุ่มเป้าหมายนี้ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ชุมชน การสร้างศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้านสามารถพัฒนาสู่การสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต เช่น ผ่านความเชื่อมโยงของ กฟผ. การพัฒนาชุมชนในบางครั้งไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณแต่สามารถอาศัยความร่วมมือร่วมแรงของคนภายในชุมชนก็ได้เช่นกัน การส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่เข้ามา มีบทบาทในการพัฒนาผ่านการปลูกฝังให้เกิดความเข้าใจอັตลักษณ์ และวิถีวัฒนธรรมชุมชนแล้วนำไปประยุกต์ใช้ การพัฒนาที่สร้างให้เห็น และปรากฏในเชิงรูปธรรมจะทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมให้เกาะหลวงเป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาทั้งในเชิงวิถีวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ก็จะเป็นแนวทางให้ชุมชนรอบนอกเห็นภาพที่ชัดเจนและเป็นแบบอย่างไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองต่อ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมสินค้าทางเกษตรของชุมชน และยกระดับให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นผ่านการออกแบบ

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มโดยใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถนำมาเปรียบเทียบเป็นตารางเพื่อให้เห็นประเด็นสำคัญได้ ดังที่ปรากฏตามตารางนี้

ตารางที่ 10 สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อค้นพบในการออกแบบ

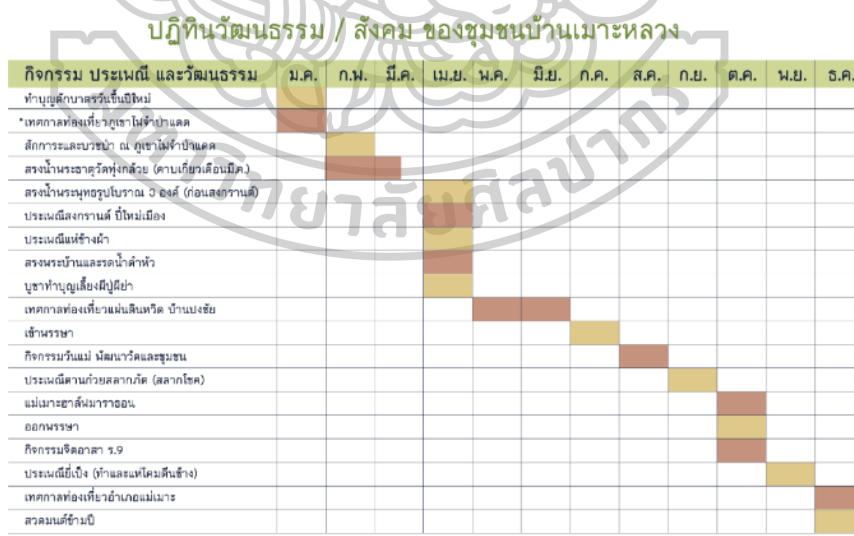
ประเด็นที่โดดเด่น ลำดับตาราง	ด้านสิ่งแวดล้อม	ด้านสังคม-เศรษฐกิจ	ด้านศิลปวัฒนธรรม
ตารางที่ 5	○	●	●
ตารางที่ 6	○	●	●
ตารางที่ 7	○	●	●
ตารางที่ 8	●	●	●

● = ประเด็นที่มีความสำคัญมาก

○ = ประเด็นที่มีความสำคัญรองลงมา

การเก็บข้อมูลจะพบว่าแต่ละกลุ่มผู้สัมภาษณ์และสนทนา นั้นคือ กลุ่มแรก ประชาชนและผู้นำชุมชน และกลุ่มที่สอง หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนในพื้นที่ ทั้งสองกลุ่มมีมุมมองต่อประเด็นทั้งสามในแง่มุมมองที่แตกต่างกันโดยเป็นการให้น้ำหนักหรือความสำคัญที่ลดหลั่นลงมาตามลำดับ เช่น ในด้านของประชาชนและผู้นำชุมชนมองเห็นประเด็นด้านสังคม-เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่สำคัญลำดับต้น ๆ เนื่องด้วยเป็นส่วนที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันมายาวนานและส่งผลต่อการดำรงชีวิต กลุ่มของหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนในพื้นที่ก็ให้ความสำคัญกับสองประเด็นนี้เป็นลำดับต้น ๆ เช่นกัน โดยมีการให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ สร้างเงินสร้างงาน พัฒนาพื้นที่โดยรอบชุมชน รวมไปถึงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีการรณรงค์ให้อนุรักษ์ป่าและปลูกป่าเพิ่มทุกปี มีการทำฝายชะลอน้ำ มีการทำแนวกันไฟทุกปีเพื่อลดการเผา อาจด้วยเป็นหน้าที่จากการที่เข้ามาใช้ทรัพยากรของชุมชนแล้วต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่กระนั้นไม่ได้หมายความว่าชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างยาวนานน้อยกว่ากลุ่มของหน่วยงาน เพียงแต่อาจมีความช่วยเหลือจากหลายภาคส่วนเพื่อให้เกิดความร่วมมือและเป็นองค์ความรู้ในการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้ จากข้อมูลแบบสัมภาษณ์ได้มีการสรุปจัดทำเป็นปฏิทินวัฒนธรรม/สังคม ของชุมชนบ้านเมะหลวง บ้านเมะหลวง เพื่อให้ทราบถึงกิจกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมที่สำคัญของทางชุมชนไว้ด้วย

ภาพที่ 66 ปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมะหลวง

4.2 การสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบจากข้อค้นพบ

จากการวิเคราะห์สรุปผลจากข้อมูลจากข้อ 4.1 ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีการตีความ ข้อค้นพบ “นวกุมิ” กุมิทั้ง 9 เพื่อสร้างผลงานการออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง โดยแนวความคิดโมเดล “นวกุมิ” เป็นการตีความจากข้อค้นพบในการวิเคราะห์ข้อมูลทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง โดยใช้ภูมิต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นการบอกเล่าอัตลักษณ์ ทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืน ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 11 ประเด็น การวิเคราะห์ ข้อค้นพบ

ประเด็น	การวิเคราะห์	ข้อค้นพบ
<ul style="list-style-type: none"> ภูมิทัศน์วัฒนธรรม - สิ่งแวดล้อม ลักษณะทางกายภาพของชุมชน - ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี - เศรษฐกิจ สังคม ความเป็นอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> การทวนซ้ำข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) การตีความ 	<ul style="list-style-type: none"> อัตลักษณ์ชุมชน บ้านเมะหลวง Mood & Tone ธรรมชาติ เรียบง่าย เป็นมิตร จริงใจ
<ul style="list-style-type: none"> - ประวัติศาสตร์พื้นที่ ทรัพยากร - ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา - เศรษฐกิจ สังคม เศรษฐกิจพอเพียง - การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน - แนวทางการสนับสนุนขององค์กรในพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) การตีความ 	<ul style="list-style-type: none"> เมะ ม่วน เหมาะ เมะ=ชุมชนบ้านเมะหลวง ม่วน=ความสุข สนุก มีชีวิตชีวา เหมาะ= เหมาะสม พอดี พอเพียง
<ul style="list-style-type: none"> - อัตลักษณ์จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน บ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง - เศรษฐกิจ สังคม เศรษฐกิจพอเพียง - การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน - แนวทางการสนับสนุนขององค์กรในพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> การตีความ 	<ul style="list-style-type: none"> นวกุมิ การเชื่อมโยงพื้นที่บูรณาการความรู้ 9 ประการ

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยมุ่งเน้นมุมมองมิติทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมใน 3 ด้าน เพื่อให้ครอบคลุมองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านสังคม-เศรษฐกิจ จากภาพรวมที่ได้ข้อมูลตั้งแต่การลงพื้นที่สังเกตการณ์ การจัดเวทีชุมชน จนกระทั่งการใช้เครื่องมือในแบบสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่มนั้น เมื่อวิเคราะห์ตามกระบวนการวิจัยแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ถูกต้องสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และได้สรุปข้อมูลการวิเคราะห์อัตลักษณ์ชุมชนบ้านเกาะหลวงเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรคงานออกแบบที่มีความเป็นไปได้ในการสร้างต้นแบบเพื่อต่อยอดพัฒนา ไว้ดังนี้

- **ด้านสิ่งแวดล้อม** ภูเขาไฟจำป่าแดด, ป่าชุมชน, กาแฟ
- **ด้านศิลปวัฒนธรรม** ชาติพันธุ์ไทใหญ่, ภาษาพื้นเมืองล้านนา, ประเพณีแห่ช้างผ้า, ฟ้อนนก กิ่งกะเหรี่ยง, ตั้วโต, กลองปูจา, ทอผ้า, ศาลหลักเมืองแม่เกาะ, หอศิลปวัฒนธรรมแม่เกาะ, วัดเกาะหลวง, วัดทุ่งกล้วยโพธาราม, วัดรัตนคูหา, พระพุทธรูปโบราณ 3 องค์
- **ด้านสังคม-เศรษฐกิจ** วิสาหกิจชุมชนเกษตรแปลงใหญ่พืชผัก, กลุ่มโฮมสเตย์

ภูเขาไฟจำป่าแดด ป่าชุมชน ไร่กาแฟ
กาแฟ ใบตองตึง สัก

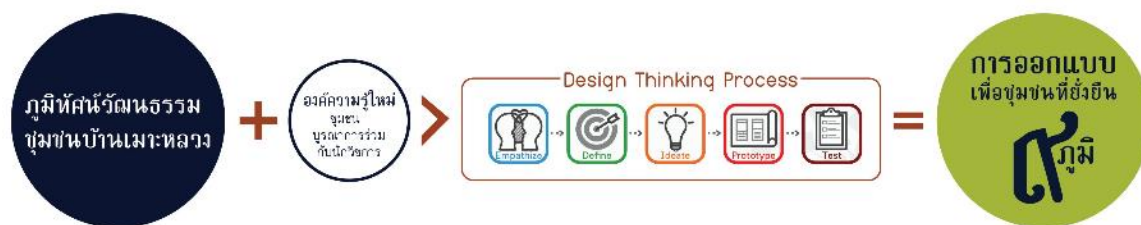

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรแปลงใหญ่ พืชผัก
กลุ่มแปรรูปน้ำพริก กลุ่มโฮมสเตย์

ภาพที่ 67 ภาพสรุปข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านเกาะหลวง

จากข้อมูลที่มาในข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์อีกครั้งเพื่อเป็นการสรุปความเป็นไปได้ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและสร้างสรรค์โมเดลต้นแบบต่อไป การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้วิเคราะห์มาทั้งหมด สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่จะนำมาใช้ในการออกแบบได้หลากหลายประเด็น โดยมีความสอดคล้อง เชื่อมโยง เหมาะสมกับชุมชน จากการวิเคราะห์สรุปผลจากข้อมูลต่าง ๆ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ที่มีมุมมองที่แตกต่างกัน หลากหลายประเด็น เป็นการตีความจากข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยเลือกใช้ภูมิต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นการบอกเล่าอัตลักษณ์ ทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืน สรุปออกมาเป็น 9 หัวข้อ โดยที่ผู้วิจัยเรียกว่า “นวภูมิ” คำว่า “นวภูมิ” ประกอบด้วย นว (นะ-วะ) มีความหมายว่า จำนวนเก้า และ ภูมิ (พุม) มีความหมายว่า แผ่นดิน, ความรู้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมาย “นวภูมิ” ว่า เป็นการเชื่อมโยงพื้นที่บูรณาการความรู้ 9 ประการ โดยนำแนวความคิดโมเดล “นวภูมิ” เพื่อสร้างผลงานการออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง ดังนี้

ภาพที่ 68 ภาพแสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิด “นวภูมิ” โมเดล

ความหมายของคำว่า “นวภูมิ” โดยผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

การเชื่อมโยงพื้นที่บูรณาการความรู้ ๙ ประการ

ภาพที่ 69 คำจำกัดความ “นวภูมิ”

ภาพที่ 70 แผนภาพ “นวภูมิ”

1. **ภูมิหลัง (History)** ประวัติศาสตร์ที่มาของชุมชนในอดีต เป็นการบอกเล่า ถ่ายทอดเรื่องราว ความเป็นตัวตนของชุมชนให้เยาวชนรุ่นใหม่ และบุคคลภายนอกได้รับรู้

2. **ภูมิศาสตร์ (Geography)** ภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ ลักษณะทางกายภาพ ที่เชื่อมโยงกับตำนานของพื้นที่ชุมชน

3. **ภูมิทัศน์ (Landscape)** สิ่งแวดล้อม เส้นทางพื้นที่ในปัจจุบันของชุมชน
4. **ภูมิใจ (Proud)** ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ที่ชาวชุมชนบ้านเมะหลวงมีความภูมิใจ
5. **ภูมิปัญญา (Wisdom)** งานฝีมือ หัตถกรรมที่อาศัยภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา
6. **นิเวศ (Ecology)** การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มาต่อยอดสร้างมูลค่า
7. **ภูมิคุ้มกัน (Immunity)** การส่งเสริมอาชีพ เศรษฐกิจ
8. **ภูมิสังคม (Geosocial)** อุปนิสัยใจคอ ความสามัคคี มีน้ำใจ
9. **ภูมิธรรม (Moral Sense)** การส่งเสริมการทำเพื่อสังคม

บรรยากาศในพื้นที่ชุมชนบ้านเมะหลวง สามารถวิเคราะห์สร้างชุดสี ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และธรรมชาติ สภาพแวดล้อมในพื้นที่ แสดงถึงความสมบูรณ์ สดชื่น นำมาสร้างอัตลักษณ์ชุมชนได้ ดังนี้

ภาพที่ 71 ภาพบรรยากาศสีสันจากชุมชนบ้านเมะหลวง

ภาพที่ 72 ชุดสีที่ได้จากอัตลักษณ์ชุมชนบ้านเมะหลวง

การออกแบบตราสัญลักษณ์ (Logo) “นวกุมิ” เพื่อใช้ในสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ด้วยการใช Word mark เป็นออกแบบแบบโลโก้โดยใช้ตัวอักษรแต่เพียงอย่างเดียว โดยการนำตัวอักษรหลาย ๆ ตัว มาจัดเรียงเข้าด้วยกัน หรือที่เรียกว่า Logotype ในที่นี้ใช้รูปแบบตัวอักษรเมะหลวงในการออกแบบ จัดองค์ประกอบให้มีขนาดใหญ่-เล็กให้เหมาะสมกับพื้นที่ว่างและการนำไปใช้งาน

ภาพที่ 73 ตราสัญลักษณ์ (Logo) “นวกุมิ”

การสร้างสื่อสื่อวีดิทัศน์สารคดี “นวกุมิ” เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้เรื่องราวของพื้นที่ชุมชน บ้านเมะหลวง ให้แก่บุคคลภายนอกจากแนวคิดโมเดล “นวกุมิ” ที่ถ่ายทอดเรื่องราวอัตลักษณ์ของ ชุมชนจากภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภาพที่ 74 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “นวมิ”

ภาพที่ 75 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “นวมิ”

โมเดล “นวมิ” จะพัฒนาเป็นงานออกแบบ 9 ชุด จากรายละเอียดข้อมูลของภูมิทั้ง 9 ให้เหมาะสมเพื่อการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของชุมชนได้ดังนี้

1. ภูมิหลัง (History)

ประวัติศาสตร์ที่มาของชุมชนในอดีต เป็นการบอกเล่า ถ่ายทอดเรื่องราว ความเป็นตัวตนของชุมชนให้เยาวชนรุ่นใหม่ และบุคคลภายนอกได้รับรู้ การออกแบบด้วยแนวคิดภูมิหลังประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

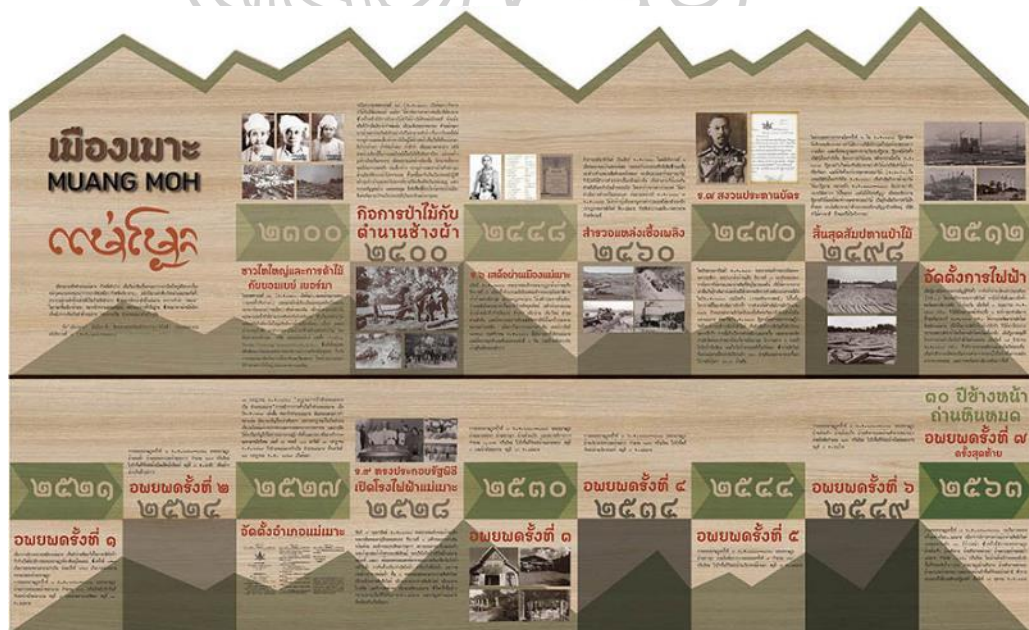
1.1 การออกแบบสื่อจัดแสดงช่วงเวลาประวัติศาสตร์พื้นที่แม่เมาะ

จากการศึกษาเก็บข้อมูลในเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สำคัญของพื้นที่ทำให้ทราบถึงเรื่องราวความเป็นมาในภูมิหลังแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่าง ๆ แม้ว่าภายในชุมชนเองก็มีการจัดแสดงรูปถ่ายในอดีตของเมืองเมาะในหลายที่ของชุมชน แต่ยังไม่มีการนำหลักการออกแบบมาใช้มีเพียงการนำภาพมาแขวนโชว์ไว้ ในส่วนของการออกแบบสื่อจัดแสดงช่วงเวลาประวัติศาสตร์พื้นที่แม่เมาะเป็นการรวบรวม เรียบเรียงข้อมูลความ

เป็นมาของพื้นที่ให้เห็นภาพรวมของชุมชนในมิติที่ชัดเจนขึ้นโดยอาศัยหลักการทางศิลปะและการออกแบบเข้ามาช่วยเสริมให้มีความน่าสนใจและง่ายต่อการรับรู้ของบุคคลภายนอก

ภาพที่ 76 ภาพถ่ายที่รวบรวมไว้ ณ หอศิลป์วัฒนธรรม แม่เมาะ

ภาพที่ 77 สื่อจัดแสดงช่วงประวัติศาสตร์พื้นที่แม่เมาะ

1.2 การออกแบบชุดตัวอักษร (Font) สำหรับชุมชนบ้านเมะหลวง

ผู้วิจัยได้พบป้ายวัดเมะหลวงเก่า โดยฝีมือพ่อหนานเกษม เขมจารี ปราชญ์ท้องถิ่น คนดีศรีแม่เมะ เป็นผู้ออกแบบเขียนและแกะสลักลงป้ายไม้ ด้วยรูปแบบตัวอักษรที่มีลักษณะเฉพาะตัว สามารถนำมาถอดแบบเพื่อการสร้างชุดตัวอักษรสำหรับใช้งานในชุมชน เป็นการต่อยอดจากภูมิหลังของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของพื้นที่เดิมและส่งต่อมายังการใช้งานในยุคปัจจุบัน การออกแบบชุดตัวอักษรเริ่มจากการถอดแบบจากป้ายวัดเมะหลวงเดิม ที่มีตัวอักษรไม่ครบ 44 ตัวอักษร ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบเพิ่มเติมจากแนวทางต้นแบบเป็นชุดตัวอักษรไทย 44 ตัว สระไทย เลขอาราบิก ตัวอักษรภาษาอังกฤษ 26 ตัว

ภาพที่ 78 การถอดแบบตัวอักษรจากป้ายวัดเมะหลวงเดิม

แบบตัวอักษร • Moh Luang Font

เมาะหลวง

ก ข ข ค ค ม ง จ ฉ ช ช

ณ ญ ฎ ฏ ร ฐ ฑ ฒ ด ต

ด ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ

ม ย ร ล ว ศ ษ ส ห ฟือ อ

อะ อา อำ เอ แอ ฤ ฎา ภา

อิ อี อื อี้ อู อู๋ ไอ อื่อ ๑ ๑

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐

A B C D E F G H I J

K L M N O P Q R S T

U V W X Y Z

a b c d e f g h i j k l m

n o p q r s t u v w x y z

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

DESIGNED BY BUSAKORN HOUBCHAM

ภาพที่ 79 ชุดรูปแบบตัวอักษรเมาะหลวง

2. ภูมิศาสตร์ (Geography)

การออกแบบสื่อกราฟิกเคลื่อนไหว (Motion Graphic)

ชุมชนบ้านเกาะหลวงมีตำนานประเพณีแห่ช้างผ้าที่เชื่อมโยงกับภูมิศาสตร์พื้นที่ดอยผาช้าง ถูกถ่ายทอดตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนสืบต่อกันมา และมีการบันทึกผ่านภาพประกอบ ภาพเขียนจิตรกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชน การออกแบบสื่อกราฟิกเคลื่อนไหวเรื่องราวดังกล่าวนี้ เพื่อเป็นการนำเสนอสื่อสารเรื่องราวตำนานของพื้นที่สู่รุ่นเด็ก เยาวชน คนรุ่นหลังหรือสร้างการรับรู้ ของบุคคลภายนอกพื้นที่ ผ่านสื่อร่วมสมัยให้เข้าใจง่ายในรูปแบบที่น่าสนใจมากขึ้น

ภาพที่ 80 ภาพประกอบตำนานช้างผ้า โดย เกษม เขมจารี

ภาพที่ 81 ภาพตัวอย่างจากสื่อกราฟิกเคลื่อนไหว (Motion Graphic) ดอยผาช้างกับตำนานช้างผ้า

ภาพที่ 82 QR code เชื่อมต่อไปยังสื่อกราฟิกเคลื่อนไหว (Motion Graphic)
ดอยผาช้างกับตำนานช้างผ้า

3. ภูมิทัศน์ (Landscape)

การออกแบบแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเมะหลวง

การสร้างรูปแบบกราฟิก 2 มิติ จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ภูมิทัศน์พื้นที่โดยรอบในชุมชนบ้านเมะหลวงและนำมาสังเคราะห์เพื่อถอดแบบจาก สถานที่สำคัญ วัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจ มาใช้สำหรับการออกแบบแผนที่เส้นทางภายในชุมชนจัดทำเป็นแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเมะหลวง เพื่อใช้ในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ แก่บุคคลภายนอกที่เดินทางเข้ามาจะได้ทราบถึงเส้นทางของสถานที่ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชน

ภาพที่ 83 การถอดแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเกาะหลวง เป็นรูปแบบกราฟิก 2 มิติ

ภาพที่ 84 ภาพแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเมะหลวง รูปแบบกราฟิก 2 มิติ

ภาพที่ 85 ภาพแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบ้านเมะหลวง รูปแบบโมเดล 3 มิติ ด้วยเทคนิคเลเซอร์ซีและไดคัทลงบนไม้

4. ภูมิใจ (Proud)

การจัดทำสื่อวีดิทัศน์การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน "ตำนานช้างผ้า"และ "มนต์เสน่ห์แม่เมาะ"

ครูรวงทอง รักษ์สกุล อดีตครูสอนนาฏศิลป์ โรงเรียนอนุบาลแม่เมาะ ผู้แต่งคำร้อง ประดิษฐ์ท่ารำในการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน "ตำนานช้างผ้า"และ "มนต์เสน่ห์แม่เมาะ" เพื่อใช้สอนเด็ก ๆ ในโรงเรียน จากความภูมิใจในความเป็นคนแม่เมาะต้องการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันดีงามผ่านการแสดงฟ้อนรำได้อย่างน่าชื่นชม อีกทั้งการแสดงดังกล่าวยังถูกถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนด้วยความภาคภูมิใจอีกด้วยการออกแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์การแสดงฟ้อนมนต์เสน่ห์เมืองเมาะและฟ้อนตำนานแห่ช้างผ้า

จากการเล่าจากผู้สูงอายุแต่ละท่านประมวลแล้วครูได้มาแต่งเป็นเรื่อง

ภาพที่ 86 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิใจ”

ภาพที่ 87 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิใจ”

ภาพที่ 88 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนตำนานแห่ช้างผ้า

ภาพที่ 89 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนตำนานแห่ช้างผ้า

ภาพที่ 90 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนมณฑลเสหนท์แม่เมาะ

ภาพที่ 91 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์การแสดงฟ้อนมณฑลเสหนท์แม่เมาะ

5. ภูมิสังคม (Geosocial)

การจัดทำสื่อวีดิทัศน์สารคดี "ภูมิสังคม"

การสื่อสารถึงภูมิสังคมของชุมชนบ้านเมาะหลวง ลักษณะสังคมของพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี อุปนิสัยใจคอของคนในชุมชนที่มีน้ำใจไมตรี รักในความสนุกสนาน รื่นเริง มีความสามัคคีร่วมมือร่วมแรงร่วมใจในการรักษาสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นซึ่งเชื่อมโยงกับลักษณะบริบทสภาพแวดล้อมของพื้นที่ภาคเหนือ คือลักษณะเด่นที่สร้างภูมิสังคมให้ชุมชนแห่งนี้มีเสหนท์และสีสัน ตัวตนที่น่าสนใจ

ภาพที่ 92 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิสังคม”

ภาพที่ 93 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิสังคม”

6. ภูมิปัญญา (Wisdom)

ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีดินภูเขาไฟ

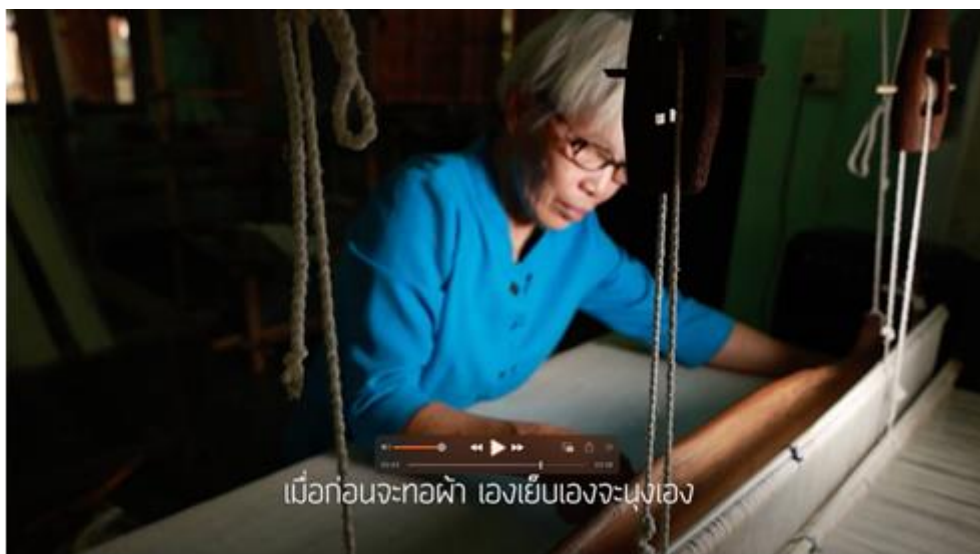
ภูมิปัญญาการทอผ้าที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตภายในชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง โดยแม่สายทอง จำปาเลิศ ผู้มีใจรักในงานหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือและเป็นผู้ริเริ่มที่จะฟื้นฟูการทอผ้าในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันผู้สืบทอดด้านการทอผ้าในชุมชนบ้านเมาะหลวงมีน้อยลงเนื่องจากเป็นงานหัตถกรรมที่ต้องอาศัยเวลา ความอดทน ใจรัก การต่อยอดภูมิปัญหาค้นคว้าพัฒนาขึ้นด้วยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติจากดินภูเขาไฟจำปาแดด ซึ่งนำทรัพยากรในชุมชนอันเป็นสิ่งบ่งชี้พื้นถิ่นมาทำให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อสร้างมูลค่าและส่งเสริมคุณค่าอัตลักษณ์ภูมิปัญญาภายในพื้นที่

ภาพที่ 94 กระบวนการย้อมสีฝ้ายจากดินภูเขาไฟจำป่าแดด
(ที่มา: ภาพโดย สายทอง จำป่าเลิศ, กุมภาพันธ์ 2566)

ภาพที่ 95 ต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมสีภูเขาไฟ

ภาพที่ 96 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิปัญญา”

ภาพที่ 97 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิปัญญา”

7. ภูมินิเวศ (Ecology)

บรรจุกัญท์กาแพภูเขาไฟจำป่าแดด

ความพิเศษของชุมชนบ้านเมะหลวงในทางนิเวศวิทยาคือมีภูเขาไฟจำป่าแดด เป็นทรัพยากรที่สำคัญในพื้นที่ภูเขาไฟจำป่าแดดเป็นภูเขาไฟที่หมดสภาพ (domant) ภูเขาไฟดับสนิท ไม่ระเบิดอีกแล้ว มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 630 เมตร ปากปล่องด้านเหนือกว้าง 150 เมตร สูงเหนือพื้นที่รอบ ๆ ราว 160 เมตร มีต้นไม้ยืนต้นหลายชนิด มีหินตระกรัน (หินที่มีรูพรุนน้ำหนักเบา) และร่องหินที่เป็นทางเดินของลาวา ลุงแดง ทนชัย เป็นผู้ริเริ่มการปลูกกาแฟขึ้นในพื้นที่บริเวณใกล้กับภูเขาไฟ โดยกาแพที่ปลูกเป็นสายพันธุ์อาราบิก้าติมอ ดินในบริเวณนี้ส่งผลให้กลิ่นและรสชาติของกาแฟมีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการสร้างมูลค่าให้กับกาแฟ

ภาพที่ 98 ผลกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้าที่ปลูกในพื้นที่ภูเขาไฟจําป่าแดด
และบรรจุภัณฑ์เดิมของเมล็ดกาแฟคั่ว

ภาพที่ 99 ต้นแบบบรรจุภัณฑ์กาแฟภูเขาไฟจําป่าแดด

ภาพที่ 100 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมินิเวศ”

ภาพที่ 101 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมินิเวศ”

8. ภูมิคุ้มกัน (Immunity)

การออกแบบเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก

วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก บ้านเมะหลวง เกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้านบ้านเมะหลวง ซึ่งกลุ่มมีแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกไว้กินเองและแบ่งปันเหลือก็ขาย ริเริ่มโดยแม่ฟองจันทร์ วงษ์ชัย สมาชิกจำนวน 28 คน จนทำให้เกิดการขายกลุ่มกันขึ้นเป็นจำนวน 50 คนจึงไปจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ผัก จนถึงปัจจุบัน มีสมาชิกทั้งหมด 89 คน นับเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้านความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมการขายด้วยการออกแบบตราสินค้าโดยใช้ชื่อว่า “เกษตรแปลงหลวง” เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำซึ่งมีที่มาจากชื่อ “วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก” นั่นเอง โดยการออกแบบมีการทำป้ายกระดาษสำหรับมัดตัวสินค้าและมี Kios ที่สามารถเป็นพื้นที่ในการจัดวางสินค้าออกแบบให้ประกอบและเคลื่อนย้ายง่าย ใช้สำหรับการนำสินค้าไปจัดขายนอกพื้นที่

ภาพที่ 102 การขายสินค้าของกลุ่มเกษตรกรวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก บ้านแม่หลวง
(ที่มา: ภาพโดย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่พืชผัก บ้านแม่หลวง, มีนาคม 2566)

ภาพที่ 103 ต้นแบบบรรจุภัณฑ์สินค้า “เกษตรแปลงหลวง” เพื่อส่งเสริมการขาย

ภาพที่ 104 แบบร่าง Kios สำหรับสินค้า “เกษตรแปลงหลวง”

และปัจจุบันสามารถเปลี่ยนแปลงการเป็นอยู่ของสมาชิก

ภาพที่ 105 ภาพตัวอย่างจากสื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิคุ้มกัน”

ภาพที่ 106 QR code เชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ Youtube สื่อวีดิทัศน์สารคดี “ภูมิคุ้มกัน”

9. ภูมิธรรม (Moral Sense)

โครงการ 9 เพื่อกล้า ปลูกป่าเพื่อภูมิธรรม

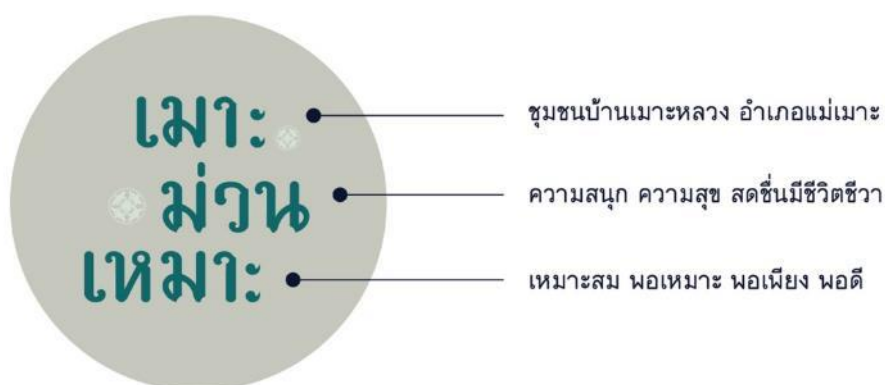
การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมนับเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ชุมชนต้องมีการเสียสละแบ่งปัน เมื่อเราได้ใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เพื่อนำไปเลี้ยงปากท้อง หรือประกอบเป็นธุรกิจ วิสาหกิจชุมชน แนวคิดภูมิธรรมคือการประกอบธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค และตอบแทนคืนสู่สังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุลในใช้ทรัพยากร โดยการสร้างเงื่อนไขจากผลกำไรที่เกิดจากธุรกิจ วิสาหกิจชุมชน ส่วนหนึ่งต้องมีการปันหมุนเวียนกลับไปสู่กิจกรรมการปลูกป่าในชุมชน โดยโครงการนี้เป็นเพียงการวางแนวคิดเบื้องต้น เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักรู้และเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

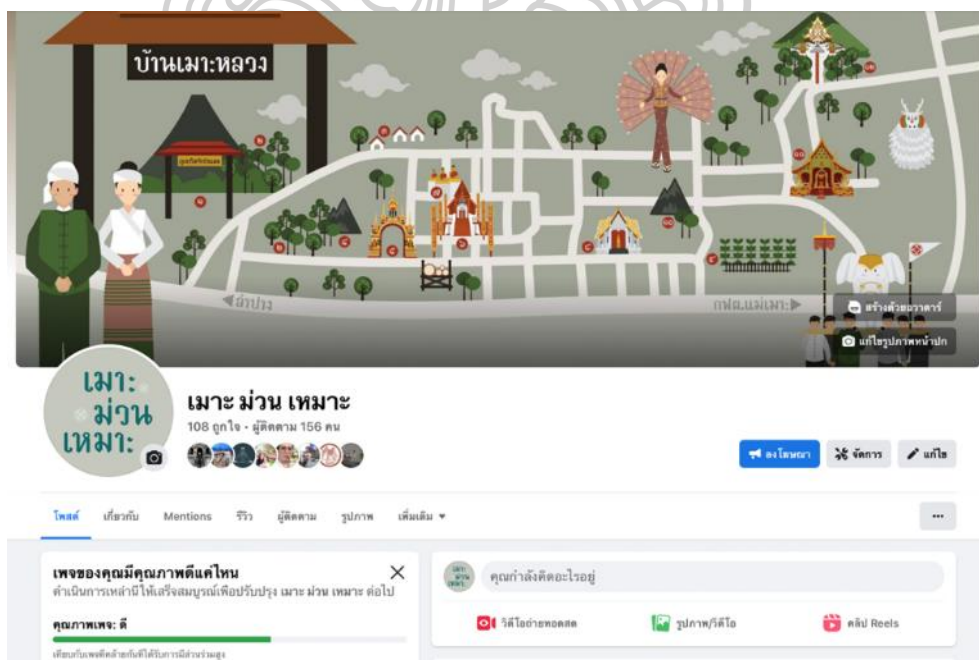
ภาพที่ 107 ภาพเพื่อนำเสนอโครงการ 9 เพื่อกล้า ปลูกป่าเพื่อภูมิธรรม

4.3 เผยแพร่และการใช้ประโยชน์จากผลงาน

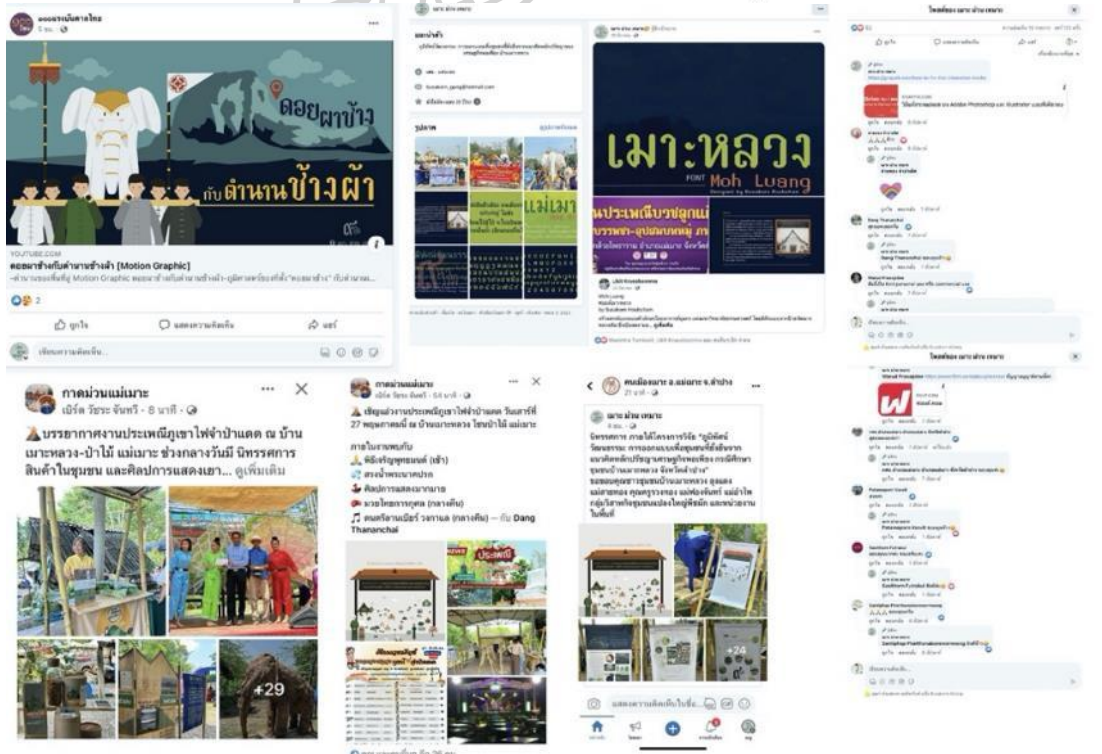
เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่ประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์และประเมินผลงานการออกแบบสร้างสรรค์ภายใต้โมเดล “นวมูมิ” ผู้วิจัยจัดทำเฟสบุ๊คแฟนเพจ (Facebook fanpage) เมาะ ม่วน เหมาะ ซึ่งได้มาจากการถอดอัตลักษณ์ของชุมชน ออกแบบด้วยตัวอักษรเมาะหลวง โดยผู้วิจัยได้ขยายความแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 108 ภาพที่มาชื่อเพจเฟสบุ๊คแฟนเพจ เมาะ ม่วน เหมาะ

ภาพที่ 109 หน้าเพจเฟสบุ๊คแฟนเพจ เมาะ ม่วน เหมาะ

ภาพที่ 110 การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในเฟสบุ๊กแฟนเพจ แม่: ม่วน เหมาะ

ผู้วิจัยได้เผยแพร่ชุดตัวอักษร (Font) เมาะหลวง เพื่อการใช้งานในชุมชนบ้านเมาะหลวง โดยการส่งต่อและเผยแพร่ลงในเฟสบุ๊กแฟนเพจ (Facebook fanpage) เมาะ ม่วน เมาะ นอกจากนี้ ได้เผยแพร่เพื่อใช้งานสาธารณะทั่วไป โดยการอัปโหลดลงบนเว็บไซต์ f0nt.com ให้ผู้ที่สนใจ ได้นำไปใช้งานอีกด้วย

ภาพที่ 111 การใช้งานชุดตัวอักษรเมาะหลวงภายในชุมชน

ภาพที่ 112 การเผยแพร่ชุดตัวอักษรเมาะหลวงลงบนเว็บไซต์ f0nt.com มีการดาวน้โหลด และนำไปใช้งานทั่วไป

การจัดนิทรรศการเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานในพื้นที่และสอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน องค์กรในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงจัดนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง” จัดขึ้นในงานประเพณี

ภาพที่ 113 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์งานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย

“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง”

ภาพที่ 114 การออกแบบจัดแสดงสำหรับงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง”

ภาพที่ 115 บรรยากาศภายในงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย
 “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง”

ภาพที่ 116 บรรยากาศภายในงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย
“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแมะหลวง จังหวัดลำปาง

ภาพที่ 117 บรรยากาศภายในงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย
 “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง

การประเมินสรุปผลของงานนิทรรศการ

ในส่วนของการจัดแสดงนิทรรศการ ภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง ครึ่งนี้ ผู้วิจัยได้มีการเก็บข้อมูลในส่วนข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มีต่อผลงานของผู้เข้าร่วมชมนิทรรศการผลงาน ซึ่งมีทั้งชาวบ้านชุมชนบ้านเมาะหลวงและพื้นที่ใกล้เคียงรวมถึงบุคลากรของหน่วยงานในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น เทศบาลแม่เมาะ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมาะ ซึ่งข้อคิดเห็นดังกล่าวจะเป็นประโยชน์และแนวทางการพัฒนาผลงานออกแบบให้สอดคล้องและนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไปซึ่งสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 12 ตารางการสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะผลงานสร้างสรรค์ของงานนิทรรศการ

ผลงานสร้างสรรค์	สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
1. ภูมิหลัง (History)	- สื่อจัดแสดงช่วงประวัติศาสตร์พื้นที่แม่เมาะ ควรเพิ่มเติมข้อมูลบางส่วนและการจัดลำดับของบุคคลในภาพ - ชุดตัวอักษรเมาะหลวง มีความเหมาะสมในการไปใช้งานชุมชนได้หลากหลาย แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชน
2. ภูมิศาสตร์ (Geography)	- เป็นสื่อที่น่าสนใจเหมาะกับเด็กและเยาวชน ในส่วนคำบรรยายมีผิดพลาดนิดหน่อย
3. ภูมิทัศน์ (Landscape)	- เหมาะสมกับการใช้งานเพื่อประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ของพื้นที่ในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว บุคคลภายนอก
4. ภูมิใจ (Proud)	- ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีของชุมชน สืบสานผ่านเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่
5. ภูมิปัญญา (Wisdom)	- ควรส่งเสริมต่อยอดเพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม
6. ภูมินิเวศ (Ecology)	- ช่วยส่งเสริมการขายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้
7. ภูมิคุ้มกัน (Immunity)	- เป็นการบ่งบอกความเป็นชุมชนบ้านเมาะหลวงได้อย่างชัดเจน
8. ภูมิสังคม (Geosocial)	- ควรเป็นโครงการที่นำไปต่อยอด สนับสนุนให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง
9. ภูมิธรรม (Moral Sense)	- ควรเป็นโครงการที่นำไปต่อยอด สนับสนุนให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ภาพที่ 118 ข้อเขียนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้ร่วมงาน

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง

5.1 สรุปผลการศึกษาวิจัย

ในบทนี้เป็นการสรุปผลลัพธ์จากกระบวนการวิจัย โดยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ศิลปะวัฒนธรรม ในชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปางและสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปางและนำไปประยุกต์ใช้ 3) เพื่อพัฒนางานออกแบบไปสู่ชุมชนที่ยั่งยืน โดยการสร้างแม่แบบ (Model) ให้ชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ภายในชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การเก็บข้อมูลโดยวิธีการสำรวจ, สังเกต, เวทีชุมชน, สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม เพื่อหาข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชนจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบอัตลักษณ์และงานออกแบบเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชนขั้นตอนที่ 3 การนำผลงานสร้างสรรค์ไปเผยแพร่ทดลองใช้ในพื้นที่เพื่อพิสูจน์ข้อค้นพบที่ได้จากนิทรรศการผลงานการออกแบบ ขั้นตอนที่ 4 การสร้างแม่แบบเพื่อสร้างสรรค์ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ส่งเสริมการนำอัตลักษณ์ไปใช้ในการออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืน สามารถเข้าถึงได้ และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและองค์กรในพื้นที่สนับสนุนการนำไปต่อยอดพัฒนาต่อไป โดยมีข้อค้นพบและผลสรุปของการศึกษาดังนี้

ข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1: เพื่อศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ศิลปะวัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจ ในชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง และสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนพบว่า

การศึกษาในมิติทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านเมาะหลวง ผู้วิจัยพบว่าในบริบทพื้นที่ที่มีความน่าสนใจในการสร้างอัตลักษณ์ด้วยต้นทุน(ที่ไม่ใช่เงินตรา) ครบทั้ง 3 ด้าน ซึ่งนับเป็นจุดแข็งของชุมชน ได้แก่

ด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์ภูเขาไฟจำป่าแดด ป่าชุมชน แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถ้ำเทพสถิตย์ สถานที่สำคัญ ศาลหลักเมืองอำเภอแม่เมาะ วัดเกาะหลวง วัดทุ่งกล้วยโพธาราม วัดรัตนคูหา

ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่มีการสืบทอดมาจากเชื้อสายชาติพันธุ์ไทใหญ่ ประเพณีแห่ช้างผ้า ฟ้อนนกกิงกะหระ่า ฟ้อนโต ตีกลองมองเจิง ภูมิปัญญาการทอผ้า อีกทั้งยังมีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเป็นพื้นที่ ศูนย์รวมอยู่ในชุมชนอีกด้วย

ด้านสังคม-เศรษฐกิจ ก็มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลายกลุ่ม แต่จากข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ผู้วิจัยได้สังเคราะห์บางส่วนออกมาเพื่อนำไปต่อยอดในการออกแบบสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ทั้งนี้ อัตลักษณ์ที่นำมาใช้นั้นต้องมีความสอดคล้อง เชื่อมโยงและเหมาะสมกับชุมชนด้วย

ซึ่งผลงานสร้างสรรค์ของผู้วิจัยต้องการให้ชุมชนตระหนักเห็นถึงคุณค่าของต้นทุนทางภูมิทัศน์ วัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนและนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Indication : GI) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือ ทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือ คุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว (ปัจจัยธรรมชาติผสมผสานกับปัจจัย มนุษย์)มีความเชื่อมโยงกับแหล่งผลิตเอกลักษณ์/คุณภาพ/ชื่อเสียงเป็นผลมาจากพื้นที่นั้น GI จึงเปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพ/แหล่งที่มาของสินค้าของพื้นที่ได้ ดังแผนภาพ

สร้างอัตลักษณ์ชุมชนจากต้นทุน (ที่ไม่ใช่เงินตรา)

- ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
- ทุนทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา

ภาพที่ 119 แผนภาพการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนจากต้นทุนทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ต่อยอดไปสู่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

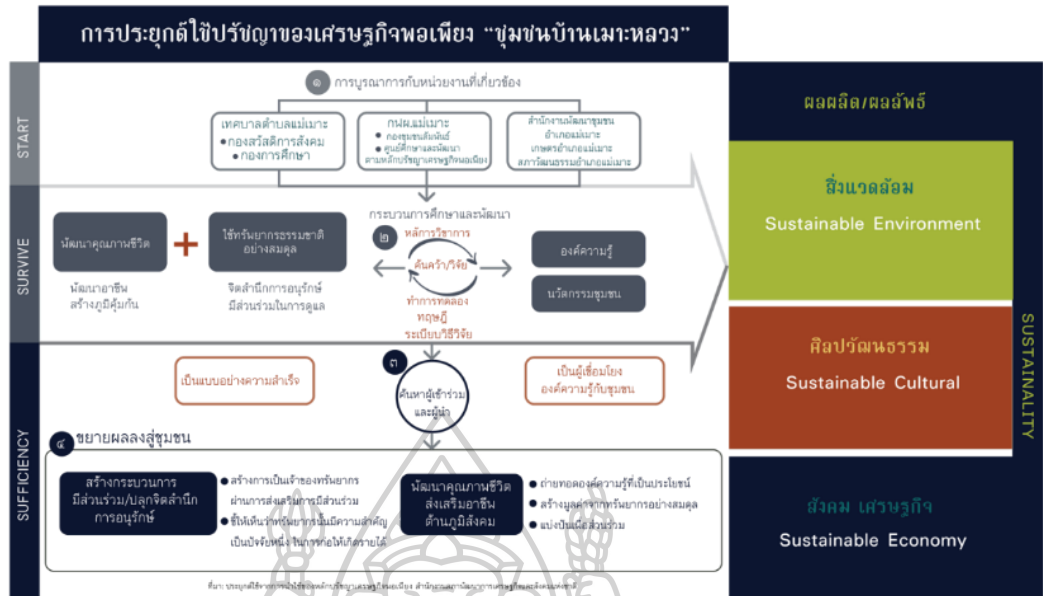

ข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2: เพื่อศึกษาแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปางและนำไปประยุกต์ใช้พบว่า

การเก็บข้อมูลโดยแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม การออกแบบเครื่องมือโดยใช้แนวคิดในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนและวางโครงสร้างการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมกับชุมชนบ้านแม่หลวง การวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมของตัวแปรหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เป็นอยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ศึกษาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของประเด็นต่างๆ (ยศ บริสุทธิ์, 2558) โดยระยะเริ่มต้นเป็นการบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ระยะต่อมาเป็นกระบวนการศึกษาและพัฒนาในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมไปกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล ซึ่งผู้วิจัยต้องนำหลักวิชาการทฤษฎีต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ตลอดจนระยะสุดท้ายขยายผลลงสู่ชุมชนเพื่อจะตอบโจทย์ทั้ง 3 ด้าน 1) สิ่งแวดล้อม 2) ศิลปวัฒนธรรม 3) สังคม-เศรษฐกิจ ได้ดังนี้

1. การบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบลแม่เมาะ กฟผ.แม่เมาะ สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอแม่เมาะ เกษตรอำเภอแม่เมาะ สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ
2. กระบวนการศึกษาและพัฒนา การสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งต้องใช้การค้นคว้า/วิจัยหลักวิชาการ ทฤษฎี เพื่อช่วยพัฒนาสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน
3. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน ค้นหาแกนนำ ผู้เข้าร่วม
4. เชื่อมโยงถ่ายทอด เผยแพร่องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ขยายผลลงสู่ชุมชน ดึงแผนภาพนี้

ภาพที่ 120 แผนภาพโครงสร้างการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับชุมชนบ้านเมะหลวง

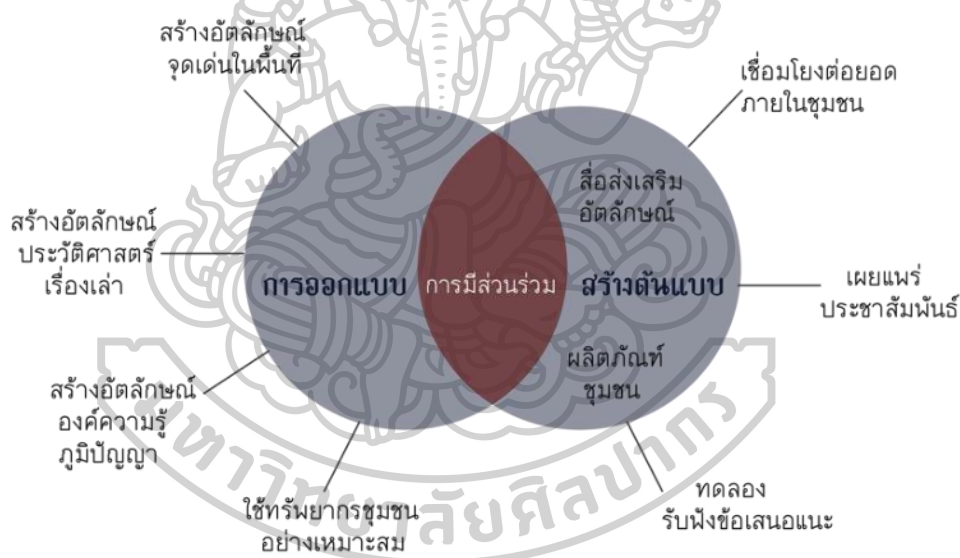
ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นข้อค้นพบในกระบวนการการทำงานกับชุมชนโดยผู้วิจัยประยุกต์ใช้หลักการของ Design Thinking เข้าใจปัญหา>วิเคราะห์>ออกแบบ>สร้างต้นแบบ>ทดสอบ>เชื่อมโยงถ่ายทอด ซึ่งสอดคล้องกับ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ซึ่งเป็นศาสตร์ของพระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ทำให้รูปแบบแผนงาน กระบวนการทั้งสองที่เชื่อมโยงกันนี้ก่อให้เกิดประสิทธิภาพได้มากขึ้นดังภาพ

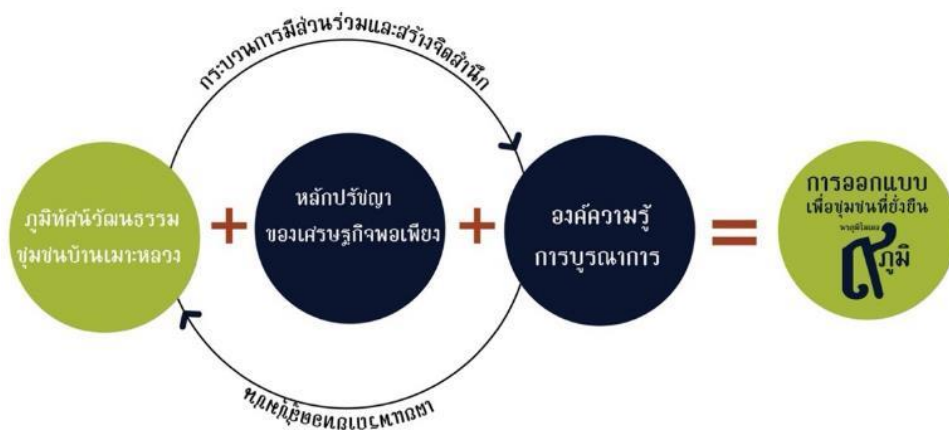
ภาพที่ 121 ภาพกระบวนการทำงานกับชุมชนที่มีความสอดคล้องกันระหว่างหลักการของ Design Thinking และศาสตร์ของพระราชา

ข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 3: เพื่อพัฒนางานออกแบบไปสู่ชุมชนที่ยั่งยืน โดยการสร้างแม่แบบ (Model) ให้ชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ภายในชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง พบว่า

เมื่อพิจารณาจากข้อค้นพบทั้ง 2 ข้อ ในด้านอัตลักษณ์ของชุมชนและความสอดคล้องด้านการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่และพัฒนาเป็นผลงานการออกแบบจากแนวคิด “นวภูมิ” เพื่อเป็นการสร้างแม่แบบ แนวทางให้ชุมชนบ้านเมาะหลวงหรือชุมชนอื่น ๆ ได้ศึกษา ต่อยอด ซึ่งการสร้างต้นแบบผลงานออกมานั้น เป็นการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นต้นทุนอยู่ในพื้นที่ แนวทางการสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดให้ต้นทุนของชุมชนที่มีถูกจัดรวบรวมเป็นหมวดหมู่และแปรผลเป็นงานออกแบบในเชิงประจักษ์จาก โมเดล “นวภูมิ” ทั้งหมด 9 หมวด ซึ่งมีรูปแบบผลงานการออกแบบ ได้แก่ การออกแบบกราฟิก การออกแบบตัวอักษร การออกแบบกราฟิกเคลื่อนไหวและสื่อมัลติมีเดีย การออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การจัดแสดงเพื่อส่งเสริมการขาย

ภาพที่ 122 ภาพกระบวนการสร้างต้นแบบเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 123 แสดงข้อค้นพบของภูมิโมเดล การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านเมะหลวง เพื่อการออกแบบชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากข้อค้นพบ บริบทพื้นที่ นำไปสู่องค์ประกอบที่สำคัญ เพื่อตอบสนองความต้องการคนในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กำหนดนิยามใหม่และพัฒนาประเด็นจากการศึกษาขั้นตอนค้นพบ เพื่อนำไปสู่กระบวนการออกแบบการพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และเน้นการมีส่วนร่วมและความยั่งยืนของคนและองค์กรในพื้นที่ อีกทั้งยังตอบโจทย์การพัฒนาอย่างยั่งยืน SDGs อย่างน้อย 3 เป้าหมาย ในด้านที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ด้านที่ 12 สร้างรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน ด้านที่ 15 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนของระบบนิเวศ

ภาพที่ 124 เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน SDGs 3 ด้านที่สอดคล้องกับชุมชนบ้านเมะหลวง

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 อภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1

การศึกษาศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สังคม-เศรษฐกิจ ในชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง พบว่า ข้อมูลในชุมชนมีครบองค์ประกอบ เมื่อผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลประกอบกับการมีส่วนร่วมกับชุมชนในมาสร้างอัตลักษณ์ร่วมจึงมีแนวทางหรือความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน และสร้างสรรค์ผลงานเป็นกราฟิกจากเรื่องราวจุดเด่นในชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการสร้างแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, ภาพกราฟิกเคลื่อนไหวเพื่อบอกเล่าตำนานของพื้นที่ ไปจนถึงใช้สำหรับออกแบบบรรจุภัณฑ์ สื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิด 'แวดล้อมคือตัวตน' ที่กล่าวไว้ว่า ภาษาภาพกราฟิกนั้น จะช่วยกันเล่าได้ว่า มันมีที่มาจากพื้นที่ใด จึงเป็นตัวแทนของพื้นที่นั้น ๆ ได้ การสร้างอัตลักษณ์จากภาพกราฟิกจึงเกิดขึ้น โดย ไพโรจน์ ธีระประภา กลุ่ม 'เซียมไล้' ซึ่งจะทำให้ภาพลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชนเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น ในอีกส่วนที่สัมพันธ์กับการสร้างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนนั้น ที่ถือเป็นอัตลักษณ์ชนิดหนึ่งที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด เพราะเป็นวิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้ ระบุตำแหน่งได้ สามารถบอกพิกัดสิ่งที่มีอยู่เป็นค่า GPS ได้นั้นเป็นเรื่องที่ดีกว่าพื้นที่ใดครอบครองสิ่งนี้ (เซียมไล้, 2561) ในชุมชนบ้านเมะหลวงมีทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่าง “ภูเขาไฟจำป่าแดด” เมื่อประกอบกับภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่มารดสร้างคุณูปการให้กับชุมชนได้มากมายอีกด้วย เมื่อผู้วิจัยได้สร้างต้นแบบผลงานและเผยแพร่ในงานนิทรรศการภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง” ทำให้เห็นความคิดเห็นข้อเสนอแนะ ของผู้มาร่วมงานที่เป็นบุคคลในชุมชน รวมทั้งองค์กร หน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยจะนำข้อปรับปรุงด้านข้อมูลเล็กน้อยในตัวผลงานไปพัฒนาแก้ไขต่อไป โดยนโยบายที่จะผนึกดันต่อจะอยู่ในข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป

5.2.2 อภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2

จากผลการออกแบบสร้างสรรค์เพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง พบว่า ข้อมูลในเบื้องต้นที่ผู้วิจัยได้รวบรวมเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาในมิติด้านสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อมีการเก็บข้อมูลจากเครื่องมือวิจัย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ประชากรในชุมชนและองค์กรในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องนั้น ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมกลับเป็นประเด็นที่ชุมชนบ้านเมะหลวงให้ความสำคัญน้อยกว่า ด้านสังคม-เศรษฐกิจและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการสร้างสรรค์ผลงานออกแบบทั้ง 9 ภูมิ นั้น มีประเด็นที่มี

ความเกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยงกันทั้ง 3 ประเด็น ซึ่งอาจมีค่าน้ำหนักไม่เท่ากัน การสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่ผู้วิจัย ชุมชนบ้านเมาะหลวง และหน่วยงานในพื้นที่ ต้องมีความร่วมมือกันสานต่อให้เกิดผล เพราะการสร้าง ความยั่งยืนนั้นอาจต้องอาศัยเวลาและความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาต่อประโยชน์ส่วนรวมด้วย เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาซึ่งสามารถสรุปความได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่สามารถขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปได้ (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) “การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างนิยามที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ในงานวิสาหกิจชุมชนนั้นมีแนวคิด และหลักการจากนักวิชาการด้านชุมชนหลายท่านได้ศึกษาค้นคว้า และเรียบเรียงไว้ให้ศึกษาเรียนรู้ การประมวลองค์ความรู้จากหลักการเหล่านี้มาใช้เป็นตัวแปรสำคัญ 3 ตัวแปร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ทุน (ทรัพยากร) องค์ความรู้และตลาดในชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้” (ปฐวี ศรีโสภา, 2553) ดังนั้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากผลงานการออกแบบเพื่อชุมชนบ้านเมาะหลวงมีการนำทุน ทรัพยากร ร่วมกับองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และจะก่อให้เกิดช่องทาง การสร้างตลาดในชุมชนต่อไป เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยบริบทพื้นฐานของชุมชนมีความเหมาะสมกับการพัฒนาไปในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development) เศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจชุมชน (Local economy) มากกว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) จึงต้องมีการติดตามในระยะยาวแต่เนื่องด้วยเวลาจำกัดในการทำวิจัยจึงเป็นเพียงแค่การทดลองสร้างแม่แบบเท่านั้น อย่างไรก็ตามผลงานวิจัยนี้ ก็นับเป็นการวางแนวทางต้นแบบในการพัฒนาชุมชนบ้านเมาะหลวงโดยใช้ศิลปะการออกแบบเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อส่งต่อให้กับชุมชนบ้านเมาะหลวง หน่วยงานในพื้นที่ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ถึงตัวตนของชุมชนผ่านต้นทุนทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมาะหลวงที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงในยุคสมัยปัจจุบัน

5.2.3 อภิปรายผลจากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 3

การสร้างแม่แบบ (Model) ที่ได้จากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 3 นั้น โมเดล “นวกูมิ” เป็นรูปแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ภายในชุมชน บ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง ได้ผลตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนมากพอสมควร ซึ่งการสร้าง ความเชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชนนั้น มีปัจจัยหลายด้านที่ต้องคำนึงถึง จากการวิเคราะห์ในด้านข้อมูลชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการทบทวนวรรณกรรม ตลอดจนใช้เครื่องมือการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นถึงประเด็นในการค้นหาความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ แนวทางการพัฒนาชุมชนของ สราวุธ กลิ่นสุวรรณ เป็นการพัฒนาและขับเคลื่อนไปใน

เชิงนวัตกรรมสร้างสรรค์ได้นั้น ต้องอาศัยระบบ "การเชื่อมโยง" (Interconnectedness) โดยสามารถสร้างเป็นแนวคิดการสร้างวิถีที่ทดแทนในเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้แนวคิดใหม่ "ชุมชน - เชื่อมโยง" (community - connected) จากแนวคิดนี้ผู้วิจัยได้นำการเชื่อมโยงมาใช้ในการสร้างโมเดล "นวภูมิ" เชื่อมโยงจากข้อมูลชุมชน โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและสร้างต้นแบบผลงานสร้างสรรค์เชื่อมโยงทั้ง 9 ภูมิ แต่ด้วยบริบทของชุมชนบ้านเกาะหลวงอาจไม่เหมาะกับการสร้างนวัตกรรม จึงมุ่งเน้นไปในผลิตภัณฑ์ที่อาศัยภูมิปัญญาและปัจจัยทางทรัพยากรของพื้นที่มากกว่า ซึ่งไม่ได้ห่างไกลเกินศักยภาพหรือขัดต่อความเป็นตัวตนของชุมชนจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน (Sustainable development) ได้มากกว่า แม้ว่า การนำไปใช้งานของโมเดล "นวภูมิ" นั้น ชุมชนจะได้ประโยชน์แบบเห็นผลในระยะเวลาอันรวดเร็วในบางประการหรือบางประการ อาจจะต้องมีข้อปรับปรุงพัฒนาต่อไปเพื่อบูรณาการต่อยอดกับหน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ซึ่งจะประสบผลสำเร็จที่เป็นแผนในระยะยาวต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

- การได้มาซึ่งการวิเคราะห์สรุปข้อมูลต้องหาแนวทางที่แปรผลออกมาได้อย่างตรงประเด็นความเข้าใจในบริบทพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญ
- การวิเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นผลงานการออกแบบโดยแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องชัดเจนขึ้น ซึ่งจากกรณีศึกษาที่มีอาจต้องมีการศึกษาผลสำเร็จเพิ่มเติม

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- การต่อยอดผลงานการออกแบบ ควรมีการเขียนแผนงานเพื่อให้ชุมชนใช้เป็นต้นแบบในการนำไปประยุกต์ใช้งานเพื่อได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณเงินกองทุนรอบโรงไฟฟ้าแม่เกาะ หรืองบสนับสนุนจากองค์กรของรัฐในพื้นที่ เช่น เทศบาลอำเภอแม่เกาะ พัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ เพื่อความยั่งยืนต่อไป
- องค์กรหรือหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ควรมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่และสาธารณชนเกิดการรับรู้ภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน โดยนำผลการวิจัยนี้ไปใช้และประเมินผลการใช้งานจากนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการยกระดับคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้พบเห็น

- การต่อยอดจากต้นทุนทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม บ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง เพื่อขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Indication : GI)

- การส่งเสริมในการวิจัยที่มุ่งเฉพาะการพัฒนาเฉพาะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพียงมิติเดียวอาจจะไม่เพียงพอสำหรับยุคปัจจุบัน มุมมองแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทุกมิติ ด้วยแนวคิด SDGs ดังกล่าวจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถยกระดับคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้มากขึ้น ซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้บรรลุผลได้ สิ่งสำคัญคือต้องประสานองค์ประกอบหลักสามประการ คือ มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม การสร้างสรรค์ให้กับชุมชนก็ควรได้รับการออกแบบและพัฒนาสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง ควรได้รับการพัฒนา ส่งเสริม และสร้างคุณค่าต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวทางในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) เป็นหลักแนวคิดที่ใช้ในระดับสากล ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้นำหลักการนี้มาใช้ในการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศ

5.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- การต่อยอดผลงานการออกแบบ ควรได้รับการเผยแพร่ให้กว้างขวางมากขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย อาจมีการจัดตั้งผลงานส่วนหนึ่งเป็นนิทรรศการถาวรไว้ในหอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมะ เพื่อการประชาสัมพันธ์แก่บุคคลภายนอกต่อไปด้วย

- การถ่ายทอดผลงานสร้างความเข้าใจในชุมชน ควรขยายผลในวงกว้างได้มากกว่านี้ และผู้วิจัยควรติดตามผลเพื่อความต่อเนื่องในเบื้องต้น

5.3.4 ข้อเสนอในการทำวิจัยในอนาคต

- การทำวิจัยในอนาคตหากได้รับการสนับสนุนทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ การลงรายละเอียดงานทางด้านต่าง ๆ ที่ออกมาในรูปแบบผลงานการสร้างสรรค์ทั้ง 9 ภูมิ อาจมีการแยกส่วนเพื่อให้ได้ผลสำเร็จมากขึ้นกว่าการทำเพียงต้นแบบด้วยทุนที่จำกัด หรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้บางส่วนที่สอดคล้องกับกับชุมชนอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องครบทั้ง 9 ภูมิ จะสามารถลงรายละเอียดในแต่ละภูมิได้มากขึ้น

- การศึกษาประเด็นยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่เพื่อขอทุนวิจัยที่สามารถตอบโจทย์กับชุมชนได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

- สำหรับนักออกแบบและนักวิจัยรุ่นใหม่ที่สนใจหัวข้องานวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบ เพื่อชุมชนที่ยั่งยืน ควรมุ่งเน้นออกแบบเพื่อตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวและการส่งเสริมรายได้เนื่องจากชุมชนจะได้รับประโยชน์โดยตรง ซึ่งอาจมีความแตกต่างจากผลการวิจัยนี้ นอกจากนี้ หากมีการพัฒนาต่อยอดงานวิจัยโดยมุ่งเป้าหมายไปยังกลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่มากขึ้น อาจทำให้ได้ ข้อมูลที่ทันสมัยน่าสนใจมากขึ้น เนื่องจากเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และเป็นอนาคตที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่อไป

- ผลงานควรทดลองเพิ่มเติม มีรายละเอียดของกระบวนการออกแบบ เทคนิควิธีการ และควรได้รับการประเมิน ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้ใช้งาน ผู้เชี่ยวชาญเพื่อความสมบูรณ์ของ ผลงาน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2546). *กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

กานดา คำลือสาย. (2554). *แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการแต่งช้างผ้ากรณีศึกษา บ้านเมฆะหลวง หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เมฆะ จังหวัดลำปาง [วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์ มหาบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช.

กันย์พัชญ์ กะลัมพะเหติ. (2564). *การออกแบบলেখศิลป์เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชน: กรณีศึกษาโครงการตามพระราชประสงค์ดอนขุนห้วย 2 จังหวัดเพชรบุรี*. รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปี พ.ศ. 2562.

กัลยา ตันติยาสวัสดิกุล. (2565). *กระบวนการคิดเชิงออกแบบสำหรับการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ บริษัท คอร์ปอเรชั่น โพรตี จำกัด.

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. อุษาคเนย์.

คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ลำปาง, การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมฆะ. (ม.ป.ป.). *ประวัติศาสตร์แม่เมฆะเพื่อการสร้างผลงานจิตรกรรมฝาผนัง นำความรู้สู่ชุมชนรอบพื้นที่ กฟผ.แม่เมฆะ*.

จินตนา แปะดืบ. (2556). *วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมฆะหลวง ตำบลแม่เมฆะ อำเภอแม่เมฆะ จังหวัดลำปาง*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 1(2), 70-79.

เชียมไต้. (2561). 100 แร้งบ้นดลไทย (พมพ์คร้งที่ 1). เนตกุลการพมพ์.

_____. (2562). 100 แร้งบ้นดลไทย: อัถลัษณห์พ่มคุณค่า (พมพ์คร้งที่ 1). โอเอส พร่นด่งเฮ้าส์.

ชาย โพธลลดา. (2562). ศาสตร์และคิลป์การว้จ้ยเซ่งคุณภาพ : คู่มือนักค้ษาและนักว้จ้ยล้งคมศาสตร์ (พมพ์คร้งที่ 8). อมรลนทร์พร่นด่งแอนด์พับลลช้ช้่ง.

ชูค้กดี ว้ทยาถัก. (2561). นลเวคว้ทยามนุชย์: การค้ษาล้งแวดล้้อมนลเมตลของล้งคมและว้ฒนธรรม (พมพ์คร้งที่ 1). ศูนย์บรหการงานว้จ้ย มหาว้ทยาลัยเซ่ยงใหม่.

โชถว้ฒน์ ปุณโณปถ่มป. (2559). อัถลัษณห์นलगานออกแบบ บทพ้จลรณาเพื่องานออกแบบล้้อสาร (พมพ์คร้งที่ 1). บรหช้ท พมพ์สว้ย จ้ากถ.

ช้ยประนลน ว้สุทธลผล. (2552). คุณค่าของเอเซ่ย เทรนต์ใหม่ท้ลลลกกำลังเด่นตาม. ท้าไมถ้้องเศรชฐกจลสร้งสรรรค์. (1), (น.66-83). ศูนย์สร้งสรรรค์งานออกแบบ (TCDC)

ดวงถพธ์ บุนนาค. (2552). New Economy ลลลกใหม่ เศรชฐกจลใหม่. ท้าไมถ้้องเศรชฐกจลสร้งสรรรค์.(1), (น.84-105). ศูนย์สร้งสรรรค์งานออกแบบ (TCDC)

ตระกุลพ้นธ พ้ชรเมธา. (2557). การออกแบบผลลตถถนท้เป็นมลตรถ้ลลลแวดล้้อม. วารสารมหาว้ทยาลัยคิลปากร, 34(1), (119 - 135). Thaijo. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/17595/15811>

ทว้ลลน ป้ญญาลลล. (2550). ผลกระทบของการชยายเหมอ้องถ่านทลนแม่เมาะถ้ลลลชชนท้้องถลน กรณลค้ษา: บ้านเมาะลลวงและบ้านใหม่มงคล อำถอแม่เมาะ จ้งหวถล้าปวง. [ว้ทยานลพนธ์ป้ญญาคิลปศาสตร์มหบบัณจลต, มหาว้ทยาลัยแม่จ้จ]

http://webpac.library.mju.ac.th:8080/mm/fulltext/thesis/2551/taveesin_panyasi

- นวัตตกร อูมาศิลป์. (2561). *นวัตกรรมสิ่งทอจากเส้นใยดาหลาสู่ผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์โดยใช้ทฤษฎีความยั่งยืน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chula Digital Collection. <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=4485&context=Chulaetd>
- นพพร จันทรนาชู. (2555). เศรษฐกิจสร้างสรรค์: ความหมายแนวคิดและโอกาสสำหรับประเทศไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 10(1), 52-62.
- นิรัช สุตสังข์. (2559). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการออกแบบ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). โอเดียนสโตร์.
- นิตา ชูโต. (2548). *การวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). พรินต์โพร.
- บงกชรัตน์ เตชะไตรศักดิ์. (2541). *ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปฐวี ศรีโสภา. (2553). *การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนในงานออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหาร; กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Digital Research Information Center. <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/>
- ปรเมธี วิมลศิริ. (2552). เศรษฐกิจสร้างสรรค์ : ทางรอดของเศรษฐกิจไทย. *ทำไมต้องเศรษฐกิจสร้างสรรค์*. (1), (น.24-49). ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)
- ปวีณา ชุ่มเปีย. (2548). *ค่าประวัติอำเภอมะเมาะ ก่อนจะย้ายหมู่บ้านมะเมาะหลวง*. กลุ่มสาระภาษาไทย โรงเรียนแม่เมาะวิทยา
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์, ดวงพร คำคุณวัฒน์, หลุยส์ ชัดนาค, ศิวพร ศรีสมัย, ดวงแข บัวประโคน, จำเริญ โยชิต, และคณะ. (2549). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการในสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปัญญาวุธ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา. (2538). *ผลกระทบต่ออาชีพราษฎรที่อพยพออกจากเหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง* [บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

แผนกสื่อมวลชนสัมพันธ์ กองชุมชนสัมพันธ์ กฟผ.แม่เมาะ. (2559). *Check in แม่เมาะ 2* (พิมพ์ครั้งที่ 2). จรัสธุรกิจการพิมพ์.

พิพัฒน์ อภิรักษ์ธนากร. (2560). *Eco design Thai Thai* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

พินัย วิลัยทอง. (2557). *การศึกษาประเพณีแห่ช้างผ้า ชุมชนเมาะหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานอย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม* [บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

ไพจิต นพรัตน์. (2539). *แนวทางการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่แหล่งวัตถุดิบลิถิเนียมของอุตสาหกรรม การไฟฟ้า: กรณีศึกษาเหมืองแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพโรจน์ ธีระประภา. (2562). “*แวดล้อมคือตัวตน*” หลักคิดเพื่อสร้างอัตลักษณ์. เอกสารประกอบการอบรมโครงการสลากรสรรค์สร้างเพื่อชุมชน ปี 2562

ภาสกร คำภูแสน. (2552). *แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำ จันทบูรณ*. [การค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทมหาบัณฑิตภูมิสถาปัตย์กรรมศาสตร์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มอลลิสัน, บี. และ สเลย์ อาร์. เอ็ม. (2561). *ความรู้เบื้องต้นเพอร์มาคัลเจอร์* [Introduction to Permaculture] (พิมพ์ครั้งที่ 2). มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.

ยศ บริสุทธิ์. (2558). *การศึกษาชุมชน: แนวคิดฐานการวิจัย และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

รวงทอง รักษ์สกุล. *ตำนานช้างผ้าบ้านเมาะหลวง*. หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ (นาฏศิลป์)

- ริชาติ ไพวิส. (2552). โอกาสของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย. *ทำไมต้องเศรษฐกิจสร้างสรรค์*. (1), (น.50-65). ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)
- ลิตพิน, ซี. ที. (2563). *ชุมชนนิเวศวิถี บทเรียนเปลี่ยนชีวิตและโลก [Ecovillages: Lessons For Sustainable Community]* (พิมพ์ครั้งที่ 1). อินีบุ๊กส์.
- โรงเรียนแม่เมาะวิทยา. (2547). *รายงานโครงการอนุรักษ์ สืบสาน วัฒนธรรมท้องถิ่น*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
- วรรณดี สุทธิธนากร. (2560). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางสำนึก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัทสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด.
- วิจิตรา เมืองคำบุตร, (2562). ศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ ศึกษาประวัติศาสตร์ อ.แม่เมาะ สักการะพระพุทธรูปโบราณ ชมความงามของสถาปัตยกรรมล้านนา, *วารสารสวัสดิแม่เมาะ* , 8-9.
https://mpp.egat.co.th/hellomaemoh/index.php?option=com_content&view=article&id=151:1st-quarter&catid=26&Itemid=200
- วิชัย เทียนน้อย. (2520). *ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). อักษรวัฒนา
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). *คู่มือผูกคิด ความหมายของภูมิวัฒนธรรม การศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น*. มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศุภชัย เหมือนโพธิ์. (2559). *การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. DSpace. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/975>
- ศุภวุฒิ สายเชื้อ. (2552). ประเทศไทยกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *ทำไมต้องเศรษฐกิจสร้างสรรค์*. (1), (น.6-23). ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)
- สมคิด วงศ์ษา. (2546). *บ้านเมาะหลวง*. หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สมพร เทพสิทธิ์ธา. (2546). *การเดินทางรอยพระยุคลบาท เศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหาความยากจน และการทุจริต*. สภาอุษวพุทธิกสมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์.

สมพร แสงชัย. (2550). *สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์การเมืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน*. [โครงการบัณฑิตศึกษากิจการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์].

สรรงค์ เวสสุนทรเทพ. (2556). *แนวโน้มการศึกษานวัตกรรมวัฒนธรรมในประเทศไทย*. [การค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/thapra/Son_Vessoontornthep/fulltext.pdf

สรารุช กลิ่นสุวรรณ. (2565). *วิถีป้าหนั้น : การสร้างสรรค์นวัตกรรมจากการศึกษาวิถีหัตถกรรมป้าหนั้นกรณีศึกษา ชุมชนบ้านดงหิน จังหวัดตรัง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. DSpace. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/4101>

สิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ทองพูน และ คงทัต ทองพูน. (2563). *อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี*. การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 11. สงขลา, มหาวิทยาลัยมหาดไทย.

สิริรัญญา ณ เชียงใหม่. (2560). *การศึกษาการตอบสนองของชุมชนต่อการใช้จิตรกรรมฝาผนังเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมกรณีศึกษา: ชุมชนรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ*. *Veridian E-journal มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12 (6), 1744-1761. Thaijo. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/192653/156924>

สายฝน สุเอียนทรเมธี. (2566). *การจัดการทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สายใจ ทั่นการ และ สมิหรา จิตตลดากร. การพัฒนากีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ให้เป็นเมืองท่องเที่ยว เพื่อ

พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10 (5), 1880-1895.

Thaijo. [https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-](https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/250178/174910)

[peace/article/view/250178/174910](https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/250178/174910)

สุชาติ เกาทอง. (2559). *ศิลปะวิจัย สร้างวิชาการแบบการปฏิบัติสร้างสรรค์ศิลปะ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). จรัญ

สนิทวงศ์การพิมพ์.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ : การวิจัยปัญหา*

ปัจจุบันและการวิจัยอนาคตกาล (พิมพ์ครั้งที่ 2). ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.

สุนทร ใจแก้ว และ ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวสุ. (2554). แนวทางการป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น

จากการผลิตกระแสไฟฟ้าเหมืองแม่เมาะ. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 4 (4), 35-44. Thaijo.

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/colakkujournals/article/view/88303>

สุภางค์ จันทวานิช. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุรัตน์ วรวงค์รัตน์ และ แดง ทนันทชัย. (2553). *เยือนถิ่นแม่เมาะ อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง*

สุวิทย์ วงศ์จิราวานิชย์. (2565). *ท้องถิ่น อินเทอร์เน็ต*. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). E-Book

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560). *คู่มือ*

ตัวอย่างความสำเร็จการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเภทชุมชนเศรษฐกิจ

พอเพียง ชุมชนบ้านท่าเรือ (พิมพ์ครั้งที่ 2). แอ็บโซลูท มิ่งก็ จำกัด.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *ข้อมูลหมู่บ้านแม่เมาะหลวง ภายใต้โครงการส่งเสริมการ*

พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และ การบริหารจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP

สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ. (2560). รายงานการถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาคเอกชนของ 7 องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ และเครือข่าย (พิมพ์ครั้งที่ 1). 21 เซ็นจูรี.

_____. (2561). การพัฒนาเชิงพื้นที่สู่ความยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีความสำเร็จของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. สู่ตีโอ เฮชคิว.

อมรรัตน์ ลิเพ็ญ และ เกரியงไกร เกิดศิริ. (2550). การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการขจัดมลพิษ. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การลัมนาทางวิชาการเพื่อสร้างกระแสการรับรู้และเปิดตัวแนวร่วมเครือข่าย (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์อุษาคเนย์

อคิน รพีพัฒน์, ชยันต์ วรรธนะภูติ, อมรา พงศาพิชญ์, สุภาวงศ์ จันทวานิช, และ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2544). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

อภิสิทธิ์ ไกล่สัตุ์ไกล. (2552). ความคิดสร้างสรรค์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ. *ทำไมต้องเศรษฐกิจสร้างสรรค์*. (1), (น.106-131). ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)

อนุวัฒน์ การถัก และ ทรงยศ วีระทวีมาศ. (2558). ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: ความหมาย พัฒนาการทางแนวคิดและทิศทางการศึกษาวิจัย. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 14 (2), 1-12. Thaijo. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/arch-kku/article/view/66913>

อารง สุทธาศาสตร์ และ วิภาส ทองสุทธิ. (2565). ปฏิบัติการวิจัยสังคมศาสตร์ มาตรฐานวิทยานิพนธ์และคู่มือวิทยานิพนธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). อินทภาษ.

อุษณิษา พลศิลป์. (2564). การออกแบบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าชุมชน โดยใช้ข้อมูล

ภูมิศาสตร์ วรรณคดีศึกษา จังหวัดนครราชสีมา [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chula Digital Collection.

<https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=6570&context=chulaetd>

ภาษาต่างประเทศ

Atkins, P., Simmons, I., & Roberts, B. (1998). *People Land & Time*. Arnold London.

Life Cycle Assessment Overview. [Online]. Retrieved December 9, 2013. from

http://www.utexas.edu/research/ceer/greenproduct/pages/life_cycle_assessment_er.htm.

Schleifer, K. S. (2009). *Green Style*. China: Loft.

Grossman, N. (2015). *Thailand's Sustainable Development Sourcebook*. Editions Didier Millet (EDM).

Aranya. (2012). *Puramculture Design A step-by-step guide*. The Sustainability Centre London.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. *ชีววิถี กฟผ.* (2561). <https://www.egat.co.th/home/wp-content/uploads/2021/07/bio-way-of-life.pdf>

กองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า. *กองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน*. (ม.ป.ป.).

https://www2.eppo.go.th/cdf/about_cdf.html

โครงการแม่เกาะเมืองน่าอยู่. *Mae Moh Smart City*. (ม.ป.ป.).

<https://mmsmartcity.egat.co.th/about-mae-moh-smart-city/>

ฐานา บุญยประวิตร และ ปัทม์ ญาติมาก. *ความหมายและแนวความคิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรม*.

(ม.ป.ป.) . <http://asiamuseum.co.th/paper/6>.

เทศบาลตำบลแม่เมาะ. *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของเทศบาล*. (ม.ป.ป.). <http://www.tasaban-maemoh.go.th/tbmm/general-conditions/>

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. *Cultural Ecology*. (ม.ป.ป.).

<https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/28#>

ลิขิต เครือบุญมา. *ชาวไทใหญ่ ในเมืองเมาะ อำเภอแม่เมาะ จ.ลำปาง*. (2562).

<https://www.facebook.com/muangmohlampang/photos/pb.100081207736611.-2207520000/1721451974637075/?type=3>

ลิขิต เครือบุญมา. *ประเพณีแห่ช้างผ้าและหอผ้า เมืองเมาะ นครลำปาง*. (2562).

<https://www.facebook.com/muangmohlampang>

วิชุดา เครือหิรัญ. *แรงบันดาลใจไทย*. (2560). <https://readthecloud.co/designer-3/>

วิทยุศึกษา. *รอบรู้ Energy กับ กฟผ. ตอนที่ 58 แม่เมาะเมืองน่าอยู่ (Mae Moh Smart City)*. (2565).

http://www.moeradiothai.net/web/news_etc/detail/270

ศรีศักร วัลลิโภดม. *การศึกษาสังคมไทยผ่านภูมิวัฒนธรรม*. (2554). <http://lek-prapai.org/watch.php?id=84>

ศิริลักษณ์ จันทร์โพธิ์. *การใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแร่*. (2566).

<https://www.onep.go.th/การใช้ประโยชน์พื้นที่/>

ศูนย์ข่าวพลังงาน. *กฟผ.เตรียมแผนล่วงหน้าแล้ว รองรับปิดเหมืองถ่านหินแม่เมาะในอีก 30 ปี*. (2562).

<https://www.energynewscenter.com/กฟผ-เตรียมแผนล่วงหน้าแล/>

ศูนย์วัฒนธรรมแม่เมาะ. *ประวัติศูนย์วัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ*. (ม.ป.ป.). <http://www.tasaban->

maemoh.go.th/mmcc/?page_id=13)

สยามรัฐออนไลน์. สหกรณ์โคเนื้อสุรินทร์ร่วากิวยางสว่าง ประยุกต์ใช้คก.พอเพียงดีเดือน 2564. (2565).

<https://siamrath.co.th/n/311309>

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร. โคกหนองนาโมเดล หมายถึงอะไร องค์กรประกอบและประโยชน์ที่จะ

ได้รับ. (ม.ป.ป.) https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=61

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ. เกี่ยวกับหน่วยงานสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ.

(ม.ป.ป.)<https://district.cdd.go.th/maemo/about-us/>

อภิยุทธ์ อำนาจกาญจนสิน. Local Economy: รากแก้วเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไทย. (ม.ป.ป.).

<https://www.oie.go.th/assets/portals/1/fileups/2/files/ArticlesAnalysis/locaconomy.pdf>

อริยา อรุณินท์. เทศกาล งานเมือง : ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่. (ม.ป.ป.).

<https://www.land.arch.chula.ac.th/pdf/events.pdf>

Egat Today. เปิด 3 แนวคิด พัฒนาแม่เมาะเมืองน่าอยู่ (Mae Moh Smart City). (2564).

https://www.egat.co.th/egattoday/egattoday/index.php?option=com_k2&view=item&id=17393:17122564-fuel01

Egat . โรงไฟฟ้าแม่เมาะ ความเป็นมา. (2566). [https://www.egat.co.th/home/maemoh-pp-](https://www.egat.co.th/home/maemoh-pp-about-2/)

[about-2/](https://www.egat.co.th/home/maemoh-pp-about-2/)

ภาคผนวก

เครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง

คำอธิบาย

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยในหัวข้อ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เพื่อให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงให้สมบูรณ์ โดยข้อมูลที่ท่านให้นี้เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยเท่านั้น ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบต่อท่านทั้งนี้ข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ในคอมพิวเตอร์ส่วนตัวของผู้วิจัยที่มีแต่ผู้วิจัยเท่านั้นที่ทราบรหัสผ่าน ในส่วนเอกสารจะถูกเก็บรักษาไว้ในตู้เก็บเอกสารที่มีกุญแจล็อคที่เก็บไว้ที่ผู้วิจัยเท่านั้น ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลส่วนรวม และจะทำลายข้อมูลเอกสาร ภาพ เสียงที่บันทึกเป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี หลังการวิจัยเสร็จสิ้นโดยท่านมีสิทธิที่จะขอยกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ ซึ่งจะไม่มีผลกระทบใดๆทั้งสิ้นต่อตัวท่าน (ใช้เวลาสัมภาษณ์ 1 ชั่วโมง)

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์
สำหรับ กลุ่มประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมะหลวง
<p>1. ท่านคิดว่าอะไรคืออัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเมะหลวง ที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนได้</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>อัตลักษณ์ ในที่นี้หมายถึง ลักษณะเด่น จากปัจจัยสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภายในชุมชน ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชุมชนบ้านเมะหลวง</p>
<p>2. ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวชุมชนบ้านเมะหลวงคืออะไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านเมะหลวงมีอะไรบ้าง และมีความน่าสนใจอย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

4. ที่ผ่านมานั้นชุมชนของท่านมีการพัฒนาไปในด้านใดบ้าง ที่ส่งผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะหลวง

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะหลวงให้ยั่งยืนได้เกิดจากปัจจัยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรที่มีองค์กรขนาดใหญ่ กฟผ. แม่เมาะ ตั้งอยู่ในชุมชน และคิดว่า

กฟผ.แม่เมาะมีบทบาทอย่างไรต่อชุมชนบ้าง

.....

.....

.....

8. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายของท่านคืออะไร

.....

.....

.....

9. ท่านคิดว่าควรใช้ศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาในชุมชน ด้วยฐานของทรัพยากรด้าน
สิ่งแวดล้อมและ วัฒนธรรมที่มีอยู่ ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเมะหลวงให้มีความยั่งยืน ในมุมมองจากหน่วยงานของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าแนวทางใดจะช่วยพัฒนาชุมชนบ้านเมะหลวงให้มีความยั่งยืนได้ ในมุมมองจากหน่วยงานของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

5. กฟผ.แม่เมาะ มีบทบาทอย่างไรต่อชุมชนบ้านเมะหลวงและชุมชนโดยรอบ

.....

.....

.....

.....

.....

6. หน่วยงานของท่าน วางแผนการพัฒนาชุมชนบ้านเมะหลวงหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่าควรใช้ศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาในชุมชนบ้านเมะหลวง ด้วยฐานของ
ทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่มีอยู่ ควรเป็นอย่างไร

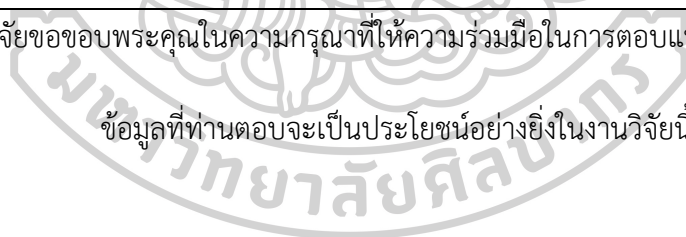
.....

.....

.....

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

ข้อมูลที่ท่านตอบจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในงานวิจัยนี้

แบบสนทนากลุ่ม

โครงการวิจัย ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเกาะหลวง อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง

คำอธิบาย

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยในหัวข้อ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัดลำปาง” หลักสูตรปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต สาขาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เพื่อให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงให้สมบูรณ์ โดยข้อมูลที่ท่านให้นี้เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยเท่านั้น ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบต่อท่านทั้งนี้ข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ในคอมพิวเตอร์ส่วนตัวของผู้วิจัยที่มีแต่ผู้วิจัยเท่านั้นที่ทราบรหัสผ่าน ในส่วนเอกสารจะถูกเก็บรักษาไว้ในตู้เก็บเอกสารที่มีกุญแจล็อคที่เก็บไว้ที่ผู้วิจัยเท่านั้น ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลส่วนรวม และจะทำลายข้อมูลเอกสาร ภาพ เสียงที่บันทึกเป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี หลังการวิจัยเสร็จสิ้นโดยท่านมีสิทธิที่จะขอยกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ ซึ่งจะไม่มีผลกระทบใดๆทั้งสิ้นต่อตัวท่าน (ใช้เวลาสนทนากลุ่ม 2 ชั่วโมง)

ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มบุคคลในชุมชนบ้านเกาะหลวง
<p>1. ท่านคิดว่าอะไรคืออัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเกาะหลวง ที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนได้</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>*อัตลักษณ์ ในที่นี้หมายถึง ลักษณะเด่น จากปัจจัยสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภายในชุมชน ที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชุมชนบ้านเกาะหลวง</p>
<p>2. ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวชุมชนบ้านเกาะหลวงคืออะไร มีการอนุรักษ์ สืบสาน ถ่ายทอดต่อเยาวชนรุ่นหลังอย่างไรบ้าง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านเกาะหลวงมีอะไรบ้าง และท่านคิดว่าสิ่งใดนำไปต่อยอดพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนได้อย่างไรบ้าง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

<p>4. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเมะหลวงให้มีความยั่งยืนและมีแนวทางในการพัฒนาให้ยั่งยืนได้อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>5. ท่านคิดว่าคนภายในชุมชนควรมีส่วนร่วมช่วยกันอย่างไรบ้าง ปัญหาใดที่ต้องอาศัยหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>6. ท่านคิดว่าชุมชนบ้านเมะหลวงมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชนหรือไม่ อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>7. ท่านคิดว่าควรใช้ศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาในชุมชน ด้วยฐานของทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีอยู่ ควรเป็นอย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

<p>4. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะหลวงให้มีความยั่งยืน และมีแนวทางในการพัฒนาให้ยั่งยืนได้อย่างไร หน่วยงานของท่านมีบทบาทเรื่องนี้อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>5. ท่านคิดว่าชุมชนบ้านเกาะหลวงมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนหรือไม่ อย่างไร หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมเรื่องนี้หรือไม่อย่างไรบ้าง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>6. ท่านคิดว่าควรใช้ศิลปะการออกแบบเข้ามาพัฒนาในชุมชน ด้วยฐานของทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีอยู่ ควรเป็นอย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามกลุ่ม

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมต่อเครื่องมือการวิจัย

ด้วยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruency: IOC)

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมต่อเครื่องมือการวิจัยด้วยวิธีหาค่าดัชนี
ความสอดคล้อง (Index of Congruency: IOC) ก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในวิทยานิพนธ์
เรื่อง

“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง”

ตารางวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อเครื่องมือการวิจัย

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์

รายการคำถามสำหรับแบบสัมภาษณ์	การประมาณค่าความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปลผล
	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 1	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 2	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 3		
สำหรับ <u>กลุ่มประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมาะ หลวง</u>					
1. ท่านคิดว่าอะไรคืออัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเมาะ หลวง ที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนได้	1	0	1	0.6	ใช้ได้
2. ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาที่สำคัญ ของชาวชุมชนบ้านเมาะหลวงคืออะไร	1	0	1	0.6	ใช้ได้
3. ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านเมาะหลวงมี อะไรบ้าง และมีความน่าสนใจอย่างไร	1	1	1	1	ใช้ได้

<p>4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรที่มีองค์กรขนาดใหญ่ กฟผ. แม่เมาะ ตั้งอยู่ในชุมชน และคิดว่า กฟผ. แม่เมาะมีบทบาทอย่างไรต่อชุมชนบ้าง</p>	1	1	1	1	ใช้ได้
<p>5. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนา ชุมชนบ้านแม่เมาะหลวง</p>	1	1	1	1	ใช้ได้
<p>6. ท่านคิดว่าการพัฒนาชุมชนบ้าน แม่เมาะหลวงให้ยั่งยืนเกิดจากปัจจัยอะไรบ้าง</p>	1	1	1	1	ใช้ได้
<p>7. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามความหมายของท่านคืออะไร ท่านคิดว่าตัวท่านมีการนำหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ หรือไม่อย่างไรบ้าง</p>	1	1	0	0.6	ใช้ได้

รายการคำถามสำหรับแบบสัมภาษณ์	การประมาณค่าความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปลผล
	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 1	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 2	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 3		
สำหรับ <u>กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและ ภาคเอกชนในพื้นที่</u>					
1. ท่านคิดว่าอะไรคืออัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเมะ หลวง	1	1	1	1	ใช้ได้
2. ท่านคิดว่าทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านเมะ หลวงมีอะไรบ้าง ที่จะนำไปพัฒนาต่อยอดและสร้าง รายได้เพิ่มให้กับชุมชนได้	1	1	1	1	ใช้ได้
3. กพผ.แม่เมะ มีบทบาทอย่างไรต่อชุมชนบ้าน เมะหลวงและชุมชนโดยรอบ	1	1	1	1	ใช้ได้
4. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนา ชุมชนบ้านเมะหลวงให้มีความยั่งยืน ในมุมมองจาก หน่วยงานของท่าน	1	1	0	0.6	ใช้ได้
5. ท่านคิดว่าแนวทางใดจะช่วยพัฒนาชุมชนบ้าน เมะหลวงให้มีความยั่งยืนได้ ในมุมมองจาก หน่วยงานของท่าน	1	1	1	1	ใช้ได้

ส่วนที่ 2 แบบสนทนากลุ่ม

รายการคำถามสำหรับสนทนากลุ่ม	การประมาณค่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปลผล
	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 1	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 2	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 3		
สำหรับ <u>กลุ่มประชาชน ผู้นำชุมชน ในชุมชนบ้านเมะ หลวง</u>					
1. ท่านคิดว่าอะไรคืออัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเมะหลวง ที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนได้	1	0	1	0.6	ใช้ได้
2. ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวชุมชนบ้านเมะหลวงคืออะไร มีการอนุรักษ์สืบสาน ถ่ายทอดต่อเยาวชนรุ่นหลังอย่างไรบ้าง	1	0	1	0.6	ใช้ได้
3. ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านเมะหลวงมีอะไรบ้าง และท่านคิดว่าสิ่งใดนำไปต่อยอดพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนได้อย่างไรบ้าง	1	1	1	1	ใช้ได้
4. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเมะหลวงให้มีความยั่งยืนและมีแนวทางในการพัฒนาให้ยั่งยืนได้อย่างไร ท่านคิดว่าคนภายในชุมชนควรมีส่วนร่วมช่วยกันอย่างไรบ้าง ปัญหาใดที่ต้องอาศัยหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ	1	1	0	0.6	ใช้ได้

5. ท่านคิดว่าชุมชนบ้านเมะหลวงมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชนหรือไม่ อย่างไร	1	1	1	1	ใช้ได้
---	---	---	---	---	--------

รายการคำถามสำหรับสนทนากลุ่ม	การประเมินค่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ค่า IOC	แปลผล
	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 1	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 2	ผู้ เชี่ยวชาญ คนที่ 3		
สำหรับ <u>กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนในพื้นที่</u>					
1. ท่านคิดว่าอะไรคืออัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเมะหลวง ที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับชุมชนได้	1	1	1	1	ใช้ได้
2. หน่วยงานของท่านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวชุมชนบ้านเมะหลวงหรือไม่ อย่างไร	1	1	1	1	ใช้ได้
3. ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านเมะหลวงมีอะไรบ้าง และท่านคิดว่าสิ่งใดนำไปต่อยอดพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนได้อย่างไรบ้าง หน่วยงานของท่านได้มีบทบาทต่อการพัฒนาด้านนี้หรือไม่ อย่างไร	1	1	1	1	ใช้ได้

4. ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะหลวงให้มีความยั่งยืนและมีแนวทางในการพัฒนาให้ยั่งยืนได้อย่างไร หน่วยงานของท่านมีบทบาทเรื่องนี้อย่างไร	1	1	1	1	ใช้ได้
5. ท่านคิดว่าชุมชนบ้านเกาะหลวงมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนหรือไม่อย่างไร หน่วยงานของท่านได้ส่งเสริมเรื่องนี้หรือไม่อย่างไรบ้าง	1	1	1	1	ใช้ได้

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

ลำดับที่	ผู้เชี่ยวชาญ	สาขาความเชี่ยวชาญ	ตำแหน่ง/หน่วยงาน
1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พฐ คูศรีพิทักษ์	- วัฒนธรรมศึกษา - พื้นที่ทางวัฒนธรรม - การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปะ ศาสตร-มหาบัณฑิต สาขา วัฒนธรรมศึกษา หน่วยงาน สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
2	ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัมพล แสงเอี่ยม	- Human Centric and Co-Design for Design	อาจารย์ประจำภาควิชา สถาปัตยกรรม หน่วยงาน คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา เทพภาพ	- ระเบียบวิธีวิจัยทาง สังคมศาสตร์ สังคมวิทยา	รองคณบดีฝ่ายบริหารศูนย์ ลำปาง หน่วยงาน วิทยาลัย สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

หนังสือฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

รหัสโครงการ: REC 65.0520-078-4391

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย): ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษาชุมชนบ้านเมาะหลวง จังหวัดลำปาง

ชื่อโครงการ (ภาษาอังกฤษ): Cultural Landscape: Design for a Sustainable Community Concept
of Sufficiency Economy Philosophy, Case Study Ban Moh Luang Lampang

ผู้วิจัยหลัก: นางสาวบุษกร ชวเข้ม

สังกัด: คณะมัณฑนศิลป์

เอกสารที่รับรอง:

1. แบบเสนอเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เวอร์ชัน 02 ฉบับลงวันที่ 7 กรกฎาคม 2565
2. แบบเสนอโครงการวิจัยเพื่อการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (ฉบับภาษาไทย)
เวอร์ชัน 02 ฉบับลงวันที่ 7 กรกฎาคม 2565

ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยยึดหลักเกณฑ์ตาม
คำประกาศ เฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) และมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับ
และข้อกำหนดภายในประเทศ โดยขอให้รายงานฉบับสมบูรณ์เมื่อโครงการเสร็จสิ้น

(ศาสตราจารย์ ดร. พรวัดดี ศรีอมรศักดิ์)

ประธานกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

หมายเลขใบรับรอง COE 65.0707-113

วันที่รับรอง: 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

วันหมดอายุ: 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

สำนักงานบริหารการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์

6 ถนนราชมรรคาใน ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000

โทร 0-3425-5808 โทรสาร (Fax) : 0-3425-5808

email : su.ethicshuman@gmail.com

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่วิจัยและจัดกิจกรรม

ที่ อว 8610/ 3721

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
31 ถนน หน้าพระลาน
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร 10200

17 สิงหาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์หลังพื้นที่จัดกิจกรรมและเก็บข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน นายกเทศมนตรีตำบลแม่เกาะ

ด้วยนางสาวบุษกร ฮวบเข้ม รหัสประจำตัว 62430023 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปการออกแบบเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระหว่างเก็บข้อมูลและจัดกิจกรรมในการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง” โดยมี รองศาสตราจารย์ร.ต.อ. ดร. อนุชา พงษ์เกษร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาทางวิชาการ ทั้งนี้พื้นที่วิจัยดังกล่าวได้อยู่ในพื้นที่การดูแลของท่าน

ในการนี้ คณะมัณฑนศิลป์ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาลงพื้นที่ในเขตตำบลแม่เกาะเพื่อจัดกิจกรรมเวทีประชาคมและสนทนากลุ่ม ภายใต้โครงการวิจัย “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแม่หลวง จังหวัดลำปาง” และเก็บข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในวันศุกร์ที่ 2 และเสาร์ที่ 3 กันยายน 2565 (รายละเอียดกิจกรรมและกำหนดการดังเอกสารแนบ) เพื่อประกอบการศึกษารายวิชา 371 621 วิทยานิพนธ์ เป็นส่วนหนึ่งในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปใช้เป็นองค์ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ และผลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างสูงในทางวิชาการต่อไป หมายเลขโทรศัพท์นักศึกษา 061-559-4645

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.ธนาทร เจียรกุล)
คณบดีคณะมัณฑนศิลป์

สำนักงานคณบดีคณะมัณฑนศิลป์

โทร. 02-221-5874

โทรสาร. 02-225-4350

ภาคผนวก ค

รางวัลจากผลงานสร้างสรรค์

ที่ อว 8610/ 4061

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ถนนหน้าพระลาน เขตพระนคร
กรุงเทพฯ 10200

5 กันยายน 2565

เรื่อง แจ้งผลการพิจารณารับรองผลงานที่มีความเป็นเลิศ และขอเรียนเชิญนำผลงานร่วมจัดแสดงนิทรรศการ
SILPA 2022

เรียน อาจารย์บุษกร ชวบแซม

ตามที่ท่านได้รับการคัดเลือกให้จัดส่งผลงานสร้างสรรค์เข้าร่วมแสดงนิทรรศการผลงาน
สร้างสรรค์ระดับชาติ SILPA 2022: National Academic Creative Works Exhibition เนื่องในโอกาสครบรอบ
66 ปี ของการก่อตั้งคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และเป็นกิจกรรมร่วมในวันศิลป์ พีระศรี ประจำปี
2565 โดยคณะกรรมการดำเนินงาน ได้นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตามขั้นตอน และจากการพิจารณาปรากฏ
ว่า ผลงานสร้างสรรค์ของท่าน ชื่อผลงาน "แผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ชุมชนบ้านเกาะหลวง จังหวัด
ลำปาง" ผ่านการพิจารณาได้รับประกาศนียบัตรรับรองผลงานที่มีความเป็นเลิศ ด้านการสร้างผลกระทบเชิง
บวกต่อสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม คณะฯ จึงขอแสดงความยินดีมา ณ โอกาสนี้

ไปการนี้ จึงขอเรียนเชิญท่านนำผลงานมาร่วมจัดแสดงนิทรรศการ SILPA 2022 ระหว่าง
วันที่ 15 - 30 กันยายน 2565 (กำหนดติดตั้งผลงานในวันที่ 13 กันยายน 2565) ณ หอศิลป์และการออกแบบ
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จันทพระ กรุงเทพมหานคร

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ คณะฯ ขอขอบคุณในความร่วมมือเพื่อจัดแสดงนิทรรศการในครั้งนี้
และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านอีกในโอกาสต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

ณ

(อาจารย์ ดร.ชนาพร เจียรกุล)

คณบดีคณะมัณฑนศิลป์

ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน

กลุ่มภารกิจแผนและส่งเสริมทางวิชาการ

โทร. 02-105-4686 ต่อ 104006

E-mail: mookdaj@gmail.com

SILPA

Creative Works Exhibition 2022

15-30 กันยายน 2565
 10:00-17:00 น. เว้นวันอาทิตย์
 หอศิลปะและการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์
 มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ

 SilpaCreativeWorks | decgallerysu

แผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ชุมชน บ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง

บุษกร ฮวงแฉ่ม | สาขาวิชาออกแบบทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ |
busakorn_gang@hotmail.com

60 x 60 x 23 ซม. | พิมพ์ดิจิทัล เลเซอร์ตัดลงบนไม้

ผลงานการออกแบบแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง เป็นส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัย "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม: การออกแบบเพื่อชุมชนที่ยั่งยืนจากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเมะหลวง จังหวัดลำปาง" เป็นการศึกษาในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตศิลปกรรมศาสตร์ สาขาวิชาออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งวัตถุประสงค์ผู้วิจัยต้องการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนบ้านเมะหลวง ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และศิลปะวัฒนธรรม ที่มีความเชื่อมโยงกัน และใช้การออกแบบมาเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยเบื้องต้นเป็นการนำอัตลักษณ์จากชุมชนมาออกแบบแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งการออกแบบอัตลักษณ์จะสามารถนำไปต่อยอดในส่วนของารออกแบบต่าง ๆ ได้อีก

แนวความคิดของการออกแบบแผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูล ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนและใช้รูปแบบกราฟิกเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนให้นำเสนอผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ประเพณีแห่ข้างผ้า ตัวโต สถานที่สำคัญ เช่น ภูเขาไฟจำป่าแดด หอศิลป์วัฒนธรรมแม่เมาะ วัดเมะหลวง ศาลหลักเมืองแม่เมาะ เป็นต้น ด้วยกระบวนการสร้างสรรค์เป็นผลงาน 3 มิติ จากเทคนิคการพิมพ์ดิจิทัล เลเซอร์ตัดลงบนวัสดุไม้ เนื่องจากพื้นที่แม่เมาะมีความเชื่อมโยงและมีทรัพยากรป่าไม้มากมายมาตั้งแต่อดีต

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนบ้านเมะหลวง โดยทางเอกสารและลงพื้นที่เก็บข้อมูล สอบถามข้อมูลจากบุคคลในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ให้ใช้ในงานออกแบบ ทำให้ได้ข้อมูลอัตลักษณ์ของชุมชนที่คือช้างซัดเจน เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยในด้านการออกแบบอย่างยิ่ง โดยผู้วิจัยจะมีการนำเสนอผลงานการออกแบบเพื่อให้ทางชุมชนบ้านเมะหลวงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการต่อยอดพัฒนาผลงาน นำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชูศักดิ์ วิทยากัท. (2561). นิเวศวิทยามนุษย์: การศึกษาสิ่งแวดล้อมในมิติของสังคมและวัฒนธรรม. ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิณีย์ วัลย์ทอง. (2557). การศึกษาประเพณีแห่ข้างผ้า ชุมชนเมะหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานอย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ที่ทำการประชุมชนบ้านแม่ฮ่องสอน หมู่ 8
ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะจังหวัดลำปาง

23 มิถุนายน 2566

เรื่อง ขอขอบคุณ

เรียน อาจารย์บุษกร ฮวบเข้ม

ด้วยเครือข่ายประชุมชนบ้านแม่ฮ่องสอน ได้มีการจัดงาน “ ประเพณีสงฆ์พระนาคปรกทองเที่ยวภูเขาไฟ
จำป่าแดด ” เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน ในวันที่ 26 - 27 พฤษภาคม 2566 ณ ภูเขาไฟจำป่าแดด
อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ที่ผ่านมา

บัดนี้การจัดกิจกรรมดังกล่าวได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทางคณะกรรมการจึงใคร่ขอขอบคุณในความ
อนุเคราะห์วิสาตุอุปกรณ์เกี่ยวกับความเป็นมาวิถีชุมชนบ้านแม่ฮ่องสอนของท่านเป็นอย่างสูงที่นำมาเผยแพร่ให้
ผู้ร่วมงานได้รับชมในการจัดงานครั้งนี้และส่งมอบวิสาตุอุปกรณ์เพื่อเป็นสื่อให้ผู้อยากรู้ประวัติความเป็นมาวิถีชุมชน
บ้านแม่ฮ่องสอนต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายแดง หนันชัย)

ประธานคณะกรรมการเครือข่ายประชุมชนอำเภอแม่เมาะ

ภาคผนวก จ
นิทรรศการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์

ณ หอศิลปะการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ

CBDA ACADEMIC EXHIBITION
NOVEMBER 10-17, 2023
10.00 - 18.00 HRS.
AT DEC GALLERY, SILPAKORN UNIVERSITY

CBDA ACADEMIC EXHIBITION
การออกแบบคือจุดเริ่มต้นจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับศึกษาชุมชนบ้านนาหลวง จังหวัดลำปาง

บุคคลิย่อ
นางสาววิภาดา วัฒนศิริกุล เป็นนักออกแบบที่หลงใหลในศิลปะและการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ เธอสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร และกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร เธอมีประสบการณ์ในการทำงานด้านออกแบบผลิตภัณฑ์ และงานออกแบบกราฟิก เธอสนใจที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ใช้งานได้จริง และสวยงาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย
เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านนาหลวง จังหวัดลำปาง และเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนบ้านนาหลวงได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง

กรอบแนวคิดงานวิจัย
กรอบแนวคิดงานวิจัยประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) การออกแบบผลิตภัณฑ์ 2) การออกแบบกราฟิก 3) การออกแบบชุมชน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวบุษกร ฮวบแซม
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2543 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายจาก โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ
	พ.ศ. 2547 สำเร็จการศึกษาศิลปบัณฑิต ภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
	พ.ศ. 2552 สำเร็จการศึกษาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
	พ.ศ. 2562 ศึกษาต่อระดับปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิง วัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

